

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**KATALANLARIN SELF-DETERMİNASYON TALEPLERİ VE OLASI BİR KATALAN
AYRILIĞININ AB ENTEGRASYONUNA ETKİLERİ: SWOT ANALİZİ**

DOKTORA TEZİ

Sinem ÇELİK

MAYIS-2021

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**KATALANLARIN SELF-DETERMİNASYON TALEPLERİ VE OLASI BİR KATALAN
AYRILIĞININ AB ENTEGRASYONUNA ETKİLERİ: SWOT ANALİZİ**

DOKTORA TEZİ

Sinem ÇELİK

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma AKKAN GÜNGÖR

MAYIS-2021

TRABZON

ONAY

Sinem ÇELİK tarafından hazırlanan “Katalanların Self-determinasyon Talepleri ve Olası Bir Katalan Ayrılığının AB Entegrasyonuna Etkileri: Bir SWOT Analizi” adlı bu Çalışma 24/06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Doktora Programı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı-Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK	Başkan	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Fatma AKKAN GÜNGÖR	Danışman	☐	☐	
Prof. Dr. Süleyman ERKAN	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Birol KARAKURT	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Öner AKGÜL	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Sinem ÇELİK

24.05.2021

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği (AB) üyesi devletlerin bünyesinde yer alan azınlıkların öne sürdüğü self-determinasyon talepleri, AB entegrasyonu açısından önem taşıyan konulardan biri olarak görülmektedir. Self-determinasyon ve self-determinasyonun farklı bir modu olan ayrılma hakkına ilişkin yapılan tartışmalar dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Avrupa kıtasında da güncelliğini korumaktadır.

Avrupa kıtası ayrılmaya dayalı self-determinasyon taleplerinin en yoğun yaşandığı bölgelerin başında gelmektedir. Hali hazırda kıtada 50’den fazla ayrılıkçı hareket bulunmaktadır. Bunlardan 30’a yakını 1950’lerde entegrasyon sürecini başlatan AB bünyesinde yer almaktadır. Bu Çalışma’da, son yıllarda ayrılmaya ilişkin talep ve eylemleri ile AB gündemini en fazla meşgul eden azınlık olan Katalanların İspanya’dan olası bir ayrılma yaşaması durumunun, AB entegrasyonu açısından doğuracağı etkiler üzerinde durulmuştur.

Çalışma kapsamında self-determinasyon kavramına genel hatlarıyla değinilmiş, Katalanların self-determinasyon taleplerinin tarihi süreç içinde yaşadığı değişim ve dönüşüm incelenmiş ve AB’nin azınlık politikası ve self-determinasyon yaklaşımı ele alınarak olası bir Katalan ayrılığının AB entegrasyonunu nasıl şekillendireceği SWOT Analizi çerçevesinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen SWOT Analizi ile AB’nin Katalanların ayrılmasını caydırmaya temel teşkil eden güçlü yönleri, hali hazırdaki zayıflıkları ve bir ayrılma yaşanması durumunda AB entegrasyonu açısından belirmesi muhtemel fırsat ve tehditler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu Çalışma’nın her aşamasında kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fatma AKKAN GÜNGÖR’e, Sayın Prof. Dr. Süleyman ERKAN’a ve Sayın Prof. Dr. Birol KARAKURT’a teşekkür ederim.

Mayıs, 2021

Sinem ÇELİK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SELF-DETERMİNASYONUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	5-44
1.1. Self-determinasyonun Tanımı.....	5
1.2. Self-determinasyondan Yararlanacak “Halk” Kavramının Tanımlanması.....	6
1.3. Self-determinasyon İlke mi Hak mı Tartışması	8
1.4. Self-determinasyonun Tarihsel Gelişimi	11
1.4.1. Kavramın Kökleri	11
1.4.2. Lenin ve Wilson’un Self-determinasyona Katkıları	14
1.4.3. MC Döneminde Self-determinasyon	18
1.4.4. BM Kurulduktan Sonra Self-determinasyon.....	20
1.4.4.1. 1514 (XV) ve 1541 (XV) Sayılı BM Kararları	22
1.4.4.2. 2625 (XXV) Sayılı BM Kararı	24
1.4.4.3. Diğer Uluslararası Belgeler	25
1.5. Self-determinasyon Türleri.....	27
1.5.1. İçsel Self-determinasyon Hakkı.....	27
1.5.2. Dışsal Self-determinasyon Hakkı	29
1.5.3. Ekonomik Self-determinasyon Hakkı.....	31
1.6. Self-determinasyonun Uluslararası Hukukun Diğer İlkeleriyle İlişkisi.....	32
1.6.1. İç İşlerine Müdahale Etmeme İlkesi	32
1.6.2. Kuvvet Kullanma Yasağı İlkesi	33
1.6.3. Ülkesel Bütünlük İlkesi	35

1.6.4. Uti Possidetis Juris İlkesi.....	36
1.7. Self-determinasyon ve Ayrılma Hakkı	37
1.7.1. Ayrılma Hakkı Türleri	40
1.7.2. Ayrılma Hakkı Teorileri	39
1.7.2.1. Yalnızca İyileştirici Hak Teorileri	40
1.7.2.2. Temel Hak Teorileri	41
1.7.2.3. Ulusal Self-determinasyon Teorileri	42
1.7.3. Ayrılma ve Devletlerin Tanınması.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

2. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KATALANLARIN SELF-DETERMINASYON MÜCADELESİ	45-70
2.1. Katalonya Tarihi.....	45
2.2. Katalan Milliyetçiliğinin Yükselişi.....	48
2.3. Francisco Franco Döneminde Katalan Mücadelesi.....	52
2.4. 1978 İspanya Anayasası- 1979 Özerklik Statüsü ve Jordi Pujol Hükümeti	54
2.5. Katalonya'nın Özerklik Statüsü.....	58
2.6. 2010 Anayasa Mahkemesi Kararları.....	60
2.7. 9 Kasım 2014 Referandum ve Etkileri.....	62
2.8. 27 Eylül 2015 Seçimleri ve Siyasal Etkileri	64
2.9. 1 Ekim 2017 Katalan Bağımsızlık Referandumu.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AB'NİN AZINLIK POLİTİKASI VE SELF-DETERMINASYON YAKLAŞIMI.....	71-89
3.1. AB'nin Kurumsal Yapısı ve İşleyişi	71
3.2. Maastricht ve Kopenhag Öncesi AB'nin Azınlık Konusuna Bakışı.....	77
3.3. Maastricht ve Kopenhag Sonrası AB'nin Azınlık Politikası.....	78
3.4. AB'nin Self-determinasyon Yaklaşımı	84

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. OLASI BİR KATALAN AYRILIĞININ AB ENTEGRASYONUNA ETKİLERİ: SWOT ANALİZİ.....	90-116
4.1. AB'nin Katalanların Bağımsızlık Taleplerine Yönelik Tutumu	90
4.2. SWOT Analizi	95
4.2.1. Güçlü Yönler	96

4.2.1.1. AB'nin Sahip Olduğu Ekonomik Güç ve Katalan Ekonomisi İçin Taşıdığı Önem.....	96
4.2.1.2. AB'nin Dünya Siyasetindeki Konum	100
4.2.2. Zayıf Yönler	104
4.2.2.1. AB'nin Mevcut Azınlık Politikası	104
4.2.2.2. AB'nin Bünyesinde Ayrılıkçı Hareket Barındırması	105
4.2.2.3. Avrupa Adalet Divanı'nın 21 Aralık 2016 Tarihli Front Polisario Kararı	111
4.2.3. Fırsatlar.....	112
4.2.3.1. AB'nin Savunduğu Normatif Değerlerle Uyumlu Bir Azınlık Mevzuatı Ortaya Çıkarma İhtimali.....	112
4.2.4. Tehditler	113
4.2.4.1. Olası Bir Ayrılmanın Ayrılıkçı Hareketler Üzerinde Yaratabileceği Olası Domino Etkisi.....	113
4.2.4.2. Olası Bir Ayrılma Durumunda İspanya'nın Birliğe Daha Fazla Mali Yük Getiren Bir Ülke Olması.....	115
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	117
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	123
ÖZGEÇMİŞ.....	145

ÖZET

Uluslararası ilişkiler literatüründe önemli ve birçok açıdan tartışmalı bir kavram olan self-determinasyon, çeşitli halklar tarafından özerklik kazanma noktasında bir araç olarak kabul edilirken, bazı kesimler tarafından bağımsız bir devlet olmak şeklinde yorumlanmaktadır. Bağımsız bir devlet olmaya dayalı self-determinasyon taleplerinin en yoğun yaşandığı bölgelerin başında sınırları içinde elliden fazla ayrılıkçı hareket barındıran Avrupa kıtası gelmektedir. Bu ayrılıkçı hareketlerden otuza yakını AB bünyesi içinde yer almaktadır. Son dönemde AB bünyesinde ayrılmaya dayalı self-determinasyon taleplerini en güçlü şekilde ifade eden halk ise Katalanlar olmuştur. İspanya'ya bağlı Katalonya bölgesinin özerklik talebiyle başlayan self-determinasyon istekleri tarihsel süreç içerisinde ayrılma talebine dönüşmüştür. Söz konusu talepler sonucunda İspanya'dan gerçekleşecek olası bir Katalan ayrılığının AB açısından birtakım belirsizlikler yaratacağı muhakkaktır. Dolayısıyla olası bir ayrılığın, özellikle AB bünyesinde bulunan azınlıklar üzerindeki etkileri bağlamında AB entegrasyonunu nasıl şekillendireceğinin incelenmesi önem taşımaktadır.

Bu bağlamda çalışma, Katalan halkın ayrılma isteğine varan self-determinasyon taleplerinin tarihsel süreç içerisinde yaşadığı değişim ve dönüşümü ele alarak, muhtemel bir Katalan ayrılığının AB entegrasyonunu nasıl şekillendireceğini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Tez çalışması özelinde SWOT Analizi yapılarak olası bir Katalan ayrılığının AB entegrasyonu üzerinde yaratacağı etkiler ortaya konulmuştur. SWOT Analizi ile muhtemel bir Katalan ayrılığı karşısında AB entegrasyonunun sahip olduğu güçlü ve zayıf yönler, ayrıca bu durumun AB entegrasyonu açısından taşıdığı fırsatlar ve tehditler açıklanmaya çalışılmıştır. Katalanların AB dışında kalma pahasına İspanya'dan ayrılması durumunun, AB entegrasyonu üzerinde özellikle diğer ayrılıkçı hareketleri özendirme ve İspanya'yı Birliğe daha fazla mali yük getiren bir ülke haline dönüştürme bağlamında olumsuz etkiler yaratabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: AB Entegrasyonu, Ayrılma, İspanya, Katalonya, Self-determinasyon.

ABSTRACT

While self-determination which is an important and controversial concept in the literature of international relations is accepted as a tool for gaining autonomy by various communities, it is interpreted as being an independent state by some segments of the society. The European continent having more than fifty separatist movements within its borders is one of the regions where the demands for self-determination based on being an independent state are seen mostly. Nearly thirty of these separatist movements are included in the EU. Recently, Catalans have expressed the strongest demands for self-determination based on secession from the EU. Self-determination requests, which started with the demand for autonomy in the Catalonia region of Spain, turned into a demand for secession during historical process. It is certain that a possible Catalan secession from Spain as a result of aforementioned demands will create some uncertainties for the EU. Therefore, it is important to examine how a possible secession will shape EU integration regarding its effects on minorities within the EU.

In this context, the aim of the study is to determine how a possible Catalan secession will shape the EU integration, by addressing the change and transformation that the Catalan people's demands for self-determination, which is concluded in demand for secession, throughout the historical process. The effects of a possible Catalan secession from Spain on the EU integration have been revealed by performing SWOT Analysis specific to the dissertation study. With the SWOT analysis, the strengths, and weaknesses of EU integration in the face of a possible Catalan secession, as well as the opportunities and threats of this situation in terms of EU integration have been explained. It was concluded that Catalans secession from Spain at the cost of excluding from EU may have negative effects on EU integration, especially in terms of encouraging other separatist movements and transforming Spain into a country putting more financial burden on the Union.

Keywords: EU Integration, Secession, Spain, Catalonia, Self-determination.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Avrupa Parlamentosu'nun Görevleri	72
2	Avrupa Komisyonu'nun Görevleri	72
3	AB Zirvesi'nin Görevleri.....	73
4	AB Konseyi'nin Görevleri.....	74
5	AB Adalet Divanı'nın Görevleri.....	74
6	Avrupa Sayıştay'ının Görevleri	75
7	Avrupa Merkez Bankası'nın Görevleri.....	76
8	SWOT Analizi	96
9	AB'deki Mevcut Ayrılıkçı Hareketlerin Listesi	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Katalonya Bölgesi Haritası	45

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Katalonya'nın GSYİH'sinin Yıllara Göre Değişimi (Milyar Euro)	98
2	Katalonya'nın İhracat ve İthalatının Yıllara Göre Değişimi (Milyon Euro).....	98
3	Katalonya'ya Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarı İçinde AB'nin Payı (Milyon Euro).....	99

KISALTMALAR LİSTESİ

AAD	: Avrupa Adalet Divanı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	: Avrupa Konseyi
BM	: Birleşmiş Milletler
CDC	: Convergència Democràtica de Catalunya- Katalonya Demokratik Uyuşma Partisi
CİU	: Convergence and Union- Yönelim ve Birlik
CUP	: Candidatura d'Unitat Popular- Halk Adaylığı Birliği
EFA	: European Free Alliance- Avrupa Özgür İttifakı
ERC	: Esquerra Republicana de Catalunya- Katalonya Cumhuriyetçi Solu
ETA	: Euskadi Ta Askatasuna- Bask Yurdu ve Özgürlük
FARC	: Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia- Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri
FLNC	: Front de Libération Nationale Corse- Korsika Ulusal Kurtuluş Cephesi
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
ICV	: Iniciativa per Catalunya Verds- Katalonya Yeşiller Girişimi
IMF	: International Money Fund- Uluslararası Para Fonu
IRA	: Irish Republican Army- İrlanda Cumhuriyet Ordusu
JXCat	: Junts per Catalunya- Katalonya için Birlikte
JXS	: Junts pel Si- Evet için Birlikte
MC	: Milletler Cemiyeti
M.Ö.	: Milattan Önce
NATO	: North Atlantic Treaty Organization- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
N-VA	: Nieuw-Vlaamse Alliantie- Yeni Flaman İttifakı
OAS	: Organization of American States- Amerikan Devletleri Örgütü Şartı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PP	: Partido Popular- Halk Partisi
PPC	: Partit Popular de Catalunya- Katalonya Halk Partisi

PSC	: Partit dels Socialistes de Catalunya- Katalonya Sosyalist Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWOT	: Strengths Weaknesses Opportunities Threats - GÜçlü Yönler Zayıf Yönler Fırsatlar Tehditler
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UDC	: Unió Democràtica de Catalunya- Katalonya Demokratik Birlik Partisi
VAHS	: Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi

GİRİŞ

20. yüzyılda uluslararası ilişkiler gündeminin önemli konuları arasında yer alan ve ne anlama geldiği, kapsamı, mahiyeti ve etkileri tartışma konusu olan self-determinasyon kavramı, çeşitli halklar tarafından ayrılma yoluyla bağımsızlık kazanma şeklinde yorumlanırken, bazı kesimler tarafından özerklik elde etme noktasında bir araç olarak görülmektedir. Kıstasları halen kesin çizgilerle belli olmayan ve tanım itibarıyla üzerinde uzlaşmış net sınırları bulunmayan self-determinasyonun en genel anlamda, halkların herhangi bir biçimde dış baskı veya zorlama olmadan kendi kaderlerini özgürce belirlemelerine olanak sunan bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Burada halkların kendi kaderlerini özgürce belirlemelerinden kasıt, kaderlerine neyi uygun gördükleri ile ilgilidir. Self-determinasyon günümüzde içsel boyutuyla kullanıcıları açısından bir hak oluştururken, kavramın dışsal boyutu ile hak mı ilke mi olduğu somut olayın varlığına göre farklılık göstermektedir.

Halkların bağımsız ve dış müdahaleden uzak olma haklarını ifade eden dışsal self-determinasyon hakkı çeşitli açılardan ayrılığı meşrulaştırırsa da self-determinasyona dair hiçbir uluslararası yasa, halkların sadece self-determinasyon hakkını elinde bulundurması dolayısıyla ayrılma hakkına sahip olduğunu söylemez. Self-determinasyon ve ayrılma hakkı arasında var olan ilişkiyi açıklamada iki farklı görüş bulunmaktadır. Self-determinasyonun yapıcı, pozitif bir hak olduğu görüşünü destekleyenler, ayrılma hakkını yıkıcı ve negatif bir hak olarak görmektedirler. Ayrılma hakkı olmadan self-determinasyonun bir anlam ifade etmeyeceğini savunanlar ise ayrılma hakkını self-determinasyon kavramı ile ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirmektedirler. Ancak bilindiği üzere uluslararası hukukta ayrılma, sömürge yönetimi ve yabancı hâkimiyetinden kurtulma ve nadiren de olsa ağır insan hakları ihlallerine maruz kalma durumları haricinde meşru görülmemektedir.

Self-determinasyon ve self-determinasyonun farklı bir modu olan ayrılma hakkına ilişkin yapılan tartışmalar dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Avrupa kıtasında da güncelliğini korumaktadır. Avrupa kıtası ayrılmaya dayalı self-determinasyon taleplerinin en yoğun yaşandığı bölgelerin başında gelmektedir. Hali hazırda kıtada 50'den fazla ayrılıkçı hareket bulunmaktadır. Bunlardan 30'a yakını 1950'lerde entegrasyon sürecini başlatan AB bünyesinde yer almaktadır. Flaman Bölgesi (Belçika), Valon Bölgesi (Belçika), Bask Bölgesi (İspanya), Katalonya (İspanya), Korsika (Fransa), Frizya (Hollanda), Padanya (İtalya) ve Bavyera (Almanya) Birlik üyesi ülkeler içinde ayrılık talep eden bölgelerden bazılarıdır. Son dönemde AB bünyesinde yer alan ayrılıkçı

hareketler içinde ayrılma taleplerini en yoğun ve güçlü şekilde ifade eden bölge ise Katalonya olmuştur.

İspanya'nın on yedi özerk bölgesinden biri olan Katalonya'nın, tarihsel süreç içerisinde özerklik talebiyle başlayan istekleri zamanla ayrılma talebine dönüşmüştür. İlk kez 14. yüzyılda öz yönetim kurumuna (Generalitat) sahip olan Katalonya, tarihsel süreç içinde yaşanan gelişmelere göre zaman zaman bu özerkliği kaybetmiş, yeniden kazanmış ya da genişletmiştir. Örneğin 1714'te Barselona'yı kontrolüne alarak İspanya Veraset Savaşları'nı sonlandıran V. Felipe (1714-1746), 1923'te askeri diktatörlük başlatan Primo De Rivera (1923-1930) ve İspanya İç Savaşı'nı kazanmasını takiben baskılayıcı politikalar uygulayan Francisco Franco (1939-1975)'nin yönetimleri sırasında Katalonya özerkliği tamamen askıya alınmıştır. Katalan özerkliğine yapılan darbeler sonucu şekillenen Katalan milliyetçiliği ilk olarak Katalan dilini ve kültürünü canlandırmayı amaçlayan "Renaixença" hareketi (1833) ile ortaya çıkmıştır. Bu hareket başlangıçta kültürel bir karaktere sahipken, süreç içinde siyasi bir yapıya bürünmüştür. Ancak Katalan milliyetçiliğinin etkili bir hareket olarak belirlediği asıl dönem Franco rejimi dönemi (1939-1975) olmuştur.

Franco döneminde, Katalan kurumları bastırılmış, Katalanca yasaklanmış ve milli marş, bayrak gibi Katalan kimliğini oluşturan tüm sembolik unsurlar ortadan kaldırılmıştır. Diktatörlüğün uyguladığı söz konusu baskıcı politikalar, demokrasiyi kurtarmak ve Katalan kimliğini korumak isteyenlerin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Bu dönemde Katalan halk, rejimin diktatörlüğünü reddetmeyi amaçlayan ve şiddet içermeyen bir mücadele şekli benimsemiştir. 1975'te Franco'nun ölümü sonrası modernleşmek ve demokratikleşmek gerekliliğinin farkına varan İspanya, 1978 Anayasası'nı oluşturmuş, bu anayasa ile Katalonya özerkliğini yeniden kazanmıştır. 2006 Katalonya Özerklik Statüsü ile Katalonya'nın 1978 Anayasası ile elde ettiği özerklik genişletilmiştir. Ancak 2010 Anayasa Mahkemesi Kararları ile 2006 Statüsü'ndeki 14 madde anayasaya aykırı bulunmuş ve bu durum Katalonya özerkliğinin genişletilmesi açısından engel teşkil ettiğinden Katalan siyasi partileri ve self-determinasyon talep eden halk tarafından öfkeyle karşılanmıştır.

Söz konusu iptal kararları birçok Katalan açısından Katalonya'nın İspanya'ya entegrasyonunu sağlayacak tüm kapıları kapatmış ve dolayısıyla ayrılıkçı hareketin güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu süreç Kasım 2014'te ve Ekim 2017'de Katalonya'nın gayri resmî bağımsızlık referandumları gerçekleştirmesini beraberinde getirmiştir. Her iki referandum için de katılım oranı düşük olsa da sandıktan bağımsızlık isteyenler galip çıkmıştır. Özellikle 1 Ekim 2017 tarihinde gerçekleşen son bağımsızlık referandumu ülke genelinde siyasi gerginlik yaratmış, İspanyol polisinin referanduma katılan seçmenlere yönelik müdahaleleri, Katalan siyasetçilerin referandumu takiben hapse atılmaları ve referandum sonrası Katalonya'nın tek taraflı bağımsızlık ilanı uluslararası tepkilere yol açmıştır.

Bünyesinde yer alan bir ülkede gerçekleşen olaylara kayıtsız kalamayan AB, İspanyol polisinin seçmenlere yönelik gerçekleştirdiği eylemleri kınamasına rağmen, 2017 referandumunun İspanya Anayasası'na göre yasal olmadığını ve dolayısıyla referandum gerekçe gösterilerek yapılan tek taraflı bağımsızlık ilanının da yasal kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Yasal yönü olmayan bir meselede arabuluculuk rolü üstlenme ihtimalinin bulunmadığını vurgulayan AB, Katalonya'da yaşanan gelişmeleri İspanya'nın iç meselesi olarak değerlendirmiştir. AB'nin yaşanan olaylar karşısında pasif bir tavır sergilemesi, AB bünyesi içinde kalarak bağımsız olmak isteyen Katalanların Birliğe olan güvenini ciddi ölçüde sarsmıştır.

2017 Katalan Bağımsızlık Referandumu sonrasında yaşanan gelişmeler bu tarihe kadar AB gündeminde kayda değer bir yer tutmayan azınlık sorunlarının ve ayrılma taleplerinin AB kurumlarınca daha kapsamlı şekilde ele alınması ihtiyacını net bir biçimde ortaya koymuştur. Elbette İspanya hükümetinin ve AB'nin tüm girişimlerine rağmen gerçekleşecek bir Katalan ayrılmasının Katalonya açısından oluşturacağı ciddi sorunlar ve belirsizlikler mevcuttur. Bununla birlikte AB'nin 2017 referandumu öncesi ve sonrasındaki tutumu dikkate alındığında, muhtemel bir Katalan ayrılığı durumunun AB için de bazı belirsizlikleri beraberinde getireceği muhakkaktır. Dolayısıyla olası bir Katalan ayrılmasının özellikle AB'nin azınlık politikası ve Birlik bünyesinde yer alan azınlıklar üzerindeki etkileri bağlamında AB entegrasyonunu nasıl şekillendireceğinin analiz edilmesi önemli hale gelmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, Katalanların ayrılma isteğine varan self-determinasyon taleplerini tarihsel süreç içerisinde ele alarak, olası bir Katalan ayrılığı durumunun AB entegrasyonunu nasıl şekillendireceğini tespit etmektir. Tezin iddiası ise olası Katalan ayrılığının, özellikle AB bünyesinde yer alan diğer ayrılıkçı bölgeleri cesaretlendirerek domino etkisi yaratma ihtimali dolayısıyla AB'yi zor durumda bırakacağı ve entegrasyon açısından birtakım olumsuzlukları beraberinde getireceği şeklindedir. Tez çalışması özelinde; self-determinasyon ile ilgili kavramsal çerçeveye değinilmiş, Katalonya'nın self determinasyon talepleri ve bu taleplerin birlik bünyesinde yol açtığı etkiler tarihsel perspektiften incelenmiş, AB'nin bu taleplere yönelik tutumu ve azınlıklara ilişkin yürüttüğü politikalar ele alınmış ve bütün bunlar arşiv taraması yoluyla yapılmıştır. Söz konusu arşiv taraması yoluyla elde edilen verilerin değerlendirilmesi kapsamında SWOT (Strengths Weaknesses Opportunities Threats - Güçlü Yönler Zayıf Yönler Fırsatlar Tehditler) Analizi yapılarak olası bir Katalan ayrılmasının AB entegrasyonu üzerinde yaratacağı etkiler ortaya konulmuştur.

Çalışma, AB entegrasyonunu Katalanlar özelinde ayrılıkçı hareketler perspektifinden ele alacak olması bakımından özgündür. Yapılan literatür taraması çerçevesinde, Katalanların ayrılma isteğine varan self determinasyon taleplerini tarihsel süreç içerisinde ayrıntılı olarak inceleyen ve gerçekleşmesi muhtemel bir Katalan ayrılmasının AB entegrasyonunu nasıl şekillendireceği

sorusuna cevap arayan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle, çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Söz konusu çalışma dört ana bölüm halinde ele alınmıştır. Çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan ve self-determinasyon kavramının detaylı olarak incelendiği birinci bölümde self-determinasyonun tanımına, tarihsel gelişimine, mahiyetine (ilke mi hak mı?), türlerine ve ayrılma hakkı ile olan ilişkisine yer verilmiştir. Kavrama ilişkin genel bilgilerin verildiği bölümü takip eden ikinci bölümde, Katalanların self-determinasyon taleplerinin tarihsel süreç içerisinde yaşadığı değişim ve dönüşüm incelenmiştir. Katalonya tarihine ilişkin kısa bilgilerin verildiği bu bölümde Katalan milliyetçiliğinin ortaya çıkışı, yükselişi ve Franco döneminde Katalanların verdiği self-determinasyon mücadelesine değinilmiş, akabinde Franco'nun ölümünü takiben yaşanan demokratikleşme sürecine ve 2017 Katalan Bağımsızlık Referandumu da dâhil yakın geçmişte yaşanan self-determinasyona ilişkin önemli gelişmelere yer verilmiştir.

AB'nin azınlık politikası ve self-determinasyon yaklaşımının incelendiği üçüncü bölümde ise AB'nin azınlık konusuna yaklaşımı Maastricht öncesi ve sonrası şeklinde bir ayrıma gidilerek ele alınmış, AB'nin self-determinasyona ve buna ilişkin taleplere yönelik tutumu ve yürüttüğü politikalar geniş bir perspektiften incelenmiştir. Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde ilk olarak, AB'nin Katalanların bağımsızlık taleplerine yönelik nasıl bir tavır sergilediği tartışılmış, akabinde olası bir Katalan ayrılması karşısında AB entegrasyonunun sahip olduğu güçlü ve zayıf yönler, ayrıca bu durumun AB entegrasyonu açısından taşıdığı fırsatlar ve tehditler SWOT Analizi ile açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak çalışmanın sonuç kısmında ise, elde edilen tüm teorik bilgi ve bulgular çerçevesinde AB entegrasyonunun olası bir Katalan ayrılması yaşanması durumunda ne şekilde etkileneceğine ilişkin değerlendirmeler yapılmış ve gerek AB ve İspanya gerekse Katalonya açısından sürecin daha iyi yönetilmesine ilişkin çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SELF-DETERMİNASYONUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Self-determinasyonun Tanımı

Özellikle 20. yüzyılda dünya gündeminin önemli konuları arasında yer alan self-determinasyon, kavram itibariyle halen ölçütleri tam ve kesin olarak belli olmayan siyasi-hukuki bir zeminde yer almaktadır. Söz konusu kavram çeşitli halklar tarafından ana devletten ayrılarak bağımsızlık elde etme şeklinde yorumlanırken, kimi halklar self-determinasyonu otonomi ya da özerklik elde etme noktasında bir araç olarak kullanmaktadır. Ne olduğunun, kapsamı ve etkilerinin tartışma konusu oluşu güncelliğini koruyan bu kavramın uluslararası ilişkilerde kullanılmaya başlamasından bu yana, değişik şekillerde yorumlanmış olması tanımlanmasını zorlaştıran ve kavramın belirsizliğinin artmasına yol açan en önemli etken olmuştur. Kavram üzerindeki çeşitli güçlükleri ve farklı anlayışları göz önüne alarak, self-determinasyon ile ilgili pek çok tanıma ulaşmak mümkündür. Bunlardan bazıları aşağıda belirtildiği gibidir:

Self-determinasyon kavramı, bir grubun var olan toplumsal düzene kıyasla daha arzulanabilir olduğu düşünülen yeni bir model yaratmak amacıyla, mevcut düzeni reddetme taleplerinin sembolik türden bir ifade şeklidir (Suzuki, 1976: 790). Lionel Forman (1959: 14)'a göre self-determinasyon temel olarak, bir halkın kendi kaderini belirleme hakkına sahip olmasıdır. Bu tanım çerçevesinde self-determinasyonun, bahse konu halkın çok ırklı bir devlet ya da imparatorluğun bir parçası olması durumunda bağımsız bir siyasi varlıktan ayrılma ve önderlik etme anlamını taşıdığını söylemek mümkündür. Michla Pomerance (1982: 37), self-determinasyonu belli başlı ortak özellikleri paylaşan bir halkın, idaresi altında yaşadıkları veya yaşayacakları yönetim biçimini hiçbir şekilde dış baskıya maruz kalmaksızın seçebilmelerini anlatan tartışmalı bir kavram olarak tanımlar.

Nathaniel Berman (1992: 389-390)'ın tanımlamasında ise self-determinasyon, uluslararası hukuk kapsamında henüz devlet olmayı başaramamış bir halkın kendi kaderini kontrol etme iddiasını ifade eder. Robert E. Frankel (1992: 360) self-determinasyonu, uluslararası toplumun uygulamadaki tutarsızlığı sebebiyle tanımlanması zor bir kavram olarak ele alıp, onu bir halkın zorlama veya dış etki olmadan kendi hükümet biçimlerine karar verme hakkı şeklinde tanımlar. Bir başka tanıma göre self-determinasyon, özünde halkların toplu olarak kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmaları ve karar vermeleri gerekliliğine vurgu yapan ve grup özerkliği, özyönetim,

bağımsızlık, demokrasi ve iç işlerine karışmama gibi pek çok kavramla ilişkisi olan bir kavramdır (Young, 2001: 25).

Amitai Etzioni (2016: 1)’ye göre ise self-determinasyon, yabancı bir güç tarafından yönetilen ve başlangıçta bir topluluk duygusu (ortak bir kimlik, kader ve paylaşılan temel değerler) oluşturup sonrasında bu duyguyu ulus kurmaya çalışarak devlet olma yolunda kullanan halkların özyönetim kazandıkları bir süreçtir. Stephen Allen (2015: 134) ise self-determinasyonu, toplum içinde yer alan her bireyin siyasi statüsünü özgürce belirleme ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesini sürdürme hakkına sahip olduğunu ifade eden pozitif yönlü bir kavram olarak tanımlar.

Yukarıda verilen tanımlar göz önünde bulundurulduğunda self-determinasyon kavramının tanım itibarıyla üzerinde uzlaşmış net sınırlarının olmadığı dikkat çekmektedir. Bazı çevreler halkların self-determinasyonunu otonomi, öz yönetim, grup özerkliği gibi kavramlar ile sınırlandırırken, kimi çevrelerce halkların self-determinasyonu, ayrılma yoluyla bağımsızlık elde etme şeklinde yorumlanmaktadır. Söz konusu belirsizliğe rağmen kavramla ilgili genel bir tanım yapılacak olursa, self-determinasyonun halkların herhangi bir dış baskı ya da zorlama olmaksızın kendi kaderlerini özgürce belirlemelerine olanak tanıyan bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Self-determinasyonun tanımında hangi yaklaşımın doğru olacağını toplumun iradesi belirlemektedir. Ayrılık ya da özerklik bu iradenin bir sonucudur.

1.2. Self-determinasyondan Yararlanacak “Halk” Kavramının Tanımlanması

Self-determinasyon ile ilgili yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere, self-determinasyonu talep edecek olan özne, halktır. Halk tanımı kapsamında değerlendirilen kesim self-determinasyondan yararlanabilecektir. Ancak self-determinasyonun öznesi sayılan halkın kim veya kimlerden oluştuğu tartışma konusudur. Hangi topluluklar halk olarak nitelendirilir ya da bunun için gerekli şartlar nelerdir gibi hususlarla ilgili olarak literatürde ortak bir noktada buluşulamamış, yapılan tanımların hiçbirisi tatmin edici nitelikte olmamıştır. Devletlerin, ülkeleri içinde halk tanımına uyan toplulukların egemenlik iddiasında bulunarak ülkesel birlik ve bütünlüğe zarar verecekleri hususundaki çekincesi, self-determinasyonun öznesi ile ilgili tanım sorununun önemli nedenleri arasında bulunmaktadır.

Self-determinasyonun süjesi olan halkın tanımı yapılırken objektif bir ölçüt belirlenememiş olmasına rağmen, Birleşmiş Milletler (BM) “ülkesel kriteri”, “etnik kriteri” tercih etmiştir (Pomerance, 1982: 18). Diğer bir ifadeyle, BM halk kelimesini ülkesel anlamıyla kabul ederek, self-determinasyonun öznesini ülke içindeki bütün insanları kapsayacak şekilde ele almıştır. BM uygulamalarında; vesayet altında olan ve muhtariyeti bulunmayan ülkelerde veya bağımsızlığı henüz elde edememiş diğer ülkelerde yaşayan, işgale ya da yabancı tahakkümüne maruz kalan ve ırkçı rejimler tarafından yönetilen insanlar yakın zamanlara kadar halk olarak nitelendirilmiştir

(Solman, 1993: 256). Buradan hareketle halk kavramının, belli bir azınlığa, etnik gruba ait olmadığını ve bir devletin insan unsuru sayılan bütün vatandaşlarını kapsadığını söylemek mümkündür.

Halk kavramının tanımlanması self-determinasyondan yararlanabileceklerin tespiti açısından son derece önemlidir. BM, halkın tanımı ile ilgili olarak 1981 yılında Aureliu Cristescu (1981) tarafından hazırlanan raporda halk kavramından kabaca neler anlaşılması gerektiği noktasında birtakım ölçütler belirlemiştir. Yayımlanan BM raporuna göre, bir topluluğu halk olarak nitelendirebilmek için gerekli ölçütler şu şekilde sıralanabilir: Farklı bir kültür, din ya da dil; kolektif bir tarih bilinci; toplumsal birliği devam ettirmeye olan bağlılık; tanımlanmış bir toprak parçası üzerinde bütünleşme. Söz konusu ölçütler göz önünde bulundurulduğunda ise self-determinasyonun süjesi olan halkın kavram itibarıyla bir devletin insan unsuru olan tüm vatandaşlarını içine alacak kadar geniş kapsamlı olamayabileceğini, ulusal- etnik grup ve azınlıkların da halk olma potansiyelini haiz olduklarını ve devletin birden fazla halktan meydana gelebileceğini söylemek mümkündür.

BM her ne kadar self-determinasyonun öznesi olarak tüm halkları yani bir devletin ülke sınırları içerisinde yaşayan bütün insanları kabul etse de 1981 tarihli rapor aslında self-determinasyon talep edebilecek halkın, yalnızca nüfusun tamamını oluşturan insanlardan meydana gelmediğine dikkat çekmiştir. Bu noktadan hareketle self-determinasyon talep edebilecek halkın, kimler olduğu ve bu halkın nasıl tanımlandığı konusunda üzerinde uzlaşılmış bir görüşün ya da net sınırların bulunmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Self-determinasyonun öznesi olan halkın ülkesel boyutta tanımlanması, yani halkın sadece üzerinde yaşadığı toprağa tabi tutulması feodalizmi hatırlatan anti-demokratik bir tutum olarak eleştirilse de halk kavramının etnik anlamda algılanmasının başka türlü meşruiyet sorunları doğuracağı görülmektedir (Ötkem, 2011: 202). Diğer bir ifadeyle, self-determinasyon talep edecek halk, ülke nüfusunun tamamı olarak tanımlandığında o ülkede çoğunluktan farklı olarak yaşayan kesimin varlıkları ve hakları göz ardı edilebilecek fakat bu durum BM'nin koruduğu toprak bütünlüğü ilkesiyle ters düşmeyecektir. Bu çelişki halk kavramının belirli ve nesnel ölçütler ile tanımlanamamasının temel nedenini oluşturmaktadır.

Halk kavramının ne olduğu ve kapsamıyla ilgili belirsizliklerin yanı sıra pek çok yazar BM Şartı'nın giriş kısmındaki halklar teriminin "uluslar" ya da "devletler" anlamında kullanıldığına vurgu yapar. Halk kavramı ile ilgili ortak bir tanımın olmaması bahse konu karışıklığın sebebidir. Self-determinasyonun faydalanıcıları halklardır. Devlet ise bu hakkın kullanılmasının aracıdır, onu oluşturan halkın elindedir (Özden ve Golay, 2010: 13). Ulus kavramı, halk kavramına nazaran daha geniş kapsamlı olmakla birlikte, biri geçmişe diğeri şimdi ve geleceğe uzanan iki temelden oluşur. Bunlardan ilki, zengin bir hatıra mirasının ortak mülkiyeti iken; diğeri günümüzün onayı, birlikte

yaşama arzusu, bölünmemiş bir biçimde edinilen mirasın değerini sürdürme isteğidir (Renan, 2018). Bu noktada halk, bir ülkede an itibariyle yaşayan insanları ifade ederken, manevi boyutu daha ön planda olan ulus, kavram itibariyle şu anda yaşayan insanların yanı sıra geçmişte yaşamış ve gelecekte de yaşayacak olanları kapsamaktadır. Birbirinden süreç ve kapsam itibariyle ayrılan “ulus” ve “halk” kavramları zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da self-determinasyonun süjesinin halklar olduğu konusunda bir fikir mutabakatı mevcuttur.

Sonuç itibariyle, self-determinasyonun süjesi olarak belli başlı kıstaslarla sınırları belirlenmiş ve üzerinde mutabakata varılmış bir halk tanımının bulunmadığını ve bunun da temelde iki nedene dayandığını söylemek mümkündür. Birinci neden, halk kavramının ülkesel anlamda ele alınmasının, ülke içerisindeki azınlık ve etnik grupların hak ve varlıklarının görmezden gelinmesi olarak algılanmasıdır. İkinci neden ise halk teriminin etnik anlamda yorumlanmasının ülke içindeki ayrılıkçı hareketleri özendirerek, ülkesel bütünlüğün zarar görmesine yol açacağına olan inançtır. Sübjektif değer yargıları taşıyan söz konusu iki temel neden dolayısıyla, self-determinasyona konu olan halk kavramının üzerinde uzlaşılmış, herkes tarafından kabul edilen bir tanımla bulunmamaktadır.

1.3. Self-determinasyon İlke mi Hak mı Tartışması

Self-determinasyonun ilke mi hak mı olduğu sorunsalı, uluslararası hukukun üzerinde görüş birliği bulunmayan tartışmalı konularından biridir. Dahası, kavramın uluslararası hukuk normu hüviyetine sahip olup olmadığı hususunda da doktrinde uzlaşma sağlanamamıştır. Self-determinasyon kavramının kapsamlı olarak uluslararası gündemde yer alması esas itibariyle I. Dünya Savaşı sonrasına rast gelmektedir. Self-determinasyon 20. yüzyılın başlarında, farklı vurgu ve motivasyonlara rağmen Vladimir Lenin ve Woodrow Wilson tarafından siyasi bir ilke olarak savunulmuş (Cassese, 1995: 19-24) ve I. Dünya Savaşı'na kadar uluslararası hukuk kapsamında değerlendirilmeyerek siyasi ilke olma özelliğini korumuştur (Brownlie, 2003: 553).

Milletler Cemiyeti (MC) döneminde Finlandiya ile İsveç arasında yaşanan Aaland adaları konusundaki uyuşmazlık o dönemde self-determinasyonun bir hak değil ilke olarak görüldüğünün önemli bir örneğini oluşturmaktadır. Adaların idari anlamda Finlandiya'ya bağlı olması fakat nüfus çoğunluğunun İsveç kökenlilerden oluşması dolayısıyla adalarda yaşayanların gelecekleri konusunda oluşan ihtilaf, MC Konseyi gündeminde yer almıştır. MC Konseyi, soruna uluslararası toplum yararına çözüm bulmak amacıyla Hukukçular Komisyonunu kurmuştur. Bu komisyon, Aaland adalarında siyasi kurumların özerk olması, Finlandiya hâkimiyetinin tanınması ve İsveç dilinin kullanılması kararlarını almıştır (Åkermark, 2009: 203-204).

Aaland adaları uyuşmazlığı konusunda alınan kararlar, azınlıkların korunması için temel teşkil etmesine rağmen, iki savaş arası dönemde self-determinasyon ilkesi bir uluslararası hukuk

kuralı olarak algılanmamıştır (Shaw, 1997a: 480). Keza, siyasi istikrarsızlığa yol açacağına duyulan endişe dolayısıyla devletlerce olumlu karşılanmayan self-determinasyon ilkesine MC Misakı'nda yer verilmemiştir. Dönemin siyasi aktörlerinin çıkar ve politikalarıyla şekillenen süreçte, bu ilkenin yalnızca Avrupa'da uygulanması hedeflenerek, sömürgelerde self-determinasyonun uygulanmasına müsaade edilmemiştir. Tam da bu nedenle, MC Misak'ında self-determinasyon ile ilgili konuya hiç değinilmediğini söylemek mümkündür (Ganguly ve Taras, 1998: 49-50).

Self-determinasyon esasen BM Şartı'nın 1. maddesinin 2. fıkrasında ve 55. maddesinde yer alana kadar siyasi bir ilke olarak mütalaa edilmiştir. BM Andlaşması'nda kabul edilmesiyle kavram ilk kez bir uluslararası hukuk belgesinde yer almış ve böylelikle kavramın siyasi boyuttan hukuki boyuta dönüşmesi söz konusu olmuştur. Ancak bu bağlamda yalnızca boyutsal bir değişim yaşandığını ve self-determinasyonun ilke (hukuki) olarak kalmaya devam ettiğini söylemek mümkündür (Tuncay, 1993: 16). Diğer bir ifadeyle, kavramın BM kapsamına alınmış olması, yasal bir hakka dönüştüğü anlamına gelmemektedir.

Self-determinasyon ilk kez, 14 Aralık 1960 tarihinde BM Genel Kurulu'nun 1514 (XV) sayılı kararla kabul ettiği "Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Beyanname" kapsamında bir hak olarak ifade edilmiştir (Lino, 2010: 845). Bu beyanname ile self-determinasyonun kavramsal olarak ilkedan hakka dönüşmesi sonucu hukuki ağırlığı artmıştır. Kavramın uluslararası hukukun bağlayıcı bir normu haline gelmesi ise 1966 yılında kabul edilen ve İkiz Sözleşmeler olarak da bilinen Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ile gerçekleşmiştir (Wilson, 1990: 75-76). İkiz Sözleşmelere göre (ICCPR- ICESCR, 1966: 999 U.N.T.S 171- 999 U.N.T.S 3): "Tüm halklar, kendi kaderlerini tayin etme hakkını elinde bulundurur. Bu hakka istinaden kendi siyasal statülerini özgürce belirlerler ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini serbestçe izlerler."

BM Genel Kurulu'nun 2625 (XXV) sayılı kararı olan 1970 tarihli "Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine Dair Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi" de İkiz Sözleşmeleri doğrulayacak şekilde bütün halkların self-determinasyon hakkını kabul etmiştir (Gündüz, 1998: 106-113). Bu kararlara ek olarak daha birçok BM Genel Kurul kararının da halkların self-determinasyon hakkını tekrarlayarak teyit ettiğini söylemek mümkündür. Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'nın Namibya ve Batı Sahra hakkındaki Danışma Kararları da self-determinasyonun hak olduğu yönündeki görüşü güçlendirir niteliktedir. Mahkeme, 1971 tarihli Namibya Davası'nda 1514 (XV) sayılı kararın uluslararası hukukun gelişim sürecinde kayda değer bir aşama olduğunu kaydetmiş, self-determinasyonu bir rehber ilkedan ziyade BM tarafından daha fazla önemsenmesi ve geliştirilmesi gereken bir hak olarak görmüştür (Roepstorff, 2013: 18). Benzer biçimde Mahkeme, Batı Sahra Danışma Kararı (1975: 32-33)'nda Namibya Kararı'ndaki görüşünü destekleyecek şekilde 1514 (XV) sayılı BM Genel Kurulu kararının self-determinasyonu bir hak olarak ele aldığına vurgu yapmıştır. Ancak pek çok evrensel-bölgesel belge ve kararda geçmiş

olmasına rağmen, uluslararası dengelerin bozulmasına yol açacağı endişesiyle devletlerin pek yakın durmadığı self-determinasyon hakkına farklı dönemlerde farklı anlamlar yüklendiğini söylemek mümkündür.

Gerek doğulu gerekse batılı çoğu devlet kavramla alakalı görüş ve yorumlarında politik çıkarlarından kaynaklanan değişimlerden ötürü istikrarlı bir tavır sergileyememiştir. Örneğin, bir zamanlar sömürgecilik karşısında ciddi mücadeleler veren ve ısrarla self-determinasyonun bir hak olduğunu savunan Afrikalı devletler, ilerleyen dönemde yaşanan gelişmelerin “her kabilenin bir devleti bulunması gerektiği” yönünde bir seyir izlemeye başlamasıyla tamamen farklı bir duyarlılık içine girmişlerdir (Yücel, 1999: 22). Diğer yandan batılı devletlerin belirli süre bir hak olmasına karşı çıktıkları self-determinasyon ilkesini neredeyse tüm sömürgelerini kaybettikten sonra destekler görünmesi de mevcut politik çıkarların göz önünde bulundurulduğunun göstergesidir. Aynı şey, pek çoğu eski sömürge ülkesi olan Üçüncü Dünya Ülkeleri ile eski Doğu Bloku ülkelerinin, Soğuk Savaş döneminin bitişini takiben kendi kaderini tayin etme konusuna ilgilerini ciddi ölçüde kaybettiği durumda da söz konusudur (Şahin, 2000: 34-35).

Self-determinasyonun tartışmasız şekilde bir hak olarak değerlendirildiği durumlara bakıldığında ise bunun en önemli örneğini içsel self-determinasyon oluşturmaktadır. İçsel self-determinasyon bir hak olarak; devletlerin iç örgütlenmesine ilişkin olup, o devlete mensup halkın dilediği yönetim biçimini herhangi bir dış baskı olmaksızın seçmesidir (Pomerance, 1982: 37). Bir halkın dış baskıya maruz kalmaksızın, içinde yaşadığı sistemin sosyal ve siyasal yapısını belirlemesi, yönetim biçimine karar vermesi ve yönetimi denetlemesi bir hak olarak kabul edilmektedir. Self-determinasyon hakkının hukuki anlamda tartışmalı olan kısmı ise dışsal self-determinasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Dışsal self-determinasyon, bağımsız ülke sınırları içinde yaşayan, kendilerini ülkedeki diğer insanlardan farklı kabul eden ve bu farklılığa dayanarak egemen devletten ayrılmak isteyen ve yeni bağımsız bir devlet kurma çabasında olan, farklı grup veya azınlıklar ile ilgilidir (Verhelst, 2018: 6).

Self-determinasyonun dışsal boyutu ile ülkesel bütünlük arasında tam anlamıyla bir çelişki bulunmaktadır. Ancak ülkesel bütünlük mevzu bahis olduğunda, self-determinasyon hakkı ikinci planda kalmaktadır. Buna rağmen halk oldukları noktasında herhangi bir şüphe duyulmayan azınlık gruplar, ana devlet tarafından ciddi ve devamlı bir şekilde baskılara ya da insan hakları ihlallerine maruz kalıyorlarsa ve yönetime katılmaları sürekli olarak engellenmekteyse ayrılma yoluyla kendi devletlerini kurmaya hak kazanabilecekleri görüşü giderek artmaktadır (Simon, 2011: 143-146).

Sonuç itibarıyla self-determinasyonun, 1945 BM Şartı’nın 1. maddesinin 2. fıkrasında ve 55. maddesinde yer alana kadar siyasi bir ilke, 1945’ten 1960 tarihli “Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Beyannamesi” kabul edilene kadar hukuki bir ilke, 1960’tan Soğuk Savaş sona erene kadar ise siyasi ve hukuki bir hak olarak var olduğunu

söylemek mümkündür. Buna ek olarak self-determinasyon günümüzde içsel boyutuyla kullanıcıları için bir hak teşkil ederken, kavramın dışsal boyutu itibarıyla hak ya da ilke olarak kabul edilmesi somut olaya göre farklılık göstermektedir. Eğer ısrarlı bir şekilde devam eden baskılar ve ağır hak ihlalleri söz konusu ise halk olduklarından emin olunan azınlık gruplar açısından da dışsal anlamda bir hak doğmaktadır. Şayet bu hakkı talep etmeye sevk edecek nedenler olgunlaşmış değilse, self-determinasyon uluslararası politikada ayırıcı ve ayrılıkçı bir rol üslenecek ve dolayısıyla ülke bütünlüğünü tehdit eder bir hal alacaktır.

1.4. Self-determinasyonun Tarihsel Gelişimi

1.4.1. Kavramın Kökleri

Self-determinasyonun tarihsel gelişimini ele alırken kavram ile ilgili kesin bir başlangıç noktası belirlemek, kavramın doğası gereği tartışmalı ve karmaşıktır. Kavramsal olarak self-determinasyonun ortaya çıkışını Aristo'ya dayandıran yazarlar (Kampelman, 1993: 6) bulunduğu gibi kavramın yönetim kadar eski olduğunu iddia edenler de vardır (Lauwers ve Smis, 2000: 43). Self-determinasyon tarihinde Lutherci prensler ve Katolikler arasında 1555 tarihinde imzalanan Augsburg Anlaşması, ilk kez dini meseleler bağlamında özerklik ilkesini içermesi açısından önem taşımaktadır. Augsburg Anlaşması'nın 15. ve 16. maddeleri, Kutsal Roma İmparatorluğu içerisindeki her bir devletin yöneticilerinin kendi topraklarındaki dine karar verme egemenliğine sahip olduğunu garanti etmiştir (Barten, 2015: 138).

Güçlü siyasi dayanaklara sahip bu dini özerklik eylemi, Roma Kilisesi'nin vesayetinden "prens kurtuluşu" olarak nitelendirilmiştir (Laoutides, 2016: 8). *Cuius regio, eius religio* olarak tanımlanan eylem, İmparatorlukta prenslerin halkı için bir din seçebileceği anlamını taşımakla birlikte, bireye kendi dinini seçebilme hakkını vermemiştir. Augsburg Barışı'nın 24. maddesi ise en alt sınıfta sayılan köylülerin dâhi dininin resmi din olduğunu kabul ederek, köylünün dinini serbestçe uygulayabileceği farklı ülkelere göç etme hakkını garanti altına almıştır. Bu durum Hristiyanlığın farklı versiyonlarının tanınması ve kabul edilmesi anlamında düşünülmüştür (Barten, 2015: 138).

Self-determinasyonun ilk defa 1581 yılında Hollanda'nın İspanyol krallarının kendilerine karşı zulüm yaptıkları gerekçesiyle İspanya'dan bağımsızlık elde etmesi sırasında kullanıldığı kabul edilmektedir (Frowein, 1993: 211). 1640 yılında Katalanların ve Portekizlilerin kendi yönetimlerini oluşturma amacı ile mevcut İspanyol yönetimine karşı gerçekleştirdikleri isyan da self-determinasyon talebi olarak değerlendirilmektedir (Mills, 2009: 66). Bütün bunlar self-determinasyonun tarihsel süreci içerisinde önem arz eden meseleler olsa da esasen self-determinasyonun, Avrupa'da mezhep savaşlarına son veren 1648 Westphalia Antlaşması'nın yarattığı ortamda insanların kendilerine uygun dini ve mezhebi rahatça seçebilme hakkı olarak

ortaya çıktığı görülmektedir. Westphalia Antlaşması ile egemen devlet, Avrupa'daki uluslararası jeopolitikte ana aktör olmuş (Delanty, 2002: 10), böylelikle kendilerini saf dinsel temellere dayandıran Avrupa devletlerinin yapısı giderek ulusallaşmaya başlamıştır. Westphalia Antlaşması'nın imzalanmasını takip eden dönemde en etkili düşünsel akım olarak beliren liberalizm, bireyi ve özgürlüğü önceleyerek, egemenliğin kaynağını dinsel otoriteler yerine halka dayandırarak bireyin kendi geleceğini belirlemesi şeklinde tanımlanan self-determinasyona siyasal düşünceler tarihi açısından kaynaklık etmiştir (Taşdemir ve Özer, 2017: 8).

Liberalizm düşüncesine ciddi katkılar sunan ve hatta liberalizmi besleyen önemli düşünürlerin başında gelen Immanuel Kant, self-determinasyonu halklara ve milletlere bakmaksızın birey özelinde ele alarak, kavramı “bir bireyin başkalarının bencil dayatmalarından özgür olma hakkı” olarak açıklamıştır (Morgan, 1988: 358). Buradan hareketle, daha sonraları uluslara ve halklara göre yeniden tanımlanacak olan ve Amerikan-Fransız Devrimleri için felsefi temel haline gelen self-determinasyon ilkesinin, Kant felsefesinden de kaynaklandığını (Morgan, 1988: 355, 357) söylemek mümkündür.

Modern anlamda self-determinasyon kavramı 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sağlam temellere dayanmaya başlamış, Kuzey Amerika'daki on üç koloninin Büyük Britanya'dan bağımsızlık kazanmasının ifadesi olan 4 Temmuz 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ile belgelendirilerek, hukuki ve siyasi bir anlam kazanmıştır. 1770'lerin ortalarında Kuzey Amerika'daki İngiliz sömürgecilerin isyanı, ulusal ve demokratik self-determinasyon hakkının ilk iddialarından biri olarak görülmektedir (Nguyen, 2016: 9). Halkın iradesinin yüce olduğu nosyonunun açıkça ifade edildiği 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ile hükümetlerin meşru güçlerini yönetilenlerin rızasından aldığı ve herhangi bir hükümet biçiminin sahip olduğu amaçlara zarar vermesi durumunda, halkın söz konusu yönetimi değiştirme veya ortadan kaldırma hakkının bulunduğu ilan edilmiştir (Thürer ve Burri, 2008: 1).

Amerikan halkı, Bağımsızlık Bildirgesi ile bu tarihten itibaren dış bir yönetim (İngiltere) tarafından idare edilmeyi kabul etmediğini bildirerek, kendi kaderlerini kendileri belirlemek istediklerinin altını çizmişlerdir. Buradan hareketle, Amerikan halkının tarihte ulusal self-determinasyon hakkını iddia eden ilk sömürge halkı olduğunu söylemek mümkündür (Farley, 1986: 30). Amerikan halkının Bağımsızlık Bildirgesi ile sonuçlanan dış güçlere karşı mücadelesi, bir milletin istemediği takdirde kendisini zor altında tutan devletten ayrılabilmesi konusunda sonraki milli mücadelelere örnek teşkil etmiştir (Meray, 1947: 305-306).

Amerikan Devrimi'nden Fransız Devrimi'ne uzanan süreçte, self-determinasyon demokratik bir ideal olarak kabul edilmiş, 1789 Fransız İnsan Hakları Beyannamesi ile hükümetlerin, feodal hükümdarın yerine halkın iradesine dayandığı fikri desteklenmiştir (Ben Arrous ve Ki-Zerbo, 2006: 169). Self-determinasyon kavramının, bütün insanlara teorik anlamda uygulanabilir, demokratik bir

temsili hükümet ideali olarak tanıtıldığı dönem Fransız Devrim süreci olarak kabul edilmektedir (Anderson, 1996: 37). Self-determinasyon ilkesi, Fransız Devrimi sırasında Fransız ordularının ele geçirdiği toprakların Fransa'ya katılmasını meşrulaştırmak üzere kullanılmıştır. Bu bağlamda, Avignon, Palatinate, Savoy ve Nice gibi şehirlerde toprak kazanımını meşru kılmak amacıyla plebisitler düzenlenmiş, ilhakın halkın rızası olmaksızın gerçekleşmeyeceğinin göstermelik olarak altı çizilmiştir (Farley, 1986: 29-31). Ne var ki plebisitlerde self-determinasyon hakkı farklı tarzlarda uygulanarak, yalnızca Fransa yanlısı olanlar geçerli sayılmıştır (Cassese, 1995: 12). Bu durum aslında Fransız Devrimi sırasında self-determinasyon ile ilgili birtakım eksiklik ve kusurların mevcut olduğunun açık bir göstergesidir.

Tüm eksiklik ve hatalara rağmen Fransız Devrimi'nin self-determinasyona yaptığı katkılar göz ardı edilebilir türden değildir. Fransız Devrimi'nde self-determinasyon ilkesi demokratik yönetim talebi olarak ele alınmış ve Devrim, self-determinasyonun içsel boyutunu kuvvetlendirmiştir. Aynı zamanda, ulusların kendi siyasi statülerini serbestçe belirlemelerine imkân tanıyan bir siyasi öneri olarak self-determinasyon, Devrim ile birlikte başka ülkelere yayılarak, uluslararası toplumun oluşmasına önemli katkılarda bulunmuştur (Taşdemir, 1999: 4). Fransız Devrimi'ni gerçekleştiren demokratik ruhun bir ürünü olan (Cassese, 1995: 13) self-determinasyon kavramı, Devrim ile teoride kalmaktan kurtularak, uluslararası toplumun gündemine kalıcı olarak girmiştir.

19. yüzyılın milliyetçilik çağı olduğu hesaba katıldığında self-determinasyon kavramının 19. yüzyıl boyunca geliştiği de bilinmektedir. Nitekim 19. yüzyılda milli devlet olgusuna temel felsefi alt yapısını kazandıran Alman filozof G. W. Friedrich Hegel'e göre; bir milletin duygu ve şuuru ancak 'devlet bilincinde' birleşirse bir anlam ifade etmektedir, devlet olmazsa millet unsuru herhangi bir anlam içermez. Dolayısıyla milleti oluşturan bireylerin kendi kaderlerini tayin etmeleri (self determinasyon) ve devletlerini kurabilmeleri millet bilinci açısından en önemli unsurlardır (Habermas, 2002: 9).

Diğer yandan, 19. yüzyıl İtalyan milliyetçisi Giuseppe Mazzini self-determinasyon ilkesini İtalyan ulusunu birleştirmek amacıyla kullanmak istemiştir. İlkenin kullanılmasını halkların özgür olmak amacıyla kendi durumlarını oluşturmaları şartına bağlamıştır. Aynı yüzyılda siyasetçi ve hukukçu Pasquale Stanislao Mancini de self-determinasyon ilkesini milliyetçilik fikirlerinin temeline oturarak çalışmalarının odağına yerleştirmiştir (Demir, 2019: 275). Aynı zamanda 19. yüzyıl boyunca görülen Latin Amerika bağımsızlık hareketleri, Polonya, Belçika ve Balkanlar'da (Yunan, Sırp, Macar ve Bulgar) milliyetçi ayaklanmalar gerçekleşmesi ve akabinde ana devletten koparak yeni devletlerin kurulması (Sırbistan, Belçika Krallığı, Yunanistan vb.) gibi gelişmeler de self-determinasyon kavramının gelişmesine, uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset gündemlerinde yer edinmesi üzerinde etkili olmuştur.

1.4.2. Lenin ve Wilson'un Self-determinasyona Katkıları

Self-determinasyon kavramının 20. yüzyıl boyunca gelişmesinde ise, birbirine zıt söylemleri bulunan iki devlet adamının büyük katkıları olmuştur. Bunlardan birincisi Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 28 başkanı olan Woodrow Wilson'dur. Self-determinasyon kavramsal olarak, Wilson'un ismi ve fikirleri ile birlikte anılmaktadır (Kampelman, 1993: 5). Wilson'a göre, self-determinasyon, demokratik teorinin mantıksal bir sonucudur. Diğer bir ifadeyle, idare edenlerin yönetilenlerin rızasına dayanması gerekliliğini açıklayan bir kavramdır (Cobban, 1970: 63). Wilson, self-determinasyon kavramını ilk kez 8 Ocak 1918'de Amerikan Kongresi'nde okuduğu bir bildiriyle halka açık bir şekilde kullanmıştır. Amerikan Kongresi'nde ilan edilen ve barış koşullarıyla ilgili önerilerin yer aldığı "14 ilke" içerisinde self-determinasyon ibaresi tam olarak geçmemekle birlikte altı ilke bu kavramla ilgili olarak görülmektedir (Moynihan, 1993: 79). Bu altı ilke şu şekildedir (Boztaş, 2014: 167-169):

5. madde: Tüm sömürgecilik iddiaları, ilgili halkların çıkarlarını ve egemenlik taleplerini dikkate alacak şekilde eşitlikçi ve adaletli düzenlemelere tabi tutulmalıdır.

6. madde: İşgal altında bulunan Rus toprakları boşaltılarak, Rus halkına kendi kurumlarını seçme hakkının verilmesi sağlanmalı ve onlara ihtiyaç duydukları her türlü yardım yapılmalıdır.

10. madde: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde bulunan halkların özerk gelişmeleri sağlanmalıdır.

11. madde: Romanya, Sırbistan ve Karadağ toprakları boşaltılmalı, Sırbistan'ın denize çıkışı sağlanmalıdır. Tarihsel iddiaları ve ulusal bağları göz önünde bulundurularak çizilecek sınırlar içinde Balkan devletlerinin dostane ilişkiler kurmaları sağlanmalı hem siyasi hem de ekonomik bağımsızlıkları ile toprak bütünlükleri uluslararası güvence altına alınmalıdır.

12. madde: Osmanlı İmparatorluğu'nun, Türklerin nüfus çoğunluğunu oluşturduğu yerlerinde Türk egemenliği güvence altına alınmalı; İmparatorluk sınırları içinde yer alan diğer ulusların yaşam hakları, güvenlikleri ve özerk gelişimleri sağlanmalıdır. Çanakkale Boğazı, uluslararası güvenceler altında olmak koşuluyla bütün gemilere ve ticarete devamlı olarak açık hale getirilmelidir.

13. madde: Polonyalıların yaşadığı topraklarda, siyasi ve ekonomik bağımsızlığı ile toprak bütünlüğü uluslararası antlaşmalar yoluyla güvence altına alınmış, denize açılımı olan bir Polonya Devleti kurulmalıdır.

Başkan Wilson, özellikle bu altı ilke çerçevesinde etnik olarak tanımlanabilen ulusların kendilerini yönetebilecekleri fıkriinden haberdar olan ve "küçük ulusların savunulması" sloganıyla tutarlı bir savaş sonrası düzen önermiştir (Binder, 1992: 228). Wilson'a göre, savaşlara yol açan self-determinasyon prensibinin varlığı değildir. Bilakis self-determinasyonun yokluğu savaş olgusunu yaratmaktadır. Wilson, istikrarsızlığın nedenini "güç dengesi peşinde koşmak" olarak yorumlarken, self-determinasyonun savaşın bitişini takiben Avrupa'nın yeniden taksim edilmesinde gerekli ve faydalı bir politik araç olabileceği üzerinde durmuştur (Kissinger, 2002: 11).

Wilson'un "14 İlke"sine sonradan eklemlediği dört ilke, kimi çevrelerce uluslararası düzeyde self-determinasyonun dört değişik biçimi olarak değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki, her halkın idaresinde yaşayacağı hükümeti seçme hakkının bulunduğu, vilayetlerin ve orada yaşayan halkların egemenlikten egemenliğe tıpkı taşınır mal gibi sürüklenmemesi gerektiği ile ilgilidir. İkincisi, ulusal arzulara uygun olarak uzlaşmazlık ve düşmanlık unsurları bırakmadan, Orta Avrupa devletlerinin yeniden yapılandırılmasına yöneliktir. Üçüncüsü, bütün ülke değişimlerine ilişkin sorunların çözümünün, sadece bölge halkı tarafından onların menfaat ve yararına uygun bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğinin vurgulandığı ilkedir. Dördüncü ilke ise sömürgeci devletlerin çıkarlarını destekleyecek biçimde sömürge idaresi altında yaşayan halkların iddialarının çözümü noktasında self-determinasyonun hesaba katılması ile ilgilidir (Raic, 2002: 182).

Wilson, self-determinasyonun "iç" ve "dış" boyutları arasında ayrım yapmış, fakat bir halkın dış baskı olmadan kendi hükümet biçimini seçme hakkına atıfta bulunan self-determinasyonun iç boyutu ile ilgili sorun olduğunu kabul etmesine rağmen, bağımsız devletlerin kurulmasıyla alakalı olan self-determinasyonun dış yönünden nadiren söz etmiştir (Carley, 1996: 3). Başkan Wilson, self-determinasyon kavramını MC Antlaşması'na dâhil etme noktasında talepte bulunduysa da bu talebi, söz konusu kavramdan oldukça şüpheli olan Avrupalı güçler tarafından reddedilmiştir. Dolayısıyla, MC Antlaşması'nda yer verilmeyen self-determinasyon ilkesi, uluslararası toplumca kabul edilen bir kavram olarak kamu hukuku sözlüğüne girememiştir (Lauwers ve Smis, 2000: 44).

Esasen Wilson, self-determinasyon kavramını yabancı tüketim için üretmiş, kendi ülkesi için kavramın uygulamaya konmasını reddetmiştir. Çünkü Wilson'un, uluslararası arenada güçlü bir şekilde savunduğu ulusal self-determinasyon hususlarını belirli durumlarda dikkate almanın güvenlik, diplomasi ve ekonomi ile ilgili sorunlara yol açacağını düşündüğü sanılmaktadır (Lynch, 2002: 434). Aslında buradaki esas sorun kavramın kendisiyle ilgili problemlerden kaynaklanmaktadır. Self-determinasyonun öznesi olan halk kavramının neleri kapsadığı ve hangi ölçütler baz alınarak belirleneceği hususu en ciddi sorun olmuştur. Nitekim halk kavramının tanımı yalnızca mekâna ve gruba bağlı olarak değil, zamana göre de değişmekteydi (Pomerance, 1982: 2). Hatta bir halka self-determinasyon hakkının tanınması, rekabet halinde bulunan diğer halkın haklarının reddini içeriyordu. Halkların isteklerinin belirlenmesi ve yerine getirilmesi noktasında kullanılacak yöntemlerdeki belirsizlik de Wilson'u kavram üzerinde düşünmeye iten sorunlardan biri olarak ele alınabilir.

Wilson'un fikirlerine karşı çeşitli eleştiriler getirildiğini söylemek mümkündür. Savunuculuğunu yaptığı fikirlerin uluslararası arenada takipçisi olamadığı hususu, Wilson'a yöneltilen eleştirilerin başında gelir. Görüşlerinin çok belirsiz ve muğlak oluşu da Wilson'a gelen eleştiriler arasındadır. Ayrıca Wilson'un, yabancı hâkimiyetinden kurtulması gerekli olan halkı, ulus kavramıyla eş anlamlı tutmak suretiyle çok ciddi bir belirsizlik yaratması da başka bir eleştiri konusu olmuştur (Cassese, 1995: 22-23).

Self-determinasyon kavramının gelişimine katkı sağlayan ikinci önemli devlet adamı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin kurucusu olan Vladimir I. Lenin'dir. Temelde Lenin'in self-determinasyon konusundaki fikirleri, Marksist ve Bolşevik'tir (Page, 1950: 342). Marksist düşünce sisteminde önemli bir yere sahip olan self-determinasyon kavramı, Lenin'e göre üç unsur içermektedir. Diğer bir ifadeyle, Lenin'in savunuculuğunu yaptığı sosyalist düşüncede self-determinasyonun uygulanması noktasında üç alternatif söz konusu olmuştur. Öncelikle self-determinasyon kavramına etnik ve ulusal grupların kendi geleceklerini serbestçe belirlemeleri arzusu doğrultusunda başvurulabilirdi. İkinci olarak self-determinasyon, askeri uyumsuzluklar sonrası egemen devletler arasında halkın iradesinin de gözetildiği toprak paylaşımı konusunda uygulanabilirdi. Üçüncü ve son olarak emperyalizm karşıtı bir önerme kabul edilen self-determinasyon, sömürge yönetimi altındaki halkların bağımsızlık kazanmalarına öncülük eden bir kavram olarak görülmektedir (Cassese, 1995: 16).

Lenin'e göre, self-determinasyonun uygulanma yöntemlerinden ilki ayrılmaydı. Bunu gerçekleştirmek için zorlayıcı yöntemler gerekli olmamakla birlikte, yalnızca bir referandum ya da plebisit yeterliydi. Oysaki sömürge yönetimi altındaki halklar açısından durum farklılık arz etmekte ve onların siyasi bağımsızlık ve ulusal statü için silahlı mücadeleye başvurmaları olası kabul edilmekteydi (Cassese: 1995, 17). Lenin, ulusların arasındaki ilişkilerin zora dayanması durumunda hangi şartta ve ne şekilde olursa olsun ezilen tarafın mevcut devletten ayrılma hakkının azimle ve kararlılıkla savunulması gerektiğinin altını çizmiştir (Lenin, 2007: 210). Ancak ayrılma sonucu küçük devletçiklerin ortaya çıkma tehlikesi ve bu doğrultuda büyük devletlerin tartışılmaz çıkarlarının zarar görme ihtimali Lenin'i bağımsız devletler fikrinden ziyade federasyon düşüncesini desteklemeye itmiştir. Aslında ona göre; devrim öncesinin "sadece gerçek demokratik merkezîyetçiliğe geçiş adımı" doktrini olan self-determinasyonun devrim sonrası panzehiri olarak ortaya çıkan federalizm de nihai bir amaç değildir (Gecys, 1953: 100). En uygun devlet yapısı oluşturmanın yolu sosyalist bir dünya düzeninde tüm ulusların birleşmesidir. Ulusların mecburi bütünleşmesi ise yalnızca tüm ezilen ulusların ezen ulustan ayrılarak, özgürlüğü elde ettiği bir geçiş aşaması geride bırakılarak söz konusu olabilir (Lenin, 2007: 138).

Ezilen uluslara ayrılma hakkı tanınmanın Rusya'nın parçalanmasıyla sonuçlanabileceği endişesi taşıyanlara Lenin, self-determinasyon ve boşanma hakkı arasında yaptığı benzetme ile karşılık vermiştir. Lenin'e göre self-determinasyonu (dolayısıyla ayrılma hakkını) savunanları ayrılıkçılığı desteklemekle suçlamak, boşanmanın varlığını ve gerçekliğini savunan bir kişiyi aile bağlarını tahrip etmekle suçlamak ile eş değer şekilde aptalca ve ikiyüzlüdür (Musgrave, 2000: 19). Lenin, ulusların ayrılma yoluyla özgürleşmesine yönelik yapılan her türlü eleştiriyi reddederek, her sosyalistin ayrılma hakkı için propaganda yapmasını zorunlu ve gerekli görmüştür. Lenin'in ciddi bir şekilde karşı çıktığı meselelerden bir diğeri de "ilhak" olmuştur. Lenin, bir ülkenin veya yerin ilhakını, bir ulusun self-determinasyon hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir (Shivji, 1991: 34).

Ona göre ilhaka karşı çıkmak, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkını tanımakla eşdeğerdir. Çünkü ilhak, özü itibariyle zorla yabancı bölgeleri ülke topraklarına katmayı, kendine bağlamayı ve dolayısıyla statükoyu bozmayı ifade eden bir kavramdır (Lenin, 2007: 139-140). Bu nedenle Lenin ilhaka karşı tavrı olarak, herhangi bir ulusun belirli bir devletin sınırları içinde zorla tutulmasının önüne geçilmesi gerekliliğinin altını çizmiştir.

Lenin'in self-determinasyon yaklaşımı dışarıdan bakıldığında hakça görülsede esas itibariyle durum farklılık arz etmektedir. Lenin ve daha sonra onun fikirlerini benimseyen Sovyet liderlerinde öncelikli olan komünist partidir ve halkın çıkarları partinin çıkarlarının önüne geçememektedir. Self-determinasyon kavramının savunuculuğunu siyasi ve ideolojik hedeflerine ulaşmak için yapan Lenin'in, sosyalizmin çıkarlarını daima ilkenin üzerinde tuttuğu görülmektedir. Kavramı, sosyalizme ulaşmak için bir araç olarak gören Lenin, onu yalnızca sınıf mücadelesini şiddetlendirdiği sürece savunmuştur (Cassese, 1995: 16-18). Self-determinasyon, Marksist doktrin çerçevesinde kapitalizm karşısında özgür olmak ve proletarya diktatörlüğünü gerçekleştirmek amacı doğrultusunda yalnızca işçi sınıfına tanınmıştır (Duursma, 1996: 9).

Lenin'in self-determinasyon yaklaşımına ve çelişkisine, Sovyet hükümet'nin 15 Kasım 1917'de yayınladığı "Rusya Halkları Hakları Deklarasyonu" örnek verilebilir. Rusya halklarının eşitliğini ve egemenliğini tanıyan bu deklarasyonda, Rusya'da yaşayan milletlerin bundan sonra self-determinasyon konusunda tamamen özgür olacakları ve isterlerse Rusya'dan büsbütün ayrılacakları ilân edilmiştir. Fakat Sovyet hükümetinin bu deklarasyona bakmaksızın kendisini Çarlık Rusyası'nın halefi olarak açıklaması ve deklarasyonun Rusya'daki esir halklar için değil, yalnızca Rus menfaatleri gereği "Türk Ermenistanı" denilen Türk toprakları için uygulanacak olması, self-determinasyon ilkesinin Bolşevikler tarafından "dünya ihtilali"ni gerçekleştirebilmek ve ulusları kendilerinin düşman olarak gördükleri emperyalistlere karşı ayaklandırmak amacıyla bir dış politika aracı şeklinde kullanıldığının en önemli kanıtı olmuştur (Çakıcı ve Öksüz, 2020: 723).

Wilson ve Lenin'in self-determinasyon ile ilgili fikirleri karşılaştırıldığında ise çeşitli noktalarda farklılaştıkları görülmektedir. Bu iki devlet adamının fikirleri siyasi ve ideolojik bakımdan birbirinden ayrılmaktadır. Lenin'in fikirleri sosyalist siyasi felsefe temelliysen, Wilson'un düşünceleri liberal kurama dayanmaktadır. Wilson, self-determinasyonun hükümetlerin yönetilenlerin rızasına dayanması ile ilgili olan içsel boyutuna önem verirken, Lenin daha çok self-determinasyonun dış yönü ile ilgilenmektedir. Bir diğer önemli farklılık, self-determinasyonun uygulama yönteminde görülür. Wilson'un self-determinasyon anlayışı şiddet içermezken, Lenin sömürge altında yaşayan hakların devrimci şiddet ile özgürlüklerini kazanmaları gerektiğini savunur (Cassese, 1995: 21).

Sonuç itibariyle, Wilson ve Lenin'in self-determinasyon hakkındaki görüşlerinin kavramın uluslararası alanda gelişmesinde ciddi katkıları olduğunu söylemek mümkündür. Her iki önemli

devlet adamının katkılarıyla kavram, Bolşevik İhtilali ve I. Dünya Savaşı'nda uluslararası bir ilke olarak sahneye çıkmış ve bu tarihten itibaren dünya siyasetinde kendine kalıcı bir yer edinmiştir. Wilson ve Lenin'in self-determinasyon ilkesini savunarak, kendi amaçlarına uygun bir biçimde ulaşmak istedikleri birtakım çıkarları olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Wilson, söz konusu ilkeyi Avrupa'da barışın kurulması için bir anahtar olarak görürken, Lenin kavramı bütün dünyada sosyalizmin gerçekleştirilmesinde bir araç olarak algılamıştır. Her iki lider de self-determinasyonu kendi ideolojik ve siyasi çıkarlarına ulaşmada bir araç olarak ele almasına rağmen kavramın gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

1.4.3. MC Döneminde Self-determinasyon

I. Dünya Savaşı'nın bitişini takiben yapılan bölgesel düzenlemelerin çoğunda kazananlar ve kaybedenler, Büyük Güçlerin siyasi hesaplamaları ve algılanan ihtiyaçları tarafından belirlenmiştir. Dolayısıyla bu dönemde hangi grupların kendi kaderini tayin etme hususunda daha güçlü iddialara sahip olduğunun bir önemi bulunmamaktadır. Buradan hareketle self-determinasyon ilkesinin iki savaş arası dönemde yasaya değil, siyasete bağlı olarak şekillendiğini söylemek mümkündür. Kavrama yasal bir nitelik kazandırmak isteyen Wilson, MC Sözleşmesi'ne self-determinasyon ilkesini dâhil etmeyi şiddetle önerse de Wilson'un başkanlığındaki komisyonun oluşturduğu Sözleşme kapsamında açıkça self-determinasyona yer verilmemiştir. Büyük Güçler, MC Sözleşmesi'nde self-determinasyona destek olmamaları durumunu iki ayrı yoldan telafi etmeye çalışmışlardır. Bunlar; “azınlıkların korunması” ve “manda sistemi”dir (Griffioen, 2010: 7).

Azınlıkların korunması için MC çatısı altında imzalanan anlaşmaların temel bir parçası olarak kabul edilen kendi kaderini belirleme nosyonu birçok ülkeyi azınlık haklarını tanımaya zorlamıştır. Versay Antlaşması ile oluşturulan bazı yeni devletlere “özel azınlık anlaşmaları” uygulanmıştır. Azınlıkların anlaşma rejimi bağımsız devlet olma imkânı bulunmayan ulusları içeren bazı bölgelerde tatbik edilmiş ve bu da MC tarafından denetlenmiştir. Ancak sistemin çeşitli nedenlerle etkili bir şekilde çalışmadığı dikkat çekmektedir. Öncelikle azınlık devletleri anlaşmaların kendilerine zorla dayatıldığını ve sistemin seçici bir şekilde uygulandığını öne sürerek, işbirliği yapma eğilimi göstermemişlerdir. İkinci olarak azınlıklar bazen çeşitli ayrıcalıklardan yararlanmak için sistemi kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak, çoğunluk karşısında üstün bir tutum sergilemişlerdir (Musgrave, 2000: 55-56). Üçüncü ve son olarak sistem self-determinasyon desteğinin yetersizliğini karşılamak üzere ortaya çıktığından, potansiyel anlamda zayıf kalmıştır (Cassese, 1995: 26).

MC Sözleşmesi'nin 22. maddesinde düzenlenen manda rejimi ise I. Dünya Savaşı'nı kaybeden tarafın sahip olduğu sömürge halklarını, geri kalan sömürge imparatorluklarına dâhil eden bir sistem olmuştur. I. Dünya Savaşı'ndan galip çıkan sömürge güçleri, MC'nin kurulmasıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan “Mandalar Sistemi” aracılığıyla bu ilave halklar üzerinde önemli bir

kontrol elde etmiştir. İdareci devletler, “medeniyetin kutsal görevinin” bir parçası olan sömürgeleştirilmiş halkların refahını sağlama noktasında MC’ye karşı sorumlu tutulmuş, bu durum söz konusu halkların zaman sonra siyasi bağımsızlık kazanacakları beklentisiyle geçici olarak kabul edilmiştir. Ancak, esasen manda sisteminin dekolonizasyonu çeşitli ölçüde geciktiren bir “bekletme operasyonu” olduğu açıktır. Aynı zamanda sistemin, her durumda siyasi bağımsızlığa ve tam devletliğe yol açan bir kendi hakkını savunma sürecini harekete geçirdiğini de söylemek mümkündür (Falk, 2000).

MC Sözleşmesi’nde self-determinasyon ilkesinden açıkça söz edilmese de ilkeye Sözleşme’nin 1. maddesinin 2. fıkrasında dolaylı olarak değinilmiştir:

Kendisini özgürce idare eden herhangi bir devlet, dominyon veya sömürge, uluslararası yükümlülüklerini samimiyetle yerine getireceğine dair fiili güvence vermesi ve sahip olduğu kara, deniz ve hava kuvvetleriyle silahları hakkında Cemiyet’in öngördüğü düzenlemeleri kabul etmesi şartıyla, Genel Kurul’un üçte iki çoğunluğu ile kararlaştırılması durumunda, Cemiyet üyesi olabilir.

Söz konusu ibare ile kendi kendini yönetebilme iradesine sahip olma kıstasına vurgu yapılmış, “dominyon ve sömürge” ifadesine yer verilerek dolaylı anlamda sömürge halklarının self-determinasyon hakkına işaret edilmiştir. Ancak bağımsız olma ihtimali, savaş galibi devletlerin sömürgelerini kapsamamış, yalnızca yenik devletlerin sömürgeleri için söz konusu olmuştur (Chadwick, 1996: 23).

Görüldüğü gibi self-determinasyon ilkesi, MC döneminde devletlerin “ulusal yetki” alanı içerisinde kalmış ve hukuksal açıdan herhangi bir gelişme gösterememiştir (Pomerance, 1982: 7). MC’den İsveç ile Finlandiya arasındaki anlaşmazlığın çözülmesinin istendiği “Aaland Adaları Sorunu”, 1920’lerde self-determinasyon ilkesinin yasal statüsü hakkında bilgi veren önemli bir örnek olmuştur (Hannum, 2000: 8-9). Aaland adası ve Finlandiya, aslında 1157-1809 yılları arasında İsveç’in bir parçasıdır. Rusya’nın İsveç’i 1809’da mağlup etmesini takiben, İsveç bu iki bölgeyi Rusya’ya devretmek zorunda kalmıştır. Finlandiya 1917’de bağımsızlığını kazanınca Aaland adası, Finlandiya topraklarına dâhil edilmiş ve bu durum, adada İsveç ile birleşme amacı taşıyan ayrılıkçı bir hareket ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Söz konusu ayrılıkçı hareket, adaya giren ve uluslararası çatışmaya neden olan bir İsveç sefer kuvveti tarafından yönetilmiştir (Hannum, 2000: 9).

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, 19 Haziran 1920’de, anlaşmazlıkların MC Konseyi tarafından çözülmesi gerektiğini ileri sürmüş, İsveç ise buna, ada sakinlerinin Finlandiya veya İsveç egemenliği altında olmak istesin ya da istemesin, görüşlerini bir plebisit aracılığıyla ifade etme hakkına sahip olduklarını söyleyerek cevap vermiştir. Finlandiya ise konunun kendi meseleleri olduğunu savunmuştur. Anlaşmazlıklar arasındaki bağlantıda MC Konseyi, kendisine

hukuki danışmanlık sağlamak için bir yasal Komite oluşturmuş ve bu Komitenin tavsiyesine dayanarak, Finlandiya'nın adayı inceleme yetkisi olduğunu beyan eden itirazını reddetmiştir. Ada ile ilgili kararı vermek amacıyla Konsey, bu sefer nihai çözümler üretmek zorunda olan ve ünlü diplomatlardan (Beyens, Colondes ve Elkus) oluşan bir Komisyon hazırlamıştır (Napang, 2016: 151). Yerel araştırmalar yapıldıktan sonra Raportörler Komisyonu'nun yayımladığı raporda, Aaland adalarının Finlandiya'nın egemenliğinde kalması fakat adada yaşayan insanların kültürlerinin korunmasını güvence altına almak için Finlandiya'nın bölgeye özerklik vermesi tavsiye edilmiştir (Hannum, 2000: 10).

Raportörler, self-determinasyonun uluslararası hukuk statüsüne sahip olup olmadığı konusundaki tavırlarını,

Her ne kadar halkların self-determinasyonu ilkesi modern siyasi düşüncede, özellikle Büyük Savaştan bu yana, önemli bir yer işgal etse de, MC Sözleşmesi'nde ilkeden herhangi bir şekilde söz edilmediğine dikkat edilmelidir. Bu ilkenin belirli sayıda uluslararası anlaşmada tanınması, onu Devletler Hukuku'nun pozitif bir kuralıyla aynı temele dayandırmak için yeterli kabul edilemez (The Aaland Islands Question, 1920: 5) şeklindeki kararlar net bir biçimde ortaya koymuşlardır.

Ayrıca Aaland Adaları Davası'nda belli bir azınlığın parçası olduğu devletten ayrılarak başka bir devlete dâhil olmasının, yalnızca mensup olunan ülkenin adil ve geçerli garantiler vermeye gücünün yetmediği durumlarda başvurulacak istisnai bir çözüm olduğu kabul edilmiştir (The Aaland Islands Question, 1921: 27-28).

Görüldüğü üzere self-determinasyon, MC dönemi boyunca sadece istisnai durumlarda başvurulacak bir çözüm yolu olarak anılmış, uluslararası hukukun pozitif bir kuralı haline gelememiştir. Finlandiya ve İsveç arasındaki Aaland Adaları Sorunu'nu çözmekle görevlendirilen MC Konseyi'nin atadığı raportörlerin kararları bütün bu kanıları destekler niteliktedir. Büyük Güçler'in toprak bütünlüğü ilkesine bağlılığı dolayısıyla MC Sözleşmesi'nde açıkça yer verilmeyen self-determinasyon kavramı, MC dönemi boyunca siyasi ilke olma özelliğini korumuş, BM kurulana kadar hukuki bir nitelik kazanamamıştır. Self-determinasyon kavramının MC döneminde devletlerin ulusal yetki alanı içinde bulunan siyasal bir ilke olmanın ötesine geçememesi üzerinde etkili olan en önemli hususlardan biri, kavrama yasal bir nitelik kazandırma konusunda ısrarcı olan Wilson'un ABD'de siyaset dışı kalması olmuştur.

1.4.4. BM Kurulduktan Sonra Self-determinasyon

Bilindiği üzere kökleri eskilere uzanan self-determinasyon, BM tarafından açıkça tanımlanıp uygulanmadan önce, devletlerin ulusal yetki alanı içinde bulunan siyasal bir ilke olarak görülmüştür. Sömürgeci imparatorlukların yönetimi bağlamında self-determinasyon konusunu ele alan ilk çok taraflı anlaşma kabul edilen BM Şartı ile kavram, yasal bir statü kazanmıştır. Diğer bir

ifadeyle kavramın BM Şartı'nda yer alması, self-determinasyonun siyasi bir ilke olmasının ötesinde uluslararası hukuk ilkesi olarak görülmeye başlanmasını beraberinde getirmiştir.

BM Şartı'nda self-determinasyon ilkesine doğrudan ve dolaylı olarak yer veren maddeler şeklinde ikili bir ayrıma gitmek mümkündür. Self-determinasyon ilkesinin doğrudan yer aldığı maddeler; I. Bölüm: Amaçlar ve İlkeler kısmının 1. maddesinin 2. fıkrası ve uluslararası ekonomik ve sosyal işbirliğinin ele alındığı IX. Bölümün 55. maddesidir. Şart'ın 1. maddesinin 2. fıkrasında BM'nin amaçlarından biri "...uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve self-determinasyon ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkileri geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için gerekli önlemleri almak..." şeklinde ifade edilmiştir (Cristescu, 1981: 2). Düzenlemenin doğrudan yer aldığı diğer bir madde olan 55. madde de ise BM, insan haklarına riayet edilmesi hususunu kendi sorumluluğu altına almıştır (Cristescu, 1981: 3).

...yaşam standartlarını yükseltmeyi, tam istihdamı, kültürel işbirliğini, istikrar ve mutluluk şartlarını oluşturmak amacıyla, uluslar arasında dostane ve barışçıl ilişkilerin gelişebilmesi için eşit haklar prensibine ve halkların self-determinasyonuna dayanarak gerçekleştirilecek insan haklarına riayet edilmesi...

Kavrama doğrudan yer veren her iki maddede de self-determinasyondan bir hak olarak değil bir ilke olarak bahsedilmiştir. Bu maddelerde self-determinasyonun ne ifade ettiği, kapsamının ne olduğu ve madde içerisine kimlerin dâhil edileceği hususları üzerinde durulmamıştır. Ayrıca maddeler kapsamında self-determinasyonun süjesi olan ve devletlerin saygıyla karşılayacağı halk ile ilgili herhangi bir bilgi de yer almamıştır.

BM Şartı'nda self-determinasyon ile ilgili dolaylı düzenlemelerin bulunduğu maddeler ise "Muhtar Olmayan Bölgelere İlişkin Beyanname" kısmının yer aldığı XI. Bölümün 73. maddesi ve "Milletlerarası Vesayet Rejimi" kısmının yer aldığı XII. Bölümün 76. maddesidir. 'Muhtar olmayan bölgeler' ile ilgili 73. madde

Halkları henüz tam olarak kendilerini yönetemeyen bölgelerin idaresine ilişkin sorumlulukları bulunan veya bu sorumlulukları üstlenen BM üyeleri, bu bölge sakinlerinin çıkarlarının her şeyden önce geldiği ilkesini kabul ederler. İşbu Antlaşma ile kurulan barış ve güvenlik sistemi içinde bu bölgelerde yaşayanların refahını azami düzeye çıkarma yükümlülüğünü kutsal bir ödev bilirler ve bu amaçla: (a) İlgili halkların kültürüne saygı göstererek onların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini sağlamayı...; (b)...Söz konusu halkların kendi kendilerini yönetme yeteneğini geliştirmeyi, onların siyasal özelemlerini dikkate almayı ve kendi özgür siyasal kurumlarının giderek geliştirilmesinde onlara yardımcı olmayı;...kabul ederler" şeklindedir (Pails, 2001: 71).

Her ne kadar 73. maddede yalnızca özyönetim düzenlenmiş gibi görünse de maddenin, muhtar olmayan bölgeler için bağımsızlık mı, yoksa sadece sınırlı bir özerklik mi öne sürdüğü konusunda bir tartışma mevcuttur.

Muhtar olmayan bölgelerin dışında bulunan ve henüz bağımsız olmamış yerler ise XII. Bölümdeki Milletlerarası Vesayet Rejimi'ne tabi tutulmuştur. Vesayet sisteminin temelini belirleyen ve self-determinasyon ilkesinin dolaylı olarak düzenlendiği 76. madde, hem BM'ye hem de üye devletlere, vesayet altındaki halkların ilerlemesi noktasında, birtakım yükümlülükler getirmiştir. Self-determinasyonu ilgilendiren madde 76/b şu şekildedir (United Nations Charter, 1945);

Vesayet Rejiminin temel gayesi, ... vesayet altındaki bölgelerde yaşayan insanların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini kolaylaştırmak, ... bu bölge halklarının kendi kendilerini yönetmelerini ya da uygun olduğu anda bağımsızlığa doğru giderek gelişmelerini kolaylaştırmaktır.

Görüldüğü gibi, 76. madde kapsamında self-determinasyonun “özyönetim ve bağımsızlık” olmak üzere iki yönüne atıf yapılmıştır.

73. maddede muhtar olmayan bölgeler için bağımsızlığın mı, yoksa sadece sınırlı bir özerkliğin mi söz konusu edildiği tartışmalı olsa da, madde 76'da her ikisi birden kullanılarak, sömürge halklarının özerklik ve bağımsızlık seçenekleri bir arada ele alınmıştır. Seçeneklerden her biri self-determinasyonun kullanımı olarak kabul edilmiş, henüz bağımsız olmamış halklara, vesayetten kurtulurken her iki tercihe de başvurabilme özgürlüğü tanınmıştır. BM Şartı'nın gerek self-determinasyonu doğrudan düzenleyen gerekse ona dolaylı olarak yer veren maddelerinde kavram, hak olarak değil bir değer, bir prensip olarak ele alınmıştır. Şart'ın dili, bahse konu halklar için haklar belirleyebilecek kadar güçlü değildir. Bazı yorumcular Şart'ın, devletlerin idaresine yalnızca ahlaki bir yükümlülük getirme amacı taşıdığını iddia etmişlerdir. Self-determinasyonun kapsamına ilişkin fikir birliğinin olmayışı da Şart'ın hükümlerinin self-determinasyon hakkını oluşturmak için yeterli olmasını olanaksız kılmaktadır (Schwed, 1982: 448).

1.4.4.1. 1514 (XV) ve 1541 (XV) Sayılı BM Kararları

Self-determinasyon kavramının yasal çerçevesinin geliştirilmesinde ve sömürgecilik bağlamında ilerleme kaydetmesinde 1960 yılı içinde yaşanan gelişmelerin bir dönüm noktası olduğunu söylemek mümkündür. BM Genel Kurulu bu dönemde kavramın kesin olarak tanımlanması için çok sayıda karar kabul ederek, idareci devletlere self-determinasyonun uygulanması noktasında yasal bir zorunluluk getirmiştir (Oloka-Onyango, 1999: 162; Taşdemir ve Özer, 2017: 20). Özellikle “Sömürgelerin Tasfiyesi ve Sömürge Ülkelerine Bağımsızlık Tanınması” adlı 1514 (XV) sayılı kararın kabul edilmesiyle self-determinasyon, uluslararası ilişkilerde önemli bir güç haline gelmiştir. Self-determinasyonun geliştirilmesinde en önemli katkılardan biri kabul edilen karar, “bütün halkların self-determinasyon hakkı olduğunu” onaylar (Espie, 1978: 117). 1514 (XV) sayılı karar ile sömürgeciliğin yasadışı olduğu ilan edilerek yönetilen bölgeler üzerindeki kontrolün ivedi bir şekilde sakinlerine aktarılması istenmiştir.

Buradaki sorumluluk, self-determinasyon hakkının uygulanmasını sağlama noktasında sömürgeci devletlere verilmiştir. Dokuz ülke çekimser kalsa da karara karşı çıkan ülke olmamış, 1514 (XV) sayılı karar seksen dokuz olumlu oy ile kabul edilmiştir (Schwed, 1982: 450-451).

1514 (XV) sayılı kararın yalnızca sömürge halklarının self-determinasyon hakkı ile ilgilendiği açıktır (Quane, 1998: 549). Uti possidetis ilkesini kabul eden karar, sömürge yönetimi ortadan kalkıp bağımsızlık elde edildikten sonra artık sınırların daha fazla değişmesine izin vermemektedir. Bu bir sömürgecinin bağımsız olduktan sonra, o ülke içindeki azınlıkların bir self-determinasyon talebi olarak ayrılma hakkını kaybedecekleri anlamını taşımaktadır (Şahin, 2000: 21). Dolayısıyla kararın bağımsız olan sömürgelerin toprak bütünlüğünü teyit ettiğini, halklar teriminin sömürge ülkesinin tüm nüfusunu kapsadığını ileri süren görüşler çoğunluktadır (Quane, 1998: 550). 1514 (XV) sayılı karar, bütün halkların self-determinasyonundan bahsederken, aslında sömürgeci yönetim sona erdikten sonra bağımsız olan sömürgelerin sınırları içinde yaşayan “tüm insanları” kastetmektedir. Bu kararda halklar terimi etnik farklılıklara bakılmaksızın tüm bölge nüfusuna atıfta bulunmaktadır. Dolayısıyla, karar kapsamında halk teriminin tanımlanmasında bölgesel kriterin, etnik kritere tercih edilerek toprak bütünlüğü ilkesinin gözetilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür.

1514 (XV) sayılı karar, her ne kadar sömürgelerde yaşayan tüm halklar için bir self-determinasyon hakkı iddiasında olsa da, bu kararın aslında bütün halklar için bir self-determinasyon hakkı öngördüğünü iddia edenler de bulunmaktadır. Bu türden belirsizliklere rağmen, 1960’lardaki de-kolonizasyon politikası için önemli bir dayanak oluşturduğu tartışmasız olan 1514 sayılı kararın, self-determinasyonu uluslararası bir hak haline getirdiğini ve kavramı “ulusal yetki” alanı içinde olan bir konu olmaktan çıkardığını söylemek mümkündür (Gardam, 1993: 50). 1514 (XV) sayılı kararın en önemli özelliği; BM Şartı’nda yer almasıyla hukuki bir ilke olarak tanımlanan self-determinasyonu hukuki bir hakka dönüştürmüş olmasıdır. 1514 (XV) sayılı karar, muhtar olmayan bir bölgenin tam bir muhtariyet ölçüsüne ulaşabileceği üç seçeneği ortaya koyan 1541 (XV) sayılı kararla yakından takip edilmiştir. Bu seçenekler şunlardır: “(a) Egemen, bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkma; (b) bağımsız bir devletle serbestçe birleşme veya (c) bağımsız bir devletle entegrasyon.” 1541 (XV) sayılı karar da tıpkı 1514 (XV) sayılı karar gibi self-determinasyonun uygulanabilir bir hak olduğunu belirtir ve sömürge bölgelerinin hak iddia etmesini önlemek amacıyla sömürgeci devletlerin önceden kullandığı argümanlarını geçersiz kılar (Schwed, 1982: 451-452). 1541 (XV) sayılı kararın en önemli özelliği; self-determinasyon hakkının uygulanacağı birimleri sınırlandırması ve hakkın uygulama yöntemlerine açıklık getirmeye çalışmasıdır (Taşdemir ve Özer, 2017: 22).

1.4.4.2. 2625 (XXV) Sayılı BM Kararı

Self-determinasyon hakkını teyit eden ve kavramın uluslararası hukuktaki gelişiminde önem taşıyan başka bir karar da “BM Şartı’na Uygun Olarak Devletlerarasında İşbirliğine ve Dostane İlişkilere Dayanan Uluslararası Hukuk İlkeleri Beyannamesi” isimli 2625 (XXV) sayılı karardır. 1970 yılında oybirliğiyle kabul edilen bu Beyanname, uluslararası hukuka göre self-determinasyon düzenlemesinde yapılan ilave bir iyileştirmedir (Nguyen, 2016: 16). Toplamda yedi ilkedен oluşan Beyannamenin beşinci ilkesi “Eşit haklar ilkesi ve halkların self-determinasyon hakkı” başlığını taşımaktadır. Bu başlıklı bölüm şu maddeleri içermektedir (United Nations General Assembly Resolution 2625 (XXV), 1970):

BM Şartı’nda öngörülen, halkların eşit hakları ve self-determinasyonu uyarınca, tüm halklar dış müdahale olmaksızın serbestçe, kendi siyasal statülerini tayin etme ve kendi ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini sürdürme hakkına sahiptir ve her devlet BM Şartı uyarınca bu hakka uymakla yükümlüdür.”

(...) Halkların, yabancı boyunduruğu, idaresi ve sömürüsü altına alınması temel insan haklarının ve self-determinasyon ilkesinin ihlali anlamına gelmekte olup, BM Şartı’na aykırılık teşkil etmektedir (...)

(...) Egemen ve bağımsız bir devletin kurulması, özgürce bağımsız bir devletle birleşme veya bütünleşme ya da bir halkın serbestçe tayin ettiği herhangi bir siyasal statüye sahip olma, söz konusu halkın self-determinasyon hakkının uygulama şekillerini oluşturur.

(...) Yukarıdaki hiçbir paragraf, “self-determinasyon hakkı” ve “halkların eşit hakları” ilkelerine uygun olarak hareket eden, dolayısıyla ırk, inanç, renk ayrımı yapmaksızın ülkede yaşayan bütün insanları temsil eden bir hükümete sahip olan bağımsız ve egemen devletlerin, toprak bütünlüklerini veya siyasal birliklerini tamamen ya da kısmen bozacak herhangi bir fiile teşvik eder şeklinde yorumlanamaz.

2625 (XXV) sayılı kararın söz konusu maddeleri incelendiğinde, dikkat çeken hususlardan ilki; kararın ikircikli bir dil kullanmasıdır. Karar, bir yandan halkların self-determinasyon hakkını desteklerken, diğer yandan devletlerin toprak bütünlüğüne vurgu yapmaktadır (Oloka- Onyango, 1999: 163). Kararda dikkat çeken bir diğer husus, devletlerin “ırk, inanç veya renk” ayrımı gözetmeksizin bölgelerindeki tüm insanları temsil etmesi gerektiğinin ortaya koyulmasıdır (Hanna, 1999: 228). Beyannameye göre; ırk, din, renk ayrımı yapan ve temsili olmayan bir yönetim söz konusu değilse; toprak bütünlüğünü koruma hakkı, ayrılma yoluyla self-determinasyon hakkı kullanımından önce gelmektedir. Ülkesel bütünlük hakkının önceliği, ancak bünyesi içindeki halkların içsel self-determinasyon hakkına uymasıyla söz konusu olmaktadır (Bring, 2003: 27). Aksi takdirde, Beyannamede halkının isteklerine siyasal çözümler doğrultusunda hoşgörü ile yaklaşmayan, ayrımcılık yapan ve temsili olmayan bir hükümet söz konusu ise; self-determinasyon hakkının meşru bir uygulama olabileceği vurgulanmaktadır (Hill, 1995: 129).

1.4.4.3. Diğer Uluslararası Belgeler

Self-determinasyon hakkına açıkça yer veren uluslararası belgelerden bir diğeri de, insan haklarının gelişiminde önem taşıyan İkiz Sözleşmeler olarak da bilinen “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” ile “Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi”dir. BM tarafından hazırlanarak 1966 yılında kabul edilen İkiz Sözleşmeler 1976’da yürürlüğe girmiştir. Önceden belirtildiği üzere, her iki sözleşmenin self-determinasyon hakkına yer veren 1. maddesinin 1. fıkrası şu şekildedir (Hanna, 1999: 227): “Bütün halklar self-determinasyon hakkına sahiptirler. Bu hak uyarınca kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.” 1. madde detaylı incelendiğinde, self-determinasyon hakkının artık bir insan hakkına dönüştüğü ve hukuki bağlayıcılığının güçlendiği dikkat çekmektedir (Freeman, 1999: 51). Self-determinasyon hakkını, tüm halklara genişleten bu madde, aslında self-determinasyon hakkı ile kişisel ve siyasal haklar arasında sürekli bir bağ kurmaktadır (Gardam, 1993: 54).

İkiz Sözleşmeler’in ortak 1. maddesinin aslında birçok soruyu beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. Hangi halklara self-determinasyon hakkı verileceği, verilen hakkın ne şekilde uygulanacağı, kapsamı ya da self-determinasyon hakkı tanınan-tanınmayan halklar arasındaki hukuki ayrımın nasıl yapılacağı hususlarında madde 1’de herhangi bir açıklama ya da ölçüt bulunmamaktadır (Taşdemir ve Özer, 2017: 26-27). Söz konusu noktalardaki belirsizlik madde ile ilgili pek çok yorumun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak çoğunluk, İkiz Sözleşmelerde kastedilen self-determinasyon hakkının içsel self-determinasyon olduğunu iddia etmektedir. Nitekim bir devlet içinde her topluluğun ayrılma yoluyla bağımsızlık elde etmesi toprak bütünlüğüne ve devletlerarası istikrara zarar vereceğinden BM geleneğine aykırı olarak değerlendirilmektedir. İkiz Sözleşmeler, self-determinasyon ile ilgili mevcut belirsizlikler ve soru işaretlerine rağmen, self-determinasyon hakkını demokratik değerler temelinde şekillenen içsel boyutu ile tüm halklara doğru genişleterek, hakkın gelişmesine kaynaklık etmiştir. İkiz Sözleşmeler ile içsel self-determinasyon hakkı önem kazanmış, self-determinasyon süreklilik taşıyan bir hak olarak kabul edilmiş, demokratikleşme ve self-determinasyon hakkı arasında kuvvetli bir bağ kurulmuştur.

Self-determinasyon hakkının düzenlendiği diğer bir uluslararası belge ise 1975 tarihli Helsinki Nihai Senedi’dir. Bağlayıcı olmayan, siyasi ve ahlaki bir değer taşıyan Helsinki Nihai Senedi, ayrılma hakkını içerecek şekilde self-determinasyon hakkını açıkça genişlettiği için 1970 tarihli Dostane İlişkiler Beyannamesi’nden daha ileri düzeydedir (Hanna, 1999: 228). Devletler arasındaki ilişkileri yönlendirecek on ilkeye yer veren Senedin 8. ilkesi eşit haklar ve halkların self-determinasyon hakkına ilişkindir. Söz konusu ilkedeki düzenleme şu şekildedir (Gündüz, 1998): “(...) Halkların hak eşitliği ve self-determinasyon hakkı ilkesi uyarınca, bütün halklar iç ve dış siyasi statülerini tam bir özgürlük içinde saptama ve siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel

gelişmelerini diledikleri gibi sürdürme hakkına her zaman sahiptirler. (...)” Burada, sömürge ya da yabancı hâkimiyeti altında yaşayan halklara değinilmeden, self-determinasyon hakkının tüm halklara ait olduğu vurgulanmıştır. Self-determinasyon hakkının geniş bir şekilde yorumlandığı belgede, içsel ve dışsal self-determinasyon hakkı birlikte düzenlenmiştir. Self-determinasyonun sömürgecilik dışında da uygulanabileceğini ortaya koyan Helsinki Nihai Senedi’nde herhangi bir azınlığa ya da etnik gruba self-determinasyon hakkı tanınmamış, toprak bütünlüğü ilkesine büyük önem verilmiştir (Hannum, 1996: 22). Senet, BM tarafından dile getirilen self-determinasyon ilkesini güçlendirmiş, özellikle içsel boyutlu süreklilik taşıyan bir self-determinasyon anlayışına göndermede bulunmuştur.

1981 yılında Afrika Birliği Örgütü’nün kabul ettiği “Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı” da self-determinasyon hakkının yer aldığı önemli belgelerden bir tanesidir. Self-determinasyon hakkı, Şart’ın 20. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir (African Charter on Human and Peoples’ Right, 1981):

Her halk var olma hakkına sahiptir. Tüm halkların, varlığından asla şüphe edilmeyen ve devredilmeyen self-determinasyon hakları vardır. Bu halklar, siyasi durumlarını kendi tercihleri doğrultusunda belirlerler ve ekonomik ve sosyal gelişimlerini kendi seçtikleri bir modele uygun bir şekilde sürdürürler. Bütün halklar, siyasi, ekonomik veya kültürel olsun, yabancı hâkimiyetine karşı verdikleri özgürlük mücadelelerinde mevcut Şart’a taraf devletlerin yardımını görme hakkına sahip olacaktır.

Söz konusu belge ile Afrika halklarının sömürgeciliğin her türünden arındırılmasının ve halklar için daha iyi bir yaşam gerçekleştirilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir. Ayrıca Şart’ın, self-determinasyonun bölgesel düzeyde gelişmesine ve uygulanmasına ciddi katkılar sunduğunu söylemek mümkündür.

Self-determinasyon hakkını düzenleyen diğer bir belge ise 1993 yılında Dünya İnsan Hakları Konferansı’nda kabul edilen Viyana Deklarasyonudur. Bu Deklarasyon, halkların, self-determinasyon hakkını gerçekleştirebilmeleri için BM Şartı’na uygun olarak “meşru eylem” yapma hakkını kabul etmektedir (Hanna, 1999: 228). Self-determinasyon hakkının kapsamını genişleten Viyana Deklarasyonu, sadece “ülkeye bağlı olan tüm halkı, ayırım yapmaksızın temsil eden hükümetlere” karşı self-determinasyon hakkının ileri sürülemeyeceğini belirtmektedir (Vienna Declaration and Programme of Action, 1993). Diğer bir ifadeyle, temsili bir hükümete sahip olma hakkını tanıyan Dostane İlişkiler Beyannamesi’nin beşinci ilkesini yineleyen Deklarasyona göre; hak, halkın temsilcisi olmayan bir hükümete karşı ileri sürülebilecektir (Hanna, 1999: 228). Ancak bu halk, 1970 Beyannamesi’nde olduğu gibi sadece ırk, inanç ve renk bakımından dışlanmış bir halk değildir. Diğer kendine has özellikleri dolayısıyla temsilden dışlanmış bir halk olması da self-determinasyon hakkını öne sürmek için yeterlidir.

Tüm bu bilgiler ışığında BM kurulduktan sonra self-determinasyon hakkının gelişimi göz önüne alındığında, self-determinasyonun bu dönemde Kirgis'in ifadesiyle "bin bir yüzü" olduğunu söylemek mümkündür. Hemen hemen herkesin üzerinde anlaştığı bir husus varsa o da BM'nin kurulmasını takip eden süreçte self-determinasyonun sömürgeci tahakkümden tamamen kurtulmuş olduğudur (Kirgis, 1994: 305). Ancak yukarıda bahsi geçen beyannamelerden de anlaşılacağı üzere, self-determinasyon hakkı yalnızca sömürge bağlamı ile sınırlandırılmamıştır. BM döneminde bu hak, uluslararası hukukun gündemine hem siyasal hem ekonomik boyuta sahip bir devletin sınırları içinde yaşayan tüm insanların isteklerini gözeten genel çaplı bir insan hakkı olarak yerleşmiştir. Self-determinasyon artık devletlerin göz ardı edebileceği ahlaki bir ilke olmaktan çıkarak, sınırlı fakat tamamıyla hukuki ve dinamik bir hakka dönüşmüştür.

1.5. Self-determinasyon Türleri

Gerek BM Şartı'nda, gerekse konuyla ilgili diğer uluslararası belgelerde, self-determinasyonun türleri ile ilgili herhangi bir tasnife gidilmemiş olsa da tüm self-determinasyon iddiaları aynı kategoride değerlendirilemeyeceğinden bunlar arasında bir ayırım yapmak daha yararlı olacaktır. Self-determinasyon türleri arasında ayırım yapılmasıyla self-determinasyon iddialarına verilecek siyasi ve hukuki cevaplar farklılaşacağından, sorunlara daha etkin ve kalıcı çözümler bulunması kolaylaşacaktır. Bazı yazarlar self-determinasyon türlerini içsel ve dışsal self-determinasyon hakkı olmak üzere iki kategoriye ayırırken; tez çalışması çerçevesinde bu tasnif üç kategori olarak ele alınacaktır. Bunlar; 1) İçsel self-determinasyon hakkı 2) Dışsal self-determinasyon hakkı 3) Ekonomik self-determinasyon hakkı şeklindedir.

1.5.1. İçsel Self-determinasyon Hakkı

Uluslararası düzenin temel ilkesi, devletlerin iç işlerine müdahale edilmesine izin vermediğinden self-determinasyonun içsel boyutu uluslararası hukukta bir sorun olmamıştır. Ancak insan hakları normlarının kabulü ve öneminin artması sonucu devlet egemenliği ilkesinin zayıflamasıyla self-determinasyonun içsel boyutu, self-determinasyon tartışmalarında giderek daha önemli hale gelmiştir. İçsel self-determinasyon hakkı, genel itibariyle devletlerin baskı yoluyla bir halkın kendi siyasi, ekonomik ve sosyal sistemini özgürce seçmesini önlemeye çalışmaması durumunu ifade etmektedir (Senese, 1989: 19).

İçsel boyutlu self-determinasyon hakkının özellikleri ele alındığında ilk dikkat çeken husus, hakkın, dışsal boyutlu self-determinasyon hakkı gibi uygulandıktan sonra ortadan kalkan ya da giderek azalan bir hak olmamasıdır (Cassese, 1995: 64-65). Diğer yandan, içsel self-determinasyon hakkı devletlerin iç örgütlenmesine ilişkin olup, siyasi bir özellik taşımaktadır. Ayrıca bu hak, yalnızca ülkedeki etnik ve dinsel gruplara tanınmış bir hak olmaktan ziyade ülkede yaşayan

herkesin yararlandığı bir haktır. Dolayısıyla bu hak ile azınlıkların da ülke yönetimine katılmasına imkân tanınmaktadır (Kılınç, 2008: 956).

İçsel self-determinasyon hakkı kapsamında, bir devlet sınırları içerisindeki azınlık gruplarının kültürel, sosyal, politik, dilsel ve dini haklarına saygı duyma yükümlülüğü altındadır. Devlet, bu haklara saygı duyduğu müddetçe, halkın baskı altına alınmadığı varsayılmakta ve halkın yaşadığı devletin toprak bütünlüğüne yönelik meydan okumalarının haklı bir nedeni olmadığı düşüncesi kabul görmektedir (Verhelst, 2018: 5). Ancak içsel self-determinasyon hakkına yönelik iddialar dikkate alınmadığında ve devletler tarafından kabul edilemez olarak değerlendirildiğinde, talep sahiplerinin mevcut durumlarını sürdürmeleri konusunda bir teşvik bulunmamaktadır. Bu durum, alt grupların fiili bir ayrılma elde etme noktasında güç kullanımını özendirir.

Fransa halkının, krallık yönetiminden ve aristokrasinden kurtulup kendi içsel idaresini belirlediği 1789 Fransız Devrimi, içsel anlamlı self-determinasyonun ortaya çıktığı ilk tarihsel olay olarak görülmektedir. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi (1789), Fransız halkının iç yönetim sistemini belirlemesi durumunu ele aldığı kadar bağımsızlık konusuna da yer vermiştir (Oran, 2009: 109). Süreç içinde self-determinasyonun anlamını dışsaldan “içsele” çeviren ilk belge 1966 tarihli İkiz Sözleşmeler olmuştur. Bu sözleşmelerin ortak birinci maddesi, self-determinasyonun içsel boyutunun önemini yükseltmiştir (Taşdemir ve Özer, 2017: 57). 1970 tarihli Dostane İlişkiler Beyannamesi’nde ise içsel self-determinasyonun kendi kaderini tayin ve toprak bütünlüğü arasında bir uzlaşma olduğu dolaylı olarak öngörülmüştür. Ancak gerek İkiz Sözleşmelerde gerekse Dostane İlişkiler Deklarasyonu’nda hakkın nasıl uygulanacağı belirtilmemiştir (Pullar, 2014: 103-104). 1975 tarihli Helsinki Nihai Senedi’nde de içsel self-determinasyona yer verilmiştir. Önceden de belirtildiği üzere, Senedin 8. ilkesinde düzenlenen self-determinasyon hakkı, sömürgecilik süreci dışında bir hakkı ifade etmektedir. Keza, katılımcılarının Kuzey Amerika ve Avrupa devletleri olduğu belgede, self-determinasyon hakkına saygı gösterilmesi talebinin açıkça kabul edilmesi hakkın içsel yönüyle ele alındığının göstergesidir (Raic, 2002: 231).

İçsel self-determinasyon hakkı kapsamına girecek durumlara bakıldığında, ilk olarak egemen devlette yaşayan halkların self-determinasyon hakkı dikkat çekmektedir. Bu hakkın, bir devletin ifade özgürlüğünü kısıtlama, geliri adaletsiz dağıtma ve siyasi katılımı engelleme vb. yoluyla egemenliği altındaki halk üzerinde baskı kurması durumunda bir ayaklanma mücadelesi olarak ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Baskıcı devletlerin halkın tamamını temsil edemeyeceğinin aşikâr olması (Rosas, 1993: 238) dolayısıyla baskıya maruz kalan halkın demokratik bir yapı lehine devletin rejimini değiştirmeyi istemesi bu hakkın temelini oluşturur. Anti-demokratik devletlerde söz konusu olan baskıcı rejimler, halkın ayaklanma hakkını haklı kılar. Yaşadığı devletin hükümeti tarafından temsil edilmeyen, zulüm gören ve ayrımcılıkla karşı karşıya bırakılan bir halkın ayaklanmaya son seçenek olarak başvurması hem BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi hem de Dostane İlişkiler Beyannamesi’nde desteklenmiştir. Haiti, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Eski

Burma gibi ülkelerdeki halk hareketleri bu konuya örnek olarak verilebilir (Taşdemir ve Özer, 2017, 58).

İçsel self-determinasyon kapsamı dâhilinde ele alınacak ikinci husus, ırksal grupların self-determinasyon hakkıdır. Uluslararası hukukun temel belgeleri çerçevesinde azınlıklara self-determinasyon hakkı verilmezken, bazı koşullara maruz kalan ırksal gruplara bu hakkın tanınmasına ilişkin bir teamül oluşmuştur (Rosas, 1993: 246). Dostane İlişkiler Beyannamesi'nin beşinci ilkesi çerçevesinde, ırksal ve dini ayrımcılık yapan bir hükümet karşısında, halkların self-determinasyon hakkının meşru bir uygulama olabileceği dolaylı olarak vurgulanmaktadır (Hill, 1995: 129). Etnik ve dini ayrımcılığın söz konusu olduğu devletler, BM tarafından çeşitli yaptırımlara maruz bırakılmaktadırlar. BM'nin kendi halkına etnik ayrımcılık yapan Güney Afrika ve Güney Rodezya hükümetleri karşısında gösterdiği mücadele içsel self-determinasyon dâhilinde değerlendirilebilecek bir örnektir (Demirel, 2013: 153-154).

Yerli halkların self-determinasyon hakkı ise içsel self-determinasyon kapsamı içinde ele alınabilecek durumlardan bir diğeridir. Yerli halklar, yaşadıkları egemen toplumların özelliklerinden sosyal, kültürel, ekonomik ve politik anlamda farklılaşan ve ilişkilerini daha çok geleneksel yaşayan insan topluluklarıdır (United Nations-Department of Economic and Social Affairs (t.y.), <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/about%20-us.html>). Bu halklar, bağımsız devlet kurma isteğinden ziyade ekonomik, siyasi ve kültürel özerkliğe doğru giden iddialar üzerinde odaklanarak, self-determinasyonun daha geniş çerçevede uygulanması için mücadele ederler. Söz konusu nitelikteki self-determinasyon hakkı için iddialarda bulunan yerli halklara Bolivya, Guatemala, Kanada, Amerika, Nikaragua ve Avustralya'daki yerliler örnek olarak gösterilebilir. Birçok akademisyen yerli halkların ayrılma hakkı olmadığını savunmakta, bu halklara yalnızca otonomi, muhtariyet ya da yerli kaynaklardan münhasır yararlanma gibi hakların verilmesi gerektiğinin altını çizmektedir (Taşdemir ve Özer, 2017: 62). Yerli halkların içsel self-determinasyon hakkını kabul eden en önemli belge, BM Yerli Halkların Hakları Beyannamesi'dir. Beyannamenin 3. ve 4. maddeleri, yerli halklara self-determinasyon hakkını tanıırken, bu halkların kendi siyasi statülerini tayin etme ve ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda kalkınmaları için takip edilecek yolu özgürce belirleme hakkına da sahip olduklarını belirtmiştir (Wiessner, 2009: 4).

1.5.2. Dışsal Self-determinasyon Hakkı

Self-determinasyonun dışsal boyutu, ana devlet tarafından haklarına saygı gösterilmeyen ve açıkça insan hakları ihlallerine maruz kalan halklarla ilgilidir (Verhelst, 2018: 6). Genel hatlarıyla, dışsal self-determinasyon hakkı, halkların bağımsız ve dış müdahaleden uzak olma haklarını ifade etmektedir. Bu hak, ulus devletlerin diğer devletlerin toprak bütünlüğüne müdahale etmesini yasaklayan BM Şartı'ndan kaynaklanmaktadır (Moris, 1997: 205). Dışsal self-determinasyon hakkının üç unsuru olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, devletlerin iç işlerine

müdahale edilmemesi ilkesine dayanmaktadır ve bu nedenle devlet egemenliği kavramı ile bağlantılıdır. De-kolonizasyon yasası ve uygulaması, dış boyutlu self-determinasyonun ikinci unsuru ile ilgilidir. Yerli halkların hakları bağlamında dışsal self-determinasyon hakkının üçüncü ve en önemli unsuru ise ayrılık meselesini içermektedir (Roepstorff, 2013: 17-18).

Dışsal self-determinasyon hakkı kapsamında ele alınacak durumlara bakıldığında, ilk olarak geleneksel sömürgecilik bağlamı dikkat çekmektedir. Uluslararası hukukta sömürge altında yaşayan halkların self-determinasyon hakkına sahip oldukları belirtilmektedir. Sömürge altında ezilen halkların, dışsal self-determinasyon hakkına başvurarak egemen bağımsız bir devlet olmayı talep etmesi, sömürü düzeni karşısında kendilerini koruyabilme istek ve iradelerinden kaynaklanmaktadır. Sömürge halklarına tanınan self-determinasyon hakkının uluslararası toplumca kabul gören bir takım standartları vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: Sömürge yönetimine maruz kalan tüm halklar bu hakkı elinde bulundurur. Bu hak, bir bütün olarak halka aittir. Hak yalnızca self-determinasyonun dışsal boyutu ile ilgilidir. Şayet bir sömürge ülkesi kendi içerisinde çeşitli etnik gruplara bölünmüşse, söz konusu grupların ayrıca kendi dış statülerini belirlemeleri mümkün değildir. Son olarak bu hak, sömürge halkı tarafından bir kere icra edildikten sonra sona eren yalnızca bir defaya mahsus bir haktır (Taşdemir ve Özer, 2017: 53-54). 1960 yılı sonrası dönemde, geleneksel sömürgecilik bağlamı kapsamında değerlendirilen self determinasyon hakkı, bağımsız bir amaç olarak kabul edilmeye başlanmıştır. 1945-1978 yılları arası dönemde, yetmiş ülke, sömürge halklarına tanınan dışsal self determinasyon hakkını kullanarak bağımsızlık elde etmiştir.

Dışsal self-determinasyon hakkı çerçevesinde ele alınacak diğer bir durum yabancı tahakkümüne konu olan halkların self-determinasyon hakkıdır. BM Şartı'nın 2. maddesinin 4. fıkrasında devletler arasında her türlü sınır ötesi silahlı çatışmayı yasaklayan kuvvet kullanma yasağı ilkesi emredici bir kural olarak düzenlenmiştir (Gray, 2000: 24). Dışsal self-determinasyonun “askeri araçlar” kullanılarak bir devletin yabancı ülke halkını tahakküm altına alması durumunda oluşacağını belirten Cenevre Sözleşmelerine Ek 1977 tarihli I Nolu Protokol'den hareketle devletler, yabancı hâkimiyeti kavramını silahlı güç kullanılarak bir ülkenin askeri anlamda işgal altına alınması şeklinde sınırlandırmışlardır (Cassese, 1995: 98). 1967'de İsrail'in Arap topraklarını işgali, 1979 yılında SSCB'nin Afganistan'ı, Vietnam'ın Kamboçya'yı işgali ve 1991'de Irak'ın Kuveyt'i işgali, BM ve üye devletler için yabancı tahakkümüne konu olan halkların self-determinasyon hakkı kapsamına giren durumlara örnek verilebilir. Ancak BM'nin bu olaylar karşısındaki tutumu, işgalci devletlerden işgal altında olan ülke halklarının self-determinasyon hakkına saygı gösterilmesini istemekle sınırlı kalmıştır. BM, Kamboçya hariç diğer örneklerde self-determinasyon hakkının uygulanmasında başarılı olamamıştır (Taşdemir ve Özer, 2017: 56-57).

Günümüzde yabancı hâkimiyetin tanımı, geleneksel olmayan egemenlik biçimlerini içerecek şekilde genişletilmiştir. Bugün yabancı egemenliği, hem bir ülkenin birliklerinin başka bir ülkede konuşlandırılması gibi askeri, hem bir ülke veya ülke grubunun diğerinin iktisadi varlığı üzerinde hegemonya kurması gibi ekonomik hem de bir ülkenin kültürünün bir başkasına empoze edilmesi gibi kültürel olarak görülmektedir (Moris, 1997: 207). Günümüzde, geleneksel sömürgecilik biçiminin etkilerine tepki olarak ortaya çıkan dışsal self-determinasyon hakkına dair iddialar neredeyse yoktur. Ancak, yabancı hâkimiyetinin varlığı ve bir devletin diğerine müdahalesi söz konusu olduğunda, bu iddialar yeniden gündeme gelmeye başlamaktadır.

Uluslararası hukukun önemli ilkeleri arasında yer alan “ülkesel bütünlüğün korunması” ilkesi nedeniyle de-kolonizasyon ve yabancı tahakkümünden kurtulma dışında ayrılmanın uluslararası kabulü çok nadirdir. Bangladeş’in Pakistan’dan (1971), Eritre’nin Etiyopya’dan (1993), Kosova’nın Sırbistan’dan (2008) ve Güney Sudan’ın Sudan’dan (2011) ayrılması başarılı “sömürge-dışı” ayrılmalara örnektir. Mevcut örneklerde eski hükümetler tarafından ilgili halka yönelik gerçekleştirilen ağır ve sürekli insan hakları ihlalleri söz konusu olmuştur (Pullar, 2014: 103). Ana devletten ayrılmak, bu baskıya karşı “nihai çözüm” olarak değerlendirilir. Her ne kadar dışsal self-determinasyonun bir yönü ayrılığı meşrulaştırırsa da self-determinasyona yönelik hiçbir uluslararası yasa, tüm halkların yalnızca self-determinasyon hakkına sahip olması nedeniyle ayrılma hakkını elinde bulundurduğunu söylemez (Scott, 1996: 818). Sonuç olarak, sömürgeci yönetimden ve yabancı tahakkümünden kurtulma ve nadiren de olsa ağır insan hakları ihlallerine maruz kalma durumları dışında ayrılma uluslararası hukukta meşru görülmemektedir. Nitekim Katalanların “adaletsizlik için bir çare olarak ayrılma” (Verhelst, 2018: 6) istekleri ilgili nedenlere uymadığı gerekçesiyle uluslararası çevreler tarafından destek bulamamaktadır.

1.5.3. Ekonomik Self-determinasyon Hakkı

Ekonomik self-determinasyon, devletlerin ve halkların ekonomik geleceklerini belirleme hakları ile ilgilidir. Bir devlet tarafından ekonomik işlerin düzenlenmesi, meşru bir egemenlik tatbikidir (Umozurike, 1970: 79). Ekonomik self-determinasyon hakkı genel hatlarıyla, bir devletin veya halkın kendisine ait doğal kaynakları kendi istekleri ve kararları doğrultusunda kullanması ve kontrol etmesidir. İçsel self-determinasyon hakkının evrilmesiyle ortaya çıkan (Katona, 2011: 1466) ekonomik self-determinasyon hakkının tarihsel gelişim sürecine bakıldığında, ilk olarak 1952 tarih ve 523 sayılı BM kararı dikkat çekmektedir. Ekonomik self-determinasyonun başlangıcı sayılan bu kararda, ilk kez az gelişmiş ülkelerin, kendine özgü doğal kaynakların kullanımını serbestçe belirleme şeklinde bir egemenlik hakkını elinde bulundurduğu vurgulanmıştır. Ayrıca ilk kez az gelişmiş devletler, doğal kaynakların öncelikli şekilde kendi çıkarlarına ve ekonomik planlarına uygun olarak kullanılacağı noktasında sorumluluk kabul etmiştir (Ehtibarlı, 2016: 214). Uluslararası hukuk çerçevesinde ekonomik self-determinasyon hakkının kabulünü sağlayan esas karar ise, 1962 tarih ve 1803 (XVII) sayılı BM kararı olmuştur. “Doğal Kaynaklar Üzerinde Sürekli

Egemenlik Bildirisi” adlı bu karar, aidiyeti yabancıların olan mallara ulusal nitelik kazandırılması ve yabancı sermayenin gelişmiş ülkelerden ithal edilmesi hususları ile ilgilidir (Yücel, 2014: 95).

1966 tarihli Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme’nin 1. maddesinin 2. fıkrası ile 26. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme’nin 1. maddesinin 2. fıkrası ile 47. maddesi de ekonomik self-determinasyon hakkının tarihsel gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Söz konusu maddeler çerçevesinde genel olarak tüm halkların, kendi amaçları doğrultusunda doğal kaynaklarını serbestçe tasarruf edebilecekleri ve hiçbir durumda kendi varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli araçlardan mahrum bırakılamayacakları garanti altına alınmıştır (Van Dyke, 1969: 250; Farmer, 2006: 449). Ekonomik self-determinasyon hakkının gelişiminde diğer bir önemli gelişme BM Genel Kurulu’nun 1974 tarih ve 3281 (XXIX) sayılı kararı olan “Devletlerin Ekonomik Haklarına ve Görevlerine İlişkin Şart”ın kabul edilmesi olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin yoğun çabalarıyla kabul edilen ve daha çok onların lehine olan 3281 sayılı karar, her devletin kalkınma iradesine uygun şekilde, dış müdahale olmaksızın siyasi, sosyal ve kültürel sistemlerini olduğu kadar ekonomik sistemlerini de seçme hususunda devredilmez bir hakka sahip olduğunu belirtmektedir (Taşdemir ve Özer, 2017: 66). Ancak bütün bunlara rağmen, 1803 ve 3281 sayılı kararların tek başına hukuki bağlayıcılığı olduğunu söylemek mümkün değildir.

Ekonomik self-determinasyon, sömürgecilik tarafından kurulan ekonomik yapıların kalıcı eşitsizliklerini telafi etmek üzere ortaya çıkan bir haktır. Bu hak, ekonomik ve sosyal hakların daha fazla gerçekleşmesi için temel sağlar. Günümüzde ekonomik self-determinasyonun yeniden doğuşu, sömürgecilik karşıtlığı, özyönetim ve insan haklarının gerçekleştirilmesi nosyonlarının temel ilkelerine dayanmaktadır (Farmer, 2006: 473). Ekonomik self-determinasyonun yeniden gündeme alınması, sömürgeci dünya düzeninin mağduru olan ülkeleri günümüz şartlarında korumak için gereklidir. Nitekim bugün itibarıyla geçerli sistem dâhilinde de yeni mağdur ülkeler oluşmaktadır. Afrika ülkeleri bu kapsamda değerlendirilebilir.

1.6. Self-determinasyonun Uluslararası Hukukun Diğer İlkeleriyle İlişkisi

1.6.1. İç İşlerine Müdahale Etmeme İlkesi

BM Şartı’nın 1. maddesinin 2. fıkrasında yer alan, “eşit haklar ve halkların self-determinasyon ilkesi” ile 2. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen “devletlerin egemen eşitliği ilkesi” arasındaki bağlantı oldukça önemlidir (Abdullah, 2006: 33). Devletlerin egemen eşitliği ilkesinin en mühim sonuçlarından biri devletlerin karşılıklı olarak birbirlerinin iç işlerine müdahale etmemeleridir. Uluslararası hukukta büyük önem taşıyan bu ilke, BM Şartı’nın 2. maddesinin 7. fıkrasında geçen, “Bu Şart’ın hiçbir hükmü, BM’ye, herhangi bir devletin iç yetkisi dâhilinde olan meselelere müdahale etme yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden meseleleri bu Şart uyarınca

bir çözüme bağlamaya zorlayamaz...” ibaresi ile somutlaşmıştır (Walker, 1993: 173). Ayrıca 1948 Amerikan Devletleri Örgütü Şartı (Organization of American States, OAS), 1970 Dostane İlişkiler Beyannamesi, 1975 Helsinki Senedi’nde ve 1986 tarihli Nikaragua Davası’nda, iç işlerine müdahale etmeme ilkesinin doğası gereği uluslararası hukukta bulunması gereken temel ve güçlü bir ilke olduğu ortaya konmuştur (Abdullah, 2006: 34).

Devletlerin iç işlerine müdahale etmeme ilkesinin varlığı konusunda herhangi bir şüphe bulunmamasına rağmen, ilkenin içeriği kesin sınırlarla belli değildir. İlkenin yasakladığı ve izin verdiği durumların saptanması oldukça zordur. İlkeyi içerik itibarıyla kategorize etmek, devletler arasındaki ilişkilere, ilgili devletlerdeki toplumların genel durumuna ve bunların siyasi gelişme düzeylerine bağlıdır (Wood, 2017). Ancak hali hazırda iç işlerine müdahale etmeme ilkesine istisna oluşturan iki durumun varlığından söz etmek mümkündür. İlk istisnai durum, insani amaçlarla yapılan müdahaledir. Günümüz şartlarında insan hakları konusu yalnızca ilgili devletin iç meselesi olarak görülmediğinden insani amaç gözetilerek yapılan müdahale, uluslararası hukuk çerçevesinde izin verilen bir davranış olarak kabul edilmektedir. Self-determinasyon hakkını haklı bir nedene dayanarak kullanmaya çalışan halklara yardım etme durumunda yapılan müdahale ise ikinci istisnai durumu oluşturmaktadır. Dışsal self-determinasyon hakkını elinde bulunduran sömürge veya yabancı tahakkümü altında yaşayan halkların self-determinasyon hakkının tehlikeye girmesi durumunda devletler, söz konusu halklara doğrudan yardım edebilmektedir (Cassese: 1995: 176). Öyleyse, self-determinasyon hakkına sahip olan bir halkın, bu hakkı kullanması durumu tehlikeye girdiğinde, iç işlerine müdahale etmeme ilkesinin uygulanabilirliğinin zarar göreceğini söylemek mümkündür.

1.6.2. Kuvvet Kullanma Yasağı İlkesi

Kuvvet kullanma ilkesel anlamda BM Şartı’nın 2. maddesinin 4. fıkrasında yasaklanmıştır. Kuvvet kullanmayı yasaklayan ibare, “Teşkilât üyesi devletler, milletlerarası münasebetlerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse BM’nin amaçları ile uyumlayacak herhangi bir surette, tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar” şeklindedir (Delanis, 1979: 101). Bu ibare BM Şartı’nın en tartışmalı hükümlerinden biri olmuştur. Özellikle self-determinasyonun hak olarak kabulü ile birlikte, kuvvet kullanımının meşruluğu sorunu, hakkın kullanılması bağlamında ciddi bir tartışma yaratmıştır.

1970 tarihli Dostane İlişkiler Beyannamesi devletlere, halkları self-determinasyon hakkından mahrum bırakan zorlama tedbirlerinden kaçınma yükümlülüğü getirerek, kuvvete dayalı eylemlere maruz bırakılmaya çalışılan halkları ise BM amaç ve ilkelerine uygun olarak yardım arama ve alma konusunda yetkilendirmiştir (Cristescu, 1981: 29; Shaw, 2005: 43-44). Ancak bu düzenleme, self-determinasyon hakkını elinde bulunduran halkların, meşru müdafaayı öne sürerek güce başvurmalarının doğal hakları olduğu anlamına gelmemektedir. BM’nin 1974 tarih ve “Saldırının

Tanımı” isimli 3314 (XXIX) sayılı kararı da self-determinasyon hakkını kullanan bir halka karşı kuvvet kullanma yasağını tekrarlarken, halkların yardım arama ve almalarına izin vermektedir. Ancak gerek Beyanname gerekse “Saldırının Tanımı” hakkındaki kararın 7. maddesi halkların hangi nitelikte bir yardıma yetkilendirildikleri hususunda açık değildir (Taşdemir ve Özer, 2017: 74-75). Üçüncü dünya ülkeleri, 3314 (XXIX) sayılı kararın 7. maddesini dışsal self-determinasyon için mücadele eden halkların bu haklarını elde etmek için kuvvet kullanmaya başvurabilecekleri bir “ruhsat” şeklinde yorumlayarak, maddeyi siyasi bir zafer olarak görmüşlerdir (Wilson, 1990: 101). Batılı devletler ise mücadelenin silahlı olmasını istemediklerinden 7. maddenin ulusal bağımsızlık hareketlerine kuvvet kullanma yetkisi vermediğini savunarak, maddeyi dar anlamda yorumlamayı tercih etmişlerdir.

Self-determinasyon hakkının kullanılmasında kuvvet kullanımının meşruluğunu destekleyen pek çok gelişmekte olan ülke, bu desteğini BM Şartı’nın 51. maddesi kapsamında ele alınan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına dayandırmışlardır. Söz konusu devletlere göre, sömürge rejimi güç kullanılarak kurulduğu için “sürekli bir saldırı” teşkil etmektedir. Batılı devletler ise silahlı saldırıyı bertaraf etmek için meşru müdafaa hakkının halklara değil devletlere sunulan bir hak olduğunu savunmuşlardır. Dolayısıyla batılı devletlere göre ulusal bağımsızlık hareketleri 51. maddeden yararlanamazlar (Taşdemir, 2003: 46).

Nitekim BM Şartı’nın 2 maddesinin 4. fıkrası ile 51. maddesinin self-determinasyon hakkına dayanan çatışmalar özelinde tatbik edilebileceğini ve hakkı elinde bulunduran halkın, meşru müdafaa hakkına uygun olarak güç kullanma hakkına sahip olduğunu söylemek oldukça zordur. Bu, daha ziyade self-determinasyon hakkının bastırılmasına yönelik zorlama tedbirleri uygulandığında, bu tedbirler karşısında kuvvet kullanımının uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyeceği şeklinde anlaşılmalıdır (Shaw, 2005: 45). 51. maddenin ulusal bağımsızlık mücadelelerine uygulanması maddenin geniş anlamda yorumlanması olacağından uluslararası alanda tehlikeli bir istikrarsızlık ortaya çıkaracaktır (Taşdemir, 2003: 47-48).

Sonuç itibariyle, BM Şartı ve yayınlanan Beyannamelerden yola çıkarak, self-determinasyon hakkını elinde bulunduran halkların, söz konusu haklarını gerçekleştirirken, devletlerin bu hakları kuvvet kullanarak ya da baskı kurarak engellemesinin modern uluslararası hukuka aykırı kabul edildiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle devletlerin, uluslararası hukuka uygun olarak self-determinasyon talebi doğrultusunda mücadelesini yürüten bir halkı engelleme maksadıyla kuvvet kullanmaktan kaçınması gerekmektedir. Ayrıca devletlerin engelleyici bir tavır içerisine girdiği hallerde, self-determinasyon hakkını serbestçe kullanmak isteyen halkın, söz konusu tavra karşı koyma ve dış yardım talep etme ve alma hakkına sahip olduğunun da uluslararası hukukta kabul gördüğü söylenebilir.

1.6.3. Ülkesel Bütünlük İlkesi

BM Şartı, Dostane İlişkiler Beyannamesi ve Sömürge Halkları Beyannamesi gibi uluslararası belgeler, self-determinasyon ve toprak bütünlüğü ilkelerinin ayrı ayrı önemini vurgulamaktadırlar. Ancak, self-determinasyonun tam anlamıyla tanımlanmamış olması ve bazı durumlarda ayrılma hakkı şeklinde yorumlanması ülkesel bütünlük ilkesi ve self-determinasyon hakkı arasında bir çelişki yaratmaktadır. Bu çelişkiye rağmen, ülkesel bütünlük ilkesi, meşru bir devletin bölünmezliğini ifade ettiği için, self-determinasyon uygulamalarında sınırlayıcı bir rol üstlenmiş ve self-determinasyon hakkıyla karşılaştırıldığı durumlarda genellikle daha çok önemsenmiştir.

Self-determinasyonun türleri olarak ele alınan içsel ve dışsal self-determinasyon hakkının ülkesel bütünlük ilkesiyle ilişkisi birbirinden farklı olarak değerlendirilmektedir. Tüm halkların (azınlıklar dâhil) devlet yönetimine etkili bir şekilde katılımını hedefleyen içsel self-determinasyon hakkı, devletlerin ülkesel bütünlüklerini tehdit etmediğinden ülkesel bütünlük ilkesiyle uyum içindedir denebilir. Azınlıkların da haklarının korunduğu bir formül olan içsel self-determinasyonun ülkesel bütünlük ilkesine aykırı olmadığını söylemek mümkündür. Ülkesel bütünlük ilkesi ile self-determinasyon arasındaki ilişkinin çatışmalı olarak algılanmasının temel sebebi; halkın içsel self-determinasyon talebinin karşılanmadığı hallerde, ayrılarak kendi bağımsızlığını kazanma hakkı anlamına gelen dışsal self-determinasyonun içinde barındırdığı ana devletten ayrılma ihtimalidir (Raic, 2002: 308-309).

Ülkesel bütünlük ilkesi, uluslararası güven ve istikrarın korunması noktasında önem arz ettiğinden, self-determinasyonun ayrılığı teşvik edecek şekilde yorumlanmasına uluslararası çevrelerce karşı çıkılmaktadır. Her şeye rağmen birtakım uygulamalar, self-determinasyon hakkı üzerinde bulunan ülkesel bütünlük sınırlamasının çeşitli durumlarda ortadan kalkabileceğini kanıtlamaktadır. Örneğin, Singapur'un Malezya'dan ayrılmasının tanınması, Bangladeş'in Pakistan'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanması gibi durumlarda insan hakları büyük oranda ve sistematik bir şekilde ihlal edildiğinden ülkesel bütünlük ilkesine verilen önemin azaldığı dikkat çekmektedir (McCorquodale, 1994: 880).

Sonuç itibarıyla, self-determinasyon devletle halk arasındaki ilişkiyi ifade eden bir kavramken, ülkesel bütünlük devletler arasındaki ilişkilere vurgu yapması dolayısıyla daha çok önem verilen bir ilke olarak ortaya çıkmaktadır (Gzoyan ve Banduryan, 2011: 103). Hatta BM bile self-determinasyon hakkını, devletlerin toprak bütünlüğünü bozma doğrultusunda haklı ve gerekli bir çaba olarak yorumladığında zor bir durumla karşılaşacağı düşüncesiyle, bu iki ilkenin çatışması halinde ülkesel bütünlük ilkesini daha önemli bir yere koymuştur (Van Der Vyver, 2000: 25). Ancak, ülkesel bütünlük ilkesi ile self-determinasyon hakkının birlikte mevcut olmasının en uygun şekli azınlıklar dâhil bütün halkların devlet idaresine ve imkânlarına eşit bir biçimde erişimlerinin sağlanmasıdır. Bu tamamen içsel self-determinasyonun geliştirilmesi ile ilgilidir. Dışsal self-

determinasyona ise istisnai haller dışında ülkesel bütünlük ilkesine zarar vereceği gerekçesiyle yalnızca son çare olarak başvurulmalıdır.

1.6.4. Uti Possidetis Juris İlkesi

Uti possidetis juris¹ ilkesini, self-determinasyon hakkı ve toprak bütünlüğü ilkesi arasında dengeleyici bir mekanizma olarak ele almak mümkündür. Söz konusu ilke kalifiye olmayan bir self-determinasyon hakkını engellediği gibi, sömürge bölgesinin bağımsızlığını kazanıp tam bir devlet olmasına da izin verir. Ancak, bu ilkenin bağımsızlık sonrası sömürge dönemindeki bölge sınırlarını koruduğu dikkat çekmektedir. Uti possidetis'in yeni devletlerin sınır sınırlamasındaki önemi, dışsal self-determinasyon hakkını sömürge yönetiminden kurtulurken tanıyor olmasıdır. Uti possidetis juris ilkesinin amacı, yeni bağımsızlığını kazanan bir ülkenin sömürge yönetimi zamanındaki sınırlarını koruyarak, ülke sınırlarının istikrarını sağlamaktır. Sömürgeciliğin, Afrika kıtasında tasfiye edilmesi sürecinde ortaya çıkan yeni bağımsız devletlerin sınırlarının ne şekilde belirleneceği, önemli bir tartışma konusu olarak gündeme gelmiştir. Genel eğilim, bahse konu devletlerin, sömürge oldukları dönemde geçerli olan sınırlarının korunması şeklinde olmuştur (Cassese, 1995: 192).

Shaw (1997b: 124-125), self-determinasyon hakkı, uti possidetis juris ilkesi ve toprak bütünlüğü ilkesi arasındaki üçlü ilişkiyi şu şekilde tanımlamıştır: “Toprak bütünlüğü bağımsız devletlerin bölgesel tanımını korurken, uti possidetis ilkesi söz konusu tanımın belirli durumlarda nasıl ortaya çıktığı ile ilgilenir. Uti possidetis, egemenliğin bir kurumdan diğerine aktarılmasıyla bağlantılı bir geçiş ilkesi ve köprü mekanizmasıdır. Uti possidetis ilkesinin toprak bütünlüğü ile self-determinasyonun bir arada bulunmasını sağlayan geçici bir niteliği vardır. Uti possidetis ilkesi ikisi arasında dengeleyici bir mekanizma olsa da nispeten toprak bütünlüğü lehine öne eğilir.”

Uti possidetis'in daha çok toprak bütünlüğü ilkesi lehine oluşu, Burkina Faso ve Mali arasındaki sınır uyuşmazlığı davasında UAD tarafından onaylanmıştır. Mahkemenin verdiği karara göre, self-determinasyon ile uti possidetis juris ilkesi arasında çatışma çıktığı hallerde, uluslararası istikrarın korunması amacına binaen uti possidetis juris ilkesi daha öncelikli bir ilke olarak kabul edilmelidir (Shaw, 1997b: 123; Griffioen, 2010: 27). Aynı nokta, Yugoslavya Barış Konferansı Tahkim Komisyonu'nun 2 nolu görüşünde de vurgulanmıştır. Bu görüşe göre, şartlar ne olursa olsun self-determinasyon hakkının ilgili devletler aksini kararlaştırmadıkça, bağımsızlık sırasında mevcut sınırlardaki değişiklikleri içermemesi gerekmektedir (Shaw, 1997b: 124). Diğer bir

¹ Uti possidetis juris, uti possidetis'in (savaş sonrası sınırların değişmemesi) farklı bir formudur; terra nullius'tan (hiçbir devlete ait olmayan toprak) kaçınmak amacıyla oluşturulan uti possidetis'in orijinal versiyonu, mülkiyet hakkına sahip olmayı düzenleyen bir Roma yasası olarak başlamıştır. Ortaçağ döneminde, uluslararası ilişkileri düzenleyen bir yasa haline gelen Uti possidetis juris, son zamanlarda yeni bağımsız devletlerin durumları için değiştirilmiştir. Uti possidetis juris, genellikle bağımsızlıklarından sonra yeni devletlerin sınırlarını yeniden çizme olasılığıyla ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemek için uygulanır.

ifadeyle, self-determinasyon hakkı uti possidetis juris ilkesinin önüne geçememektedir. Bell ve Kontorovich (2016: 643) de, uti possidetis juris'in keyfi sömürgeci kararları meşrulaştıran ve self-determinasyon hakkını zedeleyen bir ilke olarak görünmesine rağmen, ampirik araştırmaların, önceden çizilen sınırların, gelecekte daha az bölgesel anlaşmazlıklar yaşayacağını ve daha düşük bir askeri çatışma riski ile karşı karşıya kalacağını ispat ettiğini vurgulamıştır.

Sonuç itibarıyla, uti possidetis ilkesi ve self-determinasyonun iki kutupsal karşıtlığı temsil ettiğini ileri sürmek mümkündür. Bu ikili ilişkinin bir ucunda tüm sınırlar değişmez olurken, diğer ucunda kesin sınırlar geçici ve mekânsal bir akış halinde olmaktadır. Uti possidetis juris, mevcut sınırların korunmasını ve self-determinasyon hakkının belirli şartlar kapsamında uygulanmasını vurgulayan bir ilke olduğundan, bu ilkenin self-determinasyon hakkını sınırlandıran bir çerçeve sunduğunu söylemek mümkündür. Ancak içsel self-determinasyonun söz konusu olduğu durumlarda uti possidetis ile self-determinasyon arasında bir çatışma bulunmadığı, aksine uti possidetis'in içsel self-determinasyonu destekleyen bir istikrar sağladığı üzerinde uzlaşılan bir görüş olarak ortaya çıkmaktadır.

1.7. Self-determinasyon ve Ayrılma Hakkı

Self-determinasyon ve ayrılma hakkı arasındaki ilişkiyi tanımlamada farklı iki görüş bulunmaktadır. Ayrılma hakkını self-determinasyon kavramıyla ayrılmaz bir bütün olarak görenler, ayrılma hakkı olmadan self-determinasyonun bir anlam ifade etmeyeceğini savunmaktadırlar. Bir diğer görüşü benimseyenlere göre ise self-determinasyon, yapıcı, pozitif bir hak olarak kabul edilirken, ayrılma hakkı yıkıcı, negatif bir hak (Uz, 2007: 72) olarak görülmektedir. Mücadele ve müzakere süreçlerinin her ikisini de bünyesinde barındıran ayrılma olgusu, ana devlet varlığını sürdürürken, var olan devletin topraklarının belirli bir kısmının geri çekilmesi ve başka bir devletin ortaya çıkması eylemlerini ifade eden bir self-determinasyon modudur (Van den Driest, 2013: 87). Aynı zamanda ayrılma, yeni bir bağımsız devlet oluşturmak veya başka bir devlete bağlı kalmak amacıyla, yerleşik nüfus tarafından yürütülen bir devletin topraklarının bir kısmının ayrılması olarak tanımlanabilir (Haverland, 1987: 384). Crawford (2006: 375) ise ayrılmanın rıza boyutuna dikkat çekerek ayrılmayı “önceki egemen bir devletin rızası bulunmaksızın güç kullanma veya tehdidi ile başka yeni bir devletin kurulması” olarak tanımlamıştır. Daha kısıtlayıcı bir yaklaşım üzerinde duran Kohen (2006: 3)'e göre ise ayrılma, “öncekinin rızası olmadan, bir bölgenin topraklarının ve nüfusunun bir kısmının ayrılması yoluyla yeni bir bağımsız varlık yaratılması” anlamına gelmektedir.

1.7.1. Ayrılma Hakkı Türleri

Ayrılma hakkı, uluslararası literatür kapsamında temel olarak iki ana kategoriye ayrılır. Rızaya dayalı ayrılma hakkı ve tek taraflı ayrılma hakkı. Önemli ayrılma hakkı teorisyenlerinden

biri olan Buchanan (2004: 338)'a göre “rızaaya dayanan ayrılma hakkı bir müzakere sürecini takiben ortaya çıkar veya anayasal sürece uygun bir şekilde kullanılır. Tek taraflı ayrılma hakkı ise tam aksine, bir grubun rızaya dayanmaksızın veya anayasal yetkilendirme olmaksızın mevcut bir devletin topraklarının bir kısmında kendi bağımsız siyasi birimini kurma girişimidir.”

Rızaya dayalı ayrılma hakkı, büyük ölçüde bir hukuk meselesi olarak görülür ve ayrılmanın anayasasını kabul etmeyi gerektirir (Muro, 2017: 21). Ayrıca, anayasal olarak ayrılma ve siyasi müzakere ile ayrılma olarak iki alt gruba ayrılmaktadır. Rızaya dayalı ayrılmanın her iki yönü de barışçıl olarak kabul edilir ve uluslararası hukukun herhangi bir yasal ilkesini ihlal etmez veya etkilemez (Pechalova, 2017: 26-27). Anayasal ayrılma, mevcut devletin rızasıyla gerçekleşir ve kuvvet kullanımı veya tehdidi içermez. Bu ayrılma türü ise iki alt kategoriye ayrılabilir: *anlaşmalı anayasal ayrılma* ve *açık anayasal ayrılma*. Birincisi, ayrılma ile ilgili belirli bir anayasal hüküm bulunmasa da, mevcut devlet anayasası çerçevesinde gerçekleşir (Kreptul, 2003: 77). Anlaşmalı anayasal ayrılmada, ana devletin topraklarının bir kısmının yasal olarak ayrılabilmesi için iki taraf arasında yapılan müzakereler sonucu ayrılma hakkını içeren bir anayasal değişiklik yapılması gereklidir. Örneğin, Quebec'in Kanada'dan ayrılma talebi anlaşmalı anayasal ayrılma kapsamında ele alınabilecek önemli bir örnektir. Quebec'in Ayrılma Referansı'nda Kanada Yüksek Mahkemesi, gelecekte Quebec'in veya başka bir Kanada ilinin, ayrılmayı etkileyen bir anayasa değişikliğinin müzakere edilmesi şartıyla anayasal olarak Kanada'dan ayrılabilceğini belirtmiştir (Anderson, 2013: 350-351).

Açık anayasal ayrılma durumunda ise, ayrılma hakkı doğrudan ana devletin anayasasına açık ve net bir hüküm olarak konmaktadır. Söz konusu anayasada, devlet topraklarının bir kısmının ayrılması için özel bir prosedür öngörülmektedir. Uygulamada açık anayasal ayrılma yöntemine verilecek örnekler oldukça nadirdir (Taşdemir ve Özer, 2017: 94). 1921 Lihtenştayn Anayasası, 1931 Çin Anayasası, 1947 Myanmar Birliği Anayasası, 1968 Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyet Anayasası, 1974 Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyet Anayasası ve 1977 SSCB Anayasası eksik, belli belirsiz veya sadece teorik bir şekilde olsa bile ayrılma hakkına değinen anayasalara verilecek önemli örneklerdir (Anderson, 2013: 351-352).

Siyasi müzakere ile ayrılma yöntemi ise, aynı anayasal ayrılma yöntemi gibi mevcut devletin rızasıyla gerçekleşir ve zorunlu olarak güç kullanımı veya tehdidi içermez. Bu ayrılma yönteminde, ana devletin ve ayrılıkçı varlığın her ikisinin de ayrılıkçı bölgenin durumunu çözüme kavuşturma noktasında siyasi olarak müzakere etmeye istekli olması gerekmektedir. Siyasi müzakere ile ayrılmanın ortaya çıkma olasılığı, ana devletin kurucu ulusal gruplar için ayrılma açısından herhangi bir anayasal yol sağlayamadığı ve mevcut egemen ile ayrılıkçı varlık arasındaki ilişkiler dostane olduğu durumlarda daha yüksektir (Anderson, 2013: 352-353). Siyasi müzakere yolu ile gerçekleşen pek çok sayıda ayrılma örneği bulunmaktadır. Bunlar içinde 1922 yılında Birleşik

Krallık'tan Güney İrlanda'nın, 1961 tarihinde Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden Suriye'nin ve 1991'de SSCB'den Baltık Cumhuriyetleri'nin ayrılması sayılabilir (Taşdemir, 2017: 650).

Tek taraflı ayrılma ise, önceki egemenin rızası olmaksızın bir devletin topraklarının belirli bir kısmının ayrılmasını ifade eder (Crawford, 2006: 246). Dolayısıyla tek taraflı ayrılmalarda ana devletin rızası yoktur ve bu tür ayrılmalar kuvvet kullanımı ve tehdidi içerebilir. Tek taraflı ayrılmalar çoğu zaman, ağır insan hakları ihlalleri, haksız şekilde toprak kazanımları ve özyönetim anlaşmalarının sistematik ihlalleri durumunda tek taraflı ayrılma amacıyla olan ulusların bu hakka sahip olduğunu iddia eden düzeltici hak teorileri ile ilişkilendirilir (Muro, 2017: 22). Düzeltici hak teorilerine göre; yaşadığı devletin sınırları dâhilinde ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalan, haksız ilhaka uğrayan, içsel özerkliği veya azınlık hakları devamlı olarak ihlal edilen bölgesel olarak belirli bir yerde yoğunlaşan bir grup ayrılma hakkını ahlaken elinde bulundurur (Catala, 2013: 78-79). Bu görüş, tek taraflı ayrılma hakkına meşruiyet kazandıran bir görüştür. Asıl problem, hiçbir haksızlığa uğramadığı ve ana devlet rıza göstermediği halde azınlık bir grup tarafından gerçekleştirilen tek taraflı ayrılma beyanıdır.

Tek taraflı ayrılma durumunda genel olarak anayasal bir ayrılma hakkı söz konusu değildir ve siyasi müzakere yapılma olasılığı yoktur ya da yapılan müzakere başarısız olmuştur. Fakat anayasal hükümlerin varlığına ve siyasi müzakere çabalarına rağmen de tek taraflı ayrılmanın söz konusu olacağını unutmamak gerekir (Anderson, 2013: 354). Tek taraflı ayrılma esasen bir devrim şeklidir ve genellikle siyasi gerginlik ve sosyal çatışmalarla karakterize edilen düzensizlikten önce gelir. Tek taraflı ayrılmayı başlatmak için adımlar atma konusundaki siyasi eylem, şiddetli ve şiddetsiz sivil itaatsizlik riskini arttırıp teşvik eden sosyal ve ekonomik sıkıntıyı beraberinde getirir (Muro, 2017: 22). Geçmişten bu yana pek çok sayıda başarılı ve başarısız tek taraflı ayrılma örneği olduğunu söylemek mümkündür. Başarılı tek taraflı ayrılma örnekleri; Endonezya (Hollanda), Cezayir (Fransa), Güney Sudan (Sudan), Bangladeş (Pakistan), Eritre (Etiyopya), Bosna- Hersek, Sırbistan, Hırvatistan, Kosova (Yugoslavya) iken, başarısız tek taraflı ayrılma teşebbüsleri; Tibet (Çin), Keşmir (Hindistan), Tamil Elam (Sri Lanka), Çeçenistan (Rusya Federasyonu), Transdinyester (Moldova), Abhazya ve Güney Osetya (Gürcistan)'dır (Anderson, 2013: 354-355).

1.7.2. Ayrılma Hakkı Teorileri

Allen Buchanan, Margaret Moore ve Wayne Norman'ın dışsal ayrılma hakkı teorileri tasnifinden yola çıkarak, ayrılma teorilerini üç başlık altında ele almak mümkündür. Bunlar: 1) Yalnızca İyileştirici Hak veya Haklı Sebep Teorileri 2) Temel Hak ya da Seçim Teorileri 3) Ulusal Self-determinasyon Teorileri'dir.

1.7.2.1. Yalnızca İyileştirici Hak Teorileri

Uluslararası literatürde Haklı Neden Teorileri olarak da bilinen Yalnızca İyileştirici Hak Teorileri siyasi ayrılmayı haklı kılan bir takım nedenlere ve özel durumlara öncelik vermektedir. Allen Buchanan, Wayne Norman, Lea Brilmayer ve Margaret Moore İyileştirici Hak Teorilerinin önemli temsilcileridir. Bu teoriler, toprak işgali, soykırım dâhil olmak üzere temel insan hakları ihlali, ayrımcı adaletsizlik, din, dil, kültür ve etnik kökene dayanan insanları veya grupları görmezden gelmek gibi adaletsizliklerin giderilmesi gerektiği durumlarda ayrılma hakkına izin verir (Moore, 1998: 6). Bu tip teoriler ispat külfetinin azınlıklara ait olduğunu varsaymaktadır, bu nedenle genellikle devlet lehine önyargılı teorilerdir. Dolayısıyla Yalnızca İyileştirici Hak Teorileri, devlet iktidarını meşrulaştırma eğiliminde olan muhafazakâr teoriler olarak kabul edilmektedirler (Requejo ve Nagel, 2017: 5). Bu teoriler kapsamında, milliyete dayanan gruplara ayrılma hakkına sahip olma hususunda özel bir kredi verilmez, aksine dinsel, dilsel ve ideolojik anlamda farklılaşan kültürel gruplar arasında bir fark olmaması gerektiği iddia edilir (Seymour, 2007: 397). Bu türden teorilerin önemli bir avantajı, zorbalığa (sömürü, baskı, soykırım, toprak işgali) direnme hakkı ile self-determinasyon hakkı arasında güçlü bir içsel bağlantı olduğunu öne sürmesidir (Moore, 1998: 4).

Yalnızca İyileştirici Hak Teorilerine göre ayrılma hakkı, devrim hakkına oldukça benzemektedir. Devrim hakkı, insanların yalnızca temel hakları ihlal edildiğinde hükümeti bırakma hakkına sahip olduğu ve artık barışçıl yolların bulunma ihtimali kalmadığı durumları esas alan John Locke teorisine dayanmaktadır (Buchanan, 1997: 35). Bu benzerlikten hareketle İyileştirici Hak Teorilerine göre insan hakları ihlali mevcut değilse bahse konu grup ayrılık hakkı talep edememektedir. Teorinin bu kısıtlayıcı niteliği ayrılma hakkına gerçekçi bir yaklaşım sağlamaktadır. Ayrılma iddiasında bulunan grupların aşağıdaki kriterlerden en az birine maruz kalması ayrılma lehine olan taleplerini haklı kılmaktadır. Bu kriterler şunlardır (Norman, 1998: 41): 1) Grubun sistematik ayrımcılık ya da sömürünün kurbanı olması ve bu durumun grup devlette kaldığı sürece devam etmesi, 2) Grubun ve toprağının yasadışı bir şekilde yakın bir zamanda egemen devlete dâhil edilmesi, 3) Grubun devletten çekmek istediği bölge için geçerli bir iddiasının bulunması, 4) Grup kültürünün egemen bir devletin tüm yetkilerine erişmediği sürece tehlikede olması, 5) Yüksek mahkemenin grubun anayasal haklarının, merkezi hükümeti tarafından ağır ya da sistematik olarak göz ardı edildiğini tespit etmesi. Bahsi geçen belli şartlar altında egemen devletten ayrılarak kurulan yeni devlet, meşruluğunu sağlamak için uluslararası hukuka ve bütün vatandaşlarının bireysel haklarına saygı duymalı ve diğer ayrılma şartlarının (yeni sınırların müzakere sonucu belirlenmesi, adil ulusal borç paylaşımı, sözleşmeye dair yükümlülüklerin müzakere ile devamı veya sona ermesi, belirli hususlarda işbirliği kurulması) güvence altına alınması konusunda garanti vermelidir (Nielsen, 1998: 265; Buchanan, 2004: 335-336; Seymour, 2007: 395,397).

Yalnızca İyileştirici Haklar Teorilerine ilişkin sorunlar ele alındığında ise ilk dikkat çeken husus bu tür teorilerin tamamıyla hak ihlallerine yoğunlaşmasıdır. Bu teoriler, zulmün, haksız işgalin, insan hakları ihlallerinin ve ayrımcılığın söz konusu olmadığı, örneğin demokratik katılımın inkâr edilmesi gibi durumlara yönelik olarak herhangi bir önlem sunmamaktadır. Bir diğer sorun, bu teorilerin mevcut devletlerin ve ayrılma hakkını zorlayan ya da talep eden grupların süreçlerini ve özelliklerini dikkate almamış olmasıdır (Sheikhani, 2015: 14). Ayrıca, bu teoriler kapsamında gerekçe olarak görülen adaletsizlik vurgusunun tam anlamıyla neyi ifade ettiğinin belli olmaması da başka bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Son olarak, Yalnızca İyileştirici Haklar Teorilerinin adaletsizliği ayrılıkçı eğilimlerin altında yatan sebep olarak görülürken, milliyetçilik kavramını ve ulusal kimlik olgusunu göz ardı etmeleri de önemli bir sorun olarak kabul edilmektedir (Taşdemir ve Özer, 2017: 102).

1.7.2.2. Temel Hak Teorileri

Uluslararası literatürde Tercih Teorileri olarak da bilinen Temel Hak Teorileri, ayrılma isteğinde bulunan grubun ayrılma talebinin meşru olabilmesi için yalnızca bu isteğini ifade etmesini yeterli görmektedir. Ayrıca ayrılma hakkına ilişkin bu teoriler, ayrılma talebinde bulunan grubun adaletsizlik kurbanı olup olmadığı ile ilgilenmemektedir (Philpott, 1998: 81-83). Norman (1998: 37), Temel Hak Teorilerini üç temelde ele almıştır. Ona göre bu tür teoriler; bir ayrılığın meşru olabilmesi için bir bölgedeki çoğunluğun ayrılma isteğini ifade etmesini temel olarak görmekte ve ayrılma talebinde bulunan bir grubun kültürel açıdan farklı ve adaletsizliğe uğramış olmasını ayrılma açısından dikkate almamaktadır. Ayrıca, söz konusu grubun egemen devletten çekilirken yanına almak istediği bölge için özel bir talepte bulunmasını gerekli görmemektedir. Temel Hak Teorilerinin en önemli temsilcilerinden biri olan Harry Beran (1993: 484) ise kendisini farklı ve ayrı bir grup olarak hisseden, belirli bir bölgede çoğunluğa sahip olan ve bağımsız siyasi bir varlık olarak hayatta kalabilecek her grubun ayrılma hakkını elinde bulundurduğunu savunur. David Copp (1998: 230)'a göre ise belli bir alanda yoğunlaşmış her politik ve “teritoryal” grup, kendi bağımsızlığını talep ediyorsa ayrılma hakkına sahiptir. Buchanan (1997: 38) da her halkın kendi devletini kurma hakkına sahip olduğunu vurgular ve grupların adaletsizliklere maruz kalıp kalmamasını temel kriter olarak ele almaz.

Buchanan, Temel Haklar Teorilerini kendi içinde Milliyetçi Hak Teorisi ve Demokratik Hak Teorisi olarak iki kategoriye ayırmaktadır. Milliyetçi Hak Teorisi, milleti ayrılma hakkı ile donatılmış meşru bir siyasi konu olarak temellendirir. Bu teoriye göre; aynı ulus veya halk olmayı sağlayan özellikler üzerinden tanımlanan gruplar ayrılma hakkını elinde bulundurur. Bir grubu millet yapan şey, sahip olunan ortak kültür, tarih, dil ve kendi politik birimini oluşturma noktasında duyulan istektir. Ayrılmaya konu grubun millet olması için, ne gerçek anlamda bir politik örgütlenmeye ne de siyasi dernek oluşturmak için herhangi bir kolektif çabaya ihtiyaç

duyulmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Milliyetçi Hak Teorisinde en önemli özellik, grubun “siyasal olmayan” nitelikleridir (Buchanan, 1997: 38).

Demokratik Hak Teorisi ise referandum yoluyla ya da temsili kurumların kararlarına dayanarak, meşru ayrılmaya yönelik demokratik prosedürlere öncelik vermektedir. Bu tür teorilerde ayrılma, grubun haklarına veya çıkarlarına yönelik ihlallerin olası bir çözümü olarak kabul edilmez ve herhangi bir ulusal grupla bağlantılı değildir. Ayrılma, daha çok bireysel tercihlere dayanan, politik ve bölgesel bir oluşumun temel hakkıdır (Requejo ve Nagel, 2017: 6-7). Demokratik Hak Teorisinde asıl önemli olan, grubun üyelerinin gönüllü olarak kendi başlarına bağımsız bir siyasi birimde birleşmeyi seçmeleridir.

Egemen devletten ayrılan bir grubun hangi özellikleri taşıması gerektiği noktasında ise önemli Temel Hak Teorisyenlerinden Daniel Philpott (2001: 108), şu hususlara dikkat çekmektedir: 1) Ayrılma isteğinde olan grup en az ayrıldığı devlet kadar liberal ve demokratik olmalıdır. 2) Grubun çoğunluğu kendi kaderini tayin etmeye istekli olmalıdır. 3) Grup kendi içindeki azınlığı yeterli derece de korumalı ve adil dağılım standartlarını sağlamalıdır.

Beran (1984: 30-31) ise ayrılmayı talep eden yapının, 1) bağımsız bir devletin temel sorumluluklarını üstlenebilecek yeterlilikte olması, 2) kendi içinde ayrılma durumu ahlaki açıdan mümkün olan alt gruplara ayrılma hakkı tanınması, 3) ayrılmak isteyen fakat bunu çeşitli nedenlerle başaramayan alt gruplara kötü muamele yapma niyeti taşımaması, 4) egemen devletin sınırlarıyla çevrili bir alanı işgal etmemesi, 5) işgal ettiği bölgenin, egemen devlet için kültürel, ekonomik veya askeri açıdan zorunlu olmaması ve 6) egemen devletin ekonomik kaynaklarını orantısız kullanmaması gerekliliğini vurgulayarak, aksi durumda grubun ayrılma talebinin meşru görülmeceğinin altını çizmiştir. Temel Hak Teorilerine ilişkin sorunlar ele alındığında ise fonksiyonel olarak tamamen etkin çalışan devletlerin bile parçalanmasına açıktan izin verme, devletlerin toprak bütünlüğüne doğrudan ve ciddi tehditler yöneltme, hak ihlali riski ve etnik çatışma potansiyeli ortaya çıkarma, istikrarsız ve kaotik bir ortamın yaratılmasına zemin hazırlama gibi birçok sorun dikkat çekmektedir.

1.7.2.3. Ulusal Self-determinasyon Teorileri

Ulusal Self-determinasyon Teorileri ayrılma hakkını uluslara atfederek, ulusların kendi bağımsız devletlerini kurmalarını öngörür. Avishai Margalit, Ernest Gellner, Daniel Kofman ve Joseph Raz en önemli temsilcileridir. Bu teoriler, azınlık halklarının bağımsız bir devlet kurma hakkı da dâhil olmak üzere self-determinasyon hakkına sahip olduğunu belirtir ve insanların hissettiği ulusal bağların gerçek etik öneme sahip olduğu fikrine dayanır. Ayrıca bir ulusun politik olarak özerk olduğu ve bir devletin bu ulusu kapsadığı yerlerde, insanların birlikte yaşamaya bağlılığı ve uzlaşma olasılığı daha yüksek olduğundan adil dağılımın sağlanacağına, ortak kültürün

korunacağına ve toplu olarak kendi kaderini belirlemenin mümkün olabileceğine inanır (Norman, 1998: 35).

Günümüz koşullarında, bir grubun kendisini ulus olarak şekillendirme noktasında sorun yaşadığı durumlarda ayrılma isteğinin karşılık görememesi, aslında uluslararası toplumun meseleye tepkisini ölçme açısından oldukça manidardır. Normal şartlarda uluslararası toplum, ulus olma özellikleri taşımayan dinsel, dilsel ve göçmen grupların ayrılma hakkına sahip olmasını kabul etmemektedir. Ancak ulus olmak da tek başına ayrılma için yeterli bir şart değildir. Ulusal Self-determinasyon Teorileri, ulusların liberal demokratik değerlere sahip olma derecesindeki farka bakmaksızın tüm ulusların ayrılma hakkı olduğunu savunur. Her ulusu ayrılma hakkının eşit sahibi olarak görmesi, ciddi bir uluslararası istikrarsızlık yaratma riski taşıdığından bu teorilerin önemli sorunlarının başında gelir. Ayrıca bir grubun gelişimi üzerinde etkili olan iktisadi sürdürülebilirliği göz ardı etmesi, etnik temizliği cesaretlendirme potansiyeli taşıması, azınlıkların asimile olma riskini artırması, insan haklarını görmezden gelmesi ve yeni devletin beka ve meşruluk sorununa herhangi bir yorum getirmemesi bu teorilerin diğer sorunları arasında yer almaktadır (Catala, 2011: 138-139).

1.7.3. Ayrılma ve Devletlerin Tanınması

Devletlerin tanınması ve devlet olma olguları aynı anlamı ifade etmemektedir. Devletlerin tanınması devletten devlete değişebilen bir durumken, devlet olma uluslararası hukukun bir konusudur. Devlet olmanın klasik kriterleri 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi'nde; daimi bir nüfusa, belirli bir bölgeye, etkin bir hükümete, egemenliğe ve diğer devletlerle ilişki kurma yeteneğine sahip olmak şeklinde sıralanmıştır (Sloane, 2002: 115). James Ker-Lindsay (2011: 2), Montevideo Sözleşmesi'nin devlet olmanın temel özellikleri hakkında önemli bir rehber olduğunu, fakat tanıma için “bağlayıcı olmayan bir çerçeve” sunduğunu ifade etmektedir. Thomas Grant (1999: 6, 83-84) ise Montevideo Sözleşmesi'nin “devlet olmanın kolay kullanılan standartlarını” belirlediğini vurgularken, bahse konu kriterlerin tatmin edici bir devletlik tanımı sağlayıp sağlamadığından şüphe duymakta ve sözleşmeye ek dört devlet olma kriteri getirmektedir: 1) self-determinasyon 2) demokrasi 3) azınlık hakları ve 4) anayasal meşruiyet. Devlet olma kriterleri pek çok yazar tarafından farklı şekilde ele alınsa da Montevideo Sözleşmesi'nin bu noktada temel bir dayanak oluşturduğunu söylemek mümkündür. Esasen, devlet olma kriterleri üzerine yapılan tartışmalarda olduğu gibi devletlerin tanınması ile ilgili gerçekleşen tartışmalarda da üzerinde uzlaşılan net bir yaklaşımın olmadığı dikkat çekmektedir. Devletlerin tanınmasına yönelik üç teorinin varlığından söz edilebilir. Bunlar; “kurucu teori”, “açıklayıcı teori” ve “kurucu-kolektif teori” olarak sıralanabilir.

Kurucu teori, bir devletin “uluslararası tüzel kişilik” kazanabilmesi için diğer devletler tarafından tanınmasını bir önkoşul olarak kabul eder (Murphy ve Stancescu, 2017: 10). Kurucu

teoriyi geliştiren bilim insanı olarak bilinen Oppenheim’e göre, yeni bir devletin oluşunu bir meseleden ibarettir. Hukuk kapsamında değerlendirilmez. Ancak tanınma sağlanır sağlanmaz yeni devletin toprakları uluslararası hukukun konusu olarak kabul edilir ve bu alanın tanınmadan önce nasıl kazanıldığı önemli değildir (Holmberg Forsyth, 2012: 29). Bu teori, tanınma olgusunun greceliliğini ön planda tuttuğundan ve tanınmayan devletlerin sorumluluğunu açıklamada yetersiz kaldığından dolayı günümüzde gerekli ölçüde destek bulamamaktadır (Talmon, 2005: 102).

Açıklayıcı teori, kurucu teorinin aksine tanınmanın yasal bir eylemden ziyade siyasi bir eylem olduğunu ileri sürer. Bu nedenle, bir devletin tanınması, onun nesnel varlığından ve uluslararası tüzel kişiliğinden bağımsızdır (Crawford, 2006: 22). Bu teori, bir devletin uluslararası tüzel kişiliğe sahip olması için diğer devletlerin rızasına ihtiyaç duymadığının altını çizer. Mevcut doktrinde baskın olan açıklayıcı teorinin başarısının önemli bir yönü, siyasi keyfiyete dayanarak tarafsız yasal normlara aykırı şekilde devlet olmaya karar vermeyi onaylamayan bir gerçeklikten kaynaklanmasıdır. Diğer bir ifadeyle bu teoride tanıma gerçek bir durumun resmi bir onaylanmasından başka bir şey değildir (Raic, 2002: 32).

Kurucu-kolektif teori ise tanımayı ne yalnızca kurucu teori ne de tamamen açıklayıcı teori temelinde ele alır. Bu teori kapsamında tanıma, tanınan devlet ile tanıma olgusu arasında yüksek ilişkiler kurduğu için kurucu olarak değerlendirilirken, tek başına varlığa devletlik bahşetmediği için ise açıklayıcı olarak görülür. Bu teoriye göre devlet olma, bir varlığın uluslararası etkinliğini güçlendiren siyasi bir eylem olarak kabul edilir. Bu da “etkinlik” olgusunu ön plana çıkaran bir durumdur (Ryngaert ve Sobrie, 2011: 471). Ayrıca bu teoride, devlet olmak için etkinlikle beraber BM gibi uluslararası kuruluşlara ye olarak kabul edilmek de gereklidir (Anderson, 2013: 60).

Diğer devletler tarafından tanınmayan bir devletin karşılaştığı sorunlar ele alındığında ise birkaç husus dikkat çekmektedir. şüpheli uluslararası meşruiyetin önemli sonuçları arasında, normal diplomatik ve ekonomik ilişkileri yrtememe, uluslararası kurumlara katılamama ve uluslararası anlaşma ve sözleşme imzalayamama durumları sayılabilir. Tanınmama durumunun en ciddi sonucu, kendilerini devlet olarak kabul edenlerin yasal olarak iddia ettikleri bölgeden zorla yerinden edilmeye maruz kalmalarıdır (Fabry, 2012: 662).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KATALANLARIN SELF-DETERMİNASYON MÜCADELESİ

2.1. Katalonya Tarihi

İspanya'nın on yedi özerk bölgesinden biri olan Katalonya, İspanya'ya bağlı İber Yarımadası'nın kuzeydoğusunda yer almaktadır. “Barselona”, “Girona”, “Lleida” ve “Tarragona” olmak üzere dört şehirden oluşan Katalonya Özerk Yönetimi'nin en büyük şehri ve başkenti Barselona'dır. Bölgede hem Katalanca hem de İspanyolca resmi dil olarak kabul edilmektedir. Yüz ölçümü 32.107 km² olan Katalonya'nın 2019 verilerine göre toplam nüfusu 7.5 milyondur ve bu da İspanya nüfusunun yaklaşık %16'sına karşılık gelmektedir (European Commission (t.y.), <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/base-profile/catalonia>). İspanya'nın en büyük ekonomisi olan Katalonya'da yıllık Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) 265.113 milyon dolarken (2019), kişi başına düşen GSYİH 34.645 (2019) dolardır (Government of Catalonia- Catalonia Trade & Investment (t.y.), <http://catalonia.com/catalonia-barcelona/catalonia-barcelona/Catalonia-facts-figures.jsp>; Catalonia (2021), <https://countryeconomy.com/countries/spain-autonomous-communities/catalonia>).

Şekil 1: Katalonya Bölgesi Haritası

Kaynak: BBC News (11.06.2018).

Katalonya'nın tarihine bakıldığında ise Katalonya için başlangıcın Milattan Önce (M.Ö.) 3. yüzyıl olduğu söylemek mümkündür. M.Ö. 3. yüzyılda Romalılar tarafından işgal edilen

Katalonya, 5. yüzyılda Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne kadar olan süre boyunca Romalıların etkisinde kalmıştır (Strubell, 2019: 8). Hatta Katalancanın Tarragona bölgesini kolonize eden Romalılar tarafından konuşulan Halk Latincesinden (Vulgar Latince) evrildiği kabul edilmektedir. Batı Roma İmparatorluğunun çöküşüyle Roma etkisinden kurtulan Katalonya, Vizigotların istilasına uğrayarak 8. yüzyıl sonuna kadar Vizigot yönetimi altında kalmıştır (Elmahdi, 2013: 6).

8. yüzyıl sonunda Frank Kralı Charlemagne (Şarlman) Müslüman yönetimindeki İber Yarımadası'nın kenarında bulunan kalelerin merkezinde ilk Katalan ilçesini kurmuştur (Keller, 2018). Barselona, Kral Şarlman'ın Frank İmparatorluğu ile Müslümanların hüküm sürdüğü İspanya arasında tampon bölge kurma çabalarının bir sonucu olarak diğer birçok ilçeyle beraber kurulmuştur (BBC News, 14.05.2018). Zamanla bu ilçeler Katalonya adı altında birleşen şehirler ve güç merkezleri haline dönüşmüştür.

1137'de Barselona Kontu IV. Ramon Berenguer ile Aragon Prensesi Petronila'nın evlenmesi ile birlikte Katalonya, belirgin bir varlık olarak ortaya çıkmış, askeri ve ticari anlamda daha çok güçlenmiş ve büyük bir deniz gücü haline gelmiştir. Evlilik yoluyla Barselona Kontluğu ile birleşen Aragon Krallığı, doğu İspanya, Akdeniz'in büyük bir bölümü ve İtalya'nın güneyinin de dâhil olduğu bir krallık konfederasyonu olarak işlev görmüştür (Maal, 2018: 58). Katalonya, Aragon Krallığının bir parçası olmasına rağmen kendi geleneksel haklarını, hükümet sistemini ve parlamentosunu korumuştur (BBC News, 14.05.2018). Diğer bir ifadeyle, Aragon Krallığı ile Barselona Kontluğu Aragon kraliyet çatısı altında aynı monark tarafından idare edilen bir yapıya dönüşmüş olmasına rağmen iki farklı bölge olma statüsünü sürdürmüştür (Guibernau, 2014a: 9).

13. ve 14. yüzyıllar boyunca genişleme politikası güden Katalonya, Batı Akdeniz'deki ticareti tekelleştirerek ekonomik refahını arttırmış ve böylelikle Avrupa'daki en iyi sistemlerden biri haline gelmiştir (Rodriguez, t.y.; Payne, 1971: 15). Katalonya'nın gerek bölgesel gerekse ticari anlamda Aragon kraliyet çatısı altında genişlemesi Katalancanın geçerli bir dil olmasını da beraberinde getirmiştir. 13. ve 14. yüzyıllar boyunca Katalonya, denize kıyısı olmayan Aragon Krallığının demografik, ekonomik ve kültürel yönden güç kaynağı olmuştur. 1283'te Katalan Meclisi "Cortes Catalanes"ın açılmasıyla Katalonya, parlamenter monarşi ile yönetilmeye başlamıştır. Aynı zamanda bu dönemde Katalonya Mahkemeleri kurulmuş ve Katalonya Anayasası tutarlı bir hukuk sistemi olarak bir araya getirilmiştir. Dolayısıyla Katalan yönetim şekli ve hukuk sisteminin aslında Avrupa'nın ilk anayasal sistemlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür (A Brief History of Catalan Statehood and Nationhood (2017), <http://democracyincatalonia.com/a-brief-history-of-catalan-statehood-and-nationhood/>).

14. yüzyılda Katalonya'da öz yönetim kurumu olarak "Generalitat" oluşturulmuş ve hükümet merkezi olan 'Generalitat Sarayı' şehrin göbeğine 1400 yılında kurulmuştur. Katalonya hükümeti

bu ismi bugüne kadar korumayı başarmıştır (Strubell, 2019: 11). 13. ve 14. yüzyıl boyunca süren Katalan genişlemesi, kentlerde yaşanan şiddetli sınıf çatışmaları, kara vebanın yol açtığı nüfus kayıpları ve tarımdaki bozulmalar sebebiyle 1400’lü yılların ortalarına doğru aniden sona ermiştir. Bu durum Kastilya’nın Katalonya üzerinde hâkimiyet kurmaya başlamasında önemli etkenlerden biri olmuştur (Payne, 1971: 15).

1469’da Aragon Kralı II. Ferdinand ile Kastilya Kraliçesi I. İsabella’nın evlenmesini takiben krallıklar arasında bir hanedan birliği yaratılarak İspanya Krallığı’nın temelleri atılmıştır (BBC News, 14.05.2018). Bu evlilik, şu anda İspanya olarak bildiğimiz devletle Katalonya dâhil olmak üzere birçok bölgeyi birleştirmiştir. Ortaya çıkan Birleşik İspanya Krallığı, mutlak bir monarşi olmak yerine bir tür konfederasyondur. Bu bütünlük içerisinde Katalanlar özerkliklerini sürdürmüş, kendi parlamentolarını ve dillerini korumayı başarmışlardır (Little, 2019). 1492’de Amerika’nın Christopher Columbus tarafından keşfi, İspanya’nın denizaşırı imparatorluğunun yaratılmasına, ticari faaliyetlerin Akdeniz’den Atlantik’e kaymasına ve Katalonya’nın ekonomik ve politik öneminin düşmesine yol açmıştır (BBC News, 14.05.2018).

Katalonya’nın gücü ve etkisi, Birleşik İspanya Krallığı döneminde ciddi ölçüde azalsa da önceki üç yüzyıl boyunca konsolide edilen Katalan kurumları varlığını korumuştur (A Brief History of Catalan Statehood and Nationhood (2017), <http://democracyincatalonia.com/a-brief-history-of-catalan-statehood-and-nationhood/>). Söz konusu özerk kurumların varlığına rağmen, İspanya Kralı IV. Felipe, Generalitat’ın onayını almadan 1618-1648 Otuz Yıl Savaşlarının artan mali yükünü Katalonya’dan vergi alarak karşılamak istemiştir. Avrupa’daki bitmeyen savaşlar nedeniyle İspanya hükümeti ile olan çıkar çatışması bir dizi Katalan ayrılıkçı hareketin ilkinde yol açmıştır. 1640 yılında Katalonya, İspanya’ya isyan ederek, kendisini Fransa Kralı XIII. Louis’in koruması altına almıştır (Rodriguez, t.y.).

1641’de Otuz Yıl Savaşlarının ortasında Katalonya, Fransız koruması altında ilk kez cumhuriyet ilan etmiştir. Katalonya’nın hâlihazırda milli marşı olan “Els Segadors”un atıfta bulunduğu Reapers Savaşı (1640-1651) olarak da bilinen Katalan isyanı 1651’de bastırılmış, Katalonya İspanya egemenliği altına alınmıştır (A Brief History of Catalan Statehood and Nationhood (2017), <http://democracyincatalonia.com/a-brief-history-of-catalan-statehood-and-nationhood/>). Kısa bir süre sonra 1635-1659 İspanya- Fransa savaşı sonunda Katalonya bölünmüş, Katalan topraklarının bir bölümü Fransız egemenliğine girmiştir. Böylelikle Katalan halk, hem İspanya hem de Fransa sınırları içerisinde varlık sürdürmeye başlamış, buna rağmen siyasi birleşmenin yaşandığı her iki yerde de kültürel kimliklerini korumayı başarmışlardır (Maal, 2018: 58).

18. yüzyıl başladığında ise Habsburglar ve Bourbonlar arasında İspanya tahtının ardılı olma çabalarının bir sonucu olarak İspanya Veraset Savaşı (1705-1714) yaşanmıştır. Bu savaşta

Katalonya, kurumlarına ve kurallarına saygı duyan Habsburg Arşidükü Charles'i desteklemiş, Bourbon Kralı V. Felipe ile çatışmaya başlamıştır (Maal, 2018: 58). Ancak Katalonya Habsburglar'a destek vermekle kaybeden taraf olmakla yetinmiş, savaşın kazananı Bourbon Kralı V. Felipe olmuştur. 1714'te Katalonya, Barselona'yı kontrol altına alacak devasa bir askeri kale inşa eden ve şehri yağmalayan V. Felipe güçleri tarafından bastırılmıştır (Rodriguez, t.y.). Günümüzde 11 Eylül, Katalonya'nın ulusal günü ("La Diada") olarak kutlanmaktadır. La Diada, 11 Eylül 1714'teki V. Felipe karşısındaki yenilgiyi ve egemenlik kaybını anmaktadır (Strubell, 2019: 12).

Barselona Kuşatması 1714'te sona erdikten sonra Bourbonlar, farklı İspanyol topraklarını Katalan siyasi kurumlarını yasaklayan ve Katalan dilini hükümetten, edebiyattan ve kültürden silmek isteyen Kral V. Felipe altında birleştirmiştir (Keller, 2018). 1716 tarihli "Nueva Planta" karnamesi ile Katalonya doğrudan Madrid yönetimi altına alınmış, Katalanların mevcut özerkliği tamamen kaldırılmış ve Katalan dilinin idari alanda kullanımı kesin olarak yasaklanmıştır (BBC News, 14.05.2018).

V. Felipe, İspanya Veraset Savaşı'nın sona ermesinden sonra, Arşidük Charles ve Anglo-Hollanda ittifakı ile birlikte savaşan Katalonya'nın, ülkeyi işgal eden ordunun verdiği zararı ödemesi gerektiğine vurgu yaparak, yeni bir mali önlem getirmiştir. "Felaket" olarak bilinen bu vergi orantısız -bir milyon Kastilya pezosu- bir miktar olarak hesaplanmış ve tahsil etmek için hapis cezasını da içeren zorlayıcı tedbirler uygulanmıştır. 18. yüzyıl boyunca İspanyol devleti, yönetimini düzene sokmaya çalışmış, içsel gelenekleri kaldırarak, merkezi olarak kontrol edilen küçük illere dayanan bir yönetim sistemi yaratmış ve tüm limanlarda Amerikan İmparatorluğu ile ticarete başlamıştır. Bu durum Katalonya'da özellikle tekstil sektöründe hızlı sanayileşmeye yol açmış ve özerkliğin kaybedilmesine rağmen, Katalonya İspanya'da en sanayileşmiş bölge olma özelliğini kazanmıştır (A Brief History of Catalan Statehood and Nationhood (2017), <http://democracyincatalonia.com/a-brief-history-of-catalan-statehood-and-nationhood/>).

2.2. Katalan Milliyetçiliğinin Yükselişi

19. yüzyılda Katalonya, sanayileşme sürecini hızlandırmıştır. Bu durum Katalonya'da önemli toplumsal ve ekonomik dönüşümler yaşanmasını beraberinde getirirken, İspanya en eski kırsal yapıların egemenliğinde olmaya devam etmiştir (Fernández, 2013: 34). 19. yüzyılda Katalonya, özellikle sanayi ve ticarete gelişme göstermiş, ekonomik alandaki bu gelişmeler kısa sürede sanat ve edebiyata da yansımış ve bütün bunlar İspanya'nın sorunlu ekonomisiyle de birleşince Katalan yerel nüfusun milliyetçi duygularında artış yaşanmıştır (Maal, 2018: 58). Ainaud Lasarte, Katalan milliyetçiliğini Katalonya'nın kişiliğini savunan, ekonomik, kültürel ve yasal boyutları olan, tüm sosyal sınıfların katılımıyla dile ve tarihe özel önem veren ve 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra

özellikle siyasi düzeyde kendini gösteren karmaşık bir hareket olarak tanımlamaktadır (Fernández, 2013: 34).

Katalan milliyetçiliği ilk olarak kültürel alanda Katalan dilini ve kültürünü ulusun ortaçağ geçmişinin romantik anlayışına dayanarak yeniden canlandırmayı amaçlayan “Renaixença” hareketi ile ortaya çıkmıştır. Bu hareket, yerel Katalan dilini modern bir edebi dile dönüştürmede ve Katalan milliyetçiliğine siyasi alanda sağlam bir atmosfer hazırlamada etkili olmuştur (Balcells, 2013: 472). Ancak Katalonya’nın Renaixença hareketi ile yaşadığı kültürel uyanışın, herhangi bir devlet olma veya bağımsızlık kazanma arayışlarının bir sonucu değil, bölgesel tanınmayı savunan ve merkezi hükümet tarafından homojen bir yapı oluşturma çabalarına karşı gösterilen bir direncin sonucu olduğunu söylemek mümkündür.

Geleneksel olarak Carlese Aribau’nun nostaljik şiiri “Oda a la Pàtria” ile 1833’e tarihlenen Renaixença, 15. yüzyılda kısa kesilen ve Katalan dilinin standartlaştırılmasına yardımcı olan Katalan edebi geleneği yenilemiş, böylelikle Katalanca Kastilyan kelimelerden arınmaya başlamış ve lehçelere ayrılmıştır. Katalanca ilk dergi 1841’de kurulmuştur. Sadece dilbilimsel değil kültürel bir canlanmanın da adı olan Renaixença halk sanatını Katalan hayatın vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. 1859’da Çiçek Oyunları “Jocs Florals” adı verilen ünlü ortaçağ şiir yarışması düzenlenmiş ve Katalanca bu yarışmada tek dil olarak kullanılmıştır. Paskalya ile karşılaştırılabilir bir kültürel bahar ayini olan oyunların amacı, giderek genişleyen ve etkisini artıran Katalan edebiyatını daha geniş izleyici kitlesine ulaştırmak olmuştur (Edles, 1999: 317-318; Eastman, 2016: 140).

Katalan milliyetçiliğin kültürel boyutu, zamanla siyasi bir ideoloji haline dönüşmeye başlamış, Renaixença başlangıçta edebi ve kültürel bir karaktere sahipken, süreç içinde siyasi bir yapıya bürünmüştür. 1875’te İspanya’da yaşanan monarşi restorasyonu ile birlikte Katalan toplumun bazı kesimleri Katalonya’nın siyasi olarak tanınmasını talep etmeye yönelmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru şekillenen bu siyasi Katalanist hareket, yavaş bir şekilde örgütlenmeye ve giderek taleplerini sağlamlaştırmaya başlamıştır (Balcells, 2013: 473). 1880’de ilk Katalanist Kongresi yapılmış, 1885’te Katalonya’nın ahlaki ve maddi menfaatlerinin savunma hafızası olarak da adlandırılan “Greuges Anıtı”, İspanya Kralı’na sunulmuştur. Bu sayede, 1892’de Katalan Bölgesel Anayasası “Bases de Manresa” için siyasi özerklik elde edilmesi, Katalancanın resmi dil olarak kullanılması ve Katalan okul sisteminin kurulması için talepleri resmileştiren bir yapı oluşturulmuştur (Fernández, 2013: 34).

Bu dönemde siyasi ideolojiyi şekillendiren en önemli isimlerden biri Valenti Almirall olmuştur. Valenti Almirall, siyasi Katalanizme yol açan ilk kişi olarak Katalan milliyetçiliğin babası kabul edilmektedir (Grejsen, 2011: 7). Almirall, Katalonya’nın İspanya’ya öncülük edeceği demokratik ve laik bir milliyetçilik önermiştir. Bu milliyetçilik biçimi, Katalan yaşam tarzından

ziyade Katalonya'nın modern ve ilerici karakterine vurgu yapmaktadır. Valenti Almirall 1886 yılında ideolojisini ifade edebilmek için "Lo Catalanisme" adlı eseri yayınlamıştır. Almirall, geleneklerle değil, kentsel ve endüstriyel ilerleme ile tanımlanmış modern bir Katalonya tasavvur etmiştir. Asıl amacı, şehir kapitalizmini boğucu bir merkezîyetçi bürokrasiye karşı savunmaktır (Woolard, 1989: 22). Almirall, bu amacı özyönetim restorasyonunu ve Katalan dilinin tanınmasını önererek gerçekleştirmeye çalışmıştır. 1897'de ilk Katalanca gazete olan "El Diari Catala"yı kurmuştur (Payne, 1971: 19).

Almirall ve daha pek çok Katalan siyasi lider ve yazar, İspanya'nın Katalonya'daki endüstriyel kalkınmayı teşvik edememesi, Katalonya'nın kültürel ve adli kurumlarına yönelik tehditler gerçekleştirmesi ve 1898 İspanyol-Amerikan Savaşı'nda Küba ve Filipinler'deki koloni kaybının İspanya'nın prestij ve ekonomisini olumsuz yönde etkilemesini Katalan milliyetçiliğinin haklılığını ortaya koyan gerekçeler olarak görmüştür (Medrano, 1994: 549). 1887'de Katalonya'nın ahlaki, siyasi, kültürel ve ekonomik çıkarlarını desteklemek amacıyla "Lliga de Catalunya" isimli siyasi parti kurulmuştur. Lliga de Catalunya, siyasal programında "milliyetçi" kelimesini kullanmaya başlamış ve Katalan milliyetçisi üyelerden biri olan Enric Prat de la Riba (Prat) Katalanca ilk ideolojiyi üretmiştir. Bu dönemde Katalan milliyetçiliğin ayrılıkçı bir ideolojisi olmamakla birlikte, esas talep edilen şey Katalonya ekonomisini, kültürünü ve toplumunu geliştirmek için gerekli görülen ayrı kurumların varlığı ve geniş özerklik olmuştur (Payne, 1971: 20-22).

1898 yılında İspanya'nın Porto Riko, Filipinler ve özellikle Küba'daki deniz aşırı kolonilerini kaybetmesinin, Katalonya ekonomisi üzerinde derin etkiler yarattığı ortamda 1901'de Francesc Cambo liderliğinde ve Prat başkanlığında muhafazakâr milliyetçi bir parti olan "Lliga de Regionalista Catalunya" kurulmuştur. Parti, ilk önce Barselona'da sonra da diğer bütün Katalan kentlerinde hızla ilerleme kaydetmiş, zamanla önemli partilerden biri haline gelmiştir (Edles, 1999: 319; Storm, 2018: 18).

Lliga de Regionalista Catalunya'nın en önemli başarılarından biri "Mancomunitat De Catalunya"nın kurulması olmuştur. 1914 yılında kurulan ve Katalonya'nın dört vilayetinin yönetimini koordine etme gücüne sahip bir organizasyon olan bu kurum, siyasi özerklik sağlama konusunda yetersiz olmasına rağmen, Katalonya'ya tarihsel bir birlik duygusu getirmiştir (Medrano, 1994: 550). Mancomunitat, çeşitli alanlarda reform programları uygulamak için çaba harcarsa da, asıl işlevini kültürel meselelerde göstermiştir. Katalan dili için yeni bir dilbilgisi ve imla standardizasyonu sağlamış, Katalan dilinde çeşitli lehçeleri birleştirmiş ve Katalonya Kütüphanesi (Biblioteca de Catalunya), Katalan Dili Enstitüsü (Institut d'Estudis Catalans) ve Endüstri Okulu (Escola Industrial) gibi birtakım kültürel ve bilimsel kurumlar yaratmıştır (Storm, 2018: 18).

Bolşevik Devrimi'nden sonra, İspanya ve Katalonya'daki sağ-sol bölünme derinleşmiş, özellikle Barselona kentini etkileyen anarşist terör eylemlerine sık sık rastlanmaya başlanmıştır (Storm, 2018: 18). 1919- 1923 yılları arasında ülkede etkili olan bu kapsamlı sınıf savaşı sırasında Lliga de Regionalista Catalunya tarafından temsil edilen Katalan burjuvazisi, devrimci Katalan işçi sınıfından duyduğu korku dolayısıyla diktatör Primo De Rivera (1923-1930) ile işbirliği yapmıştır. Aslında, bir yandan tarımsal çıkarlara yarar sağlayan tahıl ithalatına uygulanan tarife koruması ve I. Dünya Savaşı'nda elde edilen sanayi kazançların vergilendirilmesi gibi nedenlerle sürekli hükümet politikalarına karşı çıkan parti liderleri, bir yandan da işçi sınıfını bastırmak için hükümetin otoritesini talep etmiştir. Lliga de Regionalista Catalunya liderlerinin bu siyasi kararsızlığı, zamanla partinin toplumsal tabanını baltalamış, milliyetçiliğin siyasi arenada etkisinin artmasını beraberinde getirmiştir (Medrano, 1994: 550).

1923'te Lliga de Regionalista Catalunya liderlerinin Barselona'da General Primo de Rivera tarafından yürütülen askeri darbeyi desteklemesi akabinde, Rivera rejimi devirerek askeri diktatörlük başlatmıştır. Merkezci bir Katalanizm karşıtı politika izleyen Rivera, iktidara el koymasından sadece bir hafta sonra Katalanizme dair tüm tezahürleri bastırmaya başlamıştır. Mancomunitat'ı parçalayarak Katalan özerkliğini ortadan kaldırmış, "Sardana" dansını ve Katalan bayrağının dalgalanmasını yasaklamıştır. Lliga de Regionalista Catalunya, 1926'da rejime olan desteğini geri çektiyse de hiçbir zaman eski konumuna sahip olamamıştır. Mart 1931 yılında kurulan ve Francesc Macia'nın başkanlık ettiği "Esquerra Republicana de Catalunya" ana Katalanist siyasi partisi olarak Lliga de Regionalista Catalunya'nın yerini almıştır. Rivera diktatörlüğü yeni seçimlerin monarşinin sonunu getirdiği Nisan 1931'e kadar sürmüştür (Storm, 2018: 18; Edles, 1999: 320; Grejsen, 2011: 8).

Rivera'nın düşmesi ve 1931'de Cumhuriyetçilerin zafer kazanması üzerine Katalan geçici bölgesel hükümeti Generalitat ikinci kez kurulmuş ve Francesc Macia ilk başkanı olmuştur. Generalitat, Katalancanın ilköğretim okullarında kullanılmasına karşı tüm diktaları ortadan kaldırarak Katalancayı resmi dil olarak kabul etmiştir. 1932 yılında Katalonya, yasal anlamda özerkliğini yeniden kazanmış ve Cumhuriyet hükümetinin yetersizliklerinin ortasında özellikle 1931-1936 yılları arasında söz konusu özerkliğini giderek daha da genişletmiştir (Edles, 1999: 320-321).

Söz konusu özerklik, Temmuz 1936'da solcu Halk Cephesi Hükümeti'ne karşı düzenlenen darbeye katılan General Francisco Franco tarafından sekteye uğratılmış, ülkenin yarısında başarısız olan bu darbe İspanya'yı Nisan 1939'da sona eren kanlı bir iç savaşın içine sürüklemiştir (Storm, 2018: 18). Katalonya, İspanya İç Savaşı boyunca hem Generalitat'ın düzenli güçleri hem de kendi tarafında savaşan popüler milislerle birlikte Cumhuriyet'e sadık kalmaya devam etmiştir (BBC News, 14.05.2018). İç Savaş sırasında Katalanlar sahip olduğu özerkliği büyük ölçüde ellerinde tutmayı başarmış, fakat 1939'da Franco'nun Faşist İtalya ve Nazi Almanyası'ndan aldığı destekle

savaşı kazanması sonucu bu özerklik tamamen ortadan kalkmış ve Generalitat devrilmiştir (Grejsen, 2011: 9).

2.3. Francisco Franco Döneminde Katalan Mücadelesi

Franco'nun II. İspanya Cumhuriyeti'nin meşru hükümetine yönelik gerçekleştirdiği darbe girişimi ve akabinde yaşanan İç Savaş (1936-1939) sonrasındaki zaferi, Katalan siyasi kurumlarının bastırılmasına, Katalancanın yasaklanmasına ve bayraktan (*senyera*) milli marşa Katalan kimliğini oluşturan tüm sembolik unsurların ortadan kalkmasına yol açmıştır. Franco tarafından tasarlanan otoriter devlet modelinde, Katalanlar dâhil İspanya içinde yer alan hiçbir tarihi milletin muhalefetine müsaade edilmemiş, kaba güç kullanılarak onları uluslar olarak ortadan kaldırma amacı güdülmüştür. 1940 yılında Generalitat Devlet Başkanı Lluís Companys tutuklanarak, İspanya otoritelerine teslim edilmiştir. Madrid'de sorguya çekilen ve işkence gören Lluís Companys, 15 Ekim 1940'ta idam edilmek üzere Barselona'ya gönderilmiştir (Guibernau, 2014a: 10-11).

İç Savaş'tan sonra, Franco'nun Katalonya'daki tutumu düşmanlık ve kinden ibaret olmuştur. Robert Hughes, "Barcelona'nın, Franco'ya karşı direnişin önemli bir dayanağı olduğunu ve bu sebeple diktatörün bu şehri hiçbir şekilde affetmediğini" vurgulamıştır. Franco aynı zamanda yabancıların etkisine yol açma potansiyeline sahip açık limanı ve karayla çevrili bir başkentin aksine sunduğu giriş-çıkış kolaylığı nedeniyle de Barselona'ya düşmanlık duygularıyla yaklaşmıştır (Hughes, 1993: 8-9).

1945'ten itibaren gemi ve teknelerde kullanılan Katalan isimleri, İspanyolcaya çevrilmiş, yeni doğan bebeklere Katalan isimleri verilmesi nüfus müdürlüklerince yasaklanmıştır. Franco'nun Katalancayı tanımlarken "köpeklerin dili" tabirini kullanması Katalan dili üzerinde oluşturulan baskının önemli göstergelerinden biri olmuştur. Katolikliği müsamaha gösterilen tek din haline getiren Franco rejiminin, Katalanca konuşanlara "Hristiyanca Konuşun" şeklindeki dayatmaları, Hristiyanlıkla eşanlamlı bir Kastilyan kimliği yaratılma isteğini ortaya koymuştur (Grant, 1988: 157).

Diğer yandan, bölgesel kimlikleri tanımayan ve baskıcı özellikler taşıyan Franco rejimi, Katalonya demografik yapısındaki homojenliği ortadan kaldırmak açısından İspanya'dan Katalonya'ya göç politikası uygulayarak bölgedeki İspanyol nüfusu artırmaya çalışmıştır (Lanz, 2016: 39). Buradaki asıl amacın Katalonya'nın örgütlenme gücünün kırılma isteği ve bölgenin bir Katalan merkezi olmaktan çıkarılma çabası olduğunu söylemek mümkündür. Genel hatlarıyla aktarılmaya çalışılan Katalanlara yönelik bu baskılayıcı gündem, İspanya sınırlarını açarken ve Francoist diktatörlüğün ikinci yarısında ekonomik büyüme ve gelişme yaşanırken bile devam etmiştir.

Diktatörlüğün getirdiği bu baskıcı politikalar, demokrasiyi kurtarmak ve Katalan kimliğini korumak isteyenlerin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Tehdit altında olan bir ulusal azınlık olarak Katalanlar, rejimin diktatörlüğünü reddetmeyi amaçlayan çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Şiddet içermeyen taktikleri kullanmayı tercih eden Katalonya'daki Franco karşıtı muhalefet, silahlı mücadeleden uzak durmuştur (Guibernau, 2014a: 11). Katalanlar, baskıya tepki olarak Katalan kimliğinin yönlerini; Katalan medyasının oluşturulması, Katalan bayrağının halka açık olarak dalgalandırılması, Katalanca kitap ve makaleler yayınlanması ve gizli kültürel grupların Katalanca organizasyonlar gerçekleştirmesi yoluyla halka açık bir şekilde göstermeye başlamışlardır. Katalan kimliğinin yeniden ortaya çıkışını sağlama noktasındaki söz konusu çaba, Franco rejimi sırasında zayıf düşen Katalan bölgesinin dilini ve kültürünü korumada önemli bir rol oynamıştır (Mangan, 2014: 10-11).

1939-1975 yılları arasında Katalanca olarak 180 süreli dergi ve 650 kitap yayımlanmıştır. İç Savaş sonrası uzun süre boyunca ülke içinde küçük özel gruplar tarafından yapılan şiir okumaları, resmi bir yasaklama olmasına rağmen, Katalan kimliğini ortaya koymanın bir yolu olarak yarı gizli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. “Selecta” ve “Aymá” adını taşıyan Katalan kitaplarında uzmanlaşmış iki önemli yayınevi kurulmuş, 1946'da Katalanca bir tiyatro gösterisi ve “Orfeo Catala” korusu tarafından gerçekleştirilen Katalanca bir konser düzenlenmiştir (Balcells, 1996: 143).

Katalan sınıfları, bugünlerde Katolik Bilgi Merkezi (Catholic Information Centre) olarak bilinen Centro de Información Católica Femenina (Katolik Kadın Bilgi Merkezi) sayesinde 1953'ten itibaren daha geniş bir kitleye ulaşmıştır. Institut d'Estudis Catalans, Franco rejimi döneminde faaliyetlerine gizlice devam etmiş, ancak özellikle kaynak yetersizliği nedeniyle faaliyetleri etkili olmaktan ziyade daha sembolik bir hal almıştır. 1953'te, Yedinci Uluslararası Romantizm Dilbilim Kongresi vesilesiyle, savaştan bu yana ilk kez Barselona Üniversitesi'nde Katalanca bilimsel tartışmalar yapılmıştır. 1960'lı yıllarda Katalonya'da yılda iki yüzün üzerinde kitap basılmış, bu rakam 1936'ya oranla oldukça düşük bir rakam olsa da 1940'ların endişe verici durumuna kıyasla teşvik edici olmuştur (Balcells, 1996: 144).

7 Kasım 1971'de Katalonya'nın farklı siyasi, sosyal ve mesleki sektörlerini temsil eden yaklaşık üç yüz kişi tarafından Katalonya Meclisi kurulmuştur. Bu Meclis, kısa sürede İç Savaş'tan bu yana en geniş ve en önemli üniter Katalan hareketi haline gelen gizli bir örgüt olarak varlık sürdürmüştür. İspanya'nın diğer bölgelerinde, kapsamı ve alaka düzeyi bakımından benzer bir üniter hareket yaratılamamıştır. Başlangıçta komünistler tarafından kurulan Meclis, daha sonra kendisine katılan “Jordi Pujol” liderliğindeki grubun ekonomik desteğini almıştır (Guibernau, 2014a: 11). Katalan milliyetçiliği açısından önemli muhalif gruplardan birine liderlik eden Pujol, dilin ve kültürün Katalan kimliğin temel karakteri olduğuna inanmış, halkı Katalan kimliğinin bu ana özelliklerini sürdürmeye teşvik etmiştir. Ayrıca Katalan kilisesi de Katalan milliyetçiliği

açısından önem taşıyan kültürel faaliyetleri teşvik etmede büyük rol oynamıştır. Katalonya’da kilise, Katalan kültürünü ve dilini kamuya açık olarak savunan tek büyük kurum olmuştur (Grejsen, 2011: 9).

Franco rejimi döneminde muhalif bir hareket olarak yeniden kendini gösteren Katalan milliyetçiliği; burjuva sanayicilerin, Katolik bölgeselcilerin ve işçi sınıfının başarılı bir şekilde uyumunu temsil etmiştir. Meşru seçimlerin yokluğunda protestoları içeren kolektif eylemler gerçekleştirilmesi, yasaklanan Katalan ulusal bayrağının dalgalandırılması ve Katalanca ilahiler söylenmesi Katalan sosyal hareketinin birleşik bir muhalif güç olarak konumunun pekiştirilmesine yol açmıştır. Sonuç olarak, bu dönemde modern milliyetçi Katalan hareketin başarısı, kaynak tabanının bir fonksiyonu olmuştur. Daha önce Katalan milliyetçiliğini baltalayan sınıf bölünmelerini köprüleme kabiliyeti de baskın Franco rejimi döneminde Katalan milliyetçiliğinin etkili bir hareket olarak belirmesinde önemli bir oynamıştır (Mastrovito, 1993: 67). Katalan hareketinin Franco rejimi döneminde etkinliğini artırmasında ABD ve AB’nin (Batı Bloğunun) herhangi bir katkısının olmaması dikkat çekmektedir. Bu durum Katalan milliyetçi hareketinin SSCB’ye olan yakınlığı ile doğrudan ilgilidir.

2.4. 1978 İspanya Anayasası- 1979 Özerklik Statüsü ve Jurdi Pujol Hükümeti

1975’te baskıcı diktatör Franco’nun ölümünden sonra İspanya, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)’na kabul edilmek için modernleşmek ve demokratikleşmek gerekliliğinin farkına varmıştır. Bu, daha seküler, daha az homojenleştirilmiş bir İspanya anlamına geldiğinden, Katalanların da dâhil olduğu yıllarca bastırılmış tarihi milliyetlerin tanınmasıyla İspanya’da gerekli heterojenliğin sağlanabileceği anlaşılmıştır. İspanya, Franco’suz Franco rejimi yasası altında birkaç yıl yaşadıktan sonra, 1978 Anayasası demokraside yaklaşmakta olan değişimi sağlamlaştırmak amacıyla doğmuştur (Mangan, 2014: 11). Franco rejimi tarafından tanıtılan İspanyol milliyetçiliği markasının radikal muhafazakâr ve merkezci niteliği, İspanya’yı yalnızca demokratik bir devlete dönüştürmekle yetinmeyen, aynı zamanda ülke içinde yer alan tüm tarihi milletlerin ve bölgelerin varlığını tanıyan 1978 İspanya Anayasası tarafından geniş ölçüde sorgulanmıştır (Guibernau, 2013: 374-375).

1978 Anayasası’nın giriş kısmında;

Adil bir ekonomik ve sosyal düzene uygun olarak, Anayasa ve yasalarda demokratik şekilde bir arada yaşamayı garanti etme, hukukun üstünlüğüne dayanan bir hukuk devletinin güçlendirilmesini sağlama, tüm İspanyolların ve İspanya halklarının, insan haklarını, kültürlerini, geleneklerini, dillerini ve kurumlarını kullanma haklarını koruma ve herkes için onurlu bir yaşam kalitesi sağlamak açısından kültürün ve ekonominin ilerlemesini teşvik etme.

İradesi ifade edilmiştir (The Spanish Constitution, 1978: 7). Bununla birlikte, 1978 Anayasasının en önemli maddesi, bir ve bölünmez İspanyol milleti içerisindeki diğer milletlerin varlığını kabul eden 2. madde olmuştur (Conversi, 1994: 166). Bu maddede, “Anayasanın, İspanyol milletinin ayrılmaz birliğine dayandığı ve tüm İspanyolların ortak ve bölünmez ülkesinin; onu oluşturan milletlerin ve bölgelerin özerklik hakkını ve bunlar arasındaki dayanışmayı kabul ve garanti ettiği” vurgulanmıştır (The Spanish Constitution, 1978: 9).

2. maddede geçen “ayrılmaz” ve “bölünmez” kelimeleri self- determinasyon hakkını ve olası bir ayrılığı tamamen reddeden kelimeler olarak kabul edilmektedir. Dahası, 1978 İspanya Anayasası’nın 8. maddesinde, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri’nden oluşan silahlı kuvvetlere İspanya’nın egemenliğini ve bağımsızlığını güvence altına alma, toprak bütünlüğünü ve anayasal düzeni koruma görevi verilmiştir ki bu birçokları tarafından ayrılıkçı düşüncüyü benimseyen partilere yönelik örtülü bir tehdit olarak yorumlanmıştır (Thomas, 2012: 16). Kısacası İspanya Anayasası’na göre, Anayasanın temelini oluşturan milliyet ve bölgelerin özerklik hakkının tanınması ve güvence altına alınması, ülkenin birlik ve çözümlüğü açısından sorun teşkil etmezken, söz konusu özerkliğin başka bir boyuta geçerek ayrılığa yol açma durumu tamamen reddedilmiştir.

İspanya Anayasası’nın 3. maddesinde ise;

Kastilyan İspanyolcasının devletin resmi dili olduğu ve tüm İspanyolların bu dili bilme ödevi ve kullanma hakkı bulunduğu, aynı zamanda İspanya’nın diğer dillerinin de konuşuldukları özerk toplulukların tüzükleri uyarınca resmi dil olarak kullanılabileceği ve İspanya’da konuşulan ve dilsel zenginlik yaratan tüm dillerin özel saygı ve koruma gerektiren kültürel bir miras kabul edildiği.

Hüküm altına alınmıştır (The Spanish Constitution, 1978: 9). Ancak 3. maddede Kastilyan İspanyolcasını bilme yükümlülüğünün vurgulanmasının, fiiliyatta bölgesel dillerin kullanılmasını belirli ölçüde sekteye uğrattığını söylemek mümkündür.

1978 Anayasası’na göre İspanya, 17 özerk bölge ve 2 özerk şehirden oluşan parlamenter bir anayasal monarşidir. Anayasa uyarınca, söz konusu özerk birimlerin sahip olduğu ortak payda; tarihi, kültürel ve ekonomik bir geçmiştir. Anayasaya göre, idari örgütlenmesi kendine özgü olan her özerk bölgenin bir yasama meclisi, yürütme yetkisine sahip bir başkanı ve yüksek mahkemesi bulunmaktadır (The Spanish Constitution, 1978). Katalonya, 1978 Anayasası uyarınca tarihi milliyet kabul edilen özerk bölgelerden biridir. Anayasa’da açıkça belirtilmeyen dört tarihi milliyetin, “Kastilyanlar”, “Katalanlar”, “Basklar” ve “Galiçyalılar” olduğunu söylemek mümkündür (Conversi, 1994: 166). Anayasanın 145. maddesine göre, söz konusu 17 özerk bölge arasında bir federasyon kurulmasına hiçbir koşulda izin verilmemektedir. Bu hükmün temel amacı,

bölgeler arasında oluşması muhtemel birleştirici eğilimleri engellemek olmuştur (Conversi, 1994: 165).

1978 Anayasası'nın 148. maddesinde ise özerk bölgelerin yetkisi kapsamına giren alanlar düzenlenmiştir. Bunlar; özerk kurumların organizasyonu, kasaba ve şehir planlama; konut edindirme, tarım ve hayvancılık; ormancılık ve çevre koruma yönetimi, hidrolik projelerin planlanması, yapımı ve işletilmesi; su ürünleri yetiştiriciliği, yerel fuarcılık; kültürel tanıtımın yapılması ve özerk topluluk dilinin öğretilmesi; turizm, el sanatları; spor ve eğlence, sağlık ve hijyen; sosyal yardım, binaların denetimi ve korunması olarak sıralanmıştır (The Spanish Constitution, 1978: 43). Anayasanın 149. maddesinde ise İspanya merkezi hükümetinin münhasır yetkisine bırakılan alanlar hüküm altına alınmıştır. Söz konusu maddede düzenlenen yetki alanları arasında konu gereği en dikkat çeken husus, halk oylamalarının yalnızca merkezi hükümet tarafından başlatılabiliyor oluşudur. Dolayısıyla 149. madde kapsamında referandumların yasallığı konusunda merkezi hükümete münhasır yetki verildiğini söylemek mümkündür (Marinzel, 2014: 13).

1978 Anayasası'nın özerk bölgeler açısından önem taşıyan bir diğer maddesi ise 155. maddedir. 155. madde uyarınca, bir özerk bölgenin Anayasa ya da diğer yasalar tarafından dayatılan sorumluluk ve yükümlülükleri yerine getirmemesi ya da İspanya'nın genel çıkarlarına aykırı davranması durumunda, merkezi hükümete Senato'nun salt çoğunluğunun onaylaması şartıyla, gerekli tedbirleri alma yetkisi tanınmıştır (Konuralp, 2019: 376). Dolayısıyla bölgesel bir hükümet, anayasa ve yasalara uygun hareket etmiyorsa veya İspanya'nın genel menfaatine aykırı bir tavır sergiliyorsa Anayasanın 155. maddesinde düzenlenen söz konusu hüküm gereği bölge özerkliği askıya alınabilir.

Yukarıdaki bilgiler genel olarak yorumlandığında, İspanyol kimliğinin farklı ulusları içine alan bir üst kimlik olduğu anlaşılmaktadır. 1978 Anayasası'na göre İspanya'nın farklılıkları yansıtan bütünlüğüne ait olan otonom bölgeler, çeşitli yetkilere sahip olsalar da İspanya'dan ayrılık kararı almaya yetkili kılınmamışlardır. Anayasanın 2. maddesinde geçen “ayrılmaz” ve “bölünmez” kelimeleri bunun en belirgin kanıtı olarak görülmektedir. Anayasada otonom bölgelerin hiçbir koşulda federasyon kurmasına izin verilmemesi durumunun ise birleştirici eğilimlerin önüne geçme ve dolayısıyla herhangi bir ayrılıkçı hareketin ortaya çıkmasını engelleme amacı taşıdığı açıktır. Aynı zamanda 155. maddede yer alan merkezi hükümetin belli durumlarda gerekli tedbirleri alma hükmü, otonom bölgelerin İspanya merkezi hükümetine büyük orandaki bağlılığını ortaya koymaktadır.

1978 Anayasası, İspanya'nın hızlı bir biçimde demokrasiye geçiş yapmasında ve bu doğrultuda kendi kurumlarını güncellemesinde önemli bir eşik olmuştur. Franco dönemindeki baskı politikalarına son veren Anayasa ile İspanya dışlandığı uluslararası sisteme geri dönüş sağlamış,

kültürel, dilsel ve tarihi farklılıklar tanınarak demokrasi pekiştirilmeye çalışılmıştır (Moreno vd.,1998: 71). 1978 Anayasası'nın kabulünden sonraki ilk önemli adım ise bölgesel özerkliğin araçları oluşturularak Anayasanın bölgeselci idealini uygulamaya geçirmek olmuştur. Sağlam geleneği ile Katalonya, bu noktada ilk ideal aday olarak görülmüştür. Katalonya Özerklik Statüsü, 1979'da gerçekleşen popüler bir referandum sonrasında onaylanmıştır. Böylelikle Katalonya, Generalitat'a ve kendi parlamentosuna yeniden kavuşmuş, Katalanca, Katalonya'nın ikinci resmi dili ilan edilmiştir (Conversi, 1994: 166-167).

Yeni özerklik dört organdan (Yasama Meclisi, Başkan, Yürütme Konseyi ve Yüksek Adalet Divanı) oluşan bir parlamenter sistem kurmuştur. En güçlü hükümet kolu, dört Katalan kurucu ilinde (Barselona, Girona, Lleida ve Tarragona) bulunan listeler içinden genel oyla seçilen 135 üyeden oluşan Katalonya Parlamentosu'dur. Katalonya Parlamentosu tarafından seçilen ve sorumlu tutulan Katalonya Cumhurbaşkanı, Yürütme Konseyi'ni idare etme ve yürütme sorumluluklarını yerine getirme konusunda denetler. Katalonya Yüksek Mahkemesi ise bölgedeki ana adli kurumu temsil eder ve faaliyetlerini İspanya Yüksek Mahkemesi'ne hâlel getirmeksizin yürütür. Söz konusu siyasi organların kolektif organı Katalonya'da "Generalitat" olarak bilinir (Kolçak, 2017: 31).

Katalonya'nın siyasi örgütü Generalitat'ın sorumluluk alanları; bölgesel planlama, inşaat ve konut politikası, enerji ve çevre, bölgesel ekonomi politikası, kültür ve medya, eğitim, üniversite ve araştırma, halk sağlığı ve sosyal hizmetler, turizm, eğlence ve spor, polis, kamu düzeni ve daha fazlasını kapsamaktadır (Verhelst, 2018: 8). İlk demokratik Katalan seçimlerinden (1980) sonra, Generalitat'ın ilk başkanı Jordi Pujol olmuştur. Birkaç kez yeniden seçilen Pujol, seçimler için adaylığını koymamaya karar verdiği 2003 yılına kadar Generalitat'ı yönetmiş, 40 yıl süren baskının ardından Katalan kurumlarını, dilini ve kültürünü inşa etmede kilit rol oynamıştır (Guibernau, 2014a: 14).

1980-2003 yılları arasında Katalonya Özerk Yönetimi ve İspanya hükümeti arasındaki ilişkilerde "kazan- kazan stratejisi"nin hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu strateji, her iki tarafın da müzakere etmeyi ve karşılıklı kazanımlar elde etmek için taviz vermeyi kabul ettiği işbirliğine dayalı bir strateji olarak tanımlanabilir. Anlaşmazlığın her iki tarafının da çatışmanın çözümünden fayda sağlayacağını düşündüğü bir durumu ifade eden strateji çerçevesinde "karşılıklı güven", kurulan ilişkinin korunması açısından önemli ve etkili bir anahtardır. Bu tür bir strateji, Pujol'un Generalitat başkanı olduğu 1980-2003 yılları arasını tanımlamak amacıyla kullanılabilir. Bu dönemde İspanya hükümet başkanı 1982-1996 yılları arasında Filipe González iken, 1996-2004 yılları arasında ise José María Aznar olmuştur (Levrat vd., 2017: 17).

Aznar hükümetinin özellikle son dönemde Katalanların geniş özerklik taleplerini görmezden gelmesine rağmen, 1980 ve 2003 yılları arasındaki ilişkinin genel anlamda güven ve bağlılığa dayandığını söylemek mümkündür. 1980-2003 dönemi, zaman zaman mali gelirlerin dağılımı ve yetki devri konusunda Katalan ve İspanyol hükümetlerinin kalıcı siyasi ve yasal ihtilaflarına sahne olsa da Pujol, Katalan kurumlarının özerk yönetim kapasitesini arttırmak amacıyla kademeli olarak küçük tavizler verme şeklinde merkezi hükümetle kalıcı pazarlık stratejisini desteklemiştir (Levrat vd., 2017: 17-18).

2.5. Katalonya'nın Özerklik Statüsü

Katalonya'da 2003'te gerçekleşen bölgesel parlamento seçimleri, 1980 itibariyle Katalonya devlet başkanlığı yapan Jordi Pujol'un yeniden seçilmeyi reddetmesini takiben güç değişikliği ile sonuçlanmıştır. Pujol'un partisi olan Yönelim ve Birlik (Convergence and Union-CiU), bu seçimlerde 1980 sonrasının en düşük oyunu almıştır (Mermel, 2016: 17). 2003 parlamento seçimleri, Katalonya siyasetinde CiU'nun hâkimiyetinin ortadan kalktığı bir dönüşümün başlangıcını temsil etmektedir. CiU'nun 2003 seçimlerini kaybetmesini takiben kurulan sol koalisyon (Katalonya Cumhuriyetçi Solu- Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), Katalonya Sosyalist Partisi- Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC), Katalonya Yeşiller Girişimi- Iniciativa per Catalunya Verds (ICV)) ilk iş olarak yeni statü hazırlıklarına girişmiştir (Guibernau, 2014b: 112).

Yeni Generalitat, bölgenin içinde bulunduğu çeşitli şartları dikkate alarak Katalonya'nın özerklik statüsünü yeniden yazmaya karar vermiştir (Colino, 2009: 277). 2005 yılı boyunca büyük Katalan partiler tarafından özerklik statüsü ile ilgili çeşitli reform önerileri gündeme getirilmiştir. Özerklik statüsünü değerlendirmek için siyasi partilerin katılımıyla Meclis Komisyonu kurulmuş, Generalitat Danışma Kurulu kararıyla siyasi partilerce yapılan anlaşmanın ardından, 30 Eylül 2005 tarihinde Katalan Parlamentosu'nun salt çoğunluğu tarafından "Katalan Özerklik Statüsü" kabul edilmiştir (Domonkos, 2014: 230).

İspanya siyasetinde önemli partilerden biri olan Halk Partisi (Partido Popular- PP), İspanya'yı çözülme yoluna sokacağına duyduğu inançla söz konusu Statü'ye karşı çıkmıştır. Statü hükümlerine yönelik müzakereler devam etmiş ve nihayetinde aylarca süren ve Statü'nün kapsamını daraltan görüşmelerin ardından İspanya Başbakanı José Luis Rodríguez Zapatero ve Katalan lideri Artur Mas Ocak 2006'da, son Statü'nün temellerini oluşturan "evrensel bir anlaşmaya" imza atmıştır (Colino, 2009: 270, 272). İki siyasetçinin Statü'ye ilişkin anlaşmaya vardığı konular arasında ulusun tanımı, Katalan dilinin düzenlenmesi, yetki dağılımı ve finansman yer almaktadır.

Son şekli İspanya Parlamentosu tarafından onaylanan 2006'nın yeni Katalan Özerklik Statüsü, Haziran 2006'da Katalonya'da düzenlenen referandum ile %20 hayır oyuna karşın %74 evet oyuyla kabul edilmiştir. Fakat %49 olan katılım oranının, bölge gündemini uzun süredir meşgul eden bir meseleye beklenenden az ilgi gösterilmesi nedeniyle bölge siyasi partilerinde hayal kırıklığı yarattığı açıktır (Aktoprak, 2015). Cramer (2014: 40), katılımın beklenenden az olmasını hükümetler arasındaki müzakere sürecinin zorlu geçmesinin halkın bir kısmında yarattığı bıkkınlığa bağlamıştır.

2006 Özerklik Statüsü, 1979'da onaylanan Statü ile kurulan özyönetimi pekiştirmeyi ve genişletmeyi amaçlamıştır. Kabul edildiği andan itibaren 1979 Statüsü'nün yerine geçen 2006 Özerklik Statüsü, Katalan vatandaşların ve siyasi kurumların haklarını ve yükümlülüklerini, İspanya devleti ile olan güç ilişkilerini ve Katalonya Özerk Yönetimi'nin finansmanını içeren geniş bir çerçeveye sahiptir. Katalonya'nın İspanya devleti içerisinde özgün bir bölge olduğunu tasvir ederek başlayan Statü, bölgenin 1714'te kaybedilen özyönetimi “yeniden kurma” girişimlerini sürdürdüğünü vurgulamaktadır. Barselona ve Madrid arasındaki yetki dağılımını tanımlamaya hizmet eden Statü'nün getirdiği en önemli değişiklik, Katalonya için “ulus” kavramını kullanması olmuştur. Ayrıca 2006 Özerklik Statüsü, giriş kısmında devredilemez olan özyönetim hakkının bir uygulaması olarak tanımlanmaktadır. Statü'nün sekizinci maddesi ise Katalonya'nın resmi bayrağı, milli marşı ve ulusal bayramını açıkça belirterek Katalan kimliğini daha geniş anlamda ele almaktadır (Mermel, 2016: 21-22).

2006 Özerklik Statüsü ile birlikte Katalan Özerk Topluluğun yetkileri temelde üç alanda genişletilmiştir: 1) Mali özerklik alanında Katalonya'nın payı, alınan vergiler aracılığıyla merkezi bütçenin yüzde 33'ünü geçecek şekilde arttırılmış, 2) Özerk Topluluk topraklarında bağımsız bir yargı teşkilatı oluşturulmuş, 3) AB politikası çerçevesinde Katalonya, eskiye nazaran daha geniş bir rol üstlenmiştir (Domonkos, 2014: 230).

2006 Özerklik Statüsü, aynı zamanda dil konusunda kesin bir çerçeve belirleyen düzenlemeleriyle Katalanların dil sorununun çözümü noktasında alınan mesafeyi açıkça ortaya koyması bakımından son derece önemli bir kilometre taşı olarak değerlendirilebilir. Düzenlemeler göz önüne alındığında üç temel husus dikkat çekmektedir. Bu hususlardan ilki, Statü'nün Katalancayı bilmeyi Katalanların hak ve sorumluluğu kapsamında değerlendirmesi ve bu konuda vatandaşlara yasal bir görev yüklemesi olmuştur. Böylelikle Katalancanın statüsü, 1978 Anayasanın 3. maddesi göz önünde bulundurulduğunda İspanyolca diliyle eşitlenmiştir. İkinci husus Statü'nün, Katalancanın kullanımında bölgesellik ilkesinin, Katalonya'nın istisnasız tüm idari seviyelerinde tam bir uygulamaya sahip olmasını garanti etmek için çeşitli önlemler sunmuş olmasıdır. Son husus ise Statü'nün Katalanlara resmi kurumlarla Katalanca yazışma imkânı tanımasıdır (López, 2009: 285).

Son olarak, Katalonya'nın ekonomik gerilemesinin, belki de Statü reformlarında ele alınan konuların en acili olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle Statü'de Generalitat'ın finansmanına özel bir başlık ayrılmıştır. Generalitat'ın bütçesini, vergi politikalarını, mali ve finansal güçlerini kapsayan söz konusu başlık, Katalonya ile Madrid arasındaki ekonomik ilişkiyi detaylandırma noktasında önemli bir rol üstlenmektedir. Statü ile federal vergilendirme sürecine katılmak üzere tasarlanmış bir "Katalonya Vergi Dairesi" oluşturulmuş, benzer şekilde federal vergilerin toplanması ve dağıtılması yöntemlerini kabul etmek ve onları onaylamaktan sorumlu olan "Devlet- Generalitat Ortak Ekonomik ve Mali İşler Komisyonu" kurulmuştur (Mermel, 2016: 23).

İçeriği ve ele aldığı konular genel hatlarıyla yukarıda incelenen 2006 Katalan Özerklik Statüsü'nün 126 maddesine dönemin ana muhalefet partisi olan PP, İspanya'nın toprak bütünlüğüne zarar vereceği gerekçesiyle karşı çıkarak Anayasa Mahkemesine başvurmuştur (Aktoprak, 2015). İspanya Anayasa Mahkemesi, PP'nin Statü'nün anayasaya uygunluğu noktasındaki itirazını kabul etmiş, ancak 2010 yılına kadar nihai kararı vermemiştir. Bu dört yıllık çıkmaz, Katalonya'daki sorunları ele almak için özel olarak tasarlanan Statü'nün belirsiz bir gelecekle karşı karşıya kalmasını beraberinde getirdiğinden hayal kırıklığı ve memnuniyetsizlik yaratmıştır (Mermel, 2016: 23).

2.6. 2010 Anayasa Mahkemesi Kararları

İspanya Anayasa Mahkemesi'nin 2010'da verdiği nihai kararda, 2006 Katalonya Özerklik Statüsü'ndeki 14 madde anayasaya aykırı bulunmuş, diğer 27 maddenin ise anayasaya uygun hale getirilmesi için yeniden yorumlanması gerektiği vurgulanmıştır. Statü'deki çeşitli hükümler anayasaya aykırı bulunarak iptal edilse de Statü'nün yüksek derece öz yönetim sunan ve Katalan halkının ulusal-kültürel kimliğinin korunmasını garanti eden tartışmasız hükümler içerdiğini söylemek mümkündür (Nagel ve Rixen, 2015: 59-60). Anayasaya aykırı bulunan 14 madde özerkliğin özüne zarar verecek maddeler olmamakla birlikte, söz konusu maddelerin uygulamadan kaldırılmasının Katalonya özerkliğinin genişletilmesi açısından engel teşkil ettiği dikkat çekmektedir (Aktoprak, 2015).

İptaline karar verilen 14 madde genel hatlarıyla "tanımaya", "yetkiye" ve "finansmana" ilişkin kararlar olmak üzere üç kısımda incelenebilir (Kolçak, 2017: 34). Statü'nün girişinde Katalonya'nın "ulus" olarak tanımlanmasının hiçbir hukuksal dayanağı olmadığı, anayasal çerçeveye göre ulus olarak yalnızca İspanyol ulusunun kabul edilebileceği, Statü'de kullanılan "ulusal semboller" ifadesinin "milliyet sembolleri" olarak yorumlanması gerektiği tanımaya ilişkin kararlar kapsamında değerlendirilebilir (Lluch, 2020: 249; Kolçak, 2017: 34). Aynı zamanda Mahkeme'nin Katalancanın, bölge eğitim sistemi içinde "tercihli statüsü"nü sürdürmesine izin verirken, Katalan kamu yönetiminde söz konusu farklılığa ulaşmasını yasaklaması ve sadece eğitim

alanında Kastilyan İspanyolcası ile eşit statü kazanmasına izin vermesi de tanımaya ilişkin kararlar arasında yer almaktadır (Guibernau, 2013: 382).

Yetkiye ilişkin kararlar çerçevesinden bakıldığında ise 2006 Statüsü'nün Katalonya Özerk Yönetimi'nin münhasır yetkilerinin maddi içeriğini genişleten ve merkezi hükümetin Katalanların yetki alanına müdahalesini sınırlamayı amaçlayan hükümlerinin de mahkemece anayasaya aykırı bulunduğu dikkat çekmektedir (Lluch, 2020: 250). Statü'nün Katalan Adalet Divanı kuran, Katalan Ombudsmanı'na ayrıcalık tesis eden ve Katalan Yüksek Adalet Divanı Başkanı'nın statüsünde iyileştirme yapan maddeleri Mahkeme tarafından anayasaya aykırı bulunan hükümlere örnek gösterilebilir (Guibernau, 2014a: 17).

Finans sistemine ilişkin verilen kararlar incelendiğinde ise, büyük değişiklikler yapıldığı ve dolayısıyla 2006 Statüsü'nün bu alandaki hükümlerinin yasal etkilerinin ciddi ölçüde azaldığı göze çarpmaktadır (Lluch, 2020: 251). Örneğin Katalan Hükümetinin kendi yerel vergilerini belirlemesine izin veren maddeler ile Katalonya'nın "dayanışma fonu"na katkı sağlamasına yönelik hükümlerin anayasaya aykırı olduğu kabul edilmiş, Statü normlarının her Özerk Topluluğun "dayanışma fonu"na ve mali transferlere olan katkısını düzenleyen İspanya Parlamentosu'na karşı uygulanamayacağı hüküm altına alınmıştır (Guibernau, 2013: 382; Lluch, 2020: 251; Guibernau, 2014a: 16).

Uygulamada, Anayasa Mahkemesi'nin finansman sistemi konusundaki kararlarının, 2006 Özerklik Statüsü'nün önemli merkezi amaçlarından bazılarını aykırılık teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Bu amaçlar; Katalonya'nın finans sistemine yönelik yapısal reformlar gerçekleştirmek, mali transferlerin ağır yükünden kaçınmak ve bölge ekonomisi üzerinde ciddi oranda olumsuz etki yaratan büyük mali dengesizliklerin önüne geçmek şeklinde sıralanabilir (Lluch, 2020: 251).

2006 Özerklik Statüsü ile genişletilen Katalonya özerkliğinin 2010 Anayasa Mahkemesi kararlarıyla kısıtlanması, Mahkemeyi siyasallaşmakla ve Statü'yü referandumla onaylayan Katalan seçmenlere saygı göstermemekle suçlayan Katalan siyasi partileri ve self-determinasyon talep eden halk tarafından öfke ile karşılanmıştır. Birçok Katalan açısından iptal kararları, Katalonya'nın İspanyol Devletine entegrasyonunu sağlayacak tüm kapıları kapatmış ve böylelikle ayrılıkçı hareketin güçlenmesine zemin hazırlamıştır (Nagel ve Rixen, 2015: 60). 2010 Kararları, Katalonya'da özerkliğin kazanılmasından sonra düzenlenen en kapsamlı Madrid karşıtı gösterilerin yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Bir milyon kişinin katıldığı "Biz ulusuz ve biz karar vereceğiz" sloganı ile gerçekleşen gösteriler Katalan Başbakanı José Montilla Aguilera, Katalan Parlamentosu'ndaki çoğu siyasi parti ve birçok ana sendika tarafından desteklenmiştir (Crameri, 2015: 105; Aktoprak, 2015; Koçak, 2017: 35).

2.7. 9 Kasım 2014 Referandumı ve Etkileri

Özerkliğin genişlemesine ve Katalan kimliğinin temsiline yönelik merkezi hükümet tarafından gerçekleştirilen müdahaleler ve 2008’de patlak veren ekonomik krizin merkezi hükümete duyulan güveni büyük ölçüde azaltması Katalan sivil toplumunun bağımsızlık talebine verdiği desteği artırmıştır. Siyasi partilerin halktan gelen söz konusu isteğe kayıtsız kalamaması 2012’de erken seçime gidilmesini beraberinde getirmiştir. 1979’dan beri ilk defa Katalonya’da gerçekleşen bir seçimin gündem maddesi doğrudan bağımsızlık olmuştur (Aktoprak, 2015; Kolçak, 2017: 35).

Katalonya Başkanı Artur Mas, Katalanlara bağımsızlık için oy kullanma imkânı sağlayacak yeni bir parlamentonun oluşturulması amacıyla 22 Kasım 2012’de yeni meclis seçimlerinin yapılması için çağrıda bulunmuştur (Thomas, 2012: 31). 25 Kasım 2012’de gerçekleşen seçimler Mas’a istediğini vermemiş, CİU’nun parlamentoda sahip olduğu sandalye sayısı 12 azalmıştır. Dolayısıyla referandum gerçekleştirmek için gerekli sayıya ulaşamayan Mas, seçimlerde sandalye sayısını önceki döneme kıyasla 11 arttıran ERC ile koalisyon kurmak durumunda kalmıştır. Söz konusu koalisyon bağımsızlık referandumu gerçekleştirilmesi şartıyla, Mas önderliğinde kurulmuştur. Erken seçim sonrası oluşan Katalonya Parlamentosu milletvekillerinin %80’inin self-determinasyon hakkını desteklediğini söylemek mümkündür (Levrat vd., 2017: 22; Kocaman, 2016: 258).

23 Ocak 2013’te yeni parlamento, “Egemenlik Deklarasyonu ve Katalan Halkının Karar Verme Hakkı”nı onaylamıştır. Söz konusu deklarasyon, Katalonya’nın “egemen bir siyasi ve hukuki varlık” olduğunu ve vatandaşlarının ortak siyasi geleceklerini “egemenlik, demokratik meşruiyet, şeffaflık, diyalog, sosyal uyum, Avrupalılık ve yasallık” ilkeleri çerçevesinde belirleyebileceklerine vurgu yapmaktadır (Democratic Progress Institute, 2016: 7). Katalan siyasetinde tarihsel olarak siyasi rakip olan iki ana milliyetçi partinin (CİU- ERC) anlaşması sonucu ortaya çıkan deklarasyon, bağımsızlık referandumuna yönelik sürecin bir parçası olması dolayısıyla büyük önem taşımaktadır (Levrat vd., 2017: 23).

İspanya Anayasa Mahkemesi bir yıl sonra sadece İspanyol halkının egemen olduğunu savunarak, oy birliğiyle bu deklarasyonun hükümsüz ve geçersiz olduğuna karar vermiş, Katalonya’nın hiçbir parçasının ya da kısmının egemen olarak kabul edilemeyeceğinin altını çizmiştir. Bu nedenle, “karar verme hakkı”, Katalonya ve İspanya’daki siyasi partiler arasında önemli bir sorun haline gelmiştir (Alcalde ve Aguiar, 2017: 19). Anayasa Mahkemesinin, 2013 Deklarasyonunu geçersiz saymasını takip eden süreçte Katalonya Özerk Yönetimi, 9 Kasım 2014 tarihinde bir referandum planladığını açıklamıştır. Nisan 2014’te, İspanya hükümeti Katalan parlamentosunun bağımsızlık için referandum yapma yetkisini reddetmiş, Anayasanın 92. maddesine atıfta bulunarak, referandum düzenleme yetkisinin yalnızca İspanya merkezi

hükümetine ait olduğunu belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle, Katalonya'nın bağımsızlığına ilişkin olarak düzenlenecek bir referandumun yasal bir dayanağa sahip olmadığı vurgulanmıştır (Democratic Progress Institute, 2016: 7-8).

Bunun üzerine Katalonya Parlamentosu, Eylül 2014'te 9 Kasım'daki referandumun bir halk oylaması olarak yapılmasını sağlamak için İstişare Yasası'nı kabul ederek tepkisini göstermiştir. Katalonya Generalitat Devlet Başkanı'nın bağlayıcı olmayan bir bağımsızlık referandumu düzenleyebilmesi için yasal bir dayanak sağlayan bu yasa, İspanya merkezi hükümetinin 'vatandaş katılım süreci'ni engellemek amacıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurması üzerine askıya alınmıştır (Alcalde ve Aguiar, 2017: 19). İspanya hükümetinin referandumun yasadışı ve sonuçsuz olacağı yönündeki tüm uyarılarına rağmen, 9 Kasım 2014'te ayrılma ve ayrılma karşısında oy kullanma için vatandaşa çağrıda bulunan Katalonya Özerk Yönetimi himayesinde etkileyici ve düzenli bir bağımsızlık referandumu gerçekleştirilmiştir. Merkezi hükümetin yaptığı uyarılar göz ardı edilerek, oy sandıkları Katalonya'daki tüm ortaokullarda açılan seçim istasyonları ve gönüllüler tarafından dağıtılmıştır. On yedi dünya kentine yurtdışında çalışan veya yurtdışına seyahat eden vatandaşların da oy kullanabilmesi için seçim istasyonları yerleştirilmiştir (Tobeña, 2017: 79).

Seçmenlerle ilgili husus ve kurallar 9 Kasım 2014'ten itibaren en az 16 yaşında olan kişilerin oy kullanmasını isteyen Katalan Hükümeti tarafından belirlenmiştir. Katalan Hükümetinin belirlediği kriterlere göre; a-) kimliklerinde Katalonya'da ikamet ettiği belirtilen İspanyol vatandaşlar, b-) İspanya dışında yaşayan ve bir Katalan belediyesine "Yurtdışındaki Katalanlar" veya "Yurtdışındaki İspanyollar" olarak kayıtlı olan İspanyol vatandaşlar, c-) Katalonya sakini olduklarını belgeler aracılığıyla ispat edebilen İspanyol olmayan vatandaşlar oy kullanma hakkına sahiptir. Aksine, Katalonya bölgesinde doğmuş, ancak diğer İspanyol bölgelerinde ikamet eden veya diğer İspanyol bölgelerinde doğup Katalonya'da yaşayan, fakat ikametgâhları Katalonya'da bulunmayan vatandaşlar ise referandumda oy kullanma yeterliliğine sahip değildir (Alcalde ve Aguiar, 2017: 20).

9 Kasım 2014'te yapılan referandumda vatandaşlara yöneltilen sorular ise "Katalonya'nın bir devlet olmasını istiyor musun?" (Evet/ Hayır), "Bu devletin bağımsız olmasını istiyor musun" (Evet/ Hayır) şeklindedir. Bu iki soru özelinde verilen cevaplar ele alındığında, "evet-evet" diyerek bağımsızlık isteyenlerin oranın %80,8, "evet- hayır" seçeneğini işaretleyerek İspanya'ya bağlı fakat daha özerk bir Katalonya isteyenlerin oranın %10,1, "hayır" diyerek Katalonya'nın mevcut özerklik hakkı ile devam etmesini isteyenlerin oranın ise %4,5 olduğu dikkat çekmektedir (Levrat vd., 2017: 23; Aydın, 2017: 530-531).

Seçim sonuçlarını açıklayan Katalonya Hükümeti Başkan yardımcısı Joana Ortega, oylamaya 2,3 milyondan fazla kişinin katıldığını, katılım oranının yaklaşık %37 civarında olduğunu, kırk bin

Katalan'ın referandumda gönüllü olarak görev aldığını ve sandıktan bağımsızlık isteyenlerin galip çıktığını belirtmiştir (BBC News Türkçe, 10.11.2014). Bu gelişmeler karşısında İspanya'nın muhafazakâr kesiminin tepkisi oldukça sert olmuştur. PP'nin Katalonya'daki kolu olan Katalonya Halk Partisi (Partit Popular de Catalunya- PPC)'nin lideri Alicia Sanzhez Camacho, Artur Mas'ı “demokrasinin gereklerine uymadan referandum düzenlemek aracılığıyla demokrasiye ihanet etmek ve Katalonya ile İspanya arasına duvar örmek” ile suçlamıştır. İspanya Adalet Bakanı Rafael Catala, oylamayı faydasız bulduğunu söyleyerek söz konusu referandumu “herhangi bir demokratik değer barındırmayan siyasi propaganda” olarak tanımlamıştır. İspanya Başbakanı Mariona Rajoy ise siyasi propagandanın bir ürünü olarak gördüğü referandumu değersiz bir saçmalık şeklinde yorumlayarak, Katalanların yalnızca üçte birinin katılım gösterdiği 9 Kasım referandumunun ayrılıkçı Katalanların bağımsızlık projesinin bir başarısızlığı olduğunu savunmuştur (Aydın, 2017: 531).

Ayrılma yanlısı siyasiler ise, bütün bu itirazlara ve gösterilen tepkilere rağmen gerçekleşen referandumun Katalonya öz yönetiminin kapsamı ve işleyişinde köklü bir değişiklik yapılmasına ilişkin büyüyen desteğin en büyük gösterilerinden biri olduğunu iddia etmişlerdir. Mas, her ne kadar öncesinde yapılacak referandumun yasal bir etkisi olmayacağını açıklamış olsa da 9 Kasım referandumunun bağımsızlık yanlısı hareket tarafından sembolik bir zafer olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür.

2.8. 27 Eylül 2015 Seçimleri ve Siyasal Etkileri

9 Kasım 2014 referandumunun Katalan hükümeti tarafından da yasal bir etki doğurmayacağını kabulü, Katalan siyasetini bağımsızlık yanlıları açısından belirsizlik ve çıkmaza götürmüştür. Mas, belirsizlik yaratan bu durumun ortadan kalkması amacıyla 2015'in başlarında 27 Eylül 2015'te erken bir Katalan parlamenter seçimi yapılacağını ve bu seçimin bağımsızlık üzerine fiili bir referandum olarak kabul edileceğini açıklamıştır (Marti ve Cetra, 2016: 108). Seçimlerin bağımsızlık lehine sosyal çoğunluk oluşturup oluşturmayacağını 27 Eylül itibariyle bilineceğini söyleyen Mas, bağımsızlık yanlısı siyasi partilerin Katalan Parlamentosu'nda çoğunluk kazanması halinde, seçimlerin Katalan bağımsızlığına verilen halk desteğinin açık bir göstergesi olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Oliva, 2015).

Seçim kampanyasından hemen önce, Haziran 2015'te iki milliyetçi merkez sağ partiden [Katalonya Demokratik Uyuşma Partisi- Convergència Democràtica de Catalunya (CDC) ve Katalonya Demokratik Birlik Partisi- Unió Democràtica de Catalunya (UDC)] oluşan CİU dağılmış, sebep olarak da Katalonya'nın geleceği konusunda her iki partinin birbirinden oldukça farklı görüşlere sahip olması gösterilmiştir. Bilindiği üzere, CİU'yu oluşturan iki partiden UDC, konfederal bir seçeneğe destek verirken; CDC, tam anlamıyla bir bağımsızlıktan yanadır (Kolçak, 2017: 39).

CİU'nun dağılmasından sonra görevde kalan CDC, bölgesel parlamento seçimlerinin referandum niteliği kazanabilmesi açısından diğer bir ana ayrılıkçı parti olan ERC ve bazı sivil toplum örgütleri ile birlikte seçim öncesi koalisyonu [Evet için Birlikte- Junts pel Si (JXS)] yaratmıştır (Orriols ve Rodon, 2016: 377). Oluşan JXS koalisyonunun temel görevi, parlamentoda çoğunluğun sağlanmasını takiben, on sekiz aydan kısa bir süre içinde Katalonya'nın tam bağımsızlığını ilan etmek şeklinde ifade edilmiştir (Burgen, 2015).

Böylesi bir atmosfer içinde 27 Eylül 2015'te gerçekleşen ve toplam 4,1 milyon oyun kullanıldığı seçimlerin galibi bağımsızlık yanlıları olmuştur (Nardelli, 2015). Katılımın bu güne kadarki en yüksek orana (%77) ulaştığı seçimleri JXS'in bağımsızlık yanlısı koalisyonu %39,59 oyla kazanmıştır. Seçimlerde 62 sandalye çıkaran koalisyon, bir önceki seçimde (2012) CİU-ERC ortak sonucuna kıyasla dokuz sandalyeye tekabül edecek beş puanlık bir düşüş yaşamıştır. Seçim sonuçlarına göre kazananı belirleyen parti, 2012'de 3 olan milletvekili sayısını neredeyse üç kat artırarak bu seçimlerde 10 milletvekili çıkaran Halk Adaylığı Birliği (Candidatura d'Unitat Popular-CUP) olmuştur. Madrid'de iktidar partisi olan PP ise seçim sonuçlarına göre, Katalonya'da büyük bir darbe alarak, oylarının dörtte birini (sekiz sandalye) kaybetmiştir (Marti ve Cetra, 2016: 113-114).

JXS koalisyonun 62, CUP'un 10 sandalyeye sahip olduğu seçimlerde bağımsızlık yanlısı partiler toplamda 72 milletvekiliyle, 135 sandalyeli parlamentoda çoğunluğu elde etmiştir (Kassam, 2015). Oyların %47,8'ini kazanan bu iki ayrılıkçı partiye 2 milyondan fazla Katalan vatandaşı oy vermemiştir. Ancak bu oy vermeyen %52 oranındaki söz konusu kesimin statükodan memnun olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü bağımsızlığı destekleyen %47,8'lik kesim, aslında anayasal ve yasal olarak izin verilen alanın dışında tek taraflı bağımsızlık ilan etme iddiasında bulunan iki partiye (JXS-CUP) oy veren kesimi oluşturmaktadır. Geriye kalan %52'lik kesim içinde hangi oranlarda oldukları kesin olarak bilinmemekle birlikte, statükodan memnun olanlar, Madrid hükümeti ile yeni ve farklı boyutlarda bir ilişki kurmayı talep edenler ve bağımsızlık referandumunu yalnızca yasal süreç içinde düzenlemek isteyenler yer almaktadır (Nardelli, 2015; Kassam, 2015).

Katalan ayrılıkçılar tarafından fiili bir referandum olarak kabul edilen seçimin sonuçları, Katalanların bağımsızlık isteklerini körükleyeceğinden İspanya açısından ciddi bir siyasi kriz başlatmıştır (Kassam, 2015). JXS'in seçim zaferini takiben Mas, koalisyonun bağımsızlık planları ile devam edeceğini açıklayarak bu krizi giderek tırmandırmıştır. Seçim sonuçlarını değerlendirdiği konuşmasında, iki zafer birden kazandıklarını belirten Mas, "Demokrasi ve evet kazandı. Tüm dünyadan Katalonya'nın ve 'Evet'in zaferini tanımasını istiyoruz. Bize verilen görevi aldık ve yapacak çok işimiz var" diyerek sonuçları, "demokratik bir görev" olarak nitelendirmiştir. İspanya Başbakanı Rajoy ise bir sonraki Katalan hükümetini "dinlemeye hazır" olduğunu belirterek, başkan olarak kaldığı süre boyunca mevcut Katalan hükümetiyle "İspanya'nın birliğini, ulusal egemenliği

ya da tüm İspanyolların özgürlüğünü” artık hiçbir surette tartışmayacağını altını çizmiştir (Bolelli, 2015).

9 Kasım 2015 tarihinde JXS ve CUP ortaklaşa İspanya devletinden “kopma sürecinin” başladığını açıklayan bir karar almıştır. Söz konusu karara göre, İspanya Anayasa Mahkemesi’nin artık Katalan yasalarına ilişkin olarak yargı yetkisi bulunmamaktadır. Ayrıca Katalan parlamentosu, on sekiz ay içinde referandum yoluyla kabul edilecek yeni bir Katalan Anayasası hazırlanmadan önce devlet kurumlarının kurulmasını harekete geçirmek amacıyla 30 gün içinde yasa koymalıdır. 72 oyla kabul edilen söz konusu karar, daha sonra İspanyol hükümeti tarafından Anayasa Mahkemesine getirilmiş ve otomatik olarak askıya alınmıştır (Marti ve Cetra, 2016: 116-117).

Kararın açıklandığı tarih olan 9 Kasım 2015 itibarıyla parlamento başkanı seçimleri için iki aylık bir süre kalmıştır. JXS’nin adayı olan Mas, başkan olarak atanmak için oyların salt çoğunluğuna sahip olmalıdır ve bu doğrultuda CUP’un en az iki oyuna ihtiyacı vardır. Ancak CUP, Mas’ın görevdeyken gerçekleştirdiği sosyal kesintileri bağımsızlık önünde bir engel olarak gördüğünden JXS’in başkan olarak farklı bir aday göstermesini talep etmiştir. JXS’in Mas dışında bir aday öne sürmeyi reddetmesi üzerine ortaya çıkan anlaşmazlığın bir sonucu olarak başkan seçilmesi durumu çıkmaza girmiştir. Eğer başkan seçilemezse meclis kuralları gereği yeniden seçime gidilecektir (Orriols ve Rodon, 2016: 378; Marti ve Cetra, 2016: 117). Nihayetinde, 9 Ocak 2016’da JXS ve CUP, CUP’un hükümet istikrarını sağlamak için parlamentodaki desteği karşılığında Mas’ın istifasını içeren bir anlaşmaya varmıştır. Bu anlaşma, birçok sosyal önlemin gerçekleştirilmesi ve JXS’in ayrılıkçı bir plan takip etmesi taahhüdüne dayanmaktadır (Orriols ve Rodon, 2016: 378).

Mas’ın istifası sonrasında 10 Ocak 2016’da eski Girona Belediye Başkanı Carles Puigdemont Katalan hükümetinin yeni başkanı seçilmiştir. İspanya Anayasası’na bağlılık göstermeden görev alan Puigdemont, kendisini bağımsızlık öncesinin son Katalonya cumhurbaşkanı olarak tanımlamakla kalmamış, aynı zamanda hükümetinin tek taraflı bağımsızlık beyanı yapmayacağını da açıklamıştır. Bağımsız bir Katalan devleti anayasasını İspanya ve Avrupa makamları ile müzakere edeceğini söyleyen Puigdemont, Katalan Parlamentosu’nda bağımsızlık kararını uygulamaya koymak için gerekli tüm araçları sağlayacağını altını çizmiştir (Kolçak, 2017: 41). Bu müzakere sürecini 2017’nin yazında tamamlayacağına vurgu yapan Puigdemont, İspanya hükümetinin halen demokratik bağımsızlık görevini görmezden gelmesi durumunda ise 1 Ekim 2017’de gerçekleştirilecek bağımsızlık referandumuna çağrıda bulunacağını ifade etmiştir (Prim, 2016).

2.9. 1 Ekim 2017 Katalan Bağımsızlık Referandumu

Katalonya'nın yasal bir referandum gerçekleştirmesine yönelik tüm girişimlerin Madrid yönetimi tarafından geri çevrilmesi üzerine Katalonya Başkanı Puigdemont, verdiği sözü tutarak 1 Ekim 2017'de seçmenlere “Katalonya'nın Cumhuriyet formunda bağımsız bir ülke olmasını ister misiniz?” sorusunun sorulduğu bir bağımsızlık referandumu düzenlemiştir (Cetra vd., 2018: 127). Katalonya Hükümeti Sözcüsü Jordi Turull, referandum kapsamında 2,3 milyon geçerli oy kullanıldığını, dolayısıyla katılımın %42,3 olduğunu açıklamıştır. Referanduma katılım sağlayanların %90,09'u bağımsızlığa destek verirken, “hayır” diyerek mevcut şartlar dâhilinde bağımsızlık talep etmeyenlerin oranı %7,87'dir (BBC News Türkçe, 01.10.2017). 5,3 milyon seçmenin olduğu bölgede yetkililer, oylama istasyonlarının İspanyol polisi tarafından basılması sonucu 770.000 oyun kaybolduğunu iddia etmiştir. Puigdemont, televizyonda yaptığı açıklamada, Katalonya'nın uzun bir dönemdir elde etmeyi istediği bağımsız bir devlet olma hakkını kazandığını ve referandum sonuçlarının ilerleyen günlerde bölge parlamentosundan geçeceğini duyurmuştur (Russell vd., 2017).

İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre, referandum, “aşırı güç” kullanımını içeren bir operasyon ile İspanyol ulusal polisi tarafından durdurulmaya çalışılmıştır. Katalan seçmenler oy pusulalarını ve sandıklarını ele geçirmek suretiyle referandumu engellemeye çalışan polise karşı direnirken, polis müdahalesi sırasında bazı Katalan vatandaşlar yaralanmıştır. Bu durum dünyanın dört bir yanından tepki gelmesine yol açmış, İspanyol polisinin yaşlı vatandaşlar dâhil olmak üzere seçmenlere saldırması ve olaylardan ötürü 893 kişinin yaralanması Madrid'e gösterilen tepkinin artmasına neden olmuştur (Özdemir, 2017).

İspanya Başbakanı Rajoy, referandum akşamı düzenlediği basın toplantısında polisin eylemlerini ayrılıkçıların eylemlerine uygun ve ölçülü bir tepki olarak nitelendirmiş, polis müdahalelerinin ‘yasalar adına ve yasalar çerçevesinde’ gerçekleştiğini belirtmiştir. “Olaylar karşısında yapmamız gerekeni yaptık” diyen Rajoy, Katalanların kandırılmak suretiyle yasal olmayan bir oylamaya katılmaya zorlandığını vurgulayarak, referandumun demokrasiyle “dalga geçmek” ve demokratik değerlerin “içini boşaltmak” amacı taşıdığının altını çizmiştir (Minder ve Barry, 2017).

Referandumu izleyen haftalar siyasi gerginliğin yanı sıra siyasi manevra ve gecikme ile karakterize edilmiştir. 10 Ekim'de Puigdemont, bağımsızlık için yetkili olduğunu iddia ederek bir bağımsızlık bildirgesi imzalamıştır. Ancak beklenmedik bir şekilde, müzakere yoluyla bir çözüm aramak için bildirgenin yürürlüğe girmesini ertelemeyi teklif etmiş, bağımsızlığı tek taraflı ilan etme konusuna bölünen bağımsızlık yanlısı kamptaki herkesi tatmin edecek bir denge bulmaya çalışmıştır. Puigdemont'un söylemi çoğunlukla diyalog ve arabuluculuk çağrısında bulunan uluslararası topluma yönelik olmuştur. Bu nedenle Puigdemont, Katalonya'da erken seçime

gidilmesi karşılığında, İspanya hükümetinin Anayasa'nın 155. maddesini işletmeyerek Katalonya'ya doğrudan kural koymayacağı hususunda Madrid yönetimi ile bir anlaşma sağlamaya çalışmıştır. Ancak Puigdemont'un uluslararası toplumu hesaba katarak attığı adıma rağmen söz konusu anlaşmanın gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması üzerine Katalonya Parlamentosu tarafından 27 Ekim'de tek taraflı olarak bağımsızlık ilan edilmiştir (Cetra vd., 2018: 130).

Bağımsızlık kararı, Katalan Parlamentosu'nda yapılan gizli oylama sırasında alınmıştır. 135 milletvekilinden oluşan parlamentoda 70 milletvekili tek taraflı bağımsızlık kararına lehte oy verirken, 10 milletvekili aleyhte oy kullanmıştır. İspanyol başsavcılığı, bağımsızlık lehine oy verenleri “isyan” ile suçlamayı vaat ettiğinden bağımsızlık için oy kullananların isimleri gizli tutulmuştur. Bağımsızlık ilanından hemen sonra İspanyol Hükümeti, Puigdemont'u ve kabinesini görevden alarak bundan böyle Madrid'in ayrılıkçı bölgeyi doğrudan yöneteceğini açıklamış, ayrıca Katalonya bölge polisinin üst düzey yetkililerinin görevden alındığını duyurmuştur (Newton, 2017).

Puigdemont, İspanya hükümetinin Katalonya özerkliğini askıya aldığını açıklamasını takip eden süreçte diğer birkaç liderle birlikte yurt dışına (Belçika-İskoçya) kaçmış, geriye kalan Katalan siyasetçiler ülke değerlerine karşı ihanetle suçlanmıştır. İspanya Anayasası'nın 155. maddesini uygulayarak Katalonya Parlamentosunu feshettiklerini bildiren Rajoy, Katalonya Özerk Yönetimi'nde demokrasiyi yeniden sağlayabilmek amacıyla yasal ve özgür bir seçime ihtiyaç olduğunu ve bunun için 21 Aralık'ta erken seçime gidileceğini açıklamıştır (Elcano Royal Institute, 2019).

21 Aralık'ta gerçekleşen seçimlerde bağımsızlık yanlısı partiler [Katalonya için Birlikte (Junts per Catalunya- JXCat), CUP ve ERC] 70 sandalye elde ederek mecliste çoğunluğu kazanmıştır. Söz konusu gelişme, bağımsızlık yanlıları açısından umut vaat edici bir durum oluşturmuştur. 2018 yılının Mayıs ayında, Madrid yönetiminin başkanlık için birçok adayı engellemesinin ardından Quim Torra, Katalonya Özerk Yönetimi'nin yeni başkanı olarak görev almış, Katalonya Parlamentosunda başkanlık yemini ederek bağımsızlık için savaşmayı sürdürme sözü vermiştir (BBC News, 18.10.2019).

Referandum sonrası yaşanan sıkıntılı süreç devam ederken, Anayasa'ya aykırı yasa dışı bir referandum organize etmekten 12 Katalan siyasetçi ve sivil toplum örgütü lideri 12 Şubat- 12 Haziran 2018 tarihleri arasında İspanya Yüksek Mahkemesi tarafından yargılanmıştır. Katalan siyasetçiler hakkında “anayasal düzeni kısmen veya tamamen şiddet yoluyla yıkmak”, “kanunların uygulanmasını sekteye uğratmak veya engellemek”, “devlet kurumlarına itaatsizlik etmek” ve “kamu malını kötüye kullanmak” suçlarından 7 ile 25 yıl arasında hapis cezası istenmiştir (Bolelli, 2019).

Katalan siyasetçilerin tutuklanması ve haklarında çeşitli suçlara ilişkin olarak hapis cezası istenmesi bağımsızlık yanlıları tarafından protesto edilmiş, Katalonya'nın çeşitli kentlerindeki protesto gösterilerine binlerce kişi katılmıştır. Elleri Katalan bayrakları taşıyan ve bağımsızlık sloganları atan protestoculardan bazıları Katalan siyasetçilerin tutuklanma kararını veren Yüksek Mahkeme yargıcı ile Kral Felipe'nin fotoğraflarını yakmıştır (BBC News Türkçe, 24.03.2018). İspanyol ulusal polisinin referanduma katılan seçmenlere yönelik müdahaleleri ve politikacıların sahip olduğu görüşlerden ötürü hapse atılması bazılarının zihninde Franco diktatörlüğünün rahatsız edici anılarını canlandırmıştır (BBC News, 18.10.2019).

Bağımsızlık referandumunun üzerinden üç yıl geçmesine rağmen Katalonya'daki atmosfer halen gerginliğini korumakta, hatta yaşanan gelişmeler karşısında bu gerginlik zaman zaman artmaktadır. Örneğin İspanya Yüksek Mahkemesi'nin 14 Ekim 2019 tarihinde yasa dışı bağımsızlık referandumu dolayısıyla yargıladığı ayrılık yanlısı 12 Katalan siyasetçiyle ilgili nihai kararını açıklaması akabinde, bağımsızlık yanlıları tarafından Katalonya'nın dört ilinde şiddet yanlısı gösteriler yaşanmıştır (Euronews, 14.10.2019). 9 sanığı 9 ila 13 yıl arasında değişen hapis cezasına çarptıran Mahkeme kararına karşı başlatılan gösterilerin dördüncü gününde, Barselona sokakları adeta savaş alanına dönmüştür. Ayrılık yanlısı göstericiler, kent merkezindeki çöp kutularını ve mağazaları ateşe verirken, bazı bölgelerde yağmalama olayları da gerçekleşmiştir (Euronews, 18.10.2019).

200'den fazla kişinin yaralandığı ve yaklaşık 100 kişinin gözaltına alındığı gösteriler sonrası Katalan parlamentosunda konuşan Torra, yaşanan şiddet olaylarını kınadığını belirterek, 12 Katalan siyasetçinin 9'una hapis cezası verilmesini demokrasiye vurulmuş en büyük darbe olarak yorumlamıştır. “Parmaklıklar eklenmeye devam edilen bu kafeste kalamayız” diye konuşan Torra, “Referandum gerçekleştirdikleri için 100 yıl hapis cezası verilse dahi cevaplarının açık ve net olduğunu, kendi kaderlerini belirlemek amacıyla tekrar sandık başına gidilmesi gerektiğini” vurgulamıştır (Euronews, 17.10.2019).

Bağımsızlık girişimlerine söylemleriyle öncülük eden Torra'ya Katalonya Adalet Yüksek Mahkemesi tarafından İspanya devletinin kurumlarına itaatsizlikten 1,5 yıl kamu görevinden men cezası verilmiştir. İspanya Merkez Seçim Kurulu'nun, 3 Ocak 2020'de Torra'ya verilen men cezasını hemen yürürlüğe koyma kararı alması üzerine Katalan Parlamentosu olağanüstü toplanmış, ayrılıkçı partiler tarafından sunulan önergede Merkez Seçim Kurulu'nun verdiği kararın reddedildiği ifade edilmiştir. Parlamentoda 67 “evet”, 21 “hayır” ve 7 “çekimser” oyla kabul edilen bahse konu karar metninde, Madrid yönetimini “darbe yapmak ve demokrasiye saldırmak” ile suçlayan ifadeler dikkat çekmiştir (Euronews, 05.01.2020).

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Ekim 2017'de gerçekleştirilen bağımsızlık referandumunun etkileri halen sürmektedir. Gerek Katalan siyasi liderlere yasa dışı bir referandum

organize etmekten ötürü hapis cezası verilmesi gerekse referandum sonrası Katalonya Özerk Yönetii'ne yönelik yapılan sert müdahaleler bağımsızlık yanlısı kampta yer alan vatandaşların protesto gösterileri gerçekleştirmelerini beraberinde getirmiştir. Referandumdan bu yana, bağımsızlık söylemlerinden vazgeçmeyen Katalan ayrılıkçılar gerçekleştirdikleri çeşitli protesto gösterileri yoluyla, bu yolda her türlü engel ve baskıya karşı geleceklerinin sinyallerini vermektedir. Bu koşullar altında, 2017 referandumunun ortaya çıkardığı söz konusu gerginlik ortamının ilgili taraflar arasında ciddi bir uzlaşma sağlanana kadar devam edebileceğini öngörmek mümkündür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AB'NİN AZINLIK POLİTİKASI VE SELF-DETERMİNASYON YAKLAŞIMI

3.1. AB'nin Kurumsal Yapısı ve İşleyişi

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana, Avrupa ülkeleri özellikle barış ve ekonomik büyüme temelinde entegrasyonlarını derinleştirmeye çalışmışlardır. AB haline gelen üye devletler Birliğe giderek daha fazla karar alma yetkisi verdikçe, otoritelerini de istikrarlı bir şekilde genişletmiş ve güçlendirmişlerdir. Ancak son yıllarda AB, 2008 küresel mali krizi, Afrika ve Orta Doğu'dan gelen göçmen akını ve Brexit müzakereleri ve Covid- 19 (Koronavirüs) salgını da dâhil olmak üzere uyumunu test eden bir dizi krizle boğuşmaktadır (McBride, 2020). Aynı zamanda bünyesinde yer alan ülkelerde yaşanan azınlık sorunları da entegrasyonunu olumsuz yönde etkileyebilecek bir boyut kazanmaya başlamıştır. AB'nin azınlık konusuna bakışını ve self-determinasyon yaklaşımını incelemeden önce Birliğin kurumsal yapısı ve işleyişine bakmak konunun daha iyi anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 13. maddesi uyarınca Birlik kurumları şunlardır: Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu, AB Zirvesi, AB Konseyi, AB Adalet Divanı, Avrupa Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası ve Diğer Kurumlar.

Avrupa Parlamentosu, AB'nin yasa koyma organıdır. Her 5 yılda bir doğrudan AB seçmenleri tarafından seçilir. Her ülke için milletvekili sayısı nüfusu ile orantılıdır, ancak hiçbir ülkede 6'dan az veya 96'dan fazla milletvekili olamaz ve toplam sayı 705'i (704 artı Başkan) geçemez. Başkan, Parlamente'yu diğer AB kurumlarına ve dış dünyaya karşı temsil eder ve AB bütçesine son kararı verir. Parlamente'nin 3 ana rolü vardır: Yasama, Denetim ve Bütçe (European Parliament (t.y.), <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en>).

Tablo 1: Avrupa Parlamentosu'nun Görevleri

Yasama Görevi	Denetim Görevi	Bütçe Görevi
Avrupa Komisyonu önerilerine göre, AB Konseyi ile birlikte AB yasalarının geçirilmesi	Komisyon Başkanı seçmek ve Komisyonu bir organ olarak onaylamak	Konsey ile birlikte AB bütçesinin oluşturulması
Uluslararası anlaşmalara karar vermek	Tüm AB kurumlarının demokratik incelemesi	AB'nin uzun vadeli bütçesini onaylamak
AB Genişlemelerine karar vermek	Avrupa Merkez Bankası ile para politikasını görüşmek	
Komisyonun çalışma programını gözden geçirmek ve ondan yasa teklif etmesini istemek	Vatandaşların dilekçelerini incelemek ve soruşturma açmak	
	Seçim Gözlemleri	

Kaynak: European Union (t.y.) https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-parliament_en.

Avrupa Komisyonu, AB'nin siyasi olarak bağımsız olan yürütme koludur. Yeni Avrupa mevzuatı için teklifler hazırlamaktan tek başına sorumludur ve Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin kararlarını uygular. Ayrıca Komisyon, ülkelerin Avrupa mevzuatına uymasını sağlamakla görevlidir ve AB'nin birçok programını yönetir. Her üye devlet, Komisyona birer komiser atar ve Komisyon Başkanı onlara başkanlık eder. Siyasi liderlik, kimin hangi politika alanından sorumlu olduğuna karar veren Komisyon Başkanı tarafından yönetilen 27 Komisyon üyesinden (her AB ülkesinden bir üye) oluşan bir ekip tarafından sağlanır (European Commission (t.y.), https://ec.europa.eu/info/about-european-commission_en).

Tablo 2: Avrupa Komisyonu'nun Görevleri

AB politikalarını yönetir ve AB finansmanını tahsis eder	Sayıştay'ın denetimi altında paranın nasıl harcandığını denetler	AB için uluslararası anlaşmaları müzakere eder
Konsey ve Parlamento ile birlikte AB harcama önceliklerini belirler	Adalet Divanı ile birlikte, AB hukukunun tüm üye ülkelerde uygun şekilde uygulanmasını sağlar	Parlamento ve Konsey tarafından onaylanmak üzere yıllık bütçeler hazırlar
Ulusal düzeyde etkili bir şekilde çözilemeyen konularda AB'nin ve vatandaşlarının çıkarlarını korumak adına yeni yasalar önermek	Uluslararası kuruluşlarda, özellikle ticaret politikası ve insani yardım alanlarında tüm AB ülkeleri adına konuşur	

Kaynak: European Union, (t.y.), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-commission_en.

AB Zirvesi, AB'nin genel siyasi yönünü ve önceliklerini tanımlar. AB'nin yasama kurumlarından biri değildir, bu nedenle AB yasalarını müzakere etmez veya kabul etmez. Bunun yerine, AB'nin politika gündemini belirler ve bu amaç için AB liderlerini bir araya getirir. AB ülkeleri arasındaki en yüksek siyasi işbirliğini temsil eder. AB Zirvesi üyeleri, 27 AB üyesi devletin devlet veya hükümet başkanları, AB Zirvesi Başkanı ve Avrupa Komisyonu Başkanı'dır. Yılda dört defa toplanan Zirve, kararlarını çoğunlukla fikir birliği ile almaktadır. Oylama yapıldığında ne AB Zirvesi Başkanı ne de Komisyon Başkanı oylamaya katılamaz (European Council (t.y.), <https://www.consilium.europa.eu/en/>).

Tablo 3: AB Zirvesi'nin Görevleri

AB'nin genel yönü ve siyasi öncelikleri hakkında karar verir, ancak yasa çıkarmaz	Hükümetler arası işbirliğinin daha düşük seviyelerinde çözülemeyen karmaşık veya hassas konularla ilgilenir	AB'nin stratejik çıkarlarını ve savunma uygulamalarını dikkate alarak, AB'nin ortak dış ve güvenlik politikasını belirler
Avrupa Merkez Bankası ve Komisyon gibi bazı yüksek profilli AB düzeyindeki rollere aday gösterir ve onları tayin eder	Avrupa entegrasyonu doğrultusunda temel politikaları ve öncelikleri belirleyen kararlar alır	

Kaynak: European Union (t.y.), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-council_en.

AB Konseyi, Avrupa Parlamentosu ile birlikte AB'nin ana karar alma organıdır. AB'ye üye devletlerin ulusal çıkarlarının temsil edildiği organ olan AB Konseyi, AB üyesi devletlerin hükümetlerinde görev alan bakanlardan oluşur. AB Konseyi'nde bakanlar, yasaları tartışmak, değiştirmek, kabul etmek ve politikaları koordine etmek için bir araya gelmektedir. AB Konseyi'nin sabit üyesi yoktur. Bunun yerine, Konsey, her biri tartışılan politika alanına karşılık gelen 10 farklı şekilde toplanır. Yapılandırmaya bağlı olarak, her ülke söz konusu politika alanından sorumlu bakanını gönderir. Örneğin, ekonomik ve mali işler konulu Konsey toplantısı yapıldığında, bu toplantıya her ülkenin maliye bakanı katılır (The Council of European Union (t.y.), <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/>).

Tablo 4: AB Konseyi'nin Görevleri

Avrupa Komisyonu'nun önerileri temelinde, Avrupa Parlamentosu ile birlikte AB yasalarını müzakere eder ve kabul eder	Üye devletlerin ekonomi, maliye, eğitim, kültür, gençlik, spor ve istihdam alanına ilişkin politikalarını koordine eder	Avrupa Konseyi yönergelerine dayalı olarak AB'nin ortak dış ve güvenlik politikasını uygular ve geliştirir
AB ile diğer ülkeler veya uluslararası kuruluşlar arasında anlaşmalar yapar	Avrupa Parlamentosu ile birlikte yıllık AB bütçesini kabul eder	

Kaynak: European Union (t.y.), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/council-eu_en.

AB Adalet Divanı, AB hukukunun her AB ülkesinde aynı şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamakla görevlidir. AB'nin yargı organı olan ve "Adalet Divanı" ve "Genel Mahkeme" şeklinde ikili bir yapıdan oluşan Divan, tüm AB ülkelerinde aynı şekilde uygulandığından emin olmak için AB hukukunu yorumlar ve ulusal hükümetler ile AB kurumları arasındaki hukuki anlaşmazlıkları çözer. Her AB üyesi devletin kendine özgü dili ve belirli bir hukuk sistemi olması dolayısıyla, AB Adalet Divanı çok dilli bir kurumdur. Divan, AB hukukundan kaynaklanan çeşitli davalara bakmaya yetkilidir. Üye ülkelerin ve AB kurumlarının AB hukukuna uyup uymadığının denetlenmesine ilişkin davalar ve ulusal mahkemelerde görülen davaları çözüme bağlamak amacıyla gerekli durumlarda AB hukukunun yorumlanmasına yönelik davalar, Divanın bakmaya yetkili olduğu davalardır (Court of Justice of the European Union (t.y.), https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/en/).

Tablo 5: AB Adalet Divanı'nın Görevleri

Avrupa Birliği kurumlarının işlemlerinin yasallığını inceler	Üye devletlerin Antlaşmalar kapsamındaki yükümlülöklere uymasını sağlar
Ulusal mahkemelerin talebi üzerine Avrupa Birliği hukukunu yorumlar	Üye devletlerin mahkemeleriyle işbirliği içinde, AB hukukunun tek tip uygulanmasını ve yorumlanmasını sağlar

Kaynak: European Union (t.y.), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_en.

Avrupa Sayıştayı, Birliğin bağımsız dış denetçisidir. AB vergi mükelleflerinin çıkarlarını gözetir. Yasal yetkileri yoktur, ancak Avrupa Komisyonu'nun AB bütçesi yönetimini iyileştirmek

için çalışır ve AB finansmanı ile ilgili raporlar sunar. Sayıştay, her üye devletten birer üye olmak üzere 27 üyeden oluşan bir organ olarak faaliyet göstermektedir. Sayıştay, 3 tür denetim gerçekleştirir: Mali denetim, uyum denetimi, performans denetimi. Sayıştayın temel görevi, hesap verebilirliği, şeffaflığı ve mali yönetimi iyileştirmek için AB faaliyetlerinin etkililiğini, verimliliğini, yasallığını ve düzenliliğini değerlendirmek ve AB'nin karşı karşıya olduğu mevcut ve gelecekteki zorluklara etkili bir şekilde yanıt vermeye çalışmaktır (European Court of Auditors (t.y.), <https://www.eca.europa.eu/en/Pages/Structure.aspx>).

Tablo 6: Avrupa Sayıştay'ının Görevleri

AB fonlarının doğru bir şekilde harcandığını, paranın karşılığını aldığını ve muhasebeleştirildiğini kontrol etmek için AB gelir ve harcamalarını denetler	AB maliyesinin nasıl daha iyi yönetilebileceği ve vatandaşlara karşı nasıl daha hesap verebilir hale getirilebileceği konusunda uzman görüşünü AB politika yapıcılarına verir.	AB kamu maliyesi konularında durum belgeleri, incelemeler ve özel yayınlar yayınlar.
AB fonlarıyla ilgilenen herhangi bir kişi veya kuruluşu kontrol eder	AB kurumlarını (özellikle Komisyon), AB ülkelerini ve AB yardımı alan ülkeleri kontrol eder	Avrupa Komisyonu ve ulusal hükümetler için denetim raporlarında bulguları ve tavsiyeleri yazar

Kaynak: European Union (t.y.), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-court-auditors_en.

Avrupa Merkez Bankası, Euro kullanan on dokuz AB ülkesinin merkez bankasıdır. Temel görevi, Euro'yu yönetmek ve fiyat istikrarını sağlamaktır. Böylelikle ekonomik büyümeyi ve istihdam yaratmayı destekleyen Banka, AB'nin ekonomi ve para politikasını çerçeveler ve uygular. Euro'nun ülkeler içinde ve sınırlar ötesinde sorunsuz ve verimli bir şekilde akmasına yardımcı olan politikalar üretir. Euro bölgesi içinde bulunan ülke bankalarını denetler (European Central Bank (t.y.), <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.en.html>).

Tablo 7: Avrupa Merkez Bankası'nın Görevleri

Euro bölgesinde faiz oranlarını belirler ve böylelikle para arzı ve enflasyonu kontrol eder.	Euro bölgesinin döviz rezervlerini ve döviz kurlarını dengelemek için döviz alım satımını yönetir	Finansal piyasa ve kurumların ulusal makamlar tarafından iyi denetlenmesini ve ödeme sistemlerinin iyi çalışmasını sağlar
Avrupa bankacılık sisteminin güvenliğini sağlar	Euro bölgesi ülkeleri tarafından Euro banknot üretimine izin verir	Fiyat eğilimlerini izler ve fiyat istikrarına yönelik riskleri değerlendirir.

Kaynak: European Union (t.y.), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-central-bank_en.

AB'nin diğer kurumlarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür: AB Dış İlişkiler Servisi, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi, Avrupa Bölgeler Komitesi, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Ombudsmanı, Avrupa Veri Koruma Denetçisi, Avrupa Veri Koruma Kurulu.

Kurumları genel hatlarıyla incelenen AB, günümüz itibarıyla yirmi yedi üye devletten oluşan kendine özgü yapıya sahip siyasi ve ekonomik bir ortaklık olarak varlık göstermektedir. Bir dizi bağlayıcı anlaşmayla inşa edilen Birlik, Avrupa'da barışı tesis etmek ve ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan bir entegrasyon sürecinin son aşamasıdır. AB'nin kuruluş aşamasında, üye ülkelerin egemenliği paylaşmayı kabul ettikleri çeşitli alanlar (kömür ve çelik üretimi, ticaret ve nükleer enerji) oluşturularak, karşılıklı bağımlılığı teşvik etmek amaçlanmış ve bu sayede Avrupa'da başka bir savaşın ortaya çıkma ihtimalinin minimum düzeyde olacağı üzerinde durulmuştur (Archick, 2019: 1).

Dolayısıyla 1958'de AET, başlangıçta altı ülke (Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda) arasında ekonomik işbirliğini artırma hedefiyle kurulmuştur. O zamandan beri, Birliğe 23 üye katılmış (31 Ocak 2020'de İngiltere AB'den ayrıldı) ve büyük bir tek pazar oluşturulmuştur. Tamamen ekonomik bir birlik olarak başlayan AET, süreç içinde iklim, tarım, çevre ve sağlık gibi konuları, dış ilişkiler, güvenlik, adalet ve göç gibi politika alanlarını kapsayan bir organizasyon haline gelmiştir. 1993 yılında AET'nin isminde yaşanan bir değişiklik sonrası ortaklığın AB adıyla anılmaya başlanması süreç içinde yaşanan dönüşümün önemli bir göstergesi olmuştur.

Bugünün AB'sini anlamada en az beş muhtemel yaklaşımdan bahsetmek mümkündür: AB, bir uluslararası örgüt olarak düşünülebilir, bir bölgesel entegrasyon birliği olarak ele alınabilir, kendine has nitelikleri olan benzersiz bir örgütlenme diye tanımlanabilir, kendi başına bir siyasi

sistem olarak kavranabilir, ya da bu dört yaklaşımın bir karması olarak görülebilir (McCormick, 2015: 44). Kendine özgü melez bir federal-konfederal yapı olan AB'nin 21. yüzyıldaki misyonunu; üye devletler arasında tesis edilen barışı korumak ve geliştirmek, Avrupa ülkelerini pratik işbirliği çerçevesinde bir araya getirmek, Avrupa vatandaşlarının güvenlik içinde yaşamasına imkân sağlamak, ekonomik ve sosyal dayanışmayı desteklemek, küreselleşen dünyada Avrupa kimliğini ve çeşitliliğini korumak ve Avrupalıların paylaştığı değerleri yaymak şeklinde sıralamak mümkündür (Fontaine, 2014: 4).

AB, üyelik için gerekli demokratik, siyasi ve ekonomik kriterleri karşılayan tüm Avrupa ülkelerine açıktır. Ardı ardına gelen genişleme süreçleri AB üye sayısını 2021 itibarıyla 27'ye çıkarmıştır. Tarihsel olarak, genişleme politikasının hem AB'nin içsel dönüşümünde önemli bir role sahip olması bakımından hem de AB'nin dönüştürücü gücünü etrafına yayması açısından AB literatüründeki en önemli ve en başarılı dış politika aracı olduğunu söylemek mümkündür. AB'nin genişleme politikası, Birliğin derinleşme sürecine paralel olarak, her yeni genişleme dalgası ile yeniden şekillenerek bugünkü halini almıştır (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs, 2020).

AB, genişleme sürecini Avrupa'da istikrar ve refahı arttırmak için ciddi bir fırsat olarak görmektedir. AB'nin genişleme sürecini temel olarak altı döneme ayırmak mümkündür (Archick, 2019: 6): İlk Genişleme (İngiltere, İrlanda, Danimarka - 1973), İkinci Genişleme (Yunanistan - 1981), Üçüncü Genişleme (İspanya, Portekiz - 1986), Dördüncü Genişleme (Avusturya, Finlandiya, İsveç - 1995), Beşinci Genişleme (Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi - 2004) (Romanya, Bulgaristan - 2007), Altıncı Genişleme (Hırvatistan - 2013).

3.2. Maastricht ve Kopenhag Öncesi AB'nin Azınlık Konusuna Bakışı

AB, 1973'te İngiltere'yi (İskoçya ve Kuzey İrlanda sorunu), 1986'da İspanya'yı (Katalonya ve Bask Bölgesi sorunu) bünyesine katmasına rağmen, beşinci genişleme olarak nitelendirilen Doğu genişlemesi sürecinin başlangıcına (2004) dek azınlıklar ile ilgili herhangi bir ortak mevzuat veya temel bir politika oluşturamamıştır (Yazgan, 2015: 100). AB, 1990'lara kadar azınlık konusunu temelde insan hakları kapsamında ele almış, hatta insan hakları konusuna doğrudan ilgi gösterirken azınlık meselesi ile pek ilgilenmemiştir (Kurubaş, 2006: 124-125).

Maastricht Antlaşması öncesi dönemde azınlıklar konusunun AB gündeminde yer almamasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Avrupa entegrasyonunun başlangıçta yalnızca ekonomik bütünleşmeye ağırlık vermiş olmasıdır (Bilener, 2003: 167-168). İkinci neden, Avrupalı devletlerin Tek Pazar'a doğru giden Avrupa entegrasyonunun azınlık sorunlarını kendiliğinden çözeceğine dair bir inancı taşımış olmalarıdır. Bir diğer neden ise Soğuk Savaş'ın bitimine kadar olan dönemde, üye devletlerin, ulusal azınlık haklarını tanımalarının kendi

hâkimiyetlerine, birlik ve istikrarlarına zarar vereceğinden endişe duymaları ile ilgilidir (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 28). Ayrıca üye devletlerin azınlıklar konusuna AB kurumlarına yetki devretme noktasında uzlaşma sağlayamaması da söz konusu nedenler arasında sayılmaktadır (Yazgan, 2015: 100).

Tüm bu nedenlerden ötürü Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupalı devletler, azınlık haklarını ayrı bir alan olarak ele almaktansa, konuyu insan hakları çerçevesi içinde değerlendirmiş ve dolayısıyla azınlık gruplara özel birtakım hakların tanınmasına gerek duyulmayacağı fikrini benimsemişlerdir (Preece, 1997: 84). Diğer bir ifadeyle, Avrupalı devletlere göre, insan hakları bütün bireylere ayırım gözetmeksizin eşit bir şekilde uygulanırsa zaten ortada azınlıkların korunmasına yönelik bir sorun kalmayacak ve azınlık gruplara ayrıca haklar tanınmasına da ihtiyaç duyulmayacaktır.

Kısacası, 1945-1989 arası dönemde uluslararası sistemdeki pek çok devlette olduğu gibi, Avrupalı devletlerde de azınlıklar konusu ile ilgili ön plana çıkan yaklaşım, azınlık grupların insan hakları çerçevesinde “eşitlik” ve “ayrımcılık gözetmeme” ilkeleri dikkate alınarak korunmaları olmuştur. Ancak 1990'lara doğru meydana gelen gelişmeler söz konusu yaklaşımın pek çok açıdan sorgulanmasına ve zaman içerisinde terk edilmesine zemin hazırlamıştır (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 28-29).

3.3. Maastricht ve Kopenhag Sonrası AB'nin Azınlık Politikası

1990'ların başından itibaren AB, azınlık konuları da dâhil olmak üzere siyasi konulara ilişkin çeşitli düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından AB'nin azınlık haklarının korunması konusundaki endişesini yönlendiren faktörler büyük ölçüde dışsaldır ve AB'nin doğuya doğru genişleme hedefleri ve güvenlik kaygısı tarafından yönlendirilmektedir (Choudhary, 2017: 37-38).

Yugoslavya, Çekoslovakya ve SSCB'nin dağılması sonucu ortaya çıkan devletlerin azınlık hakları açısından istikrarlı düzenlemeler yapamamaları durumunda etnik ve sosyal sorunlarını Batı'ya ihraç edebilme ihtimalinin varlığı AB'nin güvenlik ve istikrar endişesini arttırmıştır (Yazgan, 2015: 101). Özellikle Yugoslavya'nın dağılmasının ardından yaşanan şiddetli etnik çatışmalar ve birçok Doğu Avrupa ülkesinde büyük azınlık gruplar arasında çatışma ihtimalinin artması, AB'de azınlık konusunun daha etkin bir şekilde ele alınması konusunda artan bir farkındalığa yol açmıştır (Memişoğlu, 2007: 13).

Ulusal azınlıkların durumunun Avrupa düzeni ve istikrarı açısından potansiyel tehdit olarak nitelendirildiği 1990-1995 yılları arasında söz konusu tehdidin önünü alabilmek için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Azınlıkların korunmasına yönelik Avrupa'da standartların

oluşturulmaya çalışıldığı bu dönemde birbirine zıt iki görüşün ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Yılmaz, 2015: 113). Bunlardan ilki Almanya ve Avusturya'nın başını çektiği devletler tarafından benimsenen bir görüş olup, azınlıklara uluslararası platformlarda kültürel, dini ve eğitimsel ilişkilerinde otonomi ve çoğunluğu sağladıkları bölgelerde kendilerini yönetme imkânı sunan kolektif haklar tanımak ile ilgilidir. Bunun tam anlamıyla karşısında yer alan ve İspanya, Fransa ve Yunanistan'ın savunduğu ikinci görüşe göre ise esas mesele ülkesel bütünlük ve siyasi istikrarın ön plana çıkartılarak azınlık konusunun iç siyaset kapsamında tutulması ve dolayısıyla azınlık haklarının ikincil konumunun sürdürülmesidir. AB söz konusu iki görüş arasında net bir seçim yapmayarak üçüncü bir yaklaşımı benimsemiştir. Buna göre AB, devletlerden azınlık hakları dâhil insan haklarına uymalarını beklerken, azınlıklardan içinde yaşadıkları devletlerin toprak bütünlüğüne ve ülkesel birliğine saygı göstermelerini talep etmiştir (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 29).

AB bünyesinde azınlıklar ile dolaylı olarak ilgili olan ilk hükmün 1992'de Maastricht Antlaşması'nda yer aldığı söylemek mümkündür. Maastricht Antlaşması'nda bulunan “ulusal ve bölgesel çeşitliliğe” saygı gösterilmesine ve dolayısıyla Avrupa kültürlerinin süregelen farklılıklarının garantiye alınmasına ilişkin ifadeler, her ne kadar üye devletlere azınlıkların korunmasını sağlama hususunda açık direktifler sunmaktan çok uzak olsa da bu konuda bir ilk teşkil etmektedir (Johnson, 2006: 35).

Azınlık konusunun AB siyasetine doğrudan dâhil olması ise Kopenhag Kriterleri (1993) ile gerçekleşmiştir. AB, Kopenhag Kriterleriyle ilk kez azınlıkları destekleme ve koruma söyleminin ötesine geçerek etkili bir mekanizma başlatmıştır. SSCB'nin dağılması sonrasında birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinin birliğe üye olması durumunda yaşanacak aksaklıkları önleme amacıyla ortaya konan Kopenhag Kriterleri, AB tarafından söz konusu ülkelerin birliğe katılmadan önce yerine getirmesi gereken şartları belirleyen bir antlaşma olarak formüle edilmiştir (Nuhiu, 2019: 37).

Siyasi, ekonomik ve müktesebat uyumu olarak üç başlık altında toplanan Kriterlerden siyasi temelli olanı “demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve onların korunmasını garanti eden kurumların istikrarlı işleyişi” ile ilgilidir. Avrupa Konseyi (AK) tarafından belirlenen tüm bu kriterler AB'ye üye olmak isteyen ülkelere “üyelik yükümlülükleri” olarak sunulmuştur. “Azınlıklara saygı gösterilmesi ve onların korunması”, birliğe üyelik noktasında temel koşullardan biri haline geldiği için ciddi bir önem kazanmıştır. Diğer bir ifadeyle Kopenhag Kriterleri, dünyaya azınlıkların korunmasının AB'nin kilit çıkarlarından biri olduğunu göstermiştir.

AB bünyesinde Kopenhag Kriterleri ile varlık bulan azınlık hakları mekanizmasının yalnızca aday ülkeler için birliğe üye olma noktasında bir kriter olarak sunulması ve AB üyesi devletlerin

azınlıklar konusunda herhangi bir kriter ya da yaptırıma tabi tutulmaması, iç ve dış politika arasındaki bu uçurumun çifte standart olarak değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir (Memişoğlu, 2007: 15). Kopenhag Kriterleri aday ülkeler açısından azınlıkların korunmasını bir zorunluluk haline getirmekteyken, AB'nin azınlıklar konusunda üye ülkeleri aday ülkeler ile eşit derecede zorlamaması nedeniyle aynı hassasiyet üye ülkelerce gösterilmemiştir (Özcan, 2012: 36-37). Azınlıkların korunması ilkesine ilişkin olarak üye ülkelerin aday ülkelere farklı değerlendirilmesi AB'nin tutarsızlığının en belirgin göstergesidir (Tombak, 2012: 22-23).

Maastricht Antlaşması ve Kopenhag Kriterleri özelinde AB müktesebatının, azınlık haklarının desteklenmesine katkıda bulunma noktasında iyi bir araç olarak görülmesine rağmen, AB içinde bir azınlık politikası oluşturma ve geliştirme anlamında herhangi bir yetkinliğe sahip olmadığı dikkat çekmektedir. Bu yetkinliğin bulunmaması nedeniyle AB, azınlık meselesini bir ön hazırlık koşulu olarak değerlendirmek ve daha etkili bir izleme sistemine sahip olmak için dış kaynaklara güvenmek ve onlardan yararlanmak mecburiyeti içine girmiştir (Nuhiu, 2019: 38).

Avrupa Komisyonu'nun düzenli raporları ve Avrupa Parlamentosu'nun aday ülkelerin üyelik yolunda kaydettiği ilerlemeye ilişkin kararları, uluslararası azınlık hakları standartlarına düzenli referanslar içermesine rağmen oldukça belirsiz kalmıştır. Dolayısıyla söz konusu referansları uluslararası azınlık hakları standartlarının uygulanmasının herhangi bir yasal izlemesi olarak görmek mümkün değildir (Vizi, 2014: 26).

Aslında AB, Avrupa genelinde azınlık hakları standartları konusunda en zayıf halka olarak görülmektedir. Azınlıkların korunması ve azınlık hakları meselesi, AB bünyesi içinde yer alan ülkelerin takdirine bırakılarak, AB'nin yetki alanı dışına itilmiştir. Bu nedenle AB, müktesebatında azınlıklar ile ilgili herhangi bir bağlayıcı standart yer almamasından ötürü AK'nin başını çektiği diğer Avrupa kurumlarının düzenlemelerinden yararlanmak durumunda kalmıştır (Yılmaz, 2015: 118). Bu bağlamda AK ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi kuruluşların temel AB değerlerini temsil ettiğini ve AB'nin üye ülkelerde tercih ettiği politikaları geliştirmek için bu kuruluşlara güvendiğini söylemek mümkündür. Nitekim Avrupa'da azınlıkların korunmasına ilişkin en önemli iki belge AK tarafından hazırlanmıştır. Bunlar; Azınlık Dilleri Avrupa Şartı (1992) ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi (1995)'dir (Johnson, 2006: 29).

1992 yılında AK tarafından kabul edilen ve 1998'de yürürlüğe giren Azınlık Dilleri Avrupa Şartı, azınlıklarla ilgili konularda sıklıkla başvurulmuş ve referans gösterilen önemli bir belgedir. Şart'ın hazırlanmasının esas amacı, bir bölgeye ya da azınlığa ait olan bir dilin hem kamusal hem de hususi alanda özgürce kullanılmasını güvence altına almaktır. Bu Şart'a göre taraf devletler, bölgesel dillerin sözlü ve yazılı olarak kullanımını her iki alanda da cesaretlendirmelidir. Bu noktada, söz konusu dilleri konuşanların sınır ötesi bağlantı kurmaları engellenmemeli ve onlara

eğitim öğretim hakları tanınmalıdır (Bilener, 2003: 174). Bununla birlikte Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın, spesifik anlamda bölgesel ve yerel dilleri korumayı ve teşvik etmeyi hedeflemesine rağmen bu dilleri konuşan kişilere kolektif ya da bireysel haklar getirmediğini söylemek mümkündür (Thornberry, 2001: 58).

AK'nin azınlıklar ile ilgili yapmış olduğu en kayda değer çalışma olarak görülen Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi ise Avrupa'daki çoğu devletin taraf olduğu, azınlık hakları konusunda belirleyici olan bir diğer önemli belgedir. Söz konusu sözleşme, adından da anlaşılacağı üzere bir "çerçeve" sözleşmesi olup, doğrudan uygulanabilir hükümlerden ziyade taraf olan devletlerin ulusal yasaları aracılığıyla uygulamayı taahhüt ettikleri ilkeleri düzenleyen hükümler içermektedir (Bilener, 2003: 175).

Diğer bir ifadeyle Sözleşme, iç hukukta yasal düzenlemelerle uyarlandığı ölçüde bağlayıcı bir sözleşme olmakta, aksi takdirde herhangi bir geçerlilik taşımamaktadır (Çavuşoğlu, 1998, 97). Çerçeve Sözleşmesi'nin amacı, ulusal azınlıkların kültürlerini korumalarını, geliştirmelerini ve kimliklerini muhafaza etmelerini sağlayacak uygun koşullar yaratarak onların tam ve etkin eşitliğini teşvik etmektir. Bu amaç doğrultusunda ulaşılmak istenen şey etnik unsurun ülke istikrarını bozucu etkisini büyük ölçüde ortadan kaldırmaktır (Johnson, 2006: 31).

Çerçeve Sözleşmesi azınlıklar açısından cesaret verici bir görünüm yaratsa da maddeler ayrıntılı olarak incelendiğinde sözleşme metninin özellikle hukuki anlamda çeşitli belirsizlikler barındırdığı dikkat çekmektedir. Örneğin, sözleşmede azınlık kavramı kesin olarak tanımlanmadığı için maddelerin gerçek anlamda kimlere uygulanacağı bir sorun teşkil etmektedir. Aynı zamanda azınlıklara mensup kişilerin tam olarak hangi hakları elinde bulundurduğu, azınlık haklarının niteliğinin (kolektif-bireysel) ne olduğu, hükümetlerin bu hakları sağlama noktasında azınlıklara ne türden imkânlar sunması gerektiği gibi konularda yaşanan netlik sorunu da sözleşmenin içerdiği belirsizlikler arasında değerlendirilebilir (Johnson, 2006: 31). Ancak tüm bu belirsizliklere rağmen Sözleşme, Avrupa'da azınlıkların korunması noktasında ön plana çıkan en önemli belgedir. Sözleşmenin temel hareket noktaları, etnik gerginlik ve çatışmaların giderilmesi, azınlık kimliklerinin etkili bir biçimde korunması ve çoğunluk-azınlık ilişkilerinde etkin bir düzenlemeye gidilmesi şeklinde sıralanabilir (Bilener, 2003: 175).

AK tarafından ortaya konan ve azınlıkların korunması ile ilgili olan söz konusu iki temel belgenin, azınlıklar konusunda herhangi bir kavram yaratma kaygısı içinde olmayan AB'nin insan hakları anlayışını genel hatlarıyla yansıttığını söylemek mümkündür. Özellikle Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi, AB'nin aday ülkelere yönelik olarak hazırladığı İlerleme Raporları'nda azınlık haklarının korunması hususunda başvuru temel kaynakların başında gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, Avrupa Komisyonu'nun düzenlediği ilerleme raporlarının hazırlanmasında en yol gösterici metin Çerçeve Sözleşmesi'dir. Söz konusu Sözleşme, AB'nin

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile olan ilişkilerinde temel aldığı ilkeleri içermektedir (Bilener, 2003: 176).

AB mevzuatında azınlıklar ile ilgili bir diğer önemli gelişme Amsterdam Antlaşması'nın (1997) imzalanması olmuştur. 1999'da Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle, AB Konseyi, ırk ve etnik köken de dâhil olmak üzere bir dizi ayrımcılıkla mücadele mevzuatı getirme yetkisini kazanmıştır. Antlaşmanın 13. maddesi, Birliğe “cinsiyet, ırk ya da etnik köken, din veya inanç, engellilik, yaş veya cinsel konuma dayanan ayrımcılıkla mücadele için uygun önlem alma” yetkisi vermiştir. Bu bağlamda, 2000 yılında Irk Eşitliği Direktifi (2000/43/EC) ve İstihdamda Eşitlik Direktifi (2000/78/EC) kabul edilmiştir. Bunlar, AB'deki ayrımcılıkla mücadele mevzuatının kapsamını ırk ve etnik kökeni de içerecek şekilde genişletmiştir. Irk Eşitliği Direktifi, azınlık haklarının korunması söz konusu olduğunda, AB mevzuatındaki önemli belgelerden biridir. Eğitim, sosyal koruma ve barınma alanlarını içeren bu belge, devletlerin dezavantajlı grupları desteklemek için olumlu önlemleri teşvik etmektedir (Choudhary, 2017: 38).

Amsterdam Antlaşması'nın ayrımcılıkla mücadele konusunda getirdiği bu yenilikler azınlıkların korunması konusunda önemli bir adım olarak görülse de esasında Antlaşma'nın Kopenhag Kriterleri içinde yer alan azınlık haklarını AB hukuku dışında tuttuğunu belirtmek gerekir. Amsterdam Antlaşması, “azınlıklara saygı gösterilmesi ve onların korunması” ilkesi dışındaki tüm Kopenhag kriterlerini AB'nin ortak değerleri olarak anayasallaştırarak, AB Antlaşması'na dâhil etmiştir. Bu durum, AB'nin azınlık hakları konusundaki iç hukuku ve dış politikası arasındaki tutarsızlığa hukuki bir boyut kazandırmış ve Birliğin azınlık hakları politikasının çifte standarda dayandığı görüşünü güçlendirmiştir (Johnson, 2006: 35). Amsterdam Antlaşması ile AB'nin iç hukuk kapsamı dışında tuttuğu azınlıkların korunması ilkesinin, aday ülkeler tarafından yerine getirilmesi gereken bir zorunluluk olarak görülmesi, Birliğe katılacak ülkelerin azınlık sorunlarını önceden çözmesi gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Azınlık haklarına doğrudan değinmese de Avrupa Temel Haklar Şartı (2000) da Amsterdam Antlaşması'nda olduğu gibi azınlıklarla ilgili meselelere dolaylı olarak atıfta bulunmaktadır. Şart, AB tarihinde ilk kez Avrupa vatandaşlarının ve AB'de ikamet eden her bireyin bir dizi sivil, siyasi, ekonomik ve sosyal hakkı bulunduğunu ortaya koymaktadır. Lizbon Anlaşması (2009) onaylandıktan sonra bağlayıcı bir belge haline gelen Şart, AB'den kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğin korunmasını talep etmekte, tüm insanların kanun önünde eşit olduğunu belirtmekte ve ayrımcılığı yasaklamaktadır (Choudhary, 2017: 38). Azınlık hakları bakımından kayda değer kazanımlar olarak nitelendirilebilecek bu gelişmeler yine de AB bünyesindeki azınlıklara pozitif yasal haklar getirmekten oldukça uzaktır.

Bununla birlikte Lizbon Antlaşması'nın 2009'da yürürlüğe girmesi, AB hukukunda azınlıkların korunmasına yönelik tarihsel bir adım olarak değerlendirilmektedir. Lizbon

Antlaşması'nın 2. maddesinde “Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dâhil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hüküm sürdüğü bir toplumda üye devletler için ortaktır.” ifadesine yer verilmiştir. Bu hüküm ile Lizbon Antlaşması ayrımcılığın yasaklanmasını sadece etnik köken temelinde değil, aynı zamanda ulusal bir azınlığa ait olma temelinde ele almış ve ayrımcılık yasağı konusundaki AB müktesebatını daha kapsayıcı hale getirmiştir (Vizi, 2014: 32).

Lizbon Antlaşması, azınlıklara ilişkin birincil AB hukukuna açık bir hüküm getirmesi bakımından azınlık hakları hususunda önemli bir iyileşme sağlamıştır (Drzewicki, 2008: 137). Antlaşma'nın genel olarak AB'nin azınlıklar konusundaki yükümlülüğünü garanti etmek için üç noktaya değindiğini söylemek mümkündür. Her şeyden önce Antlaşma, ilk kez AB'nin birincil hukukunda ulusal bir azınlığa mensup olan kişilerden açıkça bahsetmiştir. İkinci olarak, kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğe vurgu yapan ve ayrımcılığı tamamen yasaklayan Avrupa Temel Haklar Şartı'nı AB'de bağlayıcı hale getirmiş ve son olarak AB'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'ni kabul etmesini sağlamıştır (Barten, 2015: 75).

Lizbon Antlaşması'nın kabul edilmesinden bu yana, AB bünyesinde azınlık haklarına yapılan atıflar uluslararası standartlarla daha kolay ilişkilendirilebilir. Ancak halen AB, azınlık haklarının korunmasına yönelik tutarlı ve standart bir yasal yaklaşım benimsemekten çok uzaktır. Azınlıkların özerklik iddialarını dile getirmeleri açısından uluslararası hukuk kapsamında yasal bir temel olsa da bu argümanları, AB politikalarına veya yasalarına bağlamak oldukça güçtür.

Hali hazırda AB bünyesindeki her türlü azınlık özerkliği, iç siyasi gelişmelere bağlı kalmaya devam etmektedir. Avrupa entegrasyonunun bölgesel düzeylerde ulusal azınlıklara yardımcı olabilecek politika alanları olsa bile, bu yalnızca istikrarlı bir anayasal özerkliğe sahip olan ulusal azınlık bölgeleri için geçerlidir. Avrupa entegrasyonunun geliştirilmesi ile sunulan yeni siyasi fırsat yapıları, AB üyesi olan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki azınlık toplulukları için sadece kısmen mevcuttur.

Birlik, uluslararası alanda her zaman azınlık haklarına saygı gösterilmesini talep etse de AB bünyesinde azınlık hakları ile ilgili ciddi bir mevzuat eksikliği bulunduğunu söylemek mümkündür. AB'nin, Birliğe üyelik noktasında aday ülkeler için çeşitli kriterler belirlerken kendi bünyesindeki azınlıklara yönelik özel haklar garanti edememesi, bir çifte standart olarak değerlendirilmektedir. Buradan hareketle, AB'nin azınlıkların korunması konusunda sahip olduğu varsayılan normatif değerlerden çok göç ve kıta istikrarı gibi kendi kurumsal çıkarlarını önemseydiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

3.4. AB'nin Self-determinasyon Yaklaşımı

AB Antlaşmalarında self-determinasyon hakkına açıkça vurgu yapılmamıştır. Ne AK ne de AB, self-determinasyon hakkını özellikle tanımamaktadır. AB hukukunun kaynakları incelendiğinde; söz konusu kaynakların kavram, ilke veya insan hakkı olarak self-determinasyon hakkından bahsetmediği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, 1975 Helsinki Nihai Senedi ve 1990 Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı gibi bazı Avrupa insan hakları belgelerinin self-determinasyon hakkına atıfta bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak söz konusu belgeler yasal olmaktan ziyade politiktirler ve dolayısıyla Avrupa Hukukunun bir parçasını oluşturmazlar (Ushkovska, 2019: 11-12).

AB hukuku kapsamında self-determinasyon hakkının kullanılmasına ilişkin özel bir hüküm bulunmaması, AB kurumlarının bu hak ile ilgili eylemlerini önlemektedir. AB yetki devri ilkesine dayandığından AB kurumları, bir antlaşma hükmü ya da AB hukukunun genel bir ilkesi onlara bir konuyla ilgili yetki vermedikçe o konuya ilişkin herhangi bir eylemde bulunamazlar. AB Antlaşması'nın üye devletlerin AB bünyesindeki yeri ile ilgilenen 4. maddesi, Antlaşmalarda Birliğe verilmeyen yetkilerin üye devletlere bırakıldığını belirtmektedir. Dolayısıyla, AB kurumlarının, Birlik bünyesi içindeki devletsiz Avrupa halklarının self-determinasyon hakkını kullanmalarını engellemek amacıyla harekete geçemeyeceğini söylemek mümkündür. Çünkü hiçbir AB hukuku hükmü, AB kurumlarına bu tür müdahalelerin temel alınacağı yasal bir dayanak sunmamaktadır (Levrat vd., 2017: 81).

AB Antlaşması'nın 4. maddesi, devletlerin ulusal kimlik, ulusal güvenlik ve toprak bütünlüğü konularının AB yetki alanının tamamen dışında olduğunu ve bu konuların her üye devletin kendi sorumluluğu çerçevesinde kalmaya devam ettiğini açıkça belirtmektedir. Dolayısıyla bu maddeden hareketle, self-determinasyon hakkının AB hukuku dışında kaldığını ve AB hukukunun devletlere ulusal kimlik ve toprak bütünlüğüne ilişkin konularda herhangi bir ek yetki veya yasal koruma sağlamadığını söylemek mümkündür. Ancak madde 4'te yer alan ifadeler, üye devletlerin kendi ulusal kimlikleri veya toprak bütünlükleri konusunda istedikleri gibi davranma özgürlüğüne sahip oldukları anlamına gelmemektedir. AB üyesi devletler kendi sorumluluklarına bırakılan konularda bir eyleme giriştiklerinde AB Antlaşması'nın 2. maddesinde açıkça belirtilen değerlere saygı gösterme yükümlülüğü altındadırlar (Levrat, 2017: 7-8). Buradan hareketle, self-determinasyon hakkına ilişkin özel hükümler içermemesine rağmen AB hukukunun self-determinasyon meselesinin üye devletler tarafından ele alınmasına yönelik yasal bir çerçeve sunduğunu söylemek mümkündür.

AB, self-determinasyon hakkı ile ilgili pozitif bir yasaya sahip olmasa da self-determinasyon konusuna tamamen kayıtsız değildir. AB hukuku demokratik ulusal self-determinasyon hakkının kullanılmasına ilişkin hükümler içermektedir. Avrupa halklarının kendi siyasi, sosyal, kültürel ve

ekonomik geleceklerine özgürce karar vermelerine yönelik olan demokratik haklar AB hukukuna dayandırılabilir. Çünkü içsel self-determinasyon hakkına ilişkin olan bu hususlar AB hukuku ile uyumludur ve dolayısıyla içsel self-determinasyon hakkı üye devletler tarafından saygı duyulması gereken haklar olmakla birlikte AB kurumlarının koruması gereken haklar kategorisi içinde de yer almaktadır.

AB mevzuatında self-determinasyon hakkına ilişkin herhangi bir resmi yasal belgenin bulunmaması nedeniyle Birliğin bu haktan kaynaklanan meseleler üzerindeki pozisyonu, sadece BM forumlarında yapılan resmi AB açıklamalarında görülebilir (Ushkovska, 2019: 12). Örneğin Ekim 2001’de BM Genel Kurulu’nun sosyal, insani ve kültürel konularla ilgilenen Üçüncü Komitesi’nin bir toplantısında AB adına konuşan temsilci Michiel Maertens’in ifadelerinden anlaşılan AB’nin self-determinasyon hakkını daha geniş evrensel insan hakları ailesinin bir parçası olarak gördüğüdür. Maertens’in açıklamalarının önemli bir kısmının, self-determinasyon hakkının doğrudan ilişkili olduğu düşünülen demokratik ilkelere ve özgürlüklere saygı duyulmasına odaklandığını söylemek mümkündür (United Nations Meetings Coverage and Press Releases, 31.01.2001).

AB Delegasyonu’ndan bir diğer temsilci ise Ekim 2001 tarihinde BM’de yaptığı konuşmasında, self-determinasyon hakkını gerçeğe dönüştürmenin devletlerin tüm insan haklarına ve temel özgürlüklere uyması ile mümkün olacağına vurgu yapmıştır. AB’nin insan haklarına uymayı, self-determinasyon hakkının kullanılmasının fiili bir ön koşulu olarak gördüğünü belirten temsilci, bu hakkın uygulanması için ifade ve toplanma özgürlüğü gibi belirli koşulların mevcut olması gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca serbest seçimlerin gerçekleştirilmesinin self-determinasyon hakkının önemli bir ifadesi olduğunu söyleyen temsilci, AB’nin demokratikleşme sürecini self-determinasyon hakkının uygulanmasında önemli bir aşama gördüğünü de belirtmiştir (Delegation of the European Union to the United Nation, 2001). 2003 yılında BM toplantısında bir AB temsilcisi tarafından yapılan başka bir açıklamada ise AB’nin self-determinasyon hakkını her bireyin yaşadığı devletin siyasi kurumlarının eylemlerini takip etme, destekleme ve eleştirme fırsatı içeren bir hak olarak yeniden tasdik ettiği dikkat çekmiştir (Delegation of the European Union to the United Nation, 2003).

Tüm bu bilgilerden anlaşılacağı üzere AB, self-determinasyon hakkını bir toplumda demokrasinin varlığına eşitliyor gibi görünmektedir. AB’nin self-determinasyon hakkını bu şekilde sadece içsel anlamda yorumlamasından hareketle, Birliğin self-determinasyon hakkının bölgesel yönlerini ihmal ettiğini söylemek mümkündür. Bu yönüyle self-determinasyon hakkını dar anlamda ele aldığı düşünülen AB, söz konusu hakkı hukukun üstünlüğünü benimseyen ve yalnızca demokratik bir sisteme dayanan uluslararası düzenin bir sütunu olarak tanımlamaktadır (Ushkovska, 2019: 13).

AB her ne kadar self-determinasyon hakkının tüm insan haklarına saygı ile yakından ilişkili olduğuna inansa da bu hakkın diğer insan haklarından yararlanma için bir ön koşul oluşturmadığını da belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle, AB self-determinasyon hakkı olmadan da insan hakları ve özgürlüklerinin mevcut olabileceği görüşündedir. Hatta Birlik, tam tersine insan haklarını self-determinasyon açısından bir ön koşul görmektedir. Ushkovska (2019: 13-14), söz konusu durumun AB'nin self-determinasyon konusundaki tutumunu açıklayan en iyi yorum olduğunu belirtmektedir.

Bilindiği üzere hâlihazırda yirmi yedi AB üyesi devlet, İkiz Sözleşmeler olarak adlandırılan 1966 tarihli BM Sözleşmelerine taraftır. Bu durum üye devletlerin self-determinasyon hakkını temel bir insan hakkı olarak tanımasına dayanak oluşturmaktadır. Ayrıca AB Antlaşması'nın 2. maddesinde AB'nin “insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı değerlerine dayandığı” ifade edilmektedir. Bu ifadeden temel insan haklarının kısıtlanmasının keyfi olarak değil, açık bir yasaya dayanarak gerçekleştirilebileceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla self-determinasyon hakkı temel insan hakları kategorisinde değerlendirildiğinden bu hakkın kısıtlanması da bir yasaya dayanmalıdır. Nitekim AB hukukunda self-determinasyon hakkı ile ilgili herhangi bir özel hüküm bulunmadığı için Avrupa yasaları uyarınca bir üye devlet, Birlik içindeki devletsiz uluslara ait bireylerin self-determinasyon özelindeki haklarını sınırlama talebinde bulunamaz. Avrupalı halkların siyasi ve temel insan haklarını içeren içsel self-determinasyon hakları Avrupa yasaları tarafından tanınmakta ve korunmaktadır (Levrat, 2017: 13-14).

Birlik bünyesindeki devletsiz Avrupa halklarının self-determinasyon hakkının tanınmasının AB'ye bakan yönüyle iyileştirici ve bireysel boyutları vardır. İyileştirici boyut, Avrupa değerlerine ve hâlihazırda kendi ulusal devletlerine sahip olmayan Avrupa halklarının AB bünyesindeki vatandaşlık haklarına (ayrımcılık yapmama, AB'ye tam demokratik katılım vb.) dayanmaktadır. Bireysel boyut ise, AİHS tarafından garanti altına alınan bireysel hakların serbest ve kolektif olarak uygulanmasını temel almaktadır (Levrat, 2017: 15).

Söz konusu her iki boyut da dışsal self-determinasyon kavramını dışarıda bırakmakta yalnızca hakkın içsel boyutuna odaklanmaktadır. Bu noktada Avrupa'da devletsiz ulusların dışsal self-determinasyon hakkını, yani ana devletten ayrılıp bağımsız bir devlet olarak varlık gösterme hakkını kullanıp kullanamayacağı, eğer kullanacaksa bunu hangi koşullar altında gerçekleştireceği soruları gündeme gelmektedir.

Avrupa Adalet Divanı (AAD)'nın, 21 Aralık 2016'da Batı Sahra ile ilgili verdiği kararda söz konusu belirsizliğe değerli bir katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür. AAD, BM Şartı'nın 1. maddesinde atıfta bulunulan geleneksel self-determinasyon ilkesinin “kendi kendini yönetemeyen tüm bölgeler ve henüz bağımsızlık kazanamamış tüm halklar” için geçerli bir uluslararası hukuk

ilkesi olduğuna hükmetmiştir. AAD’ın bu kararında, uluslararası hukukun temel ilkelerinden biri kabul edilen self-determinasyon hakkının herkes için geçerli yasal olarak uygulanabilir bir hak olduğu da belirtilmiştir (Court of Justice of the European Union, 21.12.2016).

Mahkeme kararının genel bir AB bağlamına değil, Batı Sahra’nın dondurulmuş sömürgeleştirme sürecine atıfta bulunduğu açıktır. Ancak AAD verdiği kararda özel olarak sömürgecilik bağlamına atıfta bulunmayı değil, self-determinasyon hakkının tüm halklar için geçerli olduğunu vurgulamayı seçmiştir. Hatta Mahkeme, sömürge yönetimi altındaki halkların self-determinasyon hakkı ile ilgili birçok BM kararından biri yerine BM Şartı’nın 1. maddesine atıfta bulunmayı tercih etmiştir. Söz konusu tercihler, mahkeme ifadelerinden bazılarının self-determinasyon hakkının Katalanlar, Basklar, Flamanlar, Korsikalılar ve Bavyerliler gibi AB’deki devletsiz uluslar için yasal olarak uygulanabilir olduğuna yönelik yorumlara yol açmıştır (Mason, 2017).

AAD’ın kararında yer alan ifadeler, UAD’ın 2010 yılında Kosova’nın Tek Taraflı Bağımsızlık Beyannamesi’ne ilişkin Uluslararası Hukuka Uygunluğu Hakkındaki Danışma Görüşü’nden çıkarılan sonuçlarla örtüşmektedir (Ushkovska, 2019: 11). O dönemde UAD, ilk olarak 18., 19. ve 20. yüzyıllarda pek çok bağımsızlık ilanı örneği olduğunu ve söz konusu örneklerin çoğunda ana devletin bu bağımsızlık ilanına şiddetle karşı çıktığını vurgulamıştır. Bağımsızlık bildirelerinin bazen yeni bir devletin ortaya çıkması ile sonuçlandığını, bazen de bu türden bir sonuç doğurmadığını belirten Divan, hiçbir örnekte toplu olarak devletlerin bağımsızlık bildirelerini uluslararası hukuka aykırı görmediğini tespit etmiştir. Hatta Divan’a göre, o dönemdeki devlet uygulamaları, uluslararası hukukun bağımsızlık beyanları açısından herhangi bir yasak içermediği sonucunu açıkça ve doğrudan işaret etmektedir (International Court of Justice, 2010: 436).

Bununla birlikte, 20. yüzyılın ikinci yarısında self-determinasyon hakkının “kendi kendini yönetemeyen ülkeler ve yabancı tahakkümü, egemenliği ve sömürüsü altında bulunan halklar” için bağımsızlık hakkı yaratacak şekilde geliştiğini ifade eden Divan, birçok devletin bu hakkın uygulanmasını takiben ortaya çıktığını belirtmiştir. Divan’a göre, self-determinasyon kapsamı dışında bağımsızlık beyanı örnekleri de olmuştur ancak bu örneklere özgü devlet uygulamaları, bağımsızlık beyanını yasaklayan yeni bir uluslararası hukuk kuralının ortaya çıktığına yönelik bir dayanak oluşturmamıştır (International Court of Justice, 2010: 436). Gerek 2010’daki UAD’ın söz konusu ifadeleri gerekse 2016 yılında AAD’ın görüşleri, halkların dışsal self-determinasyon hakkının uluslararası hukuk (dolayısıyla AB hukuku) tarafından özel olarak yasaklanmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

AB’nin self-determinasyon yaklaşımını anlamak açısından önemli olan diğer bir husus, üye devletlerin topraklarında gerçekleştirilen self-determinasyon referandumlarıdır. AB’ye üye

devletlerin topraklarında yapılan 1955 (Saarland), 1982 (Grönland) ve 2014 (İskoç) referandumları, AB hukukuna uygunluklarıyla ilgili herhangi bir yasal anlaşmazlığa yol açmamıştır. Avrupa entegrasyon süreciyle açıkça bağlantılı olan 1955 tarihli Saarland referandumu ile Saar halkının AET bünyesinde kendi siyasi statülerini belirleme hakkı tanınmıştır. Saar halkının Batı Almanya'ya katılma isteklerinin bir göstergesi ve beyanı kabul edilen söz konusu referandumu takiben 1957 yılında Saar bölgesi "Saarland" adı altında Batı Almanya'ya katılmıştır (Levrat vd., 2017: 95).

1982 yılında ise Grönlandlıların AET'den ayrılmaya yönelik aldıkları karara ilişkin self-determinasyon hakkı tanınarak, konuyla ilgili referandum düzenlemelerine izin verilmiştir. Referandum sonuçları AET'ye üye devletler tarafından kabul edilmiş ve AET Antlaşması'nda yapılan küçük bir değişiklik yoluyla Grönlandlıların AET'den çekilmesine imkân tanınmıştır (Geater ve Crosby, 2001: 31).

Benzer şekilde İskoçya'nın 2014 yılında gerçekleştirdiği self-determinasyon referandumu da AB tarafından herhangi bir yasal anlaşmazlığa konu edilmemiştir. Çünkü söz konusu referandum, İngiltere ve İskoç hükümetleri arasındaki yasal bir antlaşmaya dayanmaktadır. Dolayısıyla içsel olarak bakıldığında bu referandum zaten yasaldır ve bu tür bir referandumun AB hukuku açısından da yasal kabul edildiğine dair bir şüphe yoktur. Ancak kendi devleti olmayan bir Avrupa halkının, üzerinde yaşadığı devletin rızası olmadan böyle demokratik bir self-determinasyon sürecini organize edip edemeyeceği sorusu farklı bir konu olarak gündeme gelmektedir. Çünkü AB üyesi devletlerde gerçekleştirilen söz konusu üç referandumdan hiçbiri kendi ülkesinin iradesine karşı örgütlenmemiştir. Ana devletin rızası dışında bir self-determinasyon sürecinin yürütülmesine yönelik AB hukukunda herhangi bir hüküm ya da buna ilişkin net bir uygulama bulunmamaktadır (Levrat vd., 2017: 96).

Bu noktada son yirmi yılda düzenlenen self-determinasyon referandumlarıyla ilgili uluslararası uygulamalara bakmak bilgilendirici olacaktır. Bu yirmi yıllık süreçte yapılan bağımsızlık referandumlarının yaklaşık yarısı ana devletin rızası olmadan gerçekleştirilmiş, hatta bunların çoğu da yeni bir devletin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla UAD'ın 2010 yılında Kosova Danışma Görüşü'nde belirttiği üzere, self-determinasyon hakkının kullanılmasını yasaklayan herhangi bir uluslararası hukuk kuralı mevcut olmadığını söylemek mümkündür.

Yukarıda yer alan bilgiler çerçevesinde genel bir değerlendirme yapıldığında, öncelikle AB hukukunun ilke veya hak olarak self-determinasyona yönelik bir hüküm içermediğini söylemek mümkündür. AB mevzuatına ilişkin söz konusu eksiklik konunun siyasi hassasiyetinden kaynaklanmaktadır. Ancak uluslararası hukuk, AB hukukunun ayrılmaz bir parçası olduğundan self-determinasyon hakkı AB hukukunda özellikle vurgulanmasa da tüm halkların tartışılmaz hakkı

olarak kabul edilmektedir. Bu görüş, 2016 yılında AAD’ın self-determinasyon hakkını tüm halklar için geçerli yasal bir hak olarak tanımlayan kararında teyit edilmiştir. Bununla birlikte, AB hukukunun uluslararası normlara aykırı davranamasa da halkların self-determinasyon hakkı için açık bir destek sunmadığını söylemek mümkündür. Ne de olsa ideolojik ve sistematik olarak Avrupa projesi, halkların ulusal egemenlik ve self-determinasyon arzusu ile bağdaşmamaktadır.

Bilindiği üzere AB, Avrupa siyasi birliği projesini desteklemek için vatandaşları arasında uluslarüstü kimlik oluşturmaya çalışan siyasi bir varlıktır. Bu nedenle Birlik bünyesinde Avrupalı halklar arasındaki farklılıkları vurgulayacak eylemler önerilmemektedir. AB self-determinasyon hakkını insan haklarına saygı ve demokratik bir sistemin varlığı şeklinde yorumlamak için kayda değer çabalar sarf etmiştir.

Temsili demokrasinin varlığı ve içsel self-determinasyon hakkının sunduğu geniş fırsatlar nedeniyle demokratik devletlerde bağımsızlık taleplerinin gereksiz olduğunu düşünen AB, dilsel ve bölgesel haklara destek yoluyla sınırlarındaki halk çeşitliliğiyle mücadele etmeye çalışmaktadır. Ancak AB’nin azınlıklara ve bölgelere yönelik politikaları dikkate alındığında, AB taahhütlerinin çoğunlukla bir söylemden ibaret olduğu görülmektedir. Bu konulara ilişkin kararlar yetki devri ilkesi gereği üye devletlerin tasarrufuna bırakılmıştır. Bu durum, ülkelerin kendi ulusal projeleri için tehdit olarak gördükleri kriterleri reddetmelerine yol açmıştır. Buradaki esas sorunun, AB’nin kurumsal yapısının üye ülkeler için yukarıdan aşağıya bağlayıcı mekanizmalar üretememesinde yattığı söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. OLASI BİR KATALAN AYRILIĞININ AB ENTEGRASYONUNA ETKİLERİ: SWOT ANALİZİ

4.1. AB'nin Katalanların Bağımsızlık Taleplerine Yönelik Tutumu

AB vatandaşlığı, Katalan bağımsızlık hareketinin siyasi düşüncesinde önemli bir rol oynamaktadır. Hareketin temel ilkelerinden biri Avrupalılıktır. Katalanlar için Birlik dışında değil AB bünyesinde bağımsız bir devlet olmak temel önceliktir (Caplan ve Vermeer, 2018: 751-752). Bu nedenle, AB'nin Katalan bağımsızlık hareketine yönelik sergilediği tutum, özellikle bağımsızlık sonrası Birlik içinde kalmak isteyen Katalanlar açısından önem taşımaktadır. Ancak AB, 2017 Katalan Bağımsızlık Referandumu sırasında İspanyol polislerinin seçmenlere yönelik gerçekleştirdiği şiddet eylemlerine rağmen, Katalonya'da yaşanan söz konusu gelişmeleri İspanya'nın iç meselesi olarak değerlendirmekle bu kesime ait beklentilere uygun hareket etmeyeceğini göstermiştir.

Avrupa Komisyonu'nun konuya ilişkin yaptığı resmi açıklaması şu şekildedir: "İspanya Anayasası'na göre, Katalonya'da dün gerçekleştirilen referandum yasal değildir. Avrupa Komisyonu için, Başkan Juncker'ın da defalarca tekrarladığı gibi, bu İspanya'nın anayasal düzenine uygun olarak ele alınması gereken bir iç meseledir. Ayrıca Komisyon, kendisinin ve seleflerinin sahip olduğu hukuki durumu da yinelemektedir. İspanya Anayasasına uygun bir referandum düzenlenecek olsaydı dahi, bu durum ayrılan bölgenin kendisini AB dışında bulacağı anlamına gelirdi. Bu konunun salt yasal yönlerinin ötesinde, Komisyon, zamanın bölünme ve parçalanma değil, birlik ve istikrar zamanı olduğuna inanmaktadır. İlgili tüm tarafları artık çatışmadan diyaloga çok hızlı bir şekilde geçmeye çağırıyoruz. Şiddet asla siyasette bir araç olamaz. Başbakan Mariano Rajoy'un liderliğine, bu zorlu süreci İspanya Anayasasına ve burada yer alan vatandaşların temel haklarına tam saygı göstererek yöneteceğine güveniyoruz" (European Commission, 02.10.2017).

Görüldüğü üzere Komisyon, Katalonya'da gerçekleşen referandumun yasal olmadığını ve konunun İspanya'nın anayasal düzenine uygun olarak ele alınması gereken bir iç mesele olduğunu vurgulamıştır. Hatta Komisyon, referandumun İspanya Anayasası'na göre düzenlenmiş olması durumunda dahi ayrılan bölgenin kendisini AB dışında bulacağını açıkça ifade etmiştir. Buradan hareketle, zamanın bölünme ve parçalanma zamanı olmadığını belirten Komisyon, birlik ve istikrarın korunması gerekliliğine atıfta bulunmuştur.

Avrupa Komisyonu her ne kadar “şiddet siyasette araç olamaz” vurgusuyla İspanyol polisinin göstericiler ve seçmenleri hedef alan şiddet eylemlerini kınasa da Komisyon’un ifadelerinden Birliğin İspanya merkezi hükümetini desteklediği ve bu noktada net bir pozisyonda durduğunu söylemek mümkündür (Valero, 2017). Diğer bir ifadeyle Komisyonun açıklamalarından anlaşılacağı üzere, AB’nin Katalanların referandum özelinde şekillenen bağımsızlık taleplerine yönelik genel yanıtı, referandumun İspanya Anayasası’na göre yasa dışı olduğunu vurgulamak ve İspanya’nın toprak bütünlüğünü desteklemek şeklindedir.

Avrupa Komisyonu tarafından gerçekleştirilen açıklamalara rağmen referandum günü şiddet içeren eylemler ile ilgili duyulan endişelerden ötürü Katalan yetkililer, AB’nin Madrid ve Barcelona arasında arabuluculuk rolü üstlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Erlanger, 2017). Bunun üzerine AB Konseyi Başkanı Donald Tusk, durumun İspanya iç meselesi olduğunu bir kez daha yeniledikten sonra, konuya ilişkin arabuluculuk ya da uluslararası girişim veya eylem için herhangi bir alan bulunmadığını vurgulamıştır (Euronews, 19.10.2017). AB’nin konuyu İspanya’nın iç meselesi olarak görmesi ve bu noktada herhangi bir arabulucu rol üstlenmesinin söz konusu olamayacağına vurgu yapması bağımsızlık yanlısı Katalan halk ve liderler nezdinde bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

Referandumu izleyen haftaların siyasi gerginlikle karakterize edildiği dönemde Madrid yönetimi ile herhangi bir şekilde anlaşma sağlanamayacağının anlaşılması üzerine Katalonya Parlamentosu tarafından 27 Ekim’de tek taraflı olarak bağımsızlık ilan edilmiştir. Tek taraflı bağımsızlık ilanının akabinde konuşan Donald Tusk, AB açısından hiçbir şeyin değişmediğini ve Birlik için tek muhatabın İspanya merkezi hükümeti olmaya devam edeceğini belirtmiştir. İspanya hükümetinden sert güce başvurmadan meseleye yaklaşmasını beklediklerini vurgulayan Tusk, Birliğin bu süreçte toprak bütünlüğünün korunması adına İspanya merkezi hükümetinin yanında yer aldığını açık bir şekilde ifade etmiştir (Saeed, 2017).

Avrupa Parlamentosu Başkanı Antonio Tajani ise Twitter’da yaptığı bir açıklamada Katalonya Parlamentosu’nun gerçekleştirdiği tek taraflı bağımsızlık ilanını hukukun üstünlüğünün bir ihlali olarak nitelendirmiş ve söz konusu bağımsızlık beyanının AB bünyesinde yer alan hiçbir ülke tarafından tanınmayacağını belirtmiştir (Aljazeera, 28.10.2017). AB’nin daha fazla bölünmeye ihtiyaç duymadığını ifade eden Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker da Kasım 2017’de Salamanca Üniversitesi’nde yaptığı bir konuşmasında Avrupa’yı zayıflatan ve mevcut çatlakları daha da genişleten her türlü ayrılıkçı harekete “hayır” dediklerinin altını çizmiştir. Konuşmasında bölgesel çeşitliliğin önemine vurgu yapan Juncker, söz konusu bölgesel geleneklerin Avrupa’da ayrılıkçılık ve parçalanma unsuru olmaması gerektiğini de söylemiştir (Erlanger, 2017).

Aynı zamanda Mayıs 2018’de Flaman Parlamentosu’na konuşan Juncker, AB’nin İspanyol hükümetinin rızası olmadan Katalan krizinde arabuluculuk yapamayacağını yinelemesine rağmen, Katalan ve İspanyol hükümetlerinin diyalog için bir yol bulması gerektiğini vurgulamış ve şiddetin temel sorunlara asla bir çözüm getirmediğinin de altını çizmiştir (Catalan News, 09.05.2018). AB kurumları tarafından yapılan söz konusu açıklamalardan hareketle, AB’nin Katalan sorununu İspanya’nın kendi içinde halletmesi gereken bir mesele olarak gördüğünü ve toprak bütünlüğünün korunması ilkesine verdiği önem dolayısıyla İspanya merkezi hükümetini desteklediğini söylemek mümkündür.

Üst düzey AB yetkilileri tarafından Katalan bağımsızlığına karşı yapılan söz konusu açıklamaların aksine, bazı AB Parlamentosu üyeleri Katalanların sivil haklarına destek anlamı taşıyan çeşitli söylemlerde bulunmuştur. 27 Eylül 2017 tarihinde, Avrupa Parlamentosu’nda Yeşiller / Avrupa Özgür İttifakı (European Free Alliance- EFA) grubu eş başkanı Philippe Lamberts, Komisyon Başkan Yardımcısı Frans Timmermans’a Katalan hükümet yetkililerinin tutuklanmasına, Katalonya’daki halk münazaraları ve siyasi reklamlara ilişkin kısıtlamalara ve İspanya’nın Katalan hükümetinin hesaplarına el koymasına itiraz eden bir mektup yazmıştır (The Greens/ EFA (27.09.2017).

Ayrıca 3 Kasım 2017’de Avrupa Parlamentosu’nun 118 üyesi, bazı politikacılar, akademisyenler ve entelektüeller tarafından Katalan bağımsızlık referandumu sırasında yaşanan “hukukun üstünlüğünün ihlaline” itiraz eden bir mektup imzalanmıştır. Söz konusu mektup, ülke egemenliği konusundaki anlaşmazlığın özüne ilişkin bir taraf tutmamış olmakla birlikte, İspanyol makamlarının Katalonya nüfusunun önemli bir kısmı tarafından ifade edilen bağımsızlık iddialarını ele alma biçimini “hukukun üstünlüğünün ihlali” olarak değerlendirmiştir. Referandum kampanyası sırasında Katalanların ifade özgürlüğünün kısıtlandığını, referandum gününde İspanyol polisi tarafından orantısız güç kullanıldığını ve referandum sonrasında adil olmayan tutuklamaların gerçekleştirildiğini vurgulayan mektup aracılığıyla Avrupa Komisyonu, İspanya’daki durumu hukukun üstünlüğü çerçevesinde ele almaya davet edilmiştir (Upholding the Rule of Law in the EU (2017), https://www.ara.cat/2017/11/03/letter_Catalonia_Tusk_Juncker_3_Nov.pdf?hash=b2ee5408e3b692fb4ec1d0d0e42ed824ccf31a3c).

Bununla birlikte Avrupa Parlamentosu’nda Yeşiller / EFA grubu başkanı François Alfonsi 28 Mart 2018’de, AB Konseyi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu başkanlarına hitaben Katalan hükümet liderlerinin İspanyol hükümeti tarafından kovuşturulmasının “temel Avrupa değerlerini tehlikeye attığını” belirten bir mektup yazmıştır. Katalan siyasi tutukluların ve sürgündeki politikacıların sayısının giderek arttığını vurgulayan mektupta, Avrupa kurumlarının Avrupa değerlerini tehlikeye atan söz konusu durumu görmezden gelmeyi bırakması istenmiştir. Aynı zamanda mektup AB’yi, İspanya’dan daha fazla baskı eyleminden kaçınmasını, demokratik

ve vatandaşlık haklarında gerilemeyi durdurmasını ve yapıcı diyalog içinde olmasını talep etmeye çağırıştır (Alfonsi, 2018).

AB parlamenterlerinin üst düzey AB yetkililerine hitaben yazdığı söz konusu mektupların hiçbirisi Katalonya'nın bağımsızlık haklarını destekleyecek kadar ileri gitmemiştir. Ancak mektupların her biri İspanya'nın yasal prosedürler izlemesi ve Katalan bağımsızlık hareketi ile mücadelede baskıcı taktik ve şiddet kullanmaktan kaçınması konusunda ısrar etmiştir. Bu mektuplarda genel olarak Katalanların referandumun barışçıl yöntemlerini kullanma hakkını destekleyen ifadeler yer almıştır. Ancak tüm bunlara rağmen, Yeşiller / EFA grubu ve bazı AB parlamenterleri tarafından Katalanların vatandaşlık hakları adına üst düzey AB yetkililerine gönderilen söz konusu mektupların AB'nin bu konudaki tutumunda herhangi bir değişiklik yaratmadığını söylemek mümkündür.

AB, tutum değişikliğine gitmeyip meselenin İspanya'nın tasarrufunda olduğunu belirtmesini ve arabulucu bir rol üstlenmek yerine bölgede istikrarın sağlanması açısından İspanya merkezi hükümetine destek vermesini çeşitli nedenlere dayandırmıştır. AB ilk olarak, Katalan liderlerin taleplerinin aksine toprak bütünlüğü ve ulusal güvenlik konularını üye devletin sorumluluğuna bırakan AB Antlaşması'nın 4. maddesi gereği, söz konusu üye devletin rızası olmadan iki taraf arasında arabuluculuk yapmasının kabul edilemez olduğunu belirtmiştir (Caplan ve Vermeer, 2018: 762). İspanya'nın rızası olmadan çatışmaya arabuluculuk yapılmasının, İspanya'nın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmemesi ve dolayısıyla AB Antlaşması'nın 4. maddesinin ihlali olacağını vurgulayan AB, bu durumun İspanya'nın iç işlerine aşırı müdahale edilmesi anlamına geleceğinin de altını çizmiştir (Piris, 2017: 89).

İkinci olarak AB, 2017 Katalan Bağımsızlık Referandumu'nun İspanya Anayasası'na göre yasal kabul edilmediğini, dolayısıyla referanduma dayanarak yapılan tek taraflı bağımsızlık ilanının da yasal olamayacağını ve bu nedenle AB'nin yasal yönü olmayan bir meselede arabuluculuk rolü üstlenme ihtimalinin bulunmadığını belirtmiştir. Son olarak AB, referandum sırasında gösterici ve seçmenlere İspanyol polisi tarafından orantısız güç kullanılmasını eleştirse de İspanya'nın temelde hukukun üstünlüğünü destekleyen anayasal bir demokrasi olmayı sürdürdüğünü vurgulamıştır (Caplan ve Vermeer, 2018: 762). Tüm bu açıklamalar, AB'nin Katalan meselesindeki tutumunun nasıl olduğunun belirlenmesi açısından önem taşıyan dayanaklardır.

AB'nin Katalan krizine yönelik pasif tutumu karşısında hayal kırıklığı yaşayan bağımsızlık yanlısı Katalanların AB'ye yönelik tepkileri incelendiğinde ise ilk olarak AB'yi proaktif hale getirme çabaları dikkat çekmektedir. Bu noktada bağımsızlık taraftarı Katalanlar, bir üye devletin insan ve azınlık haklarına ilişkin sorunlu bir kaydı varsa AB'nin ezilen vatandaşları korumak için adım atması gerektiğini ileri sürerek, AB'yi aktif politika izlemeye çağırışlardır. AB'nin pasif kalışını kabul edilemez bir sessizlik olarak gören ayrılma yanlısı Katalanlar her şeye rağmen,

bağımsız Katalonya'nın AB dışında dahi başarılı ve çalışan bir ekonomi olmaya devam edeceğini iddia etmişlerdir. Hatta bazı ayrılıkçılar daha da ileri giderek meseleye kayıtsız kalan AB'nin statükoyu savunan ve değişime dirençli birkaç ülkenin çıkarını gözetken bir ülkeler kulübü olduğunu belirtmişlerdir (Wagner vd., 2019: 795).

Ayrıca ayrılıkçı Katalanlar, İspanyol hükümetinin Katalan bağımsızlık referandumunun geçerliliğini kabul etmeyi reddetmesini ve oylama sürecine yönelik sert müdahalesini AB'nin temel demokrasi değerlerinin ve insan haklarına saygının ihlali olarak gördüğünden Birliğin AB Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak hareket etmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. AB Antlaşması'nın 7. maddesi, aynı antlaşmanın 2. maddesinde belirtilen değerlerin bir üye devlet tarafından ciddi ve sürekli biçimde ihlal edilmesi halinde söz konusu üye devletin Antlaşmalardan kaynaklanan haklarının askıya alınmasına izin vermektedir (Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, 2012: 20-21).

Eğer bir üye devlet 2. maddede belirtilen “insan onuru, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı” değerlerini ihlal ediyorsa, bu durum AB'nin ya gayri resmi diplomatik tedbirlerle ya da 7. maddede öngörülen resmi yasal süreç yoluyla temel AB değerlerinin ihlalini sona erdirmeye girişimini haklı kılabilir. Ancak AB yetkililerinin açıklamalarından, Birliğin İspanya makamlarının eylemlerini temel değerlerin ihlali olarak değil, hukukun üstünlüğünü koruma girişimi olarak nitelendirdiği dikkat çekmektedir (Caplan ve Vermeer, 2018: 764). AB'nin 7. maddeye dayanarak İspanya hükümetinin Antlaşmalardan kaynaklanan haklarını askıya almaya yönelik herhangi bir eyleme girişmemesi bağımsızlık yanlısı Katalanların yaşadığı hayal kırıklığını daha da derinleştirmiştir.

Yukarıda yer alan bilgiler ışığında genel bir değerlendirme yapılacak olursa, AB'nin Katalan meselesine yönelik tutumunun tamamen İspanya'nın toprak bütünlüğünün korunmasına ilişkin olduğunu ve dolayısıyla AB Antlaşmasının 4. maddesi gereği konunun İspanya iç mesele olarak ele alındığını söylemek mümkündür. AB'nin genel anlamda Katalonya sorununu İspanya içinde çözülmesi gereken bir sorun olarak görmesi dolayısıyla mesele karşısında pasif bir tavır sergilemesi Birlik bünyesi içinde kalarak İspanya'dan ayrılmak isteyen bağımsızlık yanlısı Katalanların Birliğe olan güvenini ciddi ölçüde sarsmıştır. Ayrıca son dönemde (Mart 2021) Avrupa Parlamentosu'nun, Katalonya'nın eski başbakanı Carles Puigdemont ve iki Katalan siyasetçi (Toni Comin ve Clara Ponsati)'nin dokunulmazlıklarının kaldırılmasına onay vermesi de bağımsızlık yanlısı kampta hayal kırıklığı yaratmanın ötesinde endişeye yol açmıştır. Nitekim üç Katalan milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması, Katalan siyasetçilerin Belçika'dan İspanya'ya iadesinin yolunu da açabilecektir. Puigdemont ve diğer iki siyasetçinin İspanya'ya iade edilip edilmeyecekleri henüz bilinmemekle beraber, bu durum ayrılma yanlısı kampta Avrupa demokrasisini sorgulayan söylemlerin önünü açarak, Katalan sorununun yarattığı gerilimin yeniden tırmanmasını bereberinde getirmiştir.

4.2. SWOT Analizi

Kullanımından bu yana çeşitli gelişim aşamalarından geçen SWOT Analizi ilk olarak, 1950'lerin başında Harvard Üniversitesi'nde Profesör George Albert Smith ve Profesör Roland Christensen tarafından yapılan vaka çalışmalarını analiz etmek amacıyla ortaya çıkmıştır (Chermack ve Kasshanna, 2007). Zamanla şirketlerin piyasadaki konumlarını değerlendirmeleri için temel bir araç haline gelen SWOT Analizi, kararsızlık zamanlarında şirketlerin iç ve dış ortamlarını analiz etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Rozmi vd., 2018). SWOT ifadesi, Strengths (Güçlü yönler), Weaknesses (Zayıf yönler), Opportunities (Fırsatlar), Threats (Tehditler) kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. SWOT Analizi her ne kadar işletme yönetimi için geliştirilmiş bir analiz yöntemi olsa da günümüzde birçok alanda da kullanılır hale gelmiştir.

Çalışma alanına ilişkin mevcut sorunun çözümüne giden yolda önemli adımlardan biri olan SWOT Analizi, durum analizi gerçekleştirerek, çözüme yönelik strateji geliştirmeye yardımcı olur. SWOT Analizinin söz konusu dört bileşeni, içsel veya dışsal hususları tanımlar. Güçlü yönler, hedeflere ulaşmayı kolaylaştıran iç unsurlara atıfta bulunurken, zayıf yönler, başarıya müdahale eden dâhili unsurlardır. Hedeflere ulaşılmasına yardımcı olan dış unsurlar ise boşlukları ele almaya ve yeni faaliyetler başlatmaya imkân tanıyan fırsatlardır. Tehditler ise, dış çevrenin amaçlara ulaşılması noktasında engel veya potansiyel engel olan yönleridir (Aldehayyat ve Anchor, 2008; Lee ve Lin, 2008).

Süreç içerisinde SWOT Analizi literatürü kapsamlı bir şekilde büyümüş, birçok farklı alan (yönetim, uluslararası ilişkiler, eğitim, sağlık, pazarlama, tarım vb.) ve bağlamda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bilim insanları yaklaşık yetmiş yıldır SWOT araştırması yürütmektedir. Bu tez çalışması özelinde Katalanların olası bir ayrılma durumunun AB entegrasyonu açısından yaratabileceği etkilerin belirlenmesine yönelik tek vaka incelemesi gerçekleştirilmesi amacıyla SWOT Analizinden yararlanılmıştır.

Tablo 8: SWOT Analizi

S Strenghts (Güçlü Yönler)	W Weaknesses (Zayıf Yönler)	O Opportunities (Fırsatlar)	T Threats (Tehditler)
*AB'nin sahip olduğu ekonomik güç ve Katalan ekonomisi için taşıdığı önem *AB'nin dünya siyasetindeki konumu	*AB'nin mevcut azınlık politikası *AB'nin bünyesinde birçok ayrılıkçı hareket barındırması *AAD'ın 21 Aralık 2016 Tarihli Front Polisario Kararı	*AB'nin temsil ettiği, savunduğu demokratik değerlerle uyumlu bir azınlık mevzuatı ortaya çıkarma olasılığı	*Olası bir Katalan ayrılığının ayrılıkçı hareketler üzerinde yaratabileceği olası domino etkisi *Olası bir ayrılma durumunda İspanya'nın Birliğe daha fazla mali yük getiren bir ülke olması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.1. Güçlü Yönler

4.2.1.1. AB'nin Sahip Olduğu Ekonomik Güç ve Katalan Ekonomisi İçin Taşıdığı Önem

Ocak 2020'de İngiltere'nin çıkışıyla birlikte yirmi yedi üye ülke ile yola devam eden AB, dünyanın en güçlü ekonomik alanlarından biridir. 2020 itibarıyla yaklaşık 445 milyon (Worldometer, 2020) Birlik vatandaşı ile dünya nüfusunun %5,7'sini oluşturan AB, 19,1 trilyon dolarlık GSYİH'si ile dünya ekonomisinin %15,77'sini temsil etmektedir (Trading Economics (t.y.), [https:// tradingeconomics.com/european-union/gdp](https://tradingeconomics.com/european-union/gdp)).

ABD ve Çin ile birlikte üç küresel oyuncudan biri olan AB'nin 2019'da diğer ülkeler ile olan ticaretinin değeri 4.06 trilyon Euro'yu bulmuştur. Dünyanın en büyük ticaret bloğu olarak nitelendirilen Birliğin 2019 verilerine göre ithalatı 1,93 trilyon Euro iken, ihracatı 2,13 trilyon Euro olarak gerçekleşmiştir (European Commission, 2019). Dünya çapında önemli bir ticaret gücü olan AB'nin 2019 yılında kişi başına düşen GSYİH'si ise 37.417 dolardır (Trading Economics (t.y.), <https://tradingeconomics.com/european-union/gdp>). Bu rakam AB vatandaşlarının sahip olduğu yüksek refah düzeyinin önemli bir göstergesidir, ancak AB üyesi ülkelerin refah düzeyini belirlemek açısından yeterli değildir.

Refah düzeyinin belirlenmesinde kişi başına düşen GSYİH dışında daha birçok ekonomik ve sosyal faktör etkili olmaktadır. Örneğin her yıl Legatum Enstitüsü tarafından yayımlanan ve yaşam

kalitesi, ekonomik büyüme, piyasaya erişim, iş ortamı, kişisel özgürlük, sağlık, güvenlik, yönetim ve eğitim gibi faktörler dikkate alınarak hazırlanan Legatum Refah Endeksi, AB'nin dünya genelindeki refah sıralamasını ortaya koymak açısından başvurulabilecek bir kaynaktır. 2019 yılında yayımlanan ve 167 ülkenin dâhil olduğu Legatum Refah Endeksi'ne göre belirlenen sıralamada AB'ye üye ülkelerin tümü ilk elli ülke içinde yer almaktadır (Legatum Institute, 2019: 14-16). Mevcut sosyo-ekonomik göstergeler göz önünde bulundurulduğunda, AB'nin bünyesinde yer alan ülke vatandaşlarına yüksek refah ortamı sağlayan bir topluluk olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan AB üyesi olmanın ülkelere ekonomik anlamda daha pek çok avantaj sağladığı bilinmektedir. AB üyeliğinin ülkelere sağladığı temel ekonomik faydalar, malların, hizmetlerin, sermayenin ve insanların AB sınırları içinde serbest dolaşımını ifade eden Avrupa Tek Pazarı ile yakından ilgilidir. Her ne kadar Tek Pazar'da mükemmelliğe ulaşmak için daha fazla yol kat edilmesi gerekli olsa da Tek Pazar'ın AB'ye üye ülkelerin ekonomik refahı üzerinde etkisi göz ardı edilemez bir gerçektir (Markovic, 2019).

Avrupa Tek Pazarı AB'nin en büyük başarılarından biridir. Tek pazar AB'yi, iç sınırları veya malların ve hizmetlerin serbest dolaşımının önünde düzenleyici engelleri bulunmayan bir bölge olarak ifade etmektedir. İşleyen tek bir pazarın, rekabeti ve ticareti özendirdiği, verimliliği artırdığı, kaliteyi yükselttiği ve fiyatları düşürmeye yardımcı olduğunu söylemek mümkündür. Literatürde Tek Pazar'ın tüm üye devletlere daha fazla refah, daha yüksek üretkenlik ve daha düşük maliyetler sunduğunu ortaya koyan birçok çalışma bulunmaktadır (Mion ve Ponattu, 2019; In't Veld, 2019; De Bruijn vd., 2008).

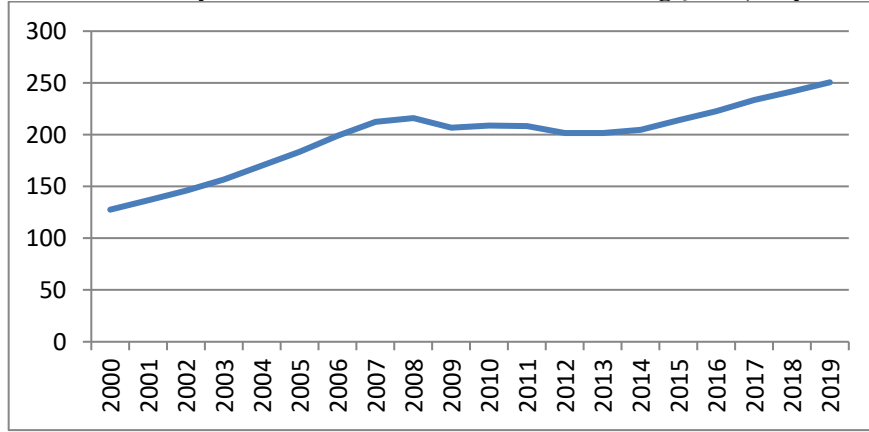
Tüm bu bilgiler ışığında AB'nin ekonomik profili ve Tek Pazar'ın sağladığı faydalar genel olarak değerlendirildiğinde, AB üyesi olmanın daha yüksek GSYİH'den yararlanmak, daha fazla ihracat gerçekleştirmek, ticari ürünlerin maliyetini ve teslimat süresini düşürmek, daha esnek ve istikrarlı bir ekonomiye sahip olmak, finansal kurumlara ve fonlara daha kolay erişim sağlamak ve daha çok doğrudan yabancı yatırım çekmek gibi avantajları beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür.

1986 yılında AB'ye üye olduğundan beri ciddi bir ekonomik ilerleme kaydeden İspanya'ya² bağlı özerk bir hükümet olan Katalonya'nın da Birlik içinde yer alan pek çok bölge gibi söz konusu avantajlardan yararlandığı mevcut ekonomik göstergelerinden anlaşılmaktadır. Katalonya'nın 2000 yılındaki³ GSYİH'si 127 milyar Euro iken, 2019 yılında bu rakam 250 milyar Euro'ya yükselmiştir (Statistical Institute of Catalonia, 2019a).

² GSYİH, Kişi başına düşen GSYİH, İthalat, İhracat vb. ekonomik göstergelerde 1986 itibarıyla yaşanan artışlar için bkz: World Bank Data- Indicators, <https://data.worldbank.org/indicator>

³ Katalonya İstatistik Kurumu'nun bölgeye ait yayınladığı en eski tarihli ekonomik veri 2000 yılına aittir.

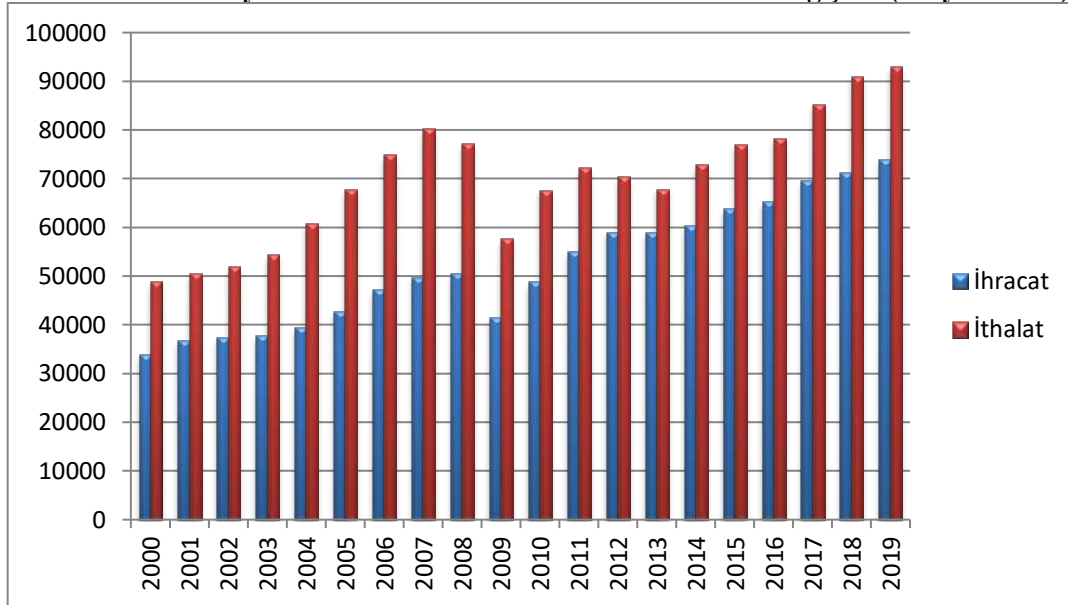
Grafik 1: Katalonya'nın GSYİH'sinin Yıllara Göre Değişimi (Milyar Euro)

Kaynak: Statistical Institute of Catalonia, 2019a.

Yaklaşık yirmi senede aynı yükselişin ithalat ve ihracatta da yaşandığı görülmektedir. 2000 yılında 33,7 milyar Euro olan ihracat, 2019 yılı itibarıyla 73,8 milyar Euro olarak gerçekleşmiştir. Katalan ihracatı 2019 yılında %3,1 büyüyerek üst üste dokuzuncu kez yeni rekor kırmıştır. Katalan ihracatındaki artış oranı (+%3,1) Euro bölgesinden (+%1,9), İspanya'dan (+%1,8) ve Fransa (%+2,9), İtalya (+%2,3), Almanya (+0,8%) gibi Avrupa ülkelerinden daha fazladır. 73,8 milyar Euro değerinde gerçekleşen ihracat, İspanya toplam ihracatının %25,5'ini oluşturmaktadır (Government of Catalonia- Catalonia Trade & Investment, 21.02.2020). İthalatta yaşanan değişime bakıldığında ise 2000 yılında 48,7 milyar Euro olarak gerçekleşen ithalatın 2019'da 93 milyar Euro'ya yükseldiği dikkat çekmektedir. Yirmi yıl boyunca Katalonya'nın gerçekleştirdiği ithalat ve ihracatın yarısından fazlası Birlikte yer alan ülkelerle yapılmıştır (Statistical Institute of Catalonia, 2020a).

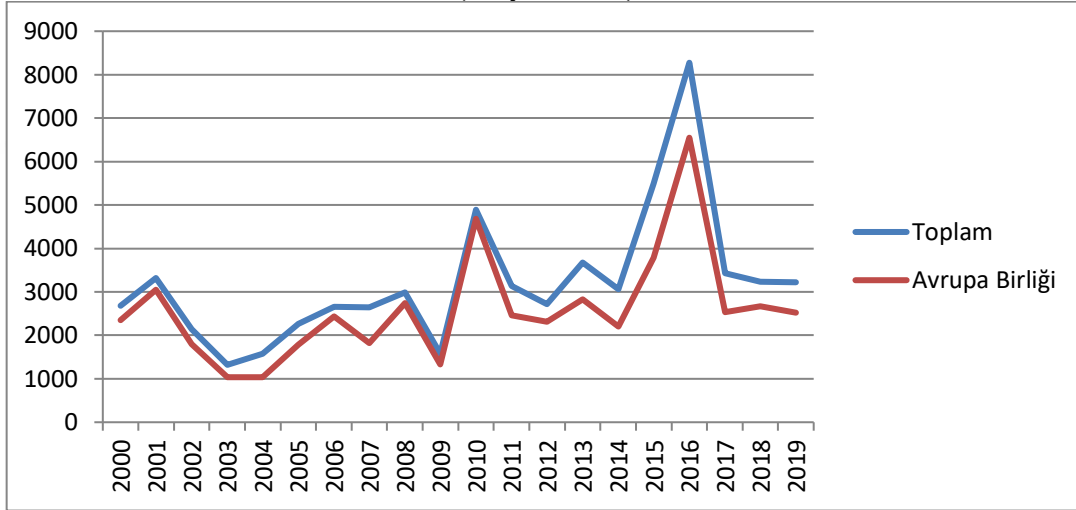
Grafik 2: Katalonya'nın İhracat ve İthalatının Yıllara Göre Değişimi (Milyon Euro)

Kaynak: Statistical Institute of Catalonia 2020b.

AB bünyesi içinde olmanın bölgeye sağladığı önemli avantajların başında gelen doğrudan yabancı yatırım girişine bakıldığında ise bölgenin son yirmi yılda (2000-2019) her yıl ortalama 3,2 milyar Euro değerinde yatırım çektiği görülmektedir. Katalonya'ya yapılan doğrudan yabancı yatırım girişinin büyük çoğunluğunun Birlik içerisinde yer alan ülkelere geldiği dikkat çekmektedir. Örneğin 2019 yılında 3,22 milyar Euro olan doğrudan yabancı yatırım miktarının 2,51 milyar Euro'su AB ülkelerinden gelmiştir. Söz konusu rakam, toplam doğrudan yabancı yatırım miktarının yaklaşık %78'ine tekabül etmektedir (Statistical Institute of Catalonia, 2019b).

Grafik 3: Katalonya'ya Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarı İçinde AB'nin Payı (Milyon Euro)

Kaynak: Statistical Institute of Catalonia, 2019b.

2020-2021 yılları için Katalonya, Financial Times'ın "fDi Dergisi" tarafından Güney Avrupa'nın en iyi yabancı yatırım bölgesi olarak seçilmiştir. "fDi Dergisi", Katalonya'yı üç kez üst üste bu konuma yerleştirmiştir. 2016 yılından bu yana Katalonya yabancı yatırımlar konusunda Güney Avrupa'da istikrarlı olarak ilk sırada yer almaktadır (Government of Catalonia- Catalonia Trade & Investment, 11.02. 2020). fDi Markets'a göre bölge, 25.947 istihdam yaratılmasına yol açan 171 yatırım projesi çekmiştir. Katalonya yabancı yatırım projeleriyle bağlantılı istihdam yaratma açısından Batı Avrupa'da ikinci bölgedir (Government of Catalonia- Catalonia Trade & Investment, 2019: 59). 2015-2019 yılları arasında Katalonya'ya 23,6 milyar Euro değerinde yatırım yapılmıştır, bu miktar önceki beş yıllık döneme göre %35 daha fazladır (Statistical Institute of Catalonia, 2019b).

Yukarıda yer alan AB ve Katalonya'ya ilişkin ekonomik veriler dikkate alındığında, AB'nin güçlü bir ekonomiye sahip olduğu ve Katalonya'nın sıkı sıkıya AB'ye entegre olmuş bir bölge olması dolayısıyla AB'nin bu ekonomik potansiyelinden yararlandığını söylemek mümkündür. Bu durum AB bünyesi içinde yer almanın Katalan ekonomisi açısından önemini ortaya koymaktadır. 2019 itibarıyla dış ticaret hacmi 166,8 milyar Euro olan Katalonya'nın ithalat ve ihracatının

yarisından fazlasını Birlik üyesi ülkeler ile gerçekleştirdiği göz önüne alındığında, olası bir ayrılmanın bölgeyi Birlik dışında bırakacak olması dolayısıyla Katalonya'nın dış ticaret hacminde dramatik bir küçülmeye yol açacağı öngörülmektedir.

Yabancı yatırımlar açısından bakıldığında, Birlik dışında kalan bir Katalonya'nın Güney Avrupa'nın en iyi yabancı yatırım bölgesi olma konumunu sürdüremeyeceği açıktır. Bilindiği üzere, bölgeye giren doğrudan yabancı yatırım miktarının %78'i AB ülkelerinden gelmektedir. Bu durum Katalonya'nın AB'ye entegre olmuş bir bölge olması ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla muhtemel bir ayrılma durumunda Katalonya'nın, yabancı yatırım çekme konusunda sahip olduğu konumu yitirmesi kaçınılmazdır. Bu durum bölgedeki iş imkânlarını daraltarak istihdamın azalması sonucunu doğuracaktır.

Aynı zamanda muhtemel bir ayrılma durumunda dış ticaret hacminin küçülmesi ve yabancı yatırımların azalması durumunun ortaya çıkmasına bağlı olarak bölgenin 2019'da 250 milyar Euro'yu bulan GSYİH'sinde ciddi bir daralma yaşanacağını da söylemek mümkündür. Ekonomide yaşanacak küçülmeye birlikte kişi başına düşen GSYİH da azalacağından bölgede yaşayan Katalanların refahı da büyük ölçüde etkilenecektir. Buna finans sektörü ve işsizliğe ilişkin sorunlar da eklenince Katalanların ekonomik anlamda birçok açıdan sıkıntıya düşeceği kaçınılmaz bir durum olarak görülmektedir. Dolayısıyla, AB'nin ekonomik büyüklüğünün, vatandaşlarına sunduğu refahın Katalanlar açısından kritik öneme sahip olduğunu, aynı zamanda söz konusu durumun AB'nin Katalan ayrılmasını caydırıcı güçlü yönünü teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

4.2.1.2. AB'nin Dünya Siyasetindeki Konumu

AB kurulduğu günden itibaren dünya siyasetinde ağırlığını arttıran, uluslararası meselelerde önemli bir yeri olan ve dünyada yaşanan gelişmelerin şekillenmesinde kayda değer etkileri bulunan tartışmasız bir güçtür. Kıtada ekonomik ve siyasal bir istikrar çıpası olarak görülen AB'nin yürüttüğü genişleme politikasının, Birliğin küresel yönünü güçlendirdiğini ve uluslararası arenada etkinliğini arttırdığını söylemek mümkündür. Çok taraflılığın kapsayıcılığına inanan AB; Rusya, ABD, Çin, Japonya ve Kanada gibi büyük devletlerle güvenlik, çevre, eğitim, insan hakları ve savunma gibi birçok alanda stratejik ilişkilere sahiptir. Söz konusu ülkelerle düzenli olarak zirveler organize eden AB'nin ortaya koyduğu bu dinamizmin örgütü daha güçlü kıldığı dikkat çekmektedir.

Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası yoluyla en önemli uluslararası meselelerin (uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi, doğal çevrenin korunması, uluslararası organize suçlarla mücadele, insan haklarının korunması, silahların kontrolü ve silahsızlanma vb.) üzerinde duran AB, bu konulara ilişkin diplomatik ilişkiler sürdürmekte, dünya devletlerinin çoğunluğu ve en önemli

devletlerarası kuruluşlar (özellikle BM, AGİT, Afrika Birliği Örgütü) ile işbirliği yapmakta, ayrıca tüm kıta ve bölgelere yönelik aktif politikalar uygulamaktadır (Zieba, 2012: 71).

AB dış politikasının en önemli alanlarından birini kalkınma yardımları oluşturmaktadır. Dünyadaki en büyük kalkınma yardımı bağışçısı olan AB, güneyin gelişiminde kilit bir oyuncudur (Landaburu, 2014: 3). AB'nin kalkınmayı teşvik etme politikasının ana yönü, özellikle Sahra Altı Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkelerini içermektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development- OECD) verilerine göre; AB ve Birliğe üye devletlerin gerçekleştirdiği resmi kalkınma yardımı, 2019 yılında 75,2 milyar Euro tutarında olup, küresel yardımın %55,2'sini oluşturmaktadır (European Commission 16.04.2020). Söz konusu kalkınma yardımları aracılığıyla AB, küresel uluslararası ilişkilerin en etkili aktörlerinden biri olarak uluslararası konumunu ve prestijini artırmaktadır.

Diğer yandan AB'nin, kalkınma yardımları gibi insani yardımın da en büyük küresel bağışçısı olduğu bilinmektedir. AB, dünyanın farklı bölgelerinde bulunan ülkelere (110'dan fazla) 1992'den beri faaliyet gösteren İnsani Yardım Ofisi ve Birlik üyesi ülkeler aracılığıyla insani yardım sağlamaktadır. AB'nin sağladığı insani yardım; gıda ve beslenme, barınma, sağlık, su ve acil durumlarda eğitim gibi alanları kapsamaktadır (European Commission, 15.03.2020). Söz konusu insani yardımlar kalkınma yardımlarının sağladığı etki kadar büyük olmasa da AB'nin uluslararası arenadaki konumunu güçlendirmeye katkıda bulunmaktadır (Zieba, 2012: 69).

AB'nin dünya siyasetinde sahip olduğu konumun önemli belirleyicilerinden biri de üstlendiği uluslararası barışı sağlama ve güvenliği dengeleme rolüdür. 1999 yılında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile AB, uluslararası barış ve güvenliğin dengeleyicilerinden biri olarak hareket etmeye başlamıştır. AB'nin, bu rolü gerçekleştirirken önleyici diplomasi, arabuluculuk ve üye ülkeler arasında sistematik işbirliğinin güçlendirilmesine odaklandığını söylemek mümkündür (Zeiba, 2012: 72). 2003 yılında ilan edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi ile AB'nin kaçınılmaz bir şekilde küresel bir oyuncu olduğunun ve küresel güvenliğin sağlanması sorumluluğunu paylaşması gerekliliğinin altı çizilmiştir (McCormick, 2015: 498).

2003'ten beri AB çok sayıda Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası operasyonu gerçekleştirmiştir. Birlik, 2003 yılında Makedonya'ya (Concordia Operasyonu) ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne (Artemis Operasyonu) barış gücü olarak görev yapacak birlikler göndermiştir (McCormick, 2015: 499). Özellikle Artemis Operasyonu, AB'nin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization- NATO) desteği olmadan tek başına askeri operasyonlar yürütebilecek güçte olduğunun önemli bir kanıtı olmuştur (Zeiba, 2012: 73). 2004 yılında AB, Bosna- Hersek'te NATO askerlerinden barış gücü operasyonlarını devralmış, Orta Afrika Cumhuriyeti, Afganistan, Gürcistan, Çad, Endonezya, Moldovya, Kosova, Ukrayna, Filistin ve Makedonya'da kolluk ve başka görevler üstlenmiştir (McCormick, 2015: 499).

AB 2008 yılında ise Somali kıyılarındaki korsan faaliyetlerine son vermek amacıyla Atalanta Operasyonu'nu gerçekleştirmiştir. Bu operasyon, AB'nin Somali sahillerindeki korsan gemilerini caydırmak ve alıkoymak için bir deniz operasyonu yürütme yeteneğini ve böylece o bölgenin ve AB gemilerinin / vatandaşlarının güvenliğine katkıda bulunma yeteneğini ortaya koymuştur (Fontaine, 2014: 67; Smith, 2011: 156). Bir başka operasyon, AB'nin Akdeniz'in güneyinde insan kaçakçılığı şebekelerinin iş modelini bozma ve denizde can kaybını önleme çabalarının bir parçası olan Sophia Operasyonu olmuştur (BBC News Türkçe, 07.10.2015). Tüm bu operasyonlarda AB, NATO varlıklarına başvurmadan Avrupa sınırlarının ötesinde askeri güçler görevlendirmek, çok uluslu yabancı askeri operasyonlarda AB üyesi olmayan birlikleri yönetmek ve kendi personelini ve yerel sivilleri korumak için ölümcül güç kullanmak yoluyla güvenlik misyonlarını bağımsız bir şekilde planlama ve yürütme yeteneğini göstermiştir (Smith, 2011: 156).

AB'nin güvenlik ve barışın geliştirilmesine yönelik kararlılığını en çok Balkanlar, Orta Doğu ve Sahra Altı Afrika'da görmek mümkündür. Tüm bu bölgelerde AB, önleyici diplomasi ve krizleri çözmeyi amaçlayan faaliyet alanlarında diğer uluslararası kurum ve kuruluşlarla yakın işbirliği içerisinde (Zeiba, 2012: 74). Aynı zamanda AB, uluslararası arenada yaşanan çatışmalarda çözüme ulaşılması için dünya çapında barış görüşmelerine öncülük eden bir örgüt olarak da varlık göstermektedir. Örneğin; AB liderliğindeki diplomasi sonucunda 2015'te İran'ın nükleer programı konusunda tarihi bir uluslararası anlaşmaya varılmıştır. AB; Çin, Fransa, Almanya, Rusya, İngiltere ve ABD ile birlikte anlaşmayı imzalamıştır. Bu antlaşma ile İran hiçbir koşulda nükleer silah arayışına girmeyeceğini, nükleer silah geliştirmeyeceğini ve edinmeyeceğini taahhüt etmiştir (European Union External Action Service, 25.11.2019).

Diğer yandan AB, Kolombiya'da Hükümet ve Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia- FARC) arasında on yıllardır süren iç savaşın sona ermesi için yapılan barış görüşmelerini, özel bir barış elçisi atamak yoluyla desteklemiştir. Eylül 2016'da iki taraf arasında barış antlaşması imzalanmasında AB'nin barışa verdiği desteğin rolü büyüktür (European Union External Action Service, 25.11.2019). Bu noktada, AB'nin uluslararası hukuka saygı duyan uluslararası bir barış aktörü olarak önemli bir role sahip olduğunu vurgulamak gerekir. Birlik, çatışmaları çözmek, barışı yeniden tesis etmek ve silahsızlanmayı sağlamak için yürütülen ortak çabalarda diğer kuruluşlarla (devletler ve uluslararası örgütler) işbirliği yapmaktadır. Bu, AB'nin uluslararası güvenliği güçlendirmek için faaliyetlerinde çok taraflılık yöntemini uyguladığını doğrulamaktadır.

Çevre politikası alanında ise AB, birçok alandaki politikaları tanımlayan ve etkileyen gerçek anlamda küresel bir aktör olarak düşünülebilir. AB, Kyoto Protokolü'nün veya biyolojik çeşitliliğin benimsenmesini aktif olarak destekleyerek küresel ısınma gibi alanlarda küresel liderliği üstlenmiştir (Vuskane, 2011). Aynı zamanda AB, uluslararası arenada demokrasi, istikrar ve dayanışma modeli olarak görülür. AB insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü lehine

eylemleri finansal olarak desteklemektedir. İnsan haklarının, demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün korunması ve geliştirilmesine olan bağlılık, Avrupa kimliğinin önemli bir bileşenidir. AB'nin küresel yönetim kurma ve küresel insan hakları bilincini artırma konusunda büyük potansiyeli vardır.

Uluslararası barışı ve güvenliği sağlama misyonundan kalkınma ve insani yardımlara, çevrenin korunmasından normatif değerlere, çatışma çözümünden işbirliğine birçok alanda dünya siyasetinde önemli bir konumda bulunan AB'nin siyasi gücü, dünya ekonomisinde edindiği yerle de alakalıdır. Bilindiği üzere, ortak bir ticaret politikasının uygulanması sonucu AB, dünyanın en büyük ticari güçlerinden biridir. Birliğin sahip olduğu ekonomik büyüklük, onu çok taraflı küresel ticaret rejimi müzakerelerinin ana oyuncularından biri haline getirmektedir (Zieba, 2012: 66).

Serbest ticareti savunan AB, Dünya Ticaret Örgütü'nün en sadık destekçisidir. Doğrudan yabancı yatırımların en büyük kaynağı ve hedefi AB'dir. Dünya küresel üretiminin üçte biri AB'de gerçekleşmektedir. Bir yandan tüm dünyaya mal ve hizmet satarken, öte yandan da yabancı ülkelerin ve şirketlerin erişmek istedikleri bir pazar konumunda olan AB, küresel bir ticaret gücü olarak uluslararası alanda varlık göstermektedir (McCormick, 2015: 501-503). Bu durum gerek bünyesi içinde yer alan ülkeler, gerekse çeşitli ticari antlaşmalarla AB ile ticari ilişkiler yürüten diğer ülkeler için AB'nin önemini ortaya koymaktadır.

AB'nin uluslararası siyasette sahip olduğu söz konusu konum, Birliğin uluslararası ilişkiler açısından taşıdığı önemin en belirgin kanıtını oluşturmaktadır. AB, uluslararası barışı ve güvenliği sağlama noktasında gerçekleştirdiği askeri operasyonlar, özellikle üçüncü dünya ülkeleri için sağladığı insani yardımlar, taşıdığı normatif değerler, çatışma çözümünde üstlendiği roller, ülkelere kalkınmaları amacıyla sunduğu destekler ve uluslararası ticarette edindiği tartışılmaz güç sayesinde hem Birlik üyesi devletler hem de Birlik dışında yer alan çoğu ülke için vazgeçilmesi zor bir topluluk olarak görülmektedir.

Yukarıda değinilen hususların AB'nin bir ülke ya da bölgenin ayrılmasını caydıracak güçlü yönlerini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu güçlü yönler, Birlik bünyesindeki ülke veya bölgelere büyük avantajlar sağlamak ve onların birçok zorluğun üstesinden gelmelerine imkân tanımaktadır. Dolayısıyla, İspanya'dan olası bir ayrılma durumunun Katalanlar açısından ortaya çıkaracağı ilk etki, bu denli güçlü bir birliğin vatandaşlığından çıkarak, AB vatandaşı olmanın sağladığı söz konusu avantajları kaybedecek olmasıdır. Ancak bu etkiden daha önemlisi, AB'nin uluslararası arenadaki siyasi ve ekonomik gücünü kullanarak Katalonya'nın diğer devletler tarafından resmi olarak tanınmasını engelleyip dünyadan izole bir bölgeye dönüştürmesi ihtimalidir.

Katalanların resmi olarak tanınmaması halinde karşılaşılabilecek birçok siyasi ve ekonomik zorluk bulunmaktadır. Bunların başında, diğer devletlerle hukuki eşitliğe sahip olamama, diplomatik ilişki geliştirememesi ve hem uluslararası mahkemelerde hem de çeşitli uluslararası örgütlerde statüsünü güvence altına alamama gibi zorluklar gelmektedir. Ayrıca Uluslararası Para Fonu (International Money Fund- IMF), Dünya Bankası gibi kurumların sağladığı kalkınma yardımlarından yararlanamama, bölgesel işbirliği fırsatlarına erişememe, uluslararası sözleşme ve antlaşmalar yapma hakkından mahrum kalma da söz konusu zorluklar arasında sayılabilir.

Bu nedendir ki, yapılan kamuoyu yoklamalarında Katalonya'nın İspanya'dan ayrılarak bağımsız bir devlet haline gelmesini belirten Katalan halkın büyük çoğunluğu AB bünyesinde kalmayı sürdürmek istemektedir. Dolayısıyla, İspanya'dan ayrılmanın AB dışında kalmakla sonuçlanacağını anlayan Katalan halkın, bu durumda karşılaşılabilecek ekonomik ve siyasi zorlukları da göz önünde bulundurarak, bağımsızlık yerine daha kapsamlı bir özerklik yapısını tercih etme eğilimi sergilemesi güçlenen bir olasılık olarak değerlendirilebilir. Diğer bir ifadeyle, ilerleyen zamanlarda Katalan bölgesinde güçlü özerklik yapısı yanlılarının yönetimde daha fazla söz sahibi olma ihtimalinin artacağını söylemek mümkündür.

4.2.2. Zayıf Yönler

4.2.2.1. AB'nin Mevcut Azınlık Politikası

1990'lı yıllara kadar azınlık meselesini temel insan hakları kapsamında ele alan AB, insan haklarına doğrudan ilgi gösterirken; daha çok ekonomik büyümeye ağırlık verilmiş olması, Birliğe üye ülkelerin azınlık haklarını tanımaları durumunda hâkimiyetlerinin zarar göreceğinden endişe duymaları ve AB kurumlarına azınlıklarla ilgili hususlarda yetki devretme konusunda uzlaşma sağlayamamaları gibi nedenlerle azınlık meselesi ile pek ilgilenmemiştir (Kurubaş, 2006; Bilener, 2003; Yazgan, 2015). Ancak Birlik, 1990 sonrası SSCB, Yugoslavya ve Çekoslovakya'nın dağılması sonucu ortaya çıkan ulusal azınlıkları Avrupa düzeni ve istikrarı açısından potansiyel tehdit olarak görmesi dolayısıyla azınlık konuları ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapmaya başlamıştır.

Bilindiği üzere, 1992'de Maastricht Antlaşması'nda "ulusal ve bölgesel çeşitliliğe" saygı duyulmasına yönelik ifadeler yer alırken, Kopenhag Kriterleri ile "azınlıklara saygı gösterilmesi ve onların korunması", Birliğe üye olma noktasında temel şartlardan biri kabul edilmiştir. Ancak Kopenhag Kriterleri çerçevesinde azınlık hakları konusunun yalnızca aday ülkeler için bir kriter olarak sunulması çifte standart olarak değerlendirilmektedir (Memişoğlu, 2007; Özcan, 2012; Tombak, 2012). Birliğe üye devletlerin azınlıklar konusunda herhangi bir yaptırıma veya şarta tabii tutulmaması AB bünyesindeki birçok ülkenin (İspanya, Almanya, Belçika, Fransa, İtalya vb.) hâlihazırda azınlık sorunları yaşıyor oluşu ile yakından ilgidir.

Maastricht Antlaşması ve Kopenhag Kriterleri'nin azınlık haklarının desteklenmesi noktasında iyi bir araç olduğunu söylemek mümkünse de bunların AB bünyesinde bir azınlık politikası yaratma ve geliştirme hususunda herhangi bir yetkinliğe sahip olmadığı dikkat çekmektedir. Her ne kadar Lizbon Antlaşması da AB birincil hukukunda ilk kez ulusal azınlıklara açıkça yer vermesi ve ayrımcılığın yasaklanmasını ulusal bir azınlığa ait olma temelinde ele almış olması dolayısıyla AB hukukunda azınlıkların korunmasına ilişkin tarihsel bir adım olarak değerlendirilse de Birliğin azınlık haklarının korunmasına dair istikrarlı ve standart bir yaklaşım benimsediğini söylemek oldukça güçtür. Diğer bir ifadeyle AB, uluslararası arenada çoğu girişimiyle azınlık haklarına saygı duyulmasını talep etse de AB mevzuatında azınlıklara ilişkin konularda ciddi bir eksiklik bulunduğunu söylemek mümkündür.

AB'nin azınlık meselesi konusundaki politika etkinsizliğini Katalanlar açısından analiz ettiğimizde ise, Katalan sorununun katlanarak bugünkü hali almasında Birliğin azınlıklara ilişkin konulardaki mevzuat ve politika eksikliğinin önemli bir etkisi olduğunu belirtmek gerekir. AB'nin azınlık haklarını yalnızca aday ülkeler açısından bağlayıcı kabul ederek tam üye ülkeler için herhangi bir mekanizma geliştirmemesi ve azınlıklara dair konuları üye ülkelerin iç meselesi olarak değerlendirip kendinde bir müdahale hakkı görmemesi, Katalan bölgesinin giderek sorunlu bir yere dönüşmesinin başlıca sebepleri arasında yer almaktadır. Buna AB'nin, Katalan sorununu İspanya'nın iç meselesi kabul etmesi dolayısıyla 2017 Bağımsızlık Referandumu sırasında İspanya hükümetinin seçmenlere yönelik orantısız güç kullanımını sadece kınamakla yetinmesi örnek olarak verilebilir. Bu durum, AB'nin insan hakları, hukukun üstünlüğü, azınlık haklarının korunması, demokrasi gibi normatif değerleri temel alan yapısının sorgulanmasına ilişkin tartışmayı canlı tutarak, AB'nin söylem bazında sürdürdüğü değerlerin uygulamada var olmadığı hususun eleştirilmesine sebep olmaktadır.

Görüldüğü üzere, AB'nin bugüne kadar azınlık meselesine ilişkin etkin bir politika oluşturmaması, gerek kendi sahip olduğu değerlerin uygulanabilir ve geçerli olması gerekse Birlik bünyesinde yer alan tüm azınlıkların sahip olduğu hakların korunması açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Dolayısıyla AB'nin tutarlı, sistematik ve standart bir azınlık politikası oluşturmamasının hem mevcut azınlık sorunlarının çözümü hem de entegrasyonun sürekliliği açısından zaruret haline geldiğini söylemek mümkündür.

4.2.2.2. AB'nin Bünyesinde Ayrılıkçı Hareket Barındırması

AB'nin SWOT Analizi çerçevesinde ele alınan zayıf yönlerinden en önemlisi ise bünyesinde çok sayıda ayrılıkçı hareket barındırıyor oluşudur. AB üyesi ülkelerde 30'a yakın ayrılıkçı hareket mevcuttur. Ayrılıkçı söylem ve eylemler neredeyse tüm AB üyesi ülkelerde varlık göstermektedir. Katalanların yanı sıra söz konusu ayrılıkçı hareketlerin en belirgin olanları ve önde gelenleri

şunlardır: İspanya/Bask Bölgesi, Belçika/ Flaman Bölgesi, Fransa/ Korsika, İtalya/ Padanya Bölgesi, İtalya/ Güney Tirol, Almanya/Bavyera, Danimarka/ Faroe Adaları.

Tablo 9: AB'deki Mevcut Ayrılıkçı Hareketlerin Listesi

Bavyera (Almanya)	Bretonya (Fransa)	Bask Bölgesi (İspanya)	Güney Tirol (İtalya)
Flaman Bölgesi (Belçika)	Korsika (Fransa)	Endülüs (İspanya)	Padanya Bölgesi (İtalya)
Valon Bölgesi (Belçika)	Kuzey Katalonya (Fransa)	Galiçya (İspanya)	Sardunya (İtalya)
Bornholm (Danimarka)	Oksitanya (Fransa)	Kanarya Adaları (İspanya)	Sicilya (İtalya)
Froe Adaları (Danimarka)	Frizya (Hollanda)	Katalonya (İspanya)	Gdańsk (Polonya)
Alsas (Fransa)	Balear Adaları (İspanya)	León (İspanya)	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İspanya/Bask Bölgesi: Ayrılıkçı duygular açısından Katalonya'ya en çok benzeyen ve Katalonya'nın bağımsızlık girişimini en yakından takip eden bölge Bask Bölgesidir. Katalonya ile kıyaslandığında ekonomik olarak daha az gelişmiş bir bölge olan Bask, İspanya merkezi hükümetinden bağımsız bir vergi sistemi yürütmektedir (Newton, 2017; Çetin, 2017). Basklar da Katalanlar gibi Franco döneminde baskı görmüştür. Her iki bölgenin de Franco mağduru olduğunu söylemek mümkündür. Ancak gerek Franco döneminde gerekse Franco'nun ölümü sonrası ortaya çıkan demokrasi sürecinde her iki bölgenin yaşadığı deneyim birbirinden farklı olmuştur. Katalanlar Franco zulmünün yaşandığı dönemi dahi şiddete başvurmadan barışçıl bir şekilde geçirmelerine rağmen Basklar, 1959'da terörist grup Bask Yurdu ve Özgürlük (Euskadi Ta Askatasuna- ETA)'ü kurmuş ve ETA önderliğinde 40 yıllık şiddetli ayrılıkçı dönemden geçmişlerdir (Gardner, 2019). Franco'nun ölümü sonrası Basklar güç kazanıp, özerklik elde etseler dahi ETA faaliyetlerini durdurmamıştır.

1959'da kurulan ETA, kısa sürede bombalı saldırılar, suikastlar, adam kaçırmalar, soygunlar ve gasplar ile karakterize edilen şiddetli bir ayrılıkçı kampanya haline gelmiştir. 1968'den 2011'deki ateşkese kadar 800'den fazla ölüm (yaklaşık yarısı sivil) ve binden fazla yaralanma

ETA'ya atfedilmiştir. ETA, Ocak 2011'de "kalıcı, genel ve doğrulanabilir" bir ateşkes ilan ettiğini belirtmiş, Nisan 2017'de "tüm silah ve patlayıcıların teslim edildiğini" bildirmiş ve son olarak Mayıs 2018'de "tüm yapılarının tamamen feshedildiğini ve siyasi girişimlerinin sona erdiğini" duyurmuştur (Anderson, 2018: 8-9). Ancak ETA'nın dağılmasına rağmen düzelen ve değişen pek bir şey yoktur. Terörist grup yokken dahi bölgede "her şey ETA'dır ideolojisi" hâkimdir (Garcia, 2019). Bölgede özellikle solcu Basklar halen bağımsız ülke olma hayalini sürdürmektedir (Aljazeera, 11.12.2018).

Belçika/Flaman Bölgesi: Ortaçağa özgü şehirleri ile tanınan Flaman Bölgesi, Belçika'nın üç federal bölgesinden (Brüksel, Flaman Bölgesi, Valon Bölgesi) biridir. Ülkenin 11,46 milyon olan nüfusunun yarısından fazlasına ev sahipliği yapan Flaman Bölgesi, Belçika'nın GSYİH'sinin yarısını üretir. Flamanlar Flamanca konuşurken, ülkedeki diğer bir federal bölge olan Valon Bölgesi sakinleri Fransızca konuşur. Ülkedeki federal bölgeler arasında derin dilsel farklılıklar mevcuttur. Orta Çağ'dan beri Gent, Brugge ve Ypres şehirlerinin çevresindeki bölgeyi kapsayan siyasi bir varlık olan Flaman Bölgesi hiçbir zaman tam egemenliğe ulaşamamıştır. Flaman bağımsızlık hareketi 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise hız kazanmıştır (Schreuer, 2017).

Flaman bağımsızlık hareketinin Belçika'da ortaya çıkışında Flaman kültürüne ve diline Fransız burjuvazisi ve elitleri tarafından yapılan ayrımcılık ve baskılar etkili olmuştur. Bu bağlamda Flaman hareketinin Flaman kültürünü ve dilini korumaya yönelik bir boyutu olduğunu söylemek mümkündür (Willemyns, 2002: 37). Dolayısıyla Katalonya örneğinde olduğu gibi, Flaman Bölgesi'nde ayrılıkçı eğilimin ilk ortaya çıkışı, kültürel unsurları koruma arzusuna ve baskıya bir cevap olarak tanımlanabilir. Ayrıca Flaman Bölgesi'ndeki ayrılıkçı hareketin temel nedenlerinden bir diğeri de Flamanlarla Valonlar arasındaki dilbilimsel bölünmedir. Dil farklılığının sadece iletişim kurmada bir zorluk olmadığı, aynı zamanda her iki toplumun kültürel yapılarında derin farklılıklar oluşturan bir sorun olduğu da görülmektedir.

Flaman bağımsızlık hareketi siyasi olarak mevcut federal hükümetin parçası ve muhafazakâr milliyetçi bir parti olan Yeni Flaman İttifakı (Nieuw-Vlaamse Alliantie- N-VA) ve güçlü göçmen karşıtı görüşlere sahip daha küçük bir popülist parti olan "Flaman Menfaati Partisi" tarafından temsil edilmektedir (Schreuer, 2017). Federal parlamentodaki en büyük parti olan N-VA, mevcut koalisyonun bir parçası olduğundan son döneme kadar bağımsızlık taleplerini yumuşatmak zorunda kalmıştır. Ancak 2019 seçimlerinde en yüksek oyu alan parti, seçimlerin ardından daha fazla özerkliğin Flaman Bölgesine devredilmesi ve Belçika'nın kademeli olarak iki farklı ülkeye bölünmesi konusunda çaba harcamaya başlamıştır (Henley vd., 2017). Mayıs 2019'da gerçekleşen seçimlerde N-VA'nın en yüksek oyu alması, Flaman Menfaati Partisi'nin de oy oranının artması son dönemde Bölgede ayrılıkçı partilere yönelik artan halk desteğinin en önemli göstergesidir. Bu

durumun AB siyasetinde aşırı sağ partiler aracılığıyla yükselen aşırı milliyetçiliğe açık bir örnek olduğunu söylemek mümkündür.

Fransa/Korsika: Akdeniz’de Fransa’ya bağlı bir ada olan Korsika, Fransa’nın 18 bölgesinden biridir. Korsika İtalya’ya yakın olduğu için, İtalyan kültürü, tarihsel olarak adada güçlü bir etkiye sahip olmuş ve yerel dil olan Korsikaca’ya da yansımıştır (Schreuer, 2017). Korsika, bölgesel kimliğin Fransa’da en güçlü olduğu bölgedir. Korsika sorununun özünde merkez ile çevre arasında var olan sosyo-ekonomik farklılığın diğer coğrafi, dilsel ve kültürel farklılıklara denk düşmesi yatmaktadır (Aktoprak, 2008: 998-999). Korsika sorunu hem ekonomik hem de dilsel ve kültürel olması yönüyle Katalonya sorununa benzemektedir.

Korsika sorununun ortaya çıkışının Napolyon dönemine uzandığını söylemek mümkündür. Napolyon’un doğduğu yer olması dolayısıyla Korsika’yı Fransa bünyesine dâhil etmesi sorunun temeli olarak görülmektedir. Korsikalılar uzun yıllar boyunca Fransa’nın baskısına maruz kalmış, dilleri kamusal alanın dışına itilmiş ve Korsika adasındaki özerklik çabaları bastırılmıştır. Söz konusu baskıya tepki olarak I. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan Korsika milliyetçiliği zamanla daha fazla özerklik ve hatta bağımsızlık talep eden bir harekete dönüşmüştür. 1970’lerden bu yana, bağımsızlık hareketini destekleyen gruplar tarafından gerçekleştirilen bombalamalar ve suikastlar da dâhil olmak üzere Korsika’da siyasi şiddet patlamaları yaşanmıştır (Schreuer, 2017).

Korsika’nın Fransa’dan bağımsızlığını isteyen ve 1976’da kurulan Korsika Ulusal Kurtuluş Cephesi (Front de Libération Nationale Corse- FLNC) isimli örgütün bombalama ve suikasta dayalı eylemleri Korsika sorununu daha da marjinalleştirmiştir (Henley vd., 2017). FLNC, İspanya’daki ETA veya Britanya’daki İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Irish Republican Army- IRA) kadar etkin olmasa da Avrupa’nın önde gelen silahlı örgütlerinden biri olmuştur (Aktoprak, 2008: 1000). Her ne kadar 2016’da askeri operasyonlarını sona erdirdiğini duyursa da, FLNC halen çatışma potansiyeli olan bir örgüt olarak varlığını sürdürmektedir. Bugün halk desteği çok az olsa da ufak ayrılıkçı örgütler Fransa’nın büyük şehirlerinde çeşitli eylemler gerçekleştirmeye devam etmektedir. Korsika sorunu 1991’de Korsika’ya tanınan “özel statü”ye rağmen halen çözülebilmiş değildir ve ayrılıkçılar açısından bakıldığında, Korsika bağımsız bir devlet olana kadar da çözülecek gibi görünmemektedir.

İtalya/Padanya Bölgesi: Adını Po Ovası’ndan alan ve Aosta, Emilia-Romagna, Ligurya, Lombardiya, Piyemonte ve Veneto gibi Kuzey İtalya bölgelerini kapsayan Padanya, bankaları ve sanayi şirketleri ile İtalyan GSYİH’sının önemli bir kısmını (yaklaşık %55) oluşturmaktadır. Çoğu kuzeyli, kazandıkları paranın özellikle güney kesimlerde yaşayan İtalyan halk tarafından israf edildiği görüşünde olduğundan Padanya adı altında bağımsızlık kazanılmasına ekonomik açıdan

sıcak bakmaktadır. Görüldüğü üzere, İtalya’da ortaya çıkan ayrılıkçı söylemlerin ana nedeni ekonomidir. Etnik veya kültürel farklılıklar Kuzey-Güney ayrımında çok önem taşımamaktadır.

Zengin kuzeyin fakir güneyi beslediği ve buna artık bir son verilmesi gerektiği gerekçesi ile 1991’de kurulan Kuzey Ligi Partisi, 1995 yılında Kuzey İtalya’nın bağımsızlığı için Padanya etnik kimliği üzerinden devlet kurma idealini bir adım öteye taşımıştır. Etnik kimlikten de öte ekonomik farklılıklar temelinde inşa edilmeye çalışılan Kuzey- Güney ayrımı, Kuzey Ligi Partisi’nin Padanya söylemi ile farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır (Yıldız ve Çakır, 2020: 245, 256).

Kuzey Ligi Partisi 2013 yılında partinin başına geçen Matteo Salvini ile birlikte daha ılımlı politikalar izlese de (Kuzey’in kazandığı bölgede kalsın) yerelde Kuzey Ligi siyasetçileri çıkarları gereği halen özerklik talebiyle siyaset yapmaktadır. Bunun en güzel örneği, Ekim 2017’de Veneto ve Lombardiya’nın yaptığı özerklik referandumunda bölgedeki Kuzey Ligi siyasetçilerinin özerkliğe ilişkin gerçekleştirdikleri siyasi kampanyadır (Albertazzi vd., 2018: 661). Hali hazırda Padanya Bölgesinde özerklik taleplerinin daha baskın olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Kuzey Ligi’nin yürüttüğü siyasi politikalar dolayısıyla ayrılmaya sıcak bakan kesim azalmış olsa da Kuzey Ligi siyasetinin ve ülke ekonomisinin, durumu ilerleyen dönemde ne şekilde değiştireceği bilinmemektedir.

İtalya/Güney Tirol: Avusturya- Macaristan İmparatorluğu’nun parçası olan Güney Tirol, I. Dünya Savaşı’ndan sonra İtalya topraklarına dâhil edilmiştir. Faşizmin yükselişiyle birlikte, sert bir şekilde İtalyanlaşmaya maruz bırakılan Güney Tirol sakinleri eğitimden, kamu hizmetine birçok alanda baskı görmüştür. Bu baskıya tepki olarak 1950’lerin sonlarından 1960’lı yılların başına kadar Güney Tirol Kurtuluş Komitesi İtalyan devlet altyapısını bombalamış, faşist anıtları tahrip etmiş ve İtalyan güvenlik güçlerine saldırmıştır. 1960 yılında Güney Tirol sorunu BM’ye taşınarak uluslararası bir mesele haline gelmiştir. 1971’de İtalya ve Avusturya’nın, anlaşmazlıkların UAD’da çözümleneceği konusunda anlaşmaları üzerine Güney Tirol’daki terörist eylemleri terkedilmiş ve dolayısıyla Güney Tirol’un siyasallaşması daha ılımlı bir şekilde gerçekleşmiştir (Anderson, 2018: 17).

1970’lerde siyasi ve dilsel özerklik elde eden Güney Tirol, bölgede elde edilen gelirlerin büyük bir bölümünü elinde tutma gibi bir ayrıcalığa sahiptir. Refah içinde yaşamını sürdüren Güney Tirollüler uzunca bir süre hallerinden memnun görünse de İtalya’nın yaşadığı kamu borçları krizinin (İtalya AB’nin 2. en büyük borca sahip ülkesidir) ayrılıkçılığı yeniden körüklediğini söylemek mümkündür. Mali kriz ve kemer sıkma önlemleri Güney Tirol’un İtalya olmadan daha iyi durumda olacağı gerçeğini ortaya koysa da bölgenin bağımsızlık isteyen kesimi karşısında bölge geleceği için en iyi senaryoyu özerklik görenler de mevcuttur (Crepaz, 2018: 83). Ancak yapılan kamuoyu yoklamaları, bölgenin yarısının İtalya’nın sorunlarıyla meşgul olmak istemediğini ve bu doğrultuda İtalya’dan ayrılma fikrine destek verdiğini göstermektedir.

Almanya/Bavyera: Bavyera milliyetçiliği, eyaletin 1871’de Almanya’ya katılmasından bu yana güçlü olmuştur. Uzun zamandan beri ülkenin geri kalanından ayrılma isteği taşıyan Bavyera bölgesi, Katalonya’nın İspanya’daki ekonomik ağırlığına benzer şekilde ülkenin en zengin bölgesidir (Noack, 2017). Yaklaşık 13 milyon nüfusuyla Portekiz veya İsveç’in nüfusunu geride bırakan Bavyera, Almanya’nın 16 eyaleti arasında yüzölçümü ve ekonomisi en büyük olan eyaletidir. Bavyeralıların ayrılıkçı söylemlerine temel oluşturan şikâyetlerinden en önemlisi, Almanya’da yoksul ile zengin eyaletler arasındaki refah farkını en aza indirerek mali denge kurmayı amaçlayan sisteme ödedikleri yüksek miktardır.

Bavyera’nın bağımsız olması gerektiğini savunan Bavyera Partisi 1950’li yıllarda büyük destek toplasa da ilerleyen dönemlerde siyasi ve ekonomik gelişmeler neticesinde partiye desteğin giderek azaldığı dikkat çekmektedir. Bavyera’nın tek başına ayakları üzerinde duracağına olan inancı taşıyan bağımsızlık yanlılarının buna yönelik kayda değer girişimleri bulunmasa da 2017’de yapılan kamuoyu yoklaması, her üç Bavyeralıdan birisinin bağımsızlıktan yana olduğunu göstermektedir (Henley vd., 2017).

Danimarka/Faroe Adaları: Danimarka Krallığı’nın bir parçası olan Faroe Adaları Kuzey Atlantik’te bulunan bir adalar birliğidir. Faroe ulusal hareketi ilk olarak 1880’lerde Danimarka’daki kimlik inşası sürecinden esinlenen romantik bir milliyetçilik anlayışı doğrultusunda şekillendirilmiştir (Adler-Nissen, 2014: 74). Faroe Adaları’nın 1946’da gerçekleştirdiği bağımsızlık referandumu %50,73 oy oranıyla bağımsızlık yanlılarının zaferiyle sonuçlanmıştır. Danimarka’nın söz konusu referandumu tanımaması neticesinde Faroe Adaları, 1948 yılında Danimarka Krallığı’na bağlı özerk bir bölge olmuştur. Dilsel ve kültürel farklılıklara ek olarak Faroe Adaları ile Danimarka arasındaki yaklaşık 900 kilometrelik mesafe gerekçe gösterilerek, parlamentodaki 33 sandalyenin 17’sini oluşturan dört yerel parti tarafından adaların tam bağımsız bir devlet olması istenmektedir (Henley vd., 2017).

2018 yılının Nisan ayı için Faroe Adaları’nın Danimarka’dan ayrılma hakkının da yer alacağı bir anayasa değişikliği referandumunun düzenlenmesi kararı alınmış olsa da söz konusu referandum daha geniş bir uzlaşma arayışı için ertelenmiştir. Yeni referandum için tarih belirlenmiş değildir. Faroe halkı, Faroeli kimliğini ete kemiğe büründürecek bu anayasa değişikliğinin tam bağımsızlığa giden son basamak olduğunu düşünmektedir. Faroe Adaları’ndaki bağımsızlık taleplerine ilişkin gerekçelere bakıldığında, Katalonya’da yaşanan ekonomik sorunların adalar açısından söz konusu olmadığı, adaların Danimarka ile ekonomik anlamda bir sorun yaşamadığı dikkat çekmektedir. Faroe Adaları’nda ortaya çıkan ayrılma isteğinin temelinde coğrafi mesafenin yanı sıra dilsel ve kültürel farklılıklar yatmaktadır.

4.2.2.3. Avrupa Adalet Divanı'nın 21 Aralık 2016 Tarihli Front Polisario Kararı

Front Polisario davası, Fas Krallığı'nın işgali altında bulunan ve BM Antlaşması çerçevesinde kendi kendini yönetemeyen bölgelerden biri olan Batı Sahra'nın halkını temsil eden ayrılıkçı hareket Front Polisario tarafından, AB ile Fas arasında imzalanan ve fiilen Batı Sahra'da da uygulamaya konulan bir ticaret antlaşmasının onaylanmasına dair Konsey Kararının iptaline ilişkin AAD'da açılmış bir davadır (Samancı, 2018: 7). 21 Aralık 2016 tarihinde AAD, Front Polisario davasına ilişkin temyiz kararını vermiş, Polisario'nun, 2010 AB-Fas Anlaşmasını kabul eden Konsey kararına karşı iptal davası açacak hukuki dayanağı olmadığı sonucuna varmıştır. Ayrıca AAD, 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin (VAHS) yorum kurallarından yararlanarak, bahse konu ticaret antlaşmasının uygulanacağı ülkesel kapsamda Batı Sahra'nın da bulunduğunu tespit eden Genel Mahkeme'nin bir yıl önce verdiği kararı da bozmuştur (Kassoti, 2020: 377).

Ticaret antlaşmasının ülkesel uygulama kapsamına Batı Sahra'nın dâhil olmadığını tespit eden Divan, Genel Mahkeme'nin karar alırken, uluslararası hukukun ilgili üç kuralını⁴ dikkate almadığını belirterek, söz konusu üç kuraldan birinin de self-determinasyon hakkı olduğuna vurgu yapmıştır (Odermatt, 2017: 734). Divan'a göre, self-determinasyon hakkı herkes için geçerli (erga omnes) bir haktır ve uluslararası hukukun temel ilkelerinden biridir. UAD'ın ilgili içtihatlarının da gösterdiği gibi, kendi kendini yönetemeyen tüm bölgeler ve henüz bağımsızlığı elde etmemiş tüm halklar için geçerlidir (Front Polisario Case, 2016: madde 88).

Divan verdiği kararda, kendi kendini yönetemeyen bir bölge olarak Batı Sahra'nın Fas'tan ayrı ve farklı bir yasal statüye sahip olduğu ve Batı Sahra halkının uluslararası düzeyde tanınmış self-determinasyon hakkı bulunduğu sonucuna varmıştır (Front Polisario Case, 2016: madde 90-92). AAD'ın Aralık 2016 kararında incelediği bu davanın Avrupa bağlamıyla değil, dondurulmuş sömürgeleştirme süreciyle ilgili olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak AAD, verdiği kararda özellikle sömürgecilik kavramına atıfta bulunmak yerine, self-determinasyon hakkına atıf yaparak bu hakkın tüm halklar için geçerli olduğunu vurgulamayı seçmiştir. Dahası Divan, tahakküm altında yaşayan sömürge halklarının self-determinasyon hakkını konu alan birçok BM kararlarından biri yerine sömürge yönetimi altındaki halklar, henüz bağımsızlığını kazanmamış ya da kendi ulusal devletlerinde yaşayan halklar arasında ayrım yapmaksızın tüm halkların self-determinasyon hakkını açıkça tanıyan BM Şartı'nın 1. maddesine atıfta bulunmayı tercih etmiştir (Levrat, 2017:1).

⁴ (1) Self-determinasyon hakkı, (2) Uluslararası antlaşmaların bölgesel kapsamına ilişkin VAHS'in 29. Maddesi, (3) Antlaşmaların göreceli etkisine ilişkin pacta tertiis ilkesi

AAD'ın Batı Sahra'ya ilişkin verdiği Aralık 2016 tarihli kararda self-determinasyon hakkı ile ilgili sözleri, Katalanlar, Flamanlar, Basklar ve Galiçyalılar gibi bağımsızlık yanlısı halkların self-determinasyon hakkını kendileri için de yasal olarak kullanılabilir bir hak olarak yorumlamalarını beraberinde getirmiştir (Urshkova, 2019: 11). AAD'ın self-determinasyona ilişkin ifadelerin yer aldığı söz konusu Front Polisario Kararı, Katalonya'nın İspanya'dan ayrılma sürecinde elini kuvvetlendiren bir karar olması dolayısıyla AB'nin bu süreçteki zayıf yönünü oluşturmaktadır. Her ne kadar Divan'ın verdiği karar sömürgeleştirme sürecine yönelik bir karar gibi gözüксе de kararda yer verilen ifadelerle ilişkin yapılan tercihler ayrılıkçı grupların kararı farklı şekilde yorumlamasına imkân tanımaktadır. Divan'ın verdiği karara ilişkin bu yorum farklılığı AB'nin söylemlerinin karşısında önemli bir engel olarak durmakta ve AB'nin Katalanların ayrılmasına giden süreçte zayıf bir yönünü ortaya koymaktadır.

4.2.3. Fırsatlar

4.2.3.1. AB'nin Savunduğu Normatif Değerlerle Uyumlu Bir Azınlık Mevzuatı Ortaya Çıkarma İhtimali

Bilindiği üzere AB, azınlıklarla ilgili hususları bünyesinde yer alan devletlerin iç meselesi olarak görmektedir. “Azınlıklara saygı gösterilmesi ve onların korunması”, Birliğe aday ülkeler için temel kriterlerden biri kabul edilirken, Birliğe üye olan devletler açısından herhangi bir sorumluluk yaratmamaktadır. Dolayısıyla Birlik bünyesinde azınlıklara ilişkin yaşanan gelişmeler AB değerleriyle çelişen boyutlara ulaştığında bile AB söz konusu olaylar karşısında sessizliğini korumayı tercih etmekte ve meseleyi tamamen bünyesi içinde yer alan ülkelerin iç meselesi olarak görmektedir.

Katalonya'da yaşanan gelişmelere bakıldığında; Katalanların ayrılmaya yönelik self-determinasyon girişimlerinin şiddetle bastırılması, sahip oldukları özerkliğin ve buna bağlı hakların ellerinden alınması, referandumda oy kullanmaya çalışanların polis zoruyla engellenmesi ve ayrılık yanlısı yöneticilerin hapse atılması, AB'nin meydana gelen olaylar karşısında seyirci kalmasının en belirgin örnekleri olarak görülebilir. Söz konusu örnekler, uluslararası bir çatı oluşturma ve siyasi entegrasyonu sağlama iddiasında olan AB'nin bu hedefinden oldukça uzak olduğu görüntüsünü vermektedir.

Birlik mevzuatında “AB vatandaşlığı” diye bir kavramın mevcut olması ve söz konusu kavram içinde AB üyesi devletlerin tüm vatandaşlarının yer alması, Birliğin azınlık meselesinde pasif kalışını anlaşılabilir kılan durumlardan biridir. Nitekim tüm Katalan vatandaşların tıpkı diğer İspanya vatandaşları gibi aynı zamanda Birlik vatandaşı olması dolayısıyla Katalonya'da yaşanan olaylar karşısında AB'nin “AB vatandaşlığı” kavramını göz ardı ederek çözüme yönelik herhangi bir eylemde bulunmaması, İspanya hükümetinin gerçekleştirdiği şiddet olaylarını sadece kınamakla

yetinmesi AB'nin savunduğu demokratik değerlerle çelişmektedir. İşte tam da bu noktada AB'nin temsil ettiği normatif değerlerle uyumlu bir azınlık mevzuatı oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yaşanan tüm engellere rağmen muhtemel bir Katalan ayrılması sonucu ortaya çıkacak durum, AB'nin diğer azınlıkları da hesaba katan geniş bir azınlık mevzuatı oluşturmaya imkân tanıyabilir. Böylelikle olası bir Katalan ayrılması sonrası, özellikle diğer ayrılık yanlısı azınlıklardan gelecek taleplerin doğrudan AB'nin meselesi olarak ele alınması söz konusu olabilecek, bu durum da azınlıkların ayrılmayı talep etmelerine sebep olan gelişmelerin ortadan kaldırılması açısından bir fırsat yaratabilecektir. Birliğin, savunduğu normatif değerlerle uyumlu ortak bir azınlık mevzuatı oluşturmaya, tüm üye ülkelerin üzerinde mutabık kalmasını gerekli kıldığından zor bir süreç olsa da, Birlik entegrasyonu açısından önemli bir sorun olan ayrılma taleplerinin önüne geçilmesine vesile olabilecektir.

4.2.4. Tehditler

4.2.4.1. Olası Bir Ayrılmanın Ayrılıkçı Hareketler Üzerinde Yaratabileceği Olası Domino Etkisi

Katalonya'nın İspanya'dan ayrılması durumunda ortaya çıkacak önemli tehditlerden biri gerçekleşecek olası bir ayrılmanın Birlik bünyesindeki diğer ayrılıkçı azınlıklar üzerinde yaratacağı domino etkisidir. Diğer bir ifadeyle, AB bünyesinde yer alan azınlıklar içerisinde ayrılmaya en yaklaşmış azınlık olan Katalanların, İspanya'dan ayrılması durumunda diğer ayrılıkçı azınlıklar üzerinde domino etkisi yaratma ihtimali yüksektir. Katalonya'nın 2017 yılında gerçekleştirdiği referanduma ve sonrasında ilan ettiği bağımsızlığa AB bünyesindeki birçok azınlıktan farklı tonlarda da olsa destek mesajları gelmesi ortaya çıkması muhtemel domino etkisi için uygun zeminin varlığını göstermesi bakımından son derece önemlidir.

Korsikalıların, Katalanların self-determinasyon mücadelesini desteklediğini ve bu süreçte Katalonya lehine konumlandıklarını söyleyen Korsika Meclis Başkanı Jean-Guy Talamoni, Katalonya'nın bağımsızlık ilanı sonrası "Katalonya Cumhuriyeti'nin doğuşunu selamlıyoruz" şeklinde açıklamada bulunmuş, Korsika'nın 10 yıl içinde ekonomik istikrara sahip olması durumunda Katalonya ile aynı koşullarda olabileceğine vurgu yapmıştır (Kester, 2017). Bağımsızlık sürecinde Katalan halkının self-determinasyon hakkının bulunduğunu ve İspanyol polislerinin eylemlerinin anti-demokratik olduğunu belirten Bavyera Partisi Başkanı Florian Weber ise, Katalonya'nın İspanya'dan ayrılması halinde bu durumun Almanya'da benzer gelişmeler yaşanmasına emsal teşkil edeceğini söylemiştir (Sputniknews, 06.10.2017).

Belçika'nın Flaman Bölgesi Başkanı Geert Bourgeois de demokratik olarak seçilmiş Katalan liderlerinin tutuklanmasının kabul edilmez olduğunu vurgulamanın yanında referandum sırasında gerçekleşen polis eylemlerini kınadığını açıklamıştır (Reuters, 03.11.2017). Dönemin N-VA lideri ve federal hükümetin İçişleri ve Güvenlik Bakanı Jan Jambon, “Benim kalbim Katalanlarla. Şu anda gündemde olmasa da N-VA'nın uzun vade hedefinde Flaman Bölgesinin bağımsız olması var” diyerek Flaman ayrılıkçı hareketinin Katalonya'ya destek verdiğini açıkça belirtmiştir (Çetin, 2017).

Bask lideri Inigo Urkullu ise, Katalonya meselesiyle ilgili herhangi bir isyankâr çıkışın kendi kendini yönetme yolunda kaydettikleri ilerlemeyi tehlikeye atmasından korksa da Katalonya'nın uzun süredir güttüğü büyük amacına kibar bir destek sunmuştur (Badcock,2017). Tutuklamalar ve gerçekleşen şiddet eylemleri hususunda Rajoy Hükümeti'ni eleştiren Urkullu, başarılı olamasa da iki taraf arasında arabuluculuk girişimlerinde bulunmuştur (Rincon, 2019).

Azınlık hakları için ortaklaşa mücadele edilmesi gerektiğini düşünen Güney Tirol Parlamentosu da Katalan siyasi mahkûmlarının serbest bırakılmasını talep eden ve Katalan halkının self-determinasyon hakkı olduğunu vurgulayan bir açıklama yapmıştır. Güney Tirol temsilcilerinin parlamento kapısında devasa bir Katalan bayrağı tuttuklarını gösteren bir fotoğrafın milletvekilleri tarafından “görünür bir dayanışma işareti” olarak yayınlanması, Güney Tirol'un Katalonya'ya içinde bulunduğu süreçte destek verdiğinin önemli bir işareti olmuştur (Casas, 2020).

Katalan bağımsızlık hareketi, İtalya'nın Padanya Bölgesi'nde de büyük yankı uyandırmıştır. Katalonya referandumunun hemen ardından daha fazla özerklik talep eden Lombardiya ve Veneto referandumları gerçekleştirilmiştir. Lombardiya Başkanı Roberto Maroni, “Biz de Katalanlar gibi halka söz hakkı tanımaya karar verdik” açıklamasının akabinde Birliğin ekonomik motorlarından biri olan Katalonya'da yaşanan gelişmelerin Avrupa'nın yenilenmesi için bir fırsat olabileceğini söylemiştir. Diğer yandan, bazı Sicilya ve Veneto gruplarının sosyal medya sitelerinde Katalan referandumunu destekleyen ifadeler yer verilmiştir. Aynı zamanda ayrılık yanlısı bir Veneto grubu, Katalan hareketinin etkisini “Doğu Avrupa için Berlin Duvarı'nın çöküşü” ile karşılaştıran bir bildiri yayınlamıştır. Günlük bir İtalyan gazetesi olan Il Tempo için ayrılıkçı hareketleri takip eden Antonio Rapisarda, Katalan referandumu sonrası ayrılıkçı enerjilerin yeniden canlandığını belirtmiştir (Povoledo, 2017).

Görüldüğü üzere, Katalan referandumu ve sonrasında yaşanan gelişmeler üzerine Birlik bünyesindeki azınlıkların çoğu Katalanlara destek vermenin yanı sıra İspanyol hükümetinin gerçekleştirdiği şiddet eylemlerini ortak bir ağızdan eleştirmiştir. Dahası AB içinde yer alan bazı azınlıklar (Korsikalılar, Flamanlar, Bavyeralılar) ilerleyen dönemlerde Katalonya'da yaşanan sürece benzer bir sürecin kendileri için de söz konusu olacağını belirterek, ayrılma isteklerinin canlılığını koruduğunun sinyallerini vermişlerdir.

Lombardiyalılar, Venetolular ve Basklar gibi azınlıklar ise merkezi hükümetlerinden bağımsızlık yerine daha çok özerklik talep etmeyi tercih etseler de Katalanların self-determinasyon hakkı bulunduğunu ve ayrılma taleplerinin bunun bir tezahürü olduğunu vurgulamışlardır. Dolayısıyla olası bir Katalan ayrılmasının diğer azınlıkları etkileyerek, bir domino etkisi yaratacak olma ihtimali tartışılmaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim azınlıklar üzerinde oluşması muhtemel olan bu domino etkisi Birlik gündemini uzun süre meşgul edeceğinden, AB entegrasyonunun zor bir döneme girmesi kaçınılmaz görülmektedir. Buradan hareketle, olası bir Katalan ayrılmasının özellikle ayrılma talebi güçlü olan azınlıklar üzerinde yaratacağı söz konusu etki dolayısıyla AB'yi AB yapan kurumlar ve değerler üzerinde ciddi sonuçlar doğuracağını söylemek mümkündür.

4.2.4.2. Olası Bir Ayrılma Durumunda İspanya'nın Birliğe Daha Fazla Mali Yük Getiren Bir Ülke Olması

İspanya'nın 17 bölgesi arasında en zengin bölge olan ve özellikle sanayi, ihracat, yatırım ve turizm alanları ile ön plana çıkan Katalonya, İspanya ekonomisinin yaklaşık %20'sini oluşturur. Katalonya, 2019 yılında 250 milyar Euro olan GSYİH'si ile İspanya'ya Kaliforniya'nın ABD'ye sunduğu katkıdan daha büyük bir katkıda (%20) bulunmaktadır (Bosch, 2017). 2018 yılında 43 milyar Euro değerinde vergi ödeyen Katalonya, merkezi hükümetin en çok vergi topladığı (ülke toplamının yaklaşık %21'i) bölge olma özelliğine de sahiptir (Cercos, 2020; Kottasova, 2017). Dolayısıyla, eğer Katalonya olası bir ayrılma yaşar da İspanya'ya vergi ödeme yükümlülüğünden kurtulursa, merkezi hükümet söz konusu 43 milyar Euroluk vergi gelirinden mahrum kalacaktır. Azımsanmayacak bu rakam, İspanya GSYİH'sinin %4'üne tekabül etmektedir (Bosch, 2017).

Katalonya bölgesi, sanayi üretimi açısından da İspanya ekonomisi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Katalonya'nın 2018 itibarıyla 133 milyar Euro olan sanayi üretimi, İspanya'nın üretiminin (286 milyar dolar) yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (Statistical Institute of Catalonia, 2018; The World Bank, 2018). Bu, tek başına Katalonya bölgesinin sanayi üretim değerinin İspanya'nın Katalonya dışındaki diğer 16 bölgesinin sanayi üretim değeri ile neredeyse eşit olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Katalonya'yı, İspanya'nın sanayi üretim merkezi olarak görmek mümkündür.

Diğer yandan İspanya'daki tüm yabancı şirketlerin neredeyse üçte biri, bölgesel başkent Barselona'yı üs olarak seçtiğinden Katalonya'nın yatırım çekme konusunda kanıtlanmış bir sicile sahip olduğu da bilinmektedir (Kottasova, 2017). İhracat açısından bakıldığında ise, Katalonya'nın 2019 yılında 73,8 milyar Euro değerinde gerçekleşen ihracat değeri ile İspanya toplam ihracatının %25,5'ini oluşturduğu dikkat çekmektedir (Government of Catalonia- Catalonia Trade & Investment, 21.02.2020). Katalonya ihracatının İspanya toplam ihracatının dörtte birini oluşturduğu

dikkate alındığında, Katalonya bölgesinin dış ticaret alanında da diğer bölgelere kıyasla önde olduğu görülmektedir.

Tüm bu makroekonomik göstergeler dikkate alındığında, Katalonya'nın İspanya'dan gerçekleştireceği olası bir ayrılmanın İspanya ekonomisinde ciddi bir boşluk yaratacağını ve hali hazırda kırılgan bir yapıya sahip olan ülke ekonomisini daha da kırılganlaştırarak belirsizliği önemli ölçüde arttıracaklarını söylemek mümkündür. Bilindiği üzere İspanya, ekonomik anlamda AB'ye üye olduğu günden beri pek çok açıdan Birliğe mali yük getiren bir ülke olmuştur. İspanya ekonomisinin kırılganlıkları 2008 krizinin başlamasıyla belirginleşmiş, 2008'in üçüncü çeyreğini takiben başlayan resesyon sonucu işsizlik oranları, bütçe açığı, borç oranları, cari açık gibi mali sektörle alakalı verilerde ciddi bir kötüleşme yaşanmıştır (Çekin, 2017: 16).

İspanya'nın ekonomik üretimi 2008 ve 2013 arasında %9,2 küçülmüş, 2013'te işsizlik oranı %8'den %27'ye fırlamış, kamu borcu neredeyse kriz öncesi dönemin üç katına çıkmıştır. 2015 yılında İspanya'nın, Euro bölgesinde en fazla bütçe açığı olan ülkeler arasında üçüncü sırada yer alması üzerine Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Komisyonu, İspanya'ya Birlik ekonomisi üzerinde ciddi bir mali yük oluşturmaya gerekçesiyle uyarıda bulunmuştur (Reuters, 19.04.2016).

Ülke içinde gerçekleştirilen yapısal reformlar ve AB'nin ülkeye sağladığı avantajlar (mali destek, düşük petrol ve ham madde fiyatları) İspanya'nın krizden çıkışını sağlama noktasında önemli gelişmeler olarak değerlendirilse de, ülke ekonomisindeki kırılgan yapı devamlılığını korumaktadır. Özellikle son dönemde yaşanan pandemi sürecinde İspanya, modern zamanların en derin resesyonuna girmiş, ekonomisi Nisan-Haziran döneminde %18,5 küçülmüş ve toplam GSYİH'sinde %12,1'lik rekor bir düşüşle Euro bölgesinin en kötü performans gösteren ülkesi olmuştur (BBC News, 31.07.2020).

İspanya ve Katalonya ekonomisine ilişkin verilen tüm bu bilgilerden anlaşılabileceği üzere, olası bir Katalan ayrılmasının zaten birçok yönden sıkıntı yaşayan İspanya ekonomisi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurma ihtimali çok yüksektir. Diğer bir ifadeyle, Katalonya'nın İspanya için ekonomik açıdan vazgeçilmesi zor bir bölge oluşu dikkate alındığında, muhtemel Katalan ayrılmasının İspanya ekonomisini ne denli zor bir sürece sürükleyeceğini öngörmek mümkündür.

Olası bir ayrılmanın yaşanması durumunda İspanya'nın karşılaşacağı ekonomik tehditlerin doğrudan AB'nin ortak bir sorunu haline geleceği bilinen bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorun karşısında, özellikle 2008 krizinden günümüze kadar yaşanan süreçte İspanya'nın da dâhil olduğu bazı Birlik üyesi ülkeler tarafından Birliğe yüklenen mali yüklerden memnun olmayan üyelerin nasıl bir tutum sergileyeceğinin öngörülmesi zordur. Ancak İspanya'nın Birlik dışı bırakılması dâhil gerçekleşecek her tartışmanın Birlik bünyesinde sıkıntıya yol açarak entegrasyona zarar vermesi kaçınılmaz gözükmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Kurulduğu günden bugüne AB, pek çok sorunu içinde barındıran bir örgüt olmuştur. Avrupa (Birliği) entegrasyon sürecinin karşılaştığı önemli sorunlardan biri de azınlık sorunudur. AB üyesi ülkelerdeki azınlıkların korunması veya bunlarla ilişkili olarak yürütülen politikaların etkisi, Avrupa entegrasyonun geleceği açısından son derece hassas bir konudur. Tarihsel perspektiften bakıldığında, Katalanlar AB bünyesinde yer alan azınlıklar içerisinde talepleri ile ön plana çıkan azınlık olarak görülmektedir. Katalan halkının tarihsel süreç içerisinde yapıcı self-determinasyondan (içsel) yıkıcı self-determinasyona (ayrılma) evrilen talepleri, Katalanların bugünkü bağımsızlık söylemlerinin temelini oluşturmaktadır. Katalanlar uzun bir dönem boyunca yalnızca özerkliklerini genişletmeyi amaç edinmesine rağmen, ileri sürdükleri siyasi, kültürel ve ekonomik pek çok neden dolayısıyla self-determinasyon taleplerine yıkıcı bir yön vererek, özellikle 2010 yılından itibaren İspanya'dan ayrılma isteklerini güçlü bir şekilde ifade etmeye başlamışlardır.

Katalanlar İspanya devleti tarafından Francoist bir anlayışla Katalan kimliği unsurlarının baskı altında tutulmasının ayrılma isteklerinin temel gerekçesi olduğunu ileri sürmektedirler. Katalanların bağımsızlık söylemlerine gerekçe olarak sundukları diğer bazı iddialar ise şunlardır; siyasilerin Katalan sorunu karşısındaki tepkisizliği, 2010 Anayasa Mahkemesi kararları ile Katalan özerkliğinin kısıtlanması, İspanya hükümetlerinin demokrasi eksikliği, İspanyolcanın Katalan bölgesinde etkisinin artması, bölgeden yüksek vergi alınması, Katalonya'nın ülkeye yaptığı ekonomik katkı oranında karşılık görememesi. Katalanların gerekçe olarak ileri sürdüğü tüm bu iddialar, Ekim 2017'de Katalonya'da İspanya Anayasası'na aykırı kabul edilen bir bağımsızlık referandumu gerçekleştirilmesine yol açmıştır. Katılım sağlayanların %90'ının bağımsız bir devlet olmaya destek verdiği referandum sırasında, İspanyol polisi referanduma katılan seçmenlere orantısız güç kullanarak şiddet uygulamıştır. Referandumun ardından 27 Ekim'de Katalonya hükümetinin tek taraflı olarak bağımsızlık ilan etmesi İspanya hükümeti tarafından en sert şekilde karşılanmış, Katalonya özerkliği askıya alınmıştır.

AB ise üyelerinden biri olan İspanya'da gerçekleşen bu gelişmeler karşısında, İspanyol polisinin seçmenlere yönelik gerçekleştirdiği şiddet eylemlerini kınasa da, Katalonya'da yaşanan söz konusu gelişmeleri İspanya'nın iç meselesi olarak değerlendirmiştir. Bu durum, entegrasyonu güçlendirme aşamasına geçtiğini ifade eden ve dünyada demokratik ve normatif değerlerin savunucusu rolünü üstlenen AB'nin azınlık sorunlarının çözülmesi hususuna gereken önemi vermediğini göstermektedir. AB'nin mevcut yaklaşımının entegrasyonun geleceği açısından sorun

teşkil etmesi muhtemeldir. Bu bağlamda, bu tez çalışması çerçevesinde AB'nin azınlık sorununa yönelik politikaları ve self-determinasyon yaklaşımı da ele alınarak, Birlik bünyesinde entegrasyon için sorun teşkil etmesi en muhtemel azınlık olan Katalanların İspanya'dan olası bir ayrılma gerçekleştirmesi durumunda AB entegrasyonunun bu ayrılmadan nasıl etkileneceğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yapılan SWOT Analizi ile AB'nin Katalanların ayrılmasını caydırmaya temel teşkil eden güçlü yönleri, hali hazırdaki zayıflıkları ve bir ayrılma yaşanması durumunda AB entegrasyonu açısından belirmesi muhtemel fırsat ve tehditler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

SWOT analizinde yer verilen tespitler ışığında aşağıda değinilen sonuçlara ulaşılmış ve yıkıcı self-determinasyonun taraflar açısından belirsiz ve zorlu bir süreci başlatacağı görüşünden hareketle hem AB'ye hem de Katalanlar ve İspanya devletine ilişkin birtakım değerlendirmelerde bulunulmuştur. Sonuçlar bağlamında bakıldığında ilk olarak, Katalanlar ve AB arasındaki güçlü ekonomik ilişkilerin bu azınlığın entegrasyon dışında kalma pahasına İspanya'dan ayrılma yoluna gitmesinin önündeki temel caydırıcı unsur olduğu sonucuna varılmıştır. Bilindiği üzere AB üyesi olmak; daha yüksek GSYİH'den yararlanmak, daha fazla ihracat gerçekleştirmek, daha esnek ve istikrarlı bir ekonomiye sahip olmak gibi avantajları beraberinde getirmektedir.

1986 yılında AB'ye üye olduğundan beri ciddi bir ekonomik ilerleme kaydeden İspanya'ya bağlı özerk bir hükümet olan Katalonya'nın da Birlik içinde yer alan pek çok bölge gibi söz konusu avantajlardan yararlandığı mevcut ekonomik göstergelerinden anlaşılmaktadır. Son yirmi yıl boyunca Katalonya'nın gerçekleştirdiği dış ticaretin yarısından fazlasının Birlikte yer alan ülkelerle yapıldığı ve büyük çoğunluğu Birlik üyesi ülkelere olmak üzere bölgenin her yıl ortalama 3,2 milyar Euro değerinde yatırım çektiği görülmektedir. Bu hususlar göz önüne alındığında, olası bir ayrılma durumunun dış ticaret hacminin küçülmesine ve yabancı yatırımların azalmasına yol açarak, Katalan ekonomisinde ciddi bir daralma yaratacağı öngörülmektedir. Ekonomide yaşanacak küçülmeye birlikte kişi başına düşen GSYİH da azalacağından bölgede yaşayan Katalanların refahı da büyük ölçüde etkilenecektir.

Uluslararası ilişkilerde ciddi bir güç unsuru olan AB'nin çatısı altındaki İspanya'dan ayrılma durumunun Katalan bölgesi için ortaya çıkaracağı olumsuz etkilerin yalnızca ekonomik alanla sınırlı kalması çok düşük bir olasılık olarak gözükmemektedir. Katalanların kendilerini AB dışında bulmaları ile noktalanacak muhtemel bir ayrılığın bölge için başta tanınma sorunu olmak üzere ciddi siyasi sonuçları da olacağı öngörülmektedir. Yıkıcı self-determinasyon seçeneğine başvurarak bağlı bulundukları devletten ayrılma yoluna giden toplulukların büyük çoğunlukla sancılı ve süreklilik arz eden bir tanınma sorunu ile karşı karşıya kalmış olmaları Katalanlar açısından benzer süreçlerin yaşanacağına ilişkin bu öngörüğü desteklemektedir. Bununla birlikte İspanya'dan ayrılma sonrasında Katalanların karşılaştıkları tanınma sorununun son derece karmaşık bir hal alacağını da belirtmek gerekmektedir. Devletlerin Katalan bölgesini bir bağımsız devlet olarak

tanıma kararı verirken, hem İspanya ile olan ilişkilerin geleceğini dikkate almak hem de bu kararın AB'den göreceği tepkiyi hesaba katmak zorunda olmaları tanınma sürecini çözümsüz bir soruna dönüştürebilecektir. Zira AB'nin devletler ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerini kullanarak Katalonya'nın resmi olarak tanınmasını engelleme ve böylelikle bölgeyi dünyadan izole bir hale getirme gücü mevcuttur. Dolayısıyla herhangi bir devletten ayrılmak ile AB üyesi bir devletten ayrılmak arasında tecrübe edilecek siyasi ve ekonomik sorunların zorluk düzeyi bakımından büyük farklılıklar olacağını söylemek mümkündür. Nitekim Katalan Özerk Hükümeti'nin bağımsız bir devlet olmak amacıyla 2017 yılında gerçekleştirdiği referanduma katılım düzeyinin % 42'lerde kalmış olması ayrılma iradesinin yeterince güçlü olmadığını göstermiştir. Burada AB dışında kalma olasılığının temel caydırıcı unsur olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte Katalanların, AB dışında kalma pahasına İspanya'dan ayrılmaları durumunun AB entegrasyonuna bir takım olumsuz etkileri olması kaçınılmaz gözükmektedir.

Katalonya'nın İspanya'dan ayrılması durumunda AB entegrasyonu açısından ortaya çıkacak önemli tehditlerin başında, gerçekleşecek olası bir ayrılmanın Birlik üyesi ülkelerdeki diğer ayrılıkçı azınlıklar üzerinde yaratacağı domino etkisi gelmektedir. Katalonya Özerk Hükümeti'nin 2017'de düzenlediği referanduma ve akabinde ilan ettiği bağımsızlığa Birlik bünyesindeki pek çok azınlıktan farklı düzeylerde de olsa destek mesajları gelmesi, olası Katalan ayrılığının yaratacağı domino etkisi için uygun şartların varlığını göstermek açısından son derece önemlidir. Örneğin, Korsika'nın Katalonya'nın bağımsızlığını tanınması, Katalan bağımsızlığına açıktan destek veren Flaman ayrılıkçı hareketinin uzun vadede Flamanların da bağımsızlık hedeflediğini belirtmesi, Güney Tirol temsilcilerinin Katalonya'ya destek amacıyla parlamento önünde Katalan bayrağı açmaları, Katalonya referandumunun hemen akabinde daha fazla özerklik talep etmek amacıyla Lombardiya ve Veneto referandumlarının düzenlenmesi, olası bir Katalan ayrılmasının diğer azınlıkları etkileyerek, bir domino etkisi yaratma ihtimalinin güçlü bir seçenek olduğunu göstermektedir. Nitekim azınlıklar üzerinde oluşması muhtemel olan bu domino etkisi, siyasal istikrarı bozarak Birlik gündemini uzun süre meşgul edeceğinden, AB entegrasyonunun zorlu bir döneme girmesine yol açabilecektir.

Aynı zamanda, Katalonya'nın İspanya'dan gerçekleştireceği olası bir ayrılmanın İspanya ekonomisinde ciddi bir kayıp yaratarak, hali hazırda kırılgan bir yapıya sahip olan ülke ekonomisini daha da kırılganlaştıracığı ve dolayısıyla İspanya'nın Birliğe eskiye nazaran daha çok mali yük getiren bir ülkeye dönüşmesine sebep olacağını da belirtmek gerekir. İspanya'nın 17 bölgesi arasında en zengin bölge olan Katalonya, İspanya ekonomisinin yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır. Dış ticaret, sanayi, yatırım ve turizm alanları ile ön plana çıkan Katalonya, özellikle sanayi üretimi açısından İspanya ekonomisi içinde kayda değer bir yer tutmaktadır. Dış ticareti diğer 16 bölgeye kıyasla çok önde olan Katalonya, ülkeye yatırım çekme konusunda kanıtlanmış bir sicile de sahiptir.

Tüm bunlar dikkate alındığında, olası bir Katalan ayrılmasının zaten işsizlik, cari açık, bütçe açığı, kamu borcu gibi çeşitli yönlerden sıkıntı yaşayan İspanya ekonomisi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurma ihtimali çok yüksektir. Katalan ayrılığının İspanya ekonomisine doğrudan etki edecek olması dolayısıyla İspanya'nın karşılaştacağı ekonomik tehditler direkt olarak AB'nin ortak sorunu haline gelecek ve bu durum da birçok belirsizliği beraberinde getirecektir. Örneğin, İspanya ekonomisinin olası bir Katalan ayrılığı karşısında yaşayacağı soruna yönelik olarak özellikle 2008 krizinden günümüze kadar yaşanan süreçte İspanya'nın da dâhil olduğu bazı Birlik üyesi ülkeler tarafından Birliğe yüklenen mali yüklerden memnun olmayan üyelerin nasıl bir tutum sergileyeceğinin öngörülmesi zor olacaktır. Söz konusu belirsizliğin fırsata dönüşme ihtimali düşük olduğundan verilecek her kararın ve atılacak her adımın Birlik bünyesinde sıkıntıya sebep olacağı ve dolayısıyla İspanya ekonomisinin karşılaştacağı tehditlerin entegrasyona zarar vermesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmek gerekir.

Yıkıcı self-determinasyonun tüm taraflar için (Katalanlar, İspanya ve AB) olumsuz yönlerinin baskın olması sebebiyle ayrılmanın önüne geçilmesi noktasında hem Katalonya'ya hem de İspanya ve AB'ye ilişkin çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Katalanlar açısından bakıldığında, Katalonya'nın ekonomik anlamda AB'ye birçok yönden bağımlı oluşu, ayrılma durumunda karşılaşması muhtemel görülen tanınma sorunu ve AB dışında kalarak bölgeden izole olma ihtimali gibi nedenler dolayısıyla Katalanların geniş özerklik talepleri ile yetinerek yıkıcı self-determinasyondan uzak durmaları bölgenin esenliği açısından en makul seçenek olarak görülmektedir. Ayrıca Katalanların AB bünyesi içinde sahip oldukları refahı sürdürebilmeleri açısından da yalnızca özerkliklerini artırmaya odaklanmaları, içsel self-determinasyon seçeneğini ön plana çıkarmaları ve yıkıcı self-determinasyonu (ayrılma) refaha giden bir yol olarak görmekten vazgeçmeleri gerekmektedir. Katalanlar kendilerini İspanya için vazgeçilmez bir bölge olarak görmenin verdiği güvenle ayrılma seçeneğine başvurup, sahip oldukları ekonomik, sosyal ve siyasal şartların giderek kötüleşmesine müsaade etmemelidir. Bu ancak, Katalanların içsel self-determinasyon seçeneğine başvurarak kendilerini İspanya içinde geniş özerkliğe sahip bir bölge haline getirmeye odaklanmaları ile mümkün olabilir.

İspanya açısından bakıldığında, 2017'de gerçekleştirilen bağımsızlık referandumuna katılım oranlarının düşüklüğü (%42) dikkate alındığında, ayrılma yanlılarının aslında ezici bir çoğunluğa sahip olmadığı ve bu nedenle İspanya'nın Katalonya özerkliğini genişleten 2006 Özerklik Statüsüne dönüş yapması ile Katalan sorununu ayrılmaya varmadan çözmesinin mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca İspanya hükümeti, Katalanların ayrılma isteklerine dayanak yaptıkları Francoist politikalar uygulandığı iddiasını güçlendirecek tutum ve söylemlerden kaçınmalıdır. Katalanların ayrılma isteği ve teşebbüsü karşısında 1978 Anayasası'na atıf yaparak ayrılmanın mümkün olmadığını savunan İspanya'nın, Katalonya'ya yönelik aşırı tutumlardan kaçınması ve sorunun çözümü noktasında gerilimi yükselten taraf olmaktan ziyade meseleyi demokratik değerlere saygı çerçevesinde çözmeye çalışması gerekmektedir. Ancak bu yolla

ayrılma yanlısı siyasetçilerin güç kazanmasına ve ayrılıkçı söylemlerin yükselişe geçmesine engel olunabileceği ve ülkesel bütünlüğünün korunmasına imkân tanınacağı düşünülmektedir.

AB açısından bakıldığında ise, muhtemel bir Katalan ayrılığı durumunda yaşayacağı ikilem sebebiyle AB'nin zorlu bir sürece girmesi kaçınılmaz olarak gözükmektedir. Her ne kadar AB yetkilileri, Katalanların ayrılma gerçekleştirmesi durumunda kendilerini Birlik dışında bulacağını belirtse de bu söylemin pratiğe geçirilmesinin çok kolay olamayacağını belirtmek gerekir. Elbette ki AB, Katalonya'yı üye devletlerinden biri olan İspanya'dan ayrılması halinde Birlik bünyesinde tutmak istemeyecektir. Zira bunu yapmaya çalışmak, diğer üye devletler içindeki ayrılıkçı hareketleri cesaretlendirmek ve dolayısıyla AB entegrasyonunu riske atmak anlamına gelebilecektir. Ancak Katalonya'yı Birlik dışında bırakma seçeneğine başvurulması da doğuracağı sonuçlar bakımından en az Birlik içinde tutmaya çalışmak kadar riskli ve sakıncalı olacaktır. Çünkü Katalonya'nın, AB dışında bırakılarak kıtadan izole edilmesinin bölgede yol açacağı önemli siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlar doğrudan AB'yi etkileyecektir. Bu nedenlerle AB'nin, başta Katalanlar olmak üzere üye devletler içindeki ayrılıkçı bölgelerin yıkıcı self-determinasyon aşamasına gelmelerini engelleyebilecek birtakım önlemler alması ve azınlıkların korunmasına ilişkin çeşitli adımlar atması entegrasyonun geleceği açısından büyük önem arz etmektedir.

AB'nin Katalonya meselesi özelinde atması gereken en önemli adımlardan biri, sorunu İspanya'nın iç meselesi olarak görmenin ötesine geçmek ve İspanya devletini ayrılık yanlılarına yönelik sert politikalar izlemekten uzak tutmak olmalıdır. AB, ayrıca İspanya'yı Katalan yöneticilerin müzakere taleplerine olumlu cevap vermeye ve sorunları masada çözmeye ikna ederek sağduyuyu hâkim kılmalıdır. AB'nin süreçte üstleneceği bu rolle, bölgede etkisini artırmaya devam eden ayrılıkçı söylemlerin temel dayanaklarını ortadan kaldırması mümkün olabilecektir. Diğer bir deyişle AB, Katalonya ve İspanya arasındaki sorunlarda daha aktif hale gelmekle yaşanması muhtemel Katalan ayrılığının önüne geçerek hem İspanya'nın toprak bütünlüğünü sürdürmesinde önemli bir paya sahip olabilecek hem de entegrasyonu ciddi bir sorun ile karşı karşıya gelmekten kurtarabilecektir.

Geniş perspektiften bakıldığında ise, AB'nin bünyesindeki azınlıklara ilişkin bu zamana kadar eksik bıraktığı kapsamlı bir azınlık mevzuatı ortaya koyması gerektiği belirtilmelidir. Azınlık sorunlarını kapsamlı bir şekilde ele alan bir mevzuat oluşturulması halinde, Katalan örneğinde görüldüğü üzere yıkıcı self-determinasyon taleplerinin AB gündemini meşgul etmesi önlenebilecektir. Hâlihazırda yetki devri ilkesi gereği azınlıklara ilişkin sorunlarda tüm tasarruf hakkının üye devletlerde olduğu AB'de, bu durum üye devletlerin egemenlik haklarına zarar vermemek kaydıyla değiştirilmelidir. Bunun için öncelikli olarak, Avrupa Konseyi tarafından AB'ye üye olmak isteyen ülkelere şart koşulan azınlıklara saygı gösterilmesi ve onların korunmasını garanti eden kurumların istikrarlı işlemesi kriteri üye ülkeler için de zorunlu hale getirilmelidir. Diğer bir ifade ile Kopenhag Kriterleri, AB'nin azınlıklar konusunda üye ülkeleri

aday ülkeler ile eşit derecede zorlayacak biçimde geni letilmelidir. Bununla birlikte orta-uzun vadede AB'nin kurumsal yapısını  ye ülkeleri azınlıklar konusunda yukarıdan a a ıya bağlayıcı mekanizmalar geliştirerek güçlendirmesi de gerekmektedir. Tüm bunlar ba arıldı ında azınlık haklarının korunmasında AB'nin söylemin ötesine geçerek gerçek anlamda sorumluluk  stlendi i anla ılmış olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abdullah, Maya (2006), **The Right to Self-determination in International Law: Scrutinizing the Colonial Aspect of the Right to Self-determination**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Göteborg.
- Adler-Nissen, Rebecca (2014), “The Faroe Islands: Independence Dreams, Globalist Separatism and the Europeanization of Postcolonial Home Rule”, **Cooperation and Conflict**, 49(1), 55-79.
- African Charter on Human and Peoples’ Right (1981), https://au.int/sites/default/files/treaties/36390-treaty-0011_-_african_charter_on_human_and_peoples_rights_e.pdf (08.05.2019).
- Åkermark, Sia Spiliopoulou (2009), “The Aaland Islands Question in the League of Nations: The Ideal Minority Case”, **Redescriptions: Political Thought, Conceptual History and Feminist Theory**, 13(1), 195-205.
- Aktoprak, Elçin (2008), **Batı Avrupa’da Ulus İnşa Süreçleri ve Ulusal Azınlık Sorunları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2015), “Katalonya’dan Yükselen Bağımsızlık Rüzgârı”, **DEMOS Araştırma Derneği**, <http://www.demos.org.tr/katalonyadan-yukselen-bagimsizlik-ruzgari/> (02.12.2019).
- Albertazzi, Daniele vd. (2018), “‘No Regionalism Please, We are Leghisti!’ The Transformation of the Italian Lega Nord under the Leadership of Matteo Salvini”, **Regional & Federal Studies**, 28(5), 645-671.
- Alcalde, Javier ve Aguiar, Pablo (2017), “Catalan Sovereignty in Practice”, **Peace Research Institute Oslo (PRIO) Paper**, Nr. 30, Oslo.
- Aldehayyat, Jihad S. ve Anchor, John R. (2008), “Strategic Planning Tools and Techniques in Jordan: Awareness and Use”, **Strategic Change**, 17(7-8), 281-293.
- Alfonsi, François (2018), “Letter to the Presidents of the Council of the European Union”, **European Commission and European Parliament**, <https://drive.google.com/file/d/1962IU1jxM6X2kXOrtOMCsNrUM9heCocJ/view> (11.04.2020).
- Aljazeera (11.12.2018), “Red or Death: A Basque Dream of Independence”, <https://www.aljazeera.com/programmes/radicalised-youth/2018/12/red-death-basque-dream-independence-181209080545144.html> (12.08.2020).
- _____ (28.10.2017), “World Reacts as Catalonia Calls for Independence”, <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/world-reacts-catalonia-calls-independence-171027221353642.html> (09.04.2020).
- Allen, Stephen (2015), **International Law**, 2th Ed., Pearson Education Limited.

- Anderson, Alan B. (2018), "Overview: The Diversity and Complexity of Separatist Movements in Europe", **Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe**, 17(3), 4-44.
- Anderson, Glen (2013), "Secession in International Law and Relations: What Are We Talking About?", **The Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review**, 35(1), 343-388.
- Anderson, Malcolm (1996), **Frontiers: Territory and State Formation in the Modern World**, Polity Press, Cambridge.
- Archick, Kristin (2019), **The European Union: Questions and Answers**, Congressional Research Service, the Library of Congress.
- Aydın, Rıfat (2017), "Self-Determinasyon ve Ayrılma Hakkı Çerçevesinde Katalonya'nın Bağımsızlık Sorunsalının Değerlendirilmesi", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(11), 524-555.
- Badcock, James (2017), "Catalonia Crisis: Why Basque Leaders Worry about Spain Chaos", **BBC News**, <https://www.bbc.com/news/world-europe-41888351> (13.09.2020).
- Balcells, Albert (1996), "The Catalanist Cultural Movement under the Franco Regime", Geoffrey J. Walker ve Fitzwilliam College (Ed.), **Catalan Nationalism: Past and Present**, içinde (143-156), Palgrave Macmillan, London.
- Balcells, Laia (2013), "Mass Schooling and Catalan Nationalism", **Nationalism and Ethnic Politics**, 19(4), 467-486.
- Barten, Ulrike (2015), "Minority Rights in the European Union after Lisbon", **Nordic Journal of Human Rights**, 33(1), 74-94.
- _____ (2015), **Minorities, Minority Rights and Internal Self-Determination**, Springer International Publishing.
- Batı Sahra Danışma Kararı (1975), **International Court of Justice Reports**, 12(10).
- BBC News (11.06.2018), "Catalan Region Profile", <https://www.bbc.com/news/world-europe-20345071> (10.10.2019).
- BBC News (14.05.2018), "Catalonia Profile–Timeline", <https://www.bbc.com/news/world-europe-20345073> (18.10.2019).
- _____ (18.10.2019), "Catalonia's bid for Independence from Spain Explained", <https://www.bbc.com/news/world-europe-29478415> (11.01.2020).
- _____ (31.07.2020), "Eurozone Suffers Deepest Contraction on Record", <https://www.bbc.com/news/business-53606101> (23.09.2020).
- BBC News Türkçe (01.10.2017), "Katalonya Referandumu: Bağımsızlığa Destek Verenlerin Oranı %90,09", <https://www.bbc.com/turkce/41458726> (04.01.2020).
- _____ (07.10.2015), "AB'den Akdeniz'de İnsan Kaçakçılarına Karşı Yeni Operasyon", https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151007_ab_akdeniz_operasyon (01.07.2020).
- _____ (10.11.2014), "Katalonya'da Gayriresmî Oylamadan 'Bağımsızlık' Çıktı", https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141110_katalonya_gelismeler (15.12.2019).

- _____ (24.03.2018), “Katalan Liderler Hakkındaki Uluslararası Yakalama Kararı Protesto Edildi”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43526283> (12.01.2020).
- Bell, Abraham ve Kontorovich, Eugene (2016), “Palestine, Uti Possidetis Juris, and the Borders of Israel”, **Arizona Law Review**, 58(3), 633-692.
- Ben Arrous, Michel ve Ki-Zerbo, Lazare (2006), **African Studies in Geography from Below**, Dakar, Codesria.
- Beran, Harry (1984), “A Liberal Theory of Secession”, **Political Studies**, 32(1), 21-31.
- _____ (1993), “Border Disputes and the Right of National Self-determination”, **History of European Ideas**, 16(4-6), 479-486.
- Berman, Nathaniel (1992), “Sovereignty in Abeyance: Self-Determination and International Law”, Martti Koskenniemi (Ed.), **International Law**, içinde (389-443), Routledge.
- Bilener, Tolga (2003), “AB’nin Azınlık Hakları Anlayışı ve AB’ye Bütünleşme Sürecinde Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri”, Beril Dedeoğlu (Ed.), **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, içinde (165-200), Boyut Yayınları, İstanbul.
- Binder, Guyora (1992), “The case for self-determination”, **Stanford Journal of International Law**, 29, 223-272.
- Bolelli, Şenhan (2015), “Katalonya’daki Seçimlerde Bağımsızlık Yanlısı Partiler Zaferlerini İlan Etti”, **Anadolu Ajansı**, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katalonyadaki-secimlerde-bagimsizlik-yanlisi-partiler-zaferlerini-ilan-etti/324462> (22.12.2019).
- _____ (2019), “Katalonya’da Bağımsızlık Yanlısı Gösteriler”, **Anadolu Ajansı**, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katalonyada-bagimsizlik-yanlisi-gosteriler/1599418> (11.01.2020).
- Bosch, Sofia (2017), “Here’s How Bad Economically a Spain-Catalonia Split could really be”, **CNBC**, <https://www.cnbc.com/2017/09/21/heres-how-bad-economically-a-spain-catalonia-split-could-really-be.html> (17.09.2020).
- Boztaş, Asena (2014), “Wilson İlkeleri’nin Türk Dış Politikasına Yansımaları: Realist ve Pragmatist Bir Perspektif”, **Gazi Akademik Bakış**, (14), 163-176.
- Bring, Ove (2003), “Halkların Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı”, **Serbesti**, (15), 22-34.
- Brownlie Ian (2003), **Principles of Public International Law**, 6th Ed., Oxford University Press.
- Buchanan, Allen (1997), “Theories of Secession”, **Philosophy & Public Affairs**, 26(1), 31-61.
- _____ (2004), **Justice, Legitimacy, and Self-Determination**, Oxford University Press, Oxford.
- Burgen, Stephen (2015), “Spain Set for Secessionist Clash as Catalonia’s Election Looms”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/05/spain-catalonia-showdown-election> (20.12.2019).
- Caplan, Richard ve Vermeer, Zachary (2018), “The European Union and Unilateral Secession: The Case of Catalonia”, **Zeitschrift für öffentliches Recht**, 73(4), 747-769.
- Carley, Patricia (1996), **Self-determination: Sovereignty, Territorial Integrity, and the Right to Secession**, US Institute of Peace, Washington.

- Casas, Nuria (2020), "Parliament of South Tyrol Calls for an Amnesty and Independence in Catalonia", **El Nacional**, https://www.elnacional.cat/en/politics/south-tyrol-amnesty-catalonia_468111_102.html (14.09.2020).
- Cassese, Antonio (1995), **Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal**, Cambridge University Press.
- Catala, Amandine (2011), **Beyond Political Legitimacy: Reframing the Normative Question of Secession**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Colorado.
- Catala, Amandine (2013), "Remedial Theories of Secession and Territorial Justification", **Journal of Social Philosophy**, 44(1), 74-94.
- Catalan News (09.05.2018), "Juncker Insists Dialogue is needed in Catalonia to Solve Crisis", <https://www.catalannews.com/politics/item/juncker-insists-dialogue-is-needed-in-catalonia-to-solve-crisis> (10.04.2020).
- Cercos, Laura (2020), "Canadell: '40% of Tax Paid by Catalans doesn't Come Back to Catalonia'", **El Nacional**, https://www.elnacional.cat/en/news/canadell-fiscal-deficit-catalonia_531771_102.html (18.09.2020).
- Cetra, Daniel vd. (2018), "The 2017 Catalan Independence Referendum: A Symposium", **Scottish Affairs**, 27(1), 126-143.
- Chadwick, Elizabeth (1996), **Self-Determination, Terrorism, and the International Humanitarian Law of Armed Conflict**. Martinus Nijhoff Publishers.
- Chermack, Thomas J. ve Kasshanna, Bernadette K. (2007), "The Use and Misuse of SWOT Analysis and Implications for HRD Professionals", **Human Resource Development International**, 10(4), 383-399.
- Choudhary, Bhawna (2017), "EU and Protection of Minority Rights in Central and Eastern Europe", **International Journal of Applied Social Science**, 4(1-4), 33-52.
- Cobban, Alfred (1970), **The Nation State and National Self-Determination**, Crowell, New York.
- Colino, César (2009), "Constitutional Change without Constitutional Reform: Spanish Federalism and the Revision of Catalonia's Statute of Autonomy", **Publius: The Journal of Federalism**, 39(2), 262-288.
- Conversi, Daniele (1994), **Language, Immigration and Nationalism: Comparing the Basque and Catalan Cases**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, London School of Economics and Political Science.
- Copp, David (1998), "International Law and Morality in the Theory of Secession", **The Journal of Ethics**, 2(3), 219-245.
- Court of Justice of the European Union (21.12.2016), "Judgment of the Court (Grand Chamber)", <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=186489&doclang=EN>, (27.03.2020).
- _____. (t.y.), "General Presentation", https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/en/ (05.03.2020).

- Cramer, Kathryn (2014), **Goodbye, Spain? The Question of Independence for Catalonia**, Sussex Academic Press.
- _____ (2015), "Political Power and Civil Counterpower: The Complex Dynamics of the Catalan Independence Movement", **Nationalism and Ethnic Politics**, 21(1), 104-120.
- Crawford, James (2006), **The Creation of States in International Law**, Oxford University Press, Oxford.
- Crepaz, Katharina (2018), "Between Consolidated Autonomy and Separatist Claims: A European Perspective on Present-Day South Tyrol", **Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe**, 17(3), 67-86.
- Cristescu, Aureliu (1981), **The Right to Self-determination: Historical and Current Development on the Basis of United Nations Instruments**, 404, United Nations, New York.
- Çakıcı, Nurettin ve Öksüz, Hikmet (2020), "Bolşevik Rusların Millî Mücadele Hareketiyle Temas Kurma Girişimleri", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)**, 16(32), 717-746.
- Çavuşoğlu, Naz (1998), "Azınlık Nedir?", **TODAİE İnsan Hakları Yıllığı**, 19-20, 93-101.
- Çekin, Semih Emre (2017), "Değişim Sürecindeki AB Ekonomisi Avro Krizi ve Artan Almanya Etkisi", **Analiz**, Nr. 220, SETA, İstanbul.
- Çetin, Şerife (2017), "AB'de Ayrılıkçı Hareketler Endişesi Bitmedi", **Anadolu Ajansı**, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/abde-ayrilikci-hareketler-endisesi-bitmedi/932610> (10.08.2020).
- De Bruijn, Roland vd. (2008), "Economic Benefits of an Integrated European Market for Services", **Journal of Policy Modeling**, 30(2), 301-319.
- Delanis, James A. (1979), "Force under Article 2 (4) of the United Nations Charter: The Question of Economic and Political Coercion", **Vanderbilt Journal of Transnational Law**, 12(1), 101-132.
- Delanty, Gerard (2002), **Nationalism and Social Theory**, SAGE Publications Ltd., London.
- Delegation of the European Union to the United Nation (2001), "EU Presidency Statement-The Right to Self-determination" New York.
- _____ (2003), "EU Presidency Statement-The Right of Peoples to Self-determination" New York.
- Demir, Konur Alp (2019), "Devlet Yönetimi Açısından Kendi Kaderini Tayin Hakkı: Teorik Bir İnceleme", **Ankara Barosu Dergisi**, 77 (1), 267-286.
- Demirel, Naim (2013), "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu", **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, (1), 152-172.
- Democratic Progress Institute (2016), "Catalonia: from 2012 to 2016", **DPI Briefing Note**, <https://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2016/06/DPI-Briefing-Note-Catalonia-2012-2016.pdf> (10.12.2019).
- Domonkos, Endre (2014), "The Catalan Regional Autonomy and Its Experiences in Central and Eastern Europe", **István Horváth, Ibolya Székely, Tünde Székely ve Márton Tonk (Ed.)**,

- Minority Representation and Minority Language Rights**, içinde (215-239), Scientia Kiadó.
- Drzewicki, Krzysztof (2008), "National Minority Issues and the EU Reform Treaty: A Perspective of the OSCE High Commissioner on National Minorities", **Security and Human Rights**, 19(2), 137-146.
- Duursma, Jorri C. (1996), **Fragmentation and the International Relations of Micro-states: Self-determination and Statehood**. Cambridge University Press.
- Eastman, Scott (2016), "Review of Angel Smith, the Origins of Catalan Nationalism, 1770-1898", **Bulletin for Spanish and Portuguese Historical Studies**, 41(1), 139-141.
- Edles, Laura Desfor (1999), "A Culturalist Approach to Ethnic Nationalist Movements: Symbolization and Basque and Catalan Nationalism in Spain", **Social Science History**, 23(3), 311-355.
- Ehtibarlı, Yaşar (2016), **Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Hakkın Ekonomik Boyutu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elcano Royal Institute (2019), "The Independence Conflict in Catalonia", http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/catalonia-dossier-elcano-october-2019 (10.01.2020).
- Elmahdi, Ahmed (2013), **Catalan Nationalism: A Shift from Civic To Ethnic**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of North Carolina- Department of Political Science, Concentration European Governance.
- Erlanger, Steven (2017), "For E.U., Catalonia Pits Democratic Rights against Sovereignty", **New York Times**, <https://www.nytimes.com/2017/10/02/world/europe/catalonia-independence-referendum-eu.html> (06.04.2020).
- Espiell, Hector G. (1978), **Implementation of United Nations Resolutions Relating to the Right of Peoples Under Colonial and Alien Domination to Self-determination: Study**, Commission on Human Rights.
- Etzioni, Amitai (2016), "Self-Determination", John Stone, Rutledge M. Dennis, Polly S. Rizova, Anthony D. Smith ve Xiaoshuo Hou (Ed.), **The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism**, 1. Baskı içinde (1-3), JohnWiley & Sons, Ltd. Published.
- Euronews (05.01.2020), "Katalonya Parlamentosu İspanya Devletini 'Darbe Yapmakla' Suçladı", <https://tr.euronews.com/2020/01/05/katalonya-parlamentosu-ispunya-devletini-darbe-yapmakla-sucladi> (14.01.2020).
- _____ (14.10.2019), "İspanya'da Yüksek Mahkeme 9 Katalan Siyasetçiye 9 ila 13 Yıl Arasında Değişen Hapis Cezası Verdi", <https://tr.euronews.com/2019/10/14/ispunya-da-yukse-mahkeme-ayrlikci-katalan-lider-oriol-junquerasa-13-yil-hapis-cezas-verdi> (12.01.2020).
- _____ (17.10.2019), "Katalonya Özerk Yönetimi Hükümeti Başkanı Torra: Bağımsızlık Referandumu Yapmak İstiyoruz", <https://tr.euronews.com/2019/10/17/katalonya-ozerk-yonetimi-hukumeti-baskan-torra-bagimsizlik-referandumu-yapmak-istiyoruz> (13.01.2020).

- _____ (18.10.2019), “İspanya’da Katalan Siyasetçilere Verilen Cezalara Tepki Büyüyor: Barselona Savaş Alanına Döndü”, <https://tr.euronews.com/2019/10/18/ispanya-da-katalan-siyasetcilere-verilen-cezalara-tepki-buyuyor-barselona-savas-alani> (13.01.2020).
- _____ (19.10.2017), “Catalonia: ‘No room’ for EU Mediation”, <https://www.euronews.com/2017/10/19/catalonia-no-room-for-eu-mediation> (08.04.2020).
- European Central Bank (t.y.), “About”, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.en.html> (06.03.2020).
- European Commission (02.10.2017), “Statement on the Events in Catalonia”, http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-17-3626_en.htm (09.04.2020).
- _____ (15.03.2020), European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, “Humanitarian Aid”, https://ec.europa.eu/echo/what/humanitarian-aid_en#:~:text=The%20humanitarian%20assistance%20funded%20by,sanitation%20and%20education%20in%20emergencies. (30.06.2020).
- _____ (16.04.2020), “The European Union Remains World’s Leading Donor of Official Development Assistance with €75.2 Billion in 2019”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_674 (26.06.2020).
- _____ (2019), “Top Trading Partners 2019”, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf (16.04.2019).
- _____ (t.y.), “About the European Commission”, https://ec.europa.eu/info/about-european-commission_en (03.03.2020).
- _____ (t.y.), “Catalonia-Region”, <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/base-profile/catalonia> (27.02.2021).
- European Council (t.y.), “The European Council”, <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/> (04.03.2020).
- European Court of Auditors (t.y.), “About us: Governance”, <https://www.eca.europa.eu/en/Pages/Structure.aspx> (06.03.2020).
- European Parliament (t.y.), “About Parliament”, <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en> (02.03.2020).
- European Union (t.y.), “Council of the European Union”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/council-eu_en (05.03.2020).
- _____ (t.y.), “Court of Justice of the European Union”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_en (05.03.2020).
- _____ (t.y.), “European Central Bank”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-central-bank_en (06.03.2020).
- _____ (t.y.), “European Commission”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-commission_en (03.03.2020).
- _____ (t.y.), “European Council”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-council_en (04.03.2020).

- _____ (t.y.), “European Court of Auditors”, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-court-auditors_en (06.03.2020).
- _____ (t.y.), “European Parliament” https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-parliament_en (02.03.2020).
- European Union External Action Service (25.11.2019), “The EU’s International Roles”, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/3637/The%20EU's%20international%20roles#:~:text=The%20European%20Union%20plays%20important%20roles%20in%20diplomacy%2C%20the%20promotion,the%20European%20Union's%20international%20role. (03.07.2020).
- Fabry, Mikulas (2012), “The Contemporary Practice of State Recognition: Kosovo, South Ossetia, Abkhazia, and Their Aftermath”, **Nationalities Papers**, 40(5), 661-676.
- Falk, Richard A. (2000), **Human Rights Horizons: The Pursuit of Justice in a Globalized World**, Routledge, New York.
- Farley, Lawrence T. (1986), **Plebiscites and Sovereignty: The Crisis of Political Illegitimacy**, Westview Press, London Plebiscites.
- Farmer, Alice (2006), “Towards a Meaningful Rebirth of Economic Self-Determination: Human Rights Realization in Resource-Rich Countries”, **New York University Journal of International Law and Politics**, 39(2), 417-473.
- Fernández, Santisteban (2013), “Teaching the History of Catalonia: Past, Present and Future”, **International Journal of Historical Learning, Teaching and Research**, 11(2), 33-42.
- Fontaine, Pascal (2014), **AB nedir?**, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Ankara.
- Forman, Lionel (1959), “Self-determination in South Africa: A Contribution to Discussion”, **Liberation**, (35), 14-19.
- Frankel, Robert E. (1992), “Recognizing Self-Determination in International Law: Kuwait's Conflict with Iraq”, **Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review**, 14(2), 359-403.
- Freeman, Michael D. A. (1999), “The Right to National Self-Determination: Ethical Problems and Practical Solutions”, Desmond M. Clarke ve Charles Jones (Ed.), **The Rights of Nations and Nationalism in a Changing World**, içinde (45-64), Cork University Press, Cork.
- Front Polisario Case (2016), **The European Court of Justice**, C-104/16P, (21.12.2016).
- Frowein, Jochen A. (1993), “Self-determination as a Limit to Obligations under International Law”, Christian Tomuschat (Ed.), **Modern Law of Self-Determination**, içinde (211- 223), Martinus Nijhoff Publishers, London.
- Ganguly Rajat ve Taras, Ray (1998), **Understanding Ethnic Conflict: The International Dimension**, Pearson Longman, New York.
- Garcia, Raphael T. (2019), “Newspaper Gara Victim of Spain’s Ideological Persecution of Basque Independence Movement”, **The Global Post**, <https://theglobepost.com/2019/05/08/basque-gara-spain/> (12.08.2020).

- Gardam, Judith Gail (1993), **Non-combatant Immunity as a Norm of International Humanitarian Law**, Martinus Nijhoff Publishers, London.
- Gardner, David (2019), “Why Basques and Catalans See Independence Differently”, **Financial Times**, <https://www.ft.com/content/3ec93f84-a2a1-11e9-974c-ad1c6ab5efd1> (10.08.2020).
- Geater, Alasdair ve Crosby, Scott (2001), “Self-determination and Sub-sovereign Statehood in the EU with Particular Reference to Scotland and Passing Reference to the Faroe Islands”, **Faroese Law Review**, 1(1), 11-43.
- Gecys, Casimir C. (1953), “Equality of Rights of the Soviet Nationalities”, **Russian Review**, 12(2), 100-110.
- Government of Catalonia- Catalonia Trade & Investment (11.02.2020), “Financial Times Recognizes Catalonia Once Again as Southern Europe’s Top Region for Investment”, http://catalonia.com/newsletter_news/news/2020/Financial-Times-Catalonia-Investment.jsp (30.04.2020).
- Government of Catalonia- Catalonia Trade & Investment (2019), **Foreign Investment in Catalonia 2018**, Catalonia Trade & Investment’s Strategy and Competitive Intelligence Unit, Barcelona.
- _____ (21.02.2020), “Catalan Exports Grow by 3.1% in 2019 and Reach a New Record for the Ninth Year in a Row”, http://catalonia.com/newsletter_news/news/2020/Catalan-Exports-2019.jsp (27.04.2020).
- _____ (t.y.), “Catalonia Connects Your Business the Competitive Economy It Needs”, <http://catalonia.com/catalonia-barcelona/catalonia-barcelona/Catalonia-facts-figures.jsp> (27.02.2021).
- Grant, Nigel (1988), “The Education of Minority and Peripheral Cultures: Introduction”, **Comparative Education**, 24(2), 155-166.
- Grant, Thomas D. (1999), **The Recognition of States: Law and Practice in Debate and Evolution**, Greenwood Publishing Group, Westport.
- Gray, Christine (2000), **International Law and the Use of Force**, Oxford University Press, Oxford.
- Grejsen, Tina Alsted (2011), **A Study of Nationalism and Identity in Catalonia**, University of Aarhus.
- Griffioen, Christine (2010), **Self-determination as a Human Right: The Emergency Exit of Remedial Secession**, Science Shop of Law, Economics and Governance, Utrecht University.
- Guibernau, Montserrat (2013), “Secessionism in Catalonia: After Democracy”, **Ethnopolitics**, 12(4), 368-393.
- _____ (2014a), “Prospects for an Independent Catalonia”, **International Journal of Politics, Culture, and Society**, 27(1), 5-23.
- _____ (2014b), “Catalan Secessionism: Young People’s Expectations and Political Change”, **The International Spectator**, 49(3), 106-117.

- Gündüz, Aslan (1998), **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararalar**, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Gzoyan, Edita ve Banduryan, Lilit (2011), “Territorial Integrity and Self-determination: Contradiction or Equality?”, **21st Century: Information and Analytical Journal**, 2(10), 90-104.
- Habermas, Jurgen (2002), **Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti**, (Çev. Medeni Beyaztaş), Bakış Yayınları, İstanbul.
- Hanna, Roya M. (1999), “Right to Self-determination in Re-secession of Quebec”, **Maryland Journal of International Law and Trade**, 23, 213-246.
- Hannum, Hurst (1996), “Self-determination in the Post-colonial Era”, Donald Clark ve Robert Williamson (Ed.), **Self-Determination**, içinde (12-44), Palgrave Macmillan, London.
- _____ (2000), “Re-thinking Self-Determination”, Robert McCorquodale (Ed.), **Self-Determination in International Law**, Aldershot: Dartmouth Publishing Company Limited.
- Haverland, Christine (1987), “Secession”, Rudolf Dolzer, Robert E. Hollweg, Peter M. Lawrence, Steven Less ve Peter Macalister-Smith (Ed.), **Encyclopedia of Public International Law**, içinde (384- 388), Elsevier Science Publishers, Amsterdam.
- Henley, Jon vd. (2017), “Beyond Catalonia: Pro-independence Movements in Europe”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2017/oct/27/beyond-catalonia-pro-independence-movements-in-europe-map> (13.08.2020).
- Hill, Mitchell A. (1995), “What the Principle of Self-Determination Means Today”, **ILSA Journal of International and Comparative Law**, 1(1), 119-134.
- Holmberg Forsyth, Jack (2012), **Self-Determination, Secession, and State Recognition: A Comparative Study of Kosovo, Abkhazia, and South Ossetia**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lund University- Faculty of Law.
- Hughes, Robert (1993), **Barcelona**, Random House Inc., Vintage, New York.
- ICCPR (International Covenant on Civil and Political Rights) – ICESCR (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 1966, **United Nation**, 999 U.N.T.S 171- 999 U.N.T.S 3.
- In’t Veld, Jan (2019), “The Economic Benefits of the EU Single Market in Goods and Services”, **Journal of Policy Modeling**, 41(5), 803-818.
- International Court of Justice (2010), Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, “Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo”, **Advisory Opinion of 22 July 2010**, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf> (30.03.2020).
- Johnson, Carter (2006), “The Use and Abuse of Minority Rights: Assessing Past and Future EU Policies towards Accession Countries of Central, Eastern and South-eastern Europe”, **International Journal on Minority and Group Rights**, 13(1), 27-51.
- Kampelman, M. Max (1993), “Secession and the Right of Self-Determination: An Urgent Need to Harmonize Principle with Pragmatism”, **The Washington Quarterly**, 16(3), 5-12.

- Kassam, Ashifa (2015), "Catalan Separatists Win Election and Claim It as Yes Vote for Breakaway", **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/28/catalan-separatists-win-election-and-claim-it-as-yes-vote-for-breakaway> (21.12.2019).
- Kassoti, Eva (2020), "Between Sollen and Sein: The CJEU's reliance on International Law in the Interpretation of Economic Agreements Covering Occupied Territories", **Leiden Journal of International Law**, 33(2), 371-389.
- Katona, David (2011), "Challenging the Global Structure through Self-Determination: An African Perspective", **American University International Law Review**, 14(5), 1439-1472.
- Keller, Kate (2018), "Beyond the Headlines, Catalan Culture Has a Long History of Vibrancy and Staying Power", **Smithsonian Magazine**, <https://www.smithsonianmag.com/smithsonian-institution/beyond-headlines-catalan-culture-has-long-history-vibrancy-and-staying-power-180969294/> (18.10.2019).
- Ker-Lindsay, James (2011), "Not such a 'Sui Generis' Case After All: Assessing the ICJ Opinion on Kosovo", **Nationalities Papers**, 39(1), 1-11.
- Kester, John (2017), "France Won't Recognize an Independent Catalonia", **Foreign Policy**, <https://foreignpolicy.com/2017/10/09/france-wont-recognize-an-independent-catalonia/> (07.09.2020).
- Kılınç, Doğan (2008), "Self-determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12(1), 949-982.
- Kirgis, Frederic L. (1994), "The Degrees of Self-determination in the United Nations Era", **The American Journal of International Law**, 88(2), 304-310.
- Kissinger, Henry (2002), **Diplomasi**, (Çev. İbrahim H. Kurt), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Kocaman, Muhammed Emin (2016), "Ayrılıkçı Hareketler Denkleminde İskoçya ve Katalonya", **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi**, 7(15), 248-264.
- Kohen, Marcelo (2006), **Secession: International Law Perspectives**, Cambridge University Press.
- Kolçak, Hakan (2017), "From Unionism to Secessionism: A Comprehensive Analysis of Contemporary Catalan Politics", **Romanian Journal of Society and Politics**, 12(1), 25-52.
- Konuralp, Emrah (2019), "İspanya'da Bölge Devleti Tarihsel Gelişimi, Yasal Düzeni ve Siyasal Yapılanışı", **Akademik İncelemeler Dergisi**, 14(1), 345-402.
- Kottasova, Ivana (2017), "Spain Loses 20% of Its Economy If Catalonia Splits", **CNN Business**, <https://money.cnn.com/2017/09/29/news/economy/catalonia-independence-spain-economy/index.html> (18.09.2020).
- Kreptul, Andrei (2003), "The Constitutional Right of Secession in Political Theory and History", **Journal of Libertarian Studies**, 17(4), 39-100.
- Kurubaş, Erol (2006), **Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı**, Asil Yayınları, Ankara.
- Landaburu, Eneko (2014), "The Role of the European Union in the World", **European Policy Brief**, Nr. 22, Egmont Institute.

- Lanz, Tilman (2016), "Minority Cosmopolitanism: The Catalan Independence Process, the EU, and the Framework Convention for National Minorities", **Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe**, 15(2), 31-58.
- Laoutides, Costas (2016), **Self-determination and Collective Responsibility in the Secessionist Struggle**, Routledge, London - New York.
- Lauwers, Gunter ve Smis, Stefaan (2000), "New Dimensions of the Right to Self-Determination: A Study of the International Response to the Kosovo Crisis", **Nationalism and Ethnic Politics**, 6(2), 42-69.
- Lee, Kuo-liang ve Lin, Shu-chen (2008), "A Fuzzy Quantified SWOT Procedure for Environmental Evaluation of an International Distribution Center", **Information Sciences**, 178(2), 531-549.
- Legatum Institute (2019), **Prosperity Index- A Tool for Transformation**, Thirteenth Edition, <https://li.com/reports/2019-legatum-prosperity-index/> (20.04.2020).
- Lenin Vladimir İ. (2007), **Ulusların Kaderlerini Belirleme Hakkı**, (Çev. Muzaffer Erdost), 10. Baskı, Sol Yayınları, Ankara.
- Levrat, Nicolas (2017), **The Right to National Self-determination within the EU: a Legal Investigation**, Euborders Working Paper Series, Leuven Centre for Global Governance Studies.
- Levrat, Nicolas vd. (2017), **Catalonia's Legitimate Right to Decide: Paths to Self-Determination**, Report Commissioned by the Minister of Foreign Affairs, Institutional Relations and Transparency of the Government of Catalonia, Barcelona.
- Lino, Dylan (2010), "The Politics of Inclusion: The Right of Self-determination, Statutory Bills of Rights and Indigenous Peoples", **Melbourne University Law Review**, 34, 839-869.
- Little, Becky (2019), "The Catalan Fight for Independence Has Medieval Roots", <https://www.history.com/news/the-catalonian-fight-for-independence-has-medieval-roots>, 20.10.2019.
- Lluch, Jaime (2020), "Constitutional Moments and the Paradox of Constitutionalism in Multinational Democracies (Spain, 2006-2019)", Rogers M. Smith, Richard R. Beeman (Ed.), **Modern Constitutions**, içinde (237-260), University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- López, Alba Nogueira (2009), "The Spanish Constitution and the New Statutes of Autonomy. Changes in the scope of the Linguistic Official Status", **Direito, Língua e Cidadania Global**, içinde (282-297), Lisbon.
- Lynch, Allen (2002), "Woodrow Wilson and the Principle of 'National Self-determination': A Reconsideration", **Review of International Studies**, 28(2), 419-436.
- Maal, Christos (2018), "The Internal Conflict in Spain: The case of Catalonia", **International Journal of Latest Research in Humanities and Social Science (IJLRHSS)**, 1(8), 58-63.

- Mangan, Phaedra (2014), **The Multifaceted Origin of Separatist Sentiment in Catalonia: The Interdependence of Culture, Economy, and Politics**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Brandeis University.
- Marinzel, Anastazia (2014), "Catalonia: The Quest for Independence from Spain", **Senior Honors Projects**, John Carroll University.
- Markovic, Frantisek (2019), "Free Trade: The Real Value of EU Membership", **Forbes**, <https://www.forbes.com/sites/frantisekmarkovic/2019/06/07/free-trade-the-real-value-of-eu-membership/#46606e236485> (21.04.2020).
- Marti, David ve Cetra, Daniel (2016), "The 2015 Catalan Election: A De facto Referendum on Independence?", **Regional & Federal Studies**, 26(1), 107-119.
- Mason, Paul (2017), "Catalonia, Lombardy, Scotland...Why the Fight for Self-determination Now?", **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/oct/23/we-need-to-understand-why-catalonia-lombardy-scotland-are-reposing-question-of-self-determination>, (29.03.2020).
- Mastrovito, Frank V. (1993), **Basque and Catalan Nationalism: A Comparison**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Indiana University.
- McBride, James (2020), "How Does the European Union Work?", **Council on Foreign Relations**, <https://www.cfr.org/backgrounder/how-does-european-union-work> (01.03.2020).
- Mccormick, John (2015), **Avrupa Birliği Siyaseti**, (Çev. Doğancaan Özsel), Adres Yayınları, Ankara.
- McCorquodale, Robert (1994), "Self-determination: A Human Rights Approach", **The International and Comparative Law Quarterly**, 43(4), 857-885.
- Medrano, Juan Díez (1994), "Patterns of Development and Nationalism: Basque and Catalan Nationalism before the Spanish Civil War", **Theory and Society**, 23(4), 541-569.
- Memişoğlu, Fulya (2007), "The European Union's Minority Rights Policy and Its Impact on the Development of Minority Rights Protection in Greece", **3rd Hellenic Observatory PhD Symposium on Contemporary Greece: Structures, Context and Challenges Hellenic Observatory**, European Institute, http://www2.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/pdf/3rd_Symposium/PAPERS/MEMISOGLOU_FULYA.pdf (13.03.2020).
- Meray, Seha L. (1947), "Devletlerarası Hukukta Milliyetler Prensibi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 2(3), 295-310.
- Mermel, Kevin (2016), **The End of the State of Autonomies? An Analysis of the Controversy Surrounding the 2010 Spanish Constitutional Court Ruling on Catalonia's 2006 Statute of Autonomy**, University of Colorado Boulder- Department of International Affairs.
- Mills, James Robert (2009), **The Challenge of Self- determination and Emerging Nationalism: The Evolution of the International Community's Normative Responses to State Frangmentation**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, London School of Economics and Political Sciences, Department of International Relations.

- Minder, Raphael ve Barry, Ellen (2017), "Catalonia's Independence Vote Descends into Chaos and Clashes", **The New York Times**, <https://www.nytimes.com/2017/10/01/world/europe/catalonia-independence-referendum.html> (08.01.2020).
- Mion, Giordano ve Ponattu, Dominic (2019), **Estimating Economic Benefits of the Single Market for European Countries and Regions**, Policy Paper, Bertelsmann Stiftung.
- Moore, Margaret (Ed.) (1998), **National Self-determination and Secession**, Oxford University Press, Oxford.
- Moreno, Luis vd. (1998), "Multiple Identities in Decentralized Spain: The Case of Catalonia", **Regional & Federal Studies**, 8(3), 65-88.
- Morgan, Edward M. (1988), "The Imagery and Meaning of Self-Determination", **New York University Journal of International Law and Politics**, 20, 355-404.
- Moris, Halim (1997), "Self-determination: An Affirmative Right or Mere Rhetoric", **ILSA Journal of International and Comparative Law**, 4(1), 201-220.
- Moynihan, Daniel P. (1993), **Pandaemonium; Ethnicity in International Politics**, Oxford University Press, Oxford.
- Muro, Diego (2017), "Strategies of Secession and Counter-secession", Diego Muro ve Eckart Woertz (Ed.), **Secession and Counter-secession: An International Relations Perspective**, içinde (19-25), CIDOB, Barcelona.
- Murphy, Anthony ve Stancescu, Vlad (2017), "State Formation and Recognition in International Law", **Juridical Tribune**, 7(1), 6-14.
- Musgrave D. Thomas (2000), **Self Determination and National Minorities**, Oxford University Press, Oxford.
- Nagel, Klaus-Jürgen ve Rixen, Stephan (Ed.) (2015), **Catalonia in Spain and Europe: Is There a Way to Independence?**, Nomos Verlag.
- Napang, Marthen (2016), "The Rights of Self Determination: One of the Principles of International Settlement Dispute", **Journal of Law, Policy and Globalization**, 45, 149-153.
- Nardelli, Alberto (2015), "Catalonia Election: What Does Victory for Pro-independence Parties Mean?", **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/28/catalonia-election-what-does-victory-for-pro-independence-parties-mean> (21.12.2019).
- Newton, Creede (2017), "Catalonia Declares Independence from Spain", **Aljazeera**, <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/catalan-parliament-begins-vote-independence-171027115908493.html> (10.01.2020).
- _____ (2017), "Which Other Regions Want to Secede from Spain?", **Aljazeera**, <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/regions-secede-spain-171024055224529.html> (10.08.2020).
- Nguyen, Jenny (2016), **Whose Self-determination?-A Critical Examination on the Right to Self-determination and Its Role during the Process of Decolonisation**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lund University.

- Nielsen, Kai (1998), "Liberal Nationalism, Liberal Democracies, and Secession", **The University of Toronto Law Journal**, 48(2), 253-295.
- Noack, Rick (2017), "Europe has plenty of Secessionist Movements like Catalonia. Most don't Want Full Independence, Though", **The Washington Post**, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/10/11/europe-has-many-independence-movements-apart-from-catalonia-few-of-them-want-full-self-determination/?noredirect=on> (20.08.2020).
- Norman, Wayne (1998), "The Ethics of Secession as the Regulation of Secessionist Politics", Margaret Moore (Ed.), **National Self-Determination and Secession**, içinde (34-61), Oxford University Press.
- Nuhiu, Edita (2019), "Minority Rights in terms of the EU Conditionality-Focusing on Serbia", **Acta Universitatis Danubius Relationes Internationales**, 12(1), 34-56.
- Odermatt, Jed (2017), "European Court of Justice-Treaty Interpretation-Territorial scope of Treaties-Pacta Tertiis Principle-Subsequent Practice of Parties-Principle of Self-determination-Application of Agreement between the European Union and the Kingdom of Morocco to Western Sahara", **American Journal of International Law**, 111(3), 731-739.
- Oliva, Javier Garcia (2015), "Catalonia in Spain: The Significance of the 25th September 2015 Elections", **UK Constitutional Law Association**, <https://ukconstitutionallaw.org/2015/07/24/javier-garcia-oliva-catalonia-in-spain-the-significance-of-the-25th-september-2015-elections/> (18.12.2019).
- Oloka-Onyango, Joe (1999), "Heretical Reflections on the Right to Self-Determination: Prospects and Problems for a Democratic Global Future in the New Millennium", **American University International Law Review**, 15(1), 151-208.
- Oran, Baskın (2009), **Küreselleşme ve Azınlıklar**, 5. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Orriols, Lluís ve Rodon, Toni (2016), "The 2015 Catalan Election: The Independence bid at the Polls", **South European Society and Politics**, 21(3), 359-381.
- Ötkem, Emre (2011), **Terörizm: İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları**, 2. Baskı, Derin Yayınları, İstanbul.
- Özcan, Mehmet (2012), **Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları**, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, Özge (2017), "Katalonya Bağımsızlık Referandumu: Bundan Sonra Ne Olacak?", **BBC News**, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41479264> (07.01.2020).
- Özden, Melik ve Golay, Christophe (2010), **The Right of Peoples to Self-Determination and to Permanent Sovereignty over their Natural Resources Seen from a Human Rights Perspective**, Part of a Series of the Human Rights Programme of the Europe-Third World Centre (CETIM), (12).
- Page, Stanley W. (1950), "Lenin and Self-Determination", **The Slavonic and East European Review**, 28(71), 342-358.
- Pails, Rodney (2001), "Self-Determination, the Use of Force and International Law: An Analytical Framework", **University of Tasmania Law Review**, 20(1), 70-97.

- Payne, Stanley (1971), "Catalan and Basque Nationalism", **Journal of Contemporary History: Nationalism and Separatism**, 6(1), 15-51.
- Pechalova, Tanita (2017), **Remedial Secession as Right of Self-Determination: The Cases of Kosovo and Abkhazia**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tilburg University Law School, Netherlands.
- Philpott, Daniel (1998), "Self-Determination in Practice", Margaret Moore (Ed.), **National Self-Determination and Secession**, içinde (79-102), Oxford University Press.
- _____ (2001), "Should Self-Determination be Legalized?", David C. Rapoport ve Leonard Weinberg (Ed.), **The Democratic Experience and Political Violence**, Frank Cass, London.
- Piris, Jean-Claude (2017), "Political and Legal Aspects of Secessionism in some EU Member States (II)", Closa Carlos (Ed.), **Secession from a Member State and Withdrawal from the European Union: Troubled Membership**, içinde (88-93), Cambridge University Press.
- Pomerance, Michla (1982), **Self Determination in Law and Practice, The New Doctrine in the United Nation**, Martinus Nijhoff Publishers, London.
- Povoledo, Elisabetta (2017), "First Scotland, Then Catalonia. And Now? Milan and Venice", **The New York Times**, <https://www.nytimes.com/2017/10/17/world/europe/italy-lombardy-veneto-referendum-autonomy.html> (15.09.2020).
- Preece, Jennifer J. (1997), "Minority Rights in Europe: from Westphalia to Helsinki", **Review of International Studies**, 23(1), 75-92.
- Prim, Sara (2016), "Puigdemont to Call a Referendum Next September If Spain Doesn't Allow Catalans to Vote", **Catalan News**, <https://www.catalannews.com/politics/item/puigdemont-during-vote-of-confidence-it-s-either-referendum-or-referendum> (22.12.2019).
- Pullar, Andrew (2014), "Rethinking Self-Determination", **Canterbury Law Review**, 20(5), 91-123.
- Quane, Helen (1998), "The United Nations and the Evolving Right to Self-determination", **International & Comparative Law Quarterly**, 47(3), 537-572.
- Raic, David (2002), **Statehood and the Law of Self-determination**, Kluwer Law International, The Hague.
- Renan, Ernest (2018), "What Is a Nation? (Qu'est-Ce Qu'une Nation?, 1882)". **What Is a Nation? And Other Political Writings**, içinde (247-263), Columbia University Press.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs (2020), "Enlargement of the European Union", https://www.ab.gov.tr/enlargement_109_en.html, (08.03.2020).
- Requejo, Ferran ve Nagel, Klaus-Jürgen (2017), **Democracy and Borders: External and Internal Secession in the EU**, Euborders Working Paper Series, Leuven Centre for Global Governance Studies.
- Reuters (03.11.2017), "Flanders Premier Calls on EU to Take Action on Catalonia", <https://uk.reuters.com/article/uk-spain-politics-catalonia-flanders/flanders-premier-calls-on-eu-to-take-action-on-catalonia-idUKKBN1D31A3>, (10.09.2020).

- _____ (19.04.2016), "Spain Gets Warning over Debt Burden from EU and ECB", <https://www.reuters.com/article/spain-economy-debt/spain-gets-warning-over-debt-burden-from-eu-and-ecb-idUSF9N13T00A> (23.09.2020).
- Rincon, Reyes (2019), "Basque Premier "Mediated" between Madrid and Barcelona ahead of Independence Declaration", **El Pais**, https://english.elpais.com/elpais/2019/02/28/inenglish/1551369776_890031.html, 13.09.2020.
- Rodriguez, Vicente (t.y.), "Catalonia", **Britannica**, <https://www.britannica.com/place/Catalonia> (19.10.2019).
- Roepstorff, Kristina (2013), **The Politics of Self-Determination beyond the Decolonisation Process**, Routledge, London - New York.
- Rosas, Allan (1993), "Internal Self-Determination", Christian Tomuschat (Ed.), **Modern Law of Self-Determination**, içinde (225-252), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht.
- Rozmi, Anis Nur Assila vd. (2018), "The Perception of ICT Adoption in Small Medium Enterprise: a SWOT Analysis", **International Journal of Innovative Business Strategies (IJIBS)**, 19(1), 69-79.
- Russell, Graham vd. (2017), "Catalonia Referendum: 90% Voted for Independence, Say Officials-as it Happened", **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/world/live/2017/oct/01/catalan-independence-referendum-spain-catalonia-vote-live> (06.01.2020).
- Ryngaert, Cedric ve Sobrie, Sven (2011), "Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in the wake of Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia", **Leiden Journal of International Law**, 24(2), 467-490.
- Saeed, Saim (2017), "How the world reacted to Catalan independence declaration", **Politico**, <https://www.politico.eu/article/how-the-world-reacted-to-catalan-independencedeclaration/> (08.04.2020).
- Samancı, Uğur (2018), "Avrupa Birliği Adalet Divanının Batı Sahra Meselesine Yaklaşımı: Front Polisario Kararı Çerçevesinde Bir Değerlendirme", Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) (Haz.), **II. Avrupa Birliği Hukukunda Güncel Gelişmeler Konferansı Bildiri Kitapçığı**, Ankara, 7.
- Schreuer, Milan (2017), "Catalan Separatists Want Independence. Who Else?", **The New York Times**, <https://www.nytimes.com/2017/12/17/world/europe/catalonia-independence-europe.html> (12.08.2020).
- Schwed, Alejandro (1982), "Territorial Claims as a Limitation to the Right of Self-Determination in the Context of the Falkland Islands Dispute", **Fordham International Law Journal**, 6, 443-471.
- Scott, Craig (1996), "Indigenous Self-determination and Decolonization of the International Imagination: A Plea", **Human Rights Quarterly**, 18(4), 814-820.
- Senese, Salvatore (1989), "External and Internal Self-determination". **Social Justice**, 16(1), 19-25.
- Seymour, Michel (2007), "Secession as a Remedial Right", **Inquiry**, 50(4), 395-423.

- Shaw, Malcolm N. (1997a), "Peoples, Territorialism and Boundaries", **European Journal of International Law (EJIL)**, 8, 478-507.
- Shaw, Malcolm N. (1997b), "The Heritage of States: The Principle of Uti Possidetis Juris Today", **The British Year Book of International Law**, 67(1), 75-154.
- _____ (2005), "Self-determination and the Use of Force", Ghanea-Hercock, Nazila, Alexandra Xanthaki, ve Patrick Thornberry (Ed.), **Minorities, Peoples and Self-determination: Essays in Honour of Patrick Thornberry**, *içinde* (35-54), Martinus Nijhoff Publishers.
- Sheikhani, Aziz (2015), "Secession's Theory (Remedial Right Only Theories)", **Journal of Advances in Political Science**, 2(3), 11-18.
- Shivji, Issa G. (1991), "The Right of the Self- determination: An African Perspective", William Twining (Ed.), **Issues of Self-determination**, *içinde* (33-48), Aberdeen University Press, Aberdeen.
- Simon, W. Thomas (2011), "Remedial Secession: What The Law Should Have Done, From Katanga to Kosovo", **Georgia Journal of International and Comparative Law**, 40, 105-141.
- Sloane, Robert D. (2002), "The Changing Face of Recognition in International Law: A Case Study of Tibet", **The Emory International Law Review**, 16(1), 107-186.
- Smith, Michael E. (2011), "A Liberal Grand Strategy in a Realist World? Power, Purpose and the EU's Changing Global Role", **Journal of European Public Policy**, 18(2), 144-163.
- Solman, Jean (1993), "Internal Aspects of the Right to Self- Determination", Christian Tomuschat (Ed.), **Modern Law of Self- Determination**, *içinde* (253-283), M. Nijhoff Publishers, Dordrecht- Boston.
- Sputniknews (06.10.2017), "German 'Catalonia'? Prospects of Independence Referendum Scenario in Bavaria", <https://sputniknews.com/europe/201710061058006062-german-catalonia-independence-bavaria/> (08.09.2020).
- Statistical Institute of Catalonia (2018), "Industrial Sectors- Macromagnitudes 2018", <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=939&lang=en> (20.09.2020).
- _____ (2019a), "Gross Domestic Product 2019 Benchmark Revision", <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=10438&lang=en> (25.04.2020).
- _____ (2019b), "Foreign Investment-By Geographical Areas", <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=372&lang=en> (29.04.2020).
- _____ (2020a), "Imports, By Economic Destination of the Goods", <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=10460&lang=en> (28.04.2020).
- _____ (2020b), <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=10044&lang=en> (28.04.2020).
- Storm, Eric (2018), "Catalan Nationalism and the Failed Secession from Spain: Historical Background and Consequences for Europe", Bruno De Wever, Isabelle Ferreras ve Philippe

- Van Parijs (Ed.), **Multi-level Nationalism? The Catalan Question and Its Lessons for Belgium and for Europe**, içinde (15-27), Re-Bel, Brussels.
- Strubell, Michael (2019), "The Whys and Wherefores of Spain's Current Political Crisis: Catalonia... Again", **IAFOR Journal of Cultural Studies**, 4(1), 7-26.
- Suzuki, Eisuke (1976), "Self- Determination and World Order: Community Responce to Territorial Separation", **Virginia Journal of International Law**, 16(4), 779-862.
- Şahin, Mustafa (2000), Avrupa Birliği'nin Self-Determinasyon Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Talmon, Stefan (2005), "The Constitutive Versus the Declaratory Theory of Recognition: Tertium Non Datur?", **The British Year Book of International Law**, 75(1), 101-181.
- Taşdemir, Fatma (1999), **Yeni Dünya Düzeninde Self Determinasyon**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2003), "Ulusal Bağımsızlık Hareketlerinin Güç Kullanmasının Meşruluğu Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukuna Etkileri", **Liberal Düşünce**, (29), 33-52.
- _____ (2017), "Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü İlkesi, Tanıma Doktrini ve Bir Norm Olarak Ayrılma Hakkı", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 18(3), 644-668.
- Taşdemir, Fatma ve Özer, Âdem (2017), **Uluslararası Hukuk Perspektifinden Self-determinasyon ve Ayrılma**, Hukuk Yayınları, Ankara.
- Taşdemir, Hakan ve Saraçlı, Murat (2007), "Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2(8), 25-35.
- The Aaland Islands Question (1920), Report of the International Committee of Jurists, **League of Nations Official Journal**, Special Supp. No. 3.
- _____ (1921), Report Presented to the Council of the League by the Commission of Rapporteurs, **League of Nations Documents**, B.7.21/68/106.
- The Council of the European Union (t.y.), <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/> (05.03.2020).
- The Greens/ EFA (27.09.2017), Letter of Philippe Lamberts to Frans Timmermans, <https://www.greensefa.eu/files/doc/docs/fe4cf2a7d961b813fd12935622e3d436.pdf> (10.04.2020).
- The Spanish Constitution (1978), Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf> (02.11.2019).
- The Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2012), **Official Journal of the European Union**, Volume 55, 2012/C 326/01, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=EN> (11.04.2020).
- The World Bank (2018), "Industry- Spain 2018", <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.CD?locations=ES> (20.09.2020).
- Thomas, Ned (2012), **ETA'dan Sonra? Katalonya, Euskadi (Bask Ülkesi) ve İspanya Anayasası**, Demokratik Gelişim Enstitüsü (Democratic Progress Institute - DPI), Londra.

- Thornberry, Patrick (2001), “An Unfinished Story of Minority Rights”, Anna-Mária Bíró ve Petra Kovács (Ed.), **Diversity in Action: Local Public Management of Multi-ethnic Communities in Central and Eastern Europe**, içinde (45-74), Local Government and Public Service Reform Initiative Open Society Institute, Hungary.
- Thürer, Daniel ve Burri, Thomas (2008), “Self-Determination”, Rüdiger Wolfrum (Ed.), **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, Oxford University Press.
- Tobeña, Adolf (2017), “Secessionist Urges in Catalonia: Media Indoctrination and Social Pressure Effects”, **Psychology**, 8(1), 77-96.
- Tombak, Yavuz (2012), **Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kolektif Özgürlükler Perspektifinden Türkiye’de Alevilerin Durumu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi.
- Trading Economics (t.y.), “European Union GDP”, <https://tradingeconomics.com/european-union/gdp> (15.04.2020).
- Tuncay, Ali (1993), **A Post-Cold War Experience in Self- Determination and Secessionism (The Yugoslav Case)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi- Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Umzurike, U. Oji (1970), “Nationalization of Foreign-owned Property and Economic Self-determination”, **East African Law Journal**, 6(2), 79-99.
- United Nations Charter (1945), “Article 76”, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/> (03.05.2019).
- United Nations General Assembly Resolution 2625 (XXV) (1970), “Declaration on Principles of International Law Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations”, 24 Ekim 1970, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> (06.05.2018).
- United Nations, Meetings Coverage and Press Releases (31.10.2001), “Mercenaries Often a Presence in Terrorist Attacks, Special Rapporteur Tells Third Committee as it Begins Discussions on Self-determination”, <https://www.un.org/press/en/2001/gashc3650.doc.htm> (25.03.2020).
- United Nations-Department of Economic and Social Affairs (t.y.), “Indigenous Peoples Indigenous Peoples at the UN”, <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/about%20-us.html> (14.05.2019).
- URL, “A Brief History of Catalan Statehood and Nationhood” (2017), <http://democracyincatalonia.com/a-brief-history-of-catalan-statehood-and-nationhood/> (18.10.2019).
- URL, “Catalonia” (2021), <https://countryeconomy.com/countries/spain-autonomous-communities/catalonia> (27.02.2021).
- URL, “Upholding the rule of law in the EU” (2017), https://www.ara.cat/2017/11/03/letter_Catalonia_Tusk_Juncker_3_Nov.pdf?hash=b2ee5408e3b692fb4ec1d0d0e42ed824ccf31a3c (11.04.2020).

- Ushkovska, Mare (2019), "European Union Integration and National Self-Determination", **New England Journal of Public Policy**, 31(2), 1-21.
- Uz, Abdullah (2007), "Teoride ve Uygulamada Self Determinasyon", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, 3(9), 60-81.
- Valero, Alfonso (2017), "Why the EU is Right to Back Spain against Catalan Separatism", <https://theconversation.com/why-the-eu-is-right-to-back-spain-against-catalan-separatism-85041> (05.04.2020).
- Van den Driest, Simone (2013), **Remedial Secession; A Right to External Self-determination as a Remedy to Serious Injustices?**, 61, Human Rights Research Series.
- Van Der Vyver, Johan D. (2000), "Self-determination of the Peoples of Quebec under International Law", **Journal of Transnational Law & Policy**, 10(1), 1-37.
- Van Dyke, Vernon (1969), "Self-determination and Minority Rights", **International Studies Quarterly**, 13(3), 223-253.
- Verhelst, Anne (2018), "Remedial Secession for Economic Harm in International Law: the Catalan Case", **Leuven Centre for Global Governance Studies Working Paper**, 202, Institute for International Law, Leuven.
- Vienna Declaration and Programme of Action (1993), <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx> (09.05.2019).
- Vizi, Balázs (2014), "Does European Integration Support the Minority Quest for Autonomy?: Minority Claims for Self-government and Devolution Processes in Europe", Zoltán Kántor (Ed.), **Autonomies in Europe: Solutions and Challenges**, içinde (25-35), NPKI, Budapest.
- Vuskane, Linda (2011), **The Role of European Union in World Politics**, GRIN Verlag, Munich.
- Wagner, Andrea vd. (2019), "The Catalan Struggle for Independence and the Role of the European Union", **Regional Science Policy & Practice**, 11(5), 787-803.
- Walker, Kristen (1993), "An Exploration of Article 2 (7) of the United Nations Charter as an Embodiment of the Public/Private Distinction in International Law", **New York University Journal of International Law and Politics**, 26(2), 173-199.
- Wiessner, Siegfried (2009), **United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples**, United Nations Audiovisual Library of International Law.
- Willemyns, Roland (2002), "The Dutch-French Language Border in Belgium", **Journal of Multilingual and Multicultural Development**, 23(1-2), 36-49.
- Wilson A. Heather (1990), **International Law and the Use of Force by National Liberation Movements**, Clarendon Press, Oxford.
- Wood, Michael (2017), "Non-intervention (Non-interference in domestic affairs)", **Encyclopedia Princetoniensis**, <https://pesd.princeton.edu/> (10.06.2019).
- Woolard, Kathryn (1989), **Double Talk: Bilingualism and the Politics of Ethnicity in Catalonia**, Stanford University Press, Stanford.
- Worldometer (2020), "Countries in the EU by population", <https://www.worldometers.info/population/countries-in-the-eu-by-population/> (15.04.2020).

- Yazgan, Hatice (2015), “Avrupa Birliği Genişlemesinde Azınlık Koşulu: Doğu Genişlemesi ve Tşrkiye”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 12 (47), 99-114.
- Yıldız, Uğur Burç ve Çakır, Durmuş Çağlar (2020), “İtalya’da Kuzey Ligi’nin Ulusal ve Yerel Politikaları: Matteo Salvini Dşnemi (2013-)”, Uğur Burç Yıldız (Ed.), **Avrupa Birliği Ûlkelerinde Ayrılıkçı Hareketler**, *içinde* (243-263), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, Gşzde (2015), “Avrupa’da Azınlıklar ve Azınlık Hakları”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 14(2), 109-122.
- Young, Iris Marion (2001), “Two Concepts of Self Determination” Austin Sarat ve Thomas R. Kearns (Ed.), **Human Rights: Concepts, Contests, Contingencies**, *içinde* (25- 44), University of Michigan Press, Michigan.
- Yücel, Özlem (1999), “Milletlerarası Hukukta Self- Determinasyon Hakkı ve Bölgesel Otonomi”, Şahin Ceylanlı, Yaşar Akdoğan ve Ramazan Kırkık (Ed.), **Doğu Tşrkistan’da İnsan Hakları İhlalleri**, *içinde* (19-28), Aydınlar Ocağı Yayını, İstanbul.
- _____ (2014), “Halkların Ekonomik (İktisadi) Self-Determinasyon Hakkı ve Afrika’daki Halklar”, **Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(1), 89-100.
- Zieba, Ryszard (2012), “International Roles of the European Union”, **Rocznik Integracji Europejskiej**, 6(1), 63-78.

ÖZGEÇMİŞ

Sinem ÇELİK, 2001 yılında Necmettin Karaduman İlkokulu’nu; 2004 yılında Polis Amca Ortaokulu’nu; 2008 yılında Erzurum Anadolu Lisesi’ni; 2012 yılında Atatürk Üniversitesi- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü’nü; 2015 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans programını bitirdi. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda doktora programına başladı. Halen (2021) Atatürk Üniversitesi- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde “araştırma görevlisi” olarak çalışmaktadır.

ÇELİK, evli ve bir erkek çocuk annesi olup, İngilizce bilmektedir.